

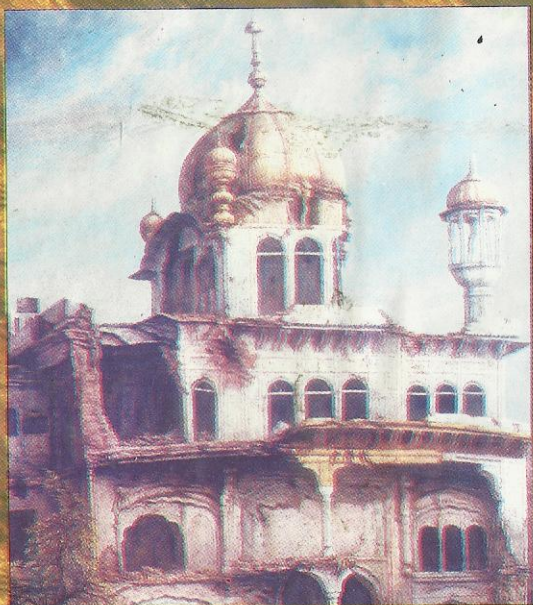
ਨੇੜਿਓਂ ਡਿਠੇ
ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ

(ਮੇਰੀ ਹੱਡਬੀਤੀ-ਜੱਗਬੀਤੀ)

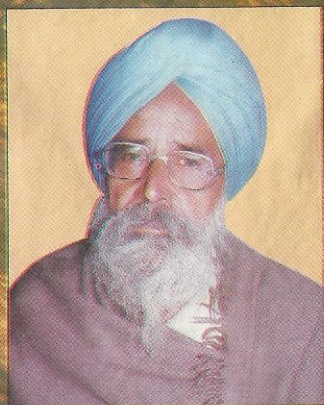

ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਪੱਤਰਕਾਰ)

ਜੂਨ '84 'ਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ
ਫੌਜਾਂ ਵਲੋਂ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਇਕ ਤਸਵੀਰ

ਲੇਖਕ - ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਖੱਤਰਕਾਰ)

ਤਤਕਰਾ

1. ਭੂਮਿਕਾ	9
2. ਪਾਰਖੂ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ	17
3. ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਿਉਂ	32
4. ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ	55
5. ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ	74
6. ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਆਰੰਭ	124
7. ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ	135
8. ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਮਕਾਰੀ	164
9. ਮੇਰੀ ਕਥਾ	177
10. ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ	202

ਦਸਤਾਵੇਜ਼

1. ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਕਿਉਂ?	209
2. ਗੁਰਮਤਾ	218
3. ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕੀ	229
4. ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼ ਪੱਤਰ	236

ਚੋਣਵੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ

1. ਕੂੜ ਫਿਰੇ ਪਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੇ..... 244
2. ਖਾਲਸੇ ਦਾ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ 251
3. ਪੂਜਾ ਸੱਚੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ (ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬਿਡਕਰ)
ਬੂਠੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ (ਅਰੁਣ ਸ਼ੋਰੀ) 260
4. ਅਡਵਾਨੀ ਅਤੇ ਪੀਰੋ ਲੰਛਾ 266
5. ਵਿਨਾਸ਼ ਕਾਲੇ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁੱਧੀ..... 270
6. ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ..... 274
7. ਤੀਜੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪੰਦਰਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ 279
8. ਪੰਜਾਬ ਜੰਗੀ ਅਖਾੜਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਉਹਦਾ ਖਾਜ਼ਾ..... 286
9. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਦਾ ਸੱਚ 291
10. ਕੀ ਪੰਥ ਵਿਕਾਊ ਹੈ? 295
11. ਸਿੱਖੋ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਦਿਓ !..... 300
12. ਚੰਡਾਲਤਾ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਲ..... 305
13. ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬਰਸੀ..... 309
14. ਸੰਧੂ ਦੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ 'ਦਲੇਰੀ' ਜਾਂ 'ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ' 316

ਧੰਨਵਾਦ

ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ “ਭਾਈਆ ਯਾਰੀ ਨਿਭਾਈ” ਵਾਲੇ ਕਥਨ ਤੋਂ ਮਿਲੀ, ਜੋ “ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਸੀਅਤ” ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੀ ਭਿਆਨਕ ਦੇਹੀ ਰੋਗਾਂ ਕਾਰਨ ਕਾਲ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ‘ਹੱਡ ਬੀਤੀ-ਜੱਗ ਬੀਤੀ’ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ‘ਅੱਜ ਦੀ ਅਵਾਜ਼’ ਨੇ ਛਾਪੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਪਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾ ਚੱਲਣੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਬੇਟੇ ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਵਿੱਕੀ) ਨੇ। ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਸਵਾਰਨ ਵਿਚ ਜੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸਹਾਇਕ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ। ਮਿੰਟੂ (ਗੰਨਾ ਪਿੰਡ) ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭਕਾਰੀ ਰਹੀ। ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਵੀਰ ਸ: ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਕੌਰ ਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ। ਮਾਇਕ ਸਹਿਯੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦਾ ਸਿਰੇ ਲੱਗਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਵਾਇਆ।

ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਪੱਤਰਕਾਰ)

ਧਿਆਨਯੋਗ ਕੁੱਝ ਤੱਥ

- ☆ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਉੱਪਰ ਬਾਣੀਆ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।
- ☆ ਮਨੁੱਵਾਦ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਉਸ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਧਿਰ ਹਨ।
- ☆ ਲੋਕ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹਨਾ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।
- ☆ ਬਾਣੀਆ ਲੱਗਭੱਗ ਅੱਸੀ ਫੀ ਸਦੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਲੁੱਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ (ਹਿੰਦੂਤਵ) ਵਿਚ ਰੰਗਦਾ ਹੈ।
- ☆ ਬਾਣੀਆ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਜਕੜ ਪੱਕੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ☆ ਆਤਮਿਕ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਪਰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਪੱਖੋਂ ਸ਼ਾਤਰ ਤੇ ਮਕਾਰ ਹੈ।
- ☆ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਚੋਂ ਉਪਜੀ ਚੇਤਨਾ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਜਕੜ ਨੂੰ ਪਰਖਦੀ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੋੜਨ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- ☆ ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਲਾਮੀ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਊਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਹਥਿਆਰ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵਰਤਿਆ।

☆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮਨੁੱਖਵਾਦੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਕਰਮਕਾਂਡ, ਮੂਰਤੀਪੂਜਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਵੰਡੀਆਂ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ) ਵਿਰੁੱਧ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮੋਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਸਿੱਖ ਮਰਿਆਦਾ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਉੱਪਰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਜਕੜ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

☆ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਸੰਦਾਂ ਅਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜਕੜ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

Nerion Dithe Sant Bhindrawale
Dalbir Singh (Journalist)
V. Ganna-Pind, P. O. Haripur Khalsa
Teh. Phillaur, Distt.
Jalandhar (Pb.)
Ph. 01826-23007

੨

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ
ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ (2000)
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ - ਪੰਥ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਕੀਮਤ

ਦੇਸ : 100 ਰੁਪਏ (ਕੱਚੀ ਜ਼ਿਲਦ)
150 ਰੁਪਏ (ਪੱਕੀ ਜ਼ਿਲਦ)
ਪ੍ਰਦੇਸ : 5 ਡਾਲਰ (ਕੱਚੀ ਜ਼ਿਲਦ)
8 ਡਾਲਰ (ਪੱਕੀ ਜ਼ਿਲਦ)

ਭੂਮਿਕਾ

ਸੋਲਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹਾਨ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗਲੇ-ਸੜੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਾਹ-ਸਤ-ਹੀਣ, ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਅਤੇ ਭੁੱਖੇ ਨੰਗੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਉਲੀਕਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਸੀ : “ਸਭਹਿ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨ ਕੋਈ ਨਾ ਦੀਸੈ ਬਾਹਰਾ ਜੀਓ।” ਇਸ ਮਨਸ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਣਤਰ ਲਈ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵ “ਸਿੱਖ” ਜਾਂ “ਗੁਰਮੁਖ” ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਉਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਨਾ ਸੀ, ਉਸ ‘ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ’ ਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਜਨਮਦਾਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਨ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਸੱਤ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਵਿਚ ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵੱਸ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸਦਕਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਖਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਵਿਰੋਧੀ ਮਾਰੂ ਹੱਲਿਆਂ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਦੱਬ ਵੀ ਗਏ ਪਰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਧਾਰਮਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਹ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਵੀ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਿੱਖੀ ਇਕ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਜੋਕੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਹੈ। ਇਹ ਨਸਲੀ ਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜੱਦੀ ਪੁਸ਼ਤੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ ਜੋ “ਸੰਤੋਖ” ਅਤੇ “ਦਇਆ” ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹਨ। ਜਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ; “ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੂਤੁ-ਸੰਤੋਖੁ ਥਾਪ ਰਖਿਆ ਜਿਨਿ ਸੂਤੁ”। ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਜੰਮਦਾ। ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਸ਼ਕਲ ਬਣਾਉਣੀ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵਾ ਤਾਂ ਹੀ ਰਾਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਖਾਲਸਈ ਗੁਣ ਹੋਣ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਪੈਰ ਆਪਣੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਰਮ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸ

ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਭਾਵ ਮਾਇਆਵਾਦੀ, ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ, ਕਰਮਕਾਂਡ ਅਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ। ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਸੋਝੀ ਤੇ ਵਰਤਾਰੇ ਕਾਰਨ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦਾ। ਸਿੱਖ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਬੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸੱਚੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਰਹੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਰਹੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਡੋਲੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਹੀਣਤਾ-ਗ਼ੁਸਤ ਸਥਿਤੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧੇ ਹੋਏ। ਕਾਮਯਾਬ ਸੰਘਰਸ਼ ਇਨਕਲਾਬ ਬਣੇ ਅਤੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਬਗ਼ਾਵਤਾਂ, ਜੋ ਕੁਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਤੋਰਵੇਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਉੱਭਰੇ “ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ” ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਆਰੰਭਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਉਸੇ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸਮੁੱਚੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹਿੰਦੂ ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਘੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। 1982 ਵਿਚ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਲਗਭਗ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ (ਅਕਾਲੀ) ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸੱਤਾ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਹਨ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲੋਗੋਵਾਲ, ਬਾਦਲ, ਟੈਗੜਾ, ਤਲਵੰਡੀ ਆਦਿ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸੂਲੀ ਪੈਂਤੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮਤੇ ਅਤੇ ਮੋਰਚੇ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਕੇ ਨਿਭਾਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਗੁਪਤ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਫੋਲਾ-ਫਾਲੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਦਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੱਚੇ ਚਿੱਠੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਛਪਣਗੇ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਧ ਘੱਟ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਦੇ ਚਰਚੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਿਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧੀ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ :-

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ॥ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣ ਨਾ ਕੀਜੈ॥

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪੈਂਤੜਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿਰੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ

ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੇ,

‘ਨਾਲ ਕਿਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ ਕੂੜੇ-ਕੂੜੀ ਪਾਏ।

ਮਰਨ ਨਾ ਜਾਪੇ ਮੁਲਿਆ ਆਵੇ ਕਿਸੇ ਥਾਏ।’

ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਗੰਢ ਕੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਡਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵੱਸ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਸਤਰ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਸੋਝੀ ਵੱਸ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਹਾਲਤ, ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਂਤੜੇ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਿਆਂ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਰ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਰਿਵਾਲਵਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਸੀ, ਕਿ ਧੱਕਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਧੱਕਾ ਜਰਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ‘ਤੇ ਅਨੇਕ ਝੂਠੀਆਂ ਉਜਾ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ “ਕਈ ਆਪਣਿਆਂ” ਨੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਧਰੋਹ ਕਮਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਕਾਂਗਰਸੀ ਏਜੰਟ” ਅਤੇ “ਚੰਬਲ ਦੇ ਡਾਕੂ” ਦੇ ਮੋਹਣੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਇਹ ਖਾਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਅੰਦਰ ਨੇਕੀ, ਦਇਆ, ਤਿਆਗ, ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਰੁਚੀ, ਸਿੱਖਰਾਂ ਛੋਹ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਜਦ ਜਦ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਮਾਇਆਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਹੜੱਪਣੇ ਆਰੰਭੇ ਤਾਂ ਇਨਕਲਾਬ ਸਮੇਂ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਖੇਰੂੰ-ਖੇਰੂੰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ। ਅਜੋਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰੂਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਜਦ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸਮਾਜ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਰਤਾਰਾ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਕੱਲ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਗਭੱਗ ਸਮੂਹ ਧਾਰਮਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਗੁਰਧਾਮ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਤਖਤ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਰਿਆਦਾ ਗਵਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਤੌਰ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਅਧੋਗਤੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਹਿੰਦੂ ਸੋਚ ਅਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਸਿੱਖੀ ਉੱਪਰ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਦਿੱਖ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਝੂਠੇ ਅਤੇ ਫਰੇਬੀ ਨਿਕਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਗੱਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੋਈ। ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਪਿੱਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਫਾਸ਼ੀ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਕਹਿਰ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਕਹਿਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵੱਲ ਖਿਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਚਿੰਨ ਹੈ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ

ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਾਂਗਾ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦਾ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ
ਜੋ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਨਾਂ ਦੇ ਦੇਣਾ ਯੋਗ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ
ਪੈਂਡਾ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ “ਗਾਡੀ ਰਾਹ” ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ
ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ, ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਅਸੀਂ “ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ” ਅਤੇ “ਬੇਗਮਪੁਰਾ” ਵੀ
ਕਹਿ ਸਕਾਂਗੇ। ਇਹ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਅੰਤਿਮ ਨਿਸ਼ਾਨੇ
ਵਜੋਂ ਅਗਵਾਈ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਨੇੜੇ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਵਜੋਂ “ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ
ਮਤਾ” ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੀ
ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਅਥਾਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਧਿਰ ਨੇ
ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਕਤਾ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ
ਲਈ ਹਉਮੈਂ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ
ਹੈ। “ਦਇਆ” ਅਤੇ “ਸੰਤੋਖ” ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਲ “ਗਾਡੀ ਰਾਹ”
'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਨਾਲ ਅਗਲਾ ਨੁਕਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ
ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ ਤੱਕ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਸੀਮਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸਗੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਦਲਿਤਾਂ, ਇਸਾਈਆਂ, ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ
ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਮੂਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਮੁਦੱਈ ਵੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਰੋਟੀ, ਕਪੜਾ ਅਤੇ ਮਕਾਨ, ਵਿਦਿਆ, ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਪੀਣ
ਲਈ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
ਦੁਨੀਆਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਮਾਫਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਉਸੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ
ਚੁੱਕਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਡੱਟ ਕੇ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਅਤੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ
ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ
ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਲੀਤ ਹੋਣੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ
ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਬਾਣੀਆ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹਰ ਵਕਤ ਮਾਇਆ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਖਾਤਰ
ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਦਰੜ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਵਰਤਾਰਾ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ
ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ
ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੱਸੀਵਿਆਂ ਅਤੇ ਨੌਬੇਵਿਆਂ ਸਮੇਂ ਹੰਢਾਈ ਸਾੜਸਤੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ
ਗੱਲ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੈਸ ਭਾਵ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਢਾਂਚਾ
ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਪਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਹ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਿੱਘਰ ਗਿਆ
ਹੈ। ਇਕ ਵੀ ਅਖਬਾਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਤਾਂ ਛੱਡੋ, ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ
ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਅਖਬਾਰ ਕੱਢਣ ਦੇ

ਨਾਂ 'ਤੇ ਫੰਡ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋੜ ਤਾਂ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਫੰਡ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਲਿਖਣ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ। ਨਾ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੋਝੀ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡ ਗਈ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਪਰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਾਣੀਆ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੋਚ ਦਾ ਰੱਬਵਾਨ ਹੈ। ਸਿਵਾਏ ਬਾਣੀਏ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਹਨ। ਉਹ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਰਜ਼ੀ “ਦੇਸ ਧੋਹੀ” ਅਤੇ “ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਏਜੰਟ” ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ, ਝੂਠੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਣਾ ਜੇਲ੍ਹੀਂ ਡੱਕ ਦੇਣ ਅਤੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਜਾਨੋਂ ਮਰਵਾ ਦੇਣ। ਅੱਜ ਕਿਸਾਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ, ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਮੱਧਵਰਗੀ ਲੋਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੋ ਗੀ ਨੇ। ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਇੰਨੀ ਹੀ ਕਹਿਣੀ ਹੈ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਦਾ ਏਜੰਟ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਦਮ-ਕਦਮ 'ਤੇ ਬਾਣੀਆ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਅੱਗ ਲਾਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਪੰਜਾਬ ਰਤਨ” ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਕਬਾਬੀ ਤੇ ਆਚਰਣਹੀਣ ਬੰਦੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਨਿਮਾਣੀ ਸੋਝੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਆਦਿ ਦੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਉਸ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਾ ਹੋਣ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੂਰਨ ਯਥਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਟਕਸਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਲਿਆਉਣਾ, ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ, 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ, ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਬਣਨਾ, ਰਾਜੀਵ-ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਰੱਦ

ਹੋਣਾ, ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸੋਧ ਦੇਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਇਸ ਲਿਖਾਰੀ ਹੱਥ ਆਇਆ ਸੀ। ਯਤਨ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਵਲ ਧੜੇ ਜਾਂ 'ਰਣਾ ਵੱਸ' ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਲਾਰਪਣ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਯਤਨ ਕਿੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਸਫਲ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਠਕ ਜਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਆਪ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

* ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦੇ ਜ਼ਾਮਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਸੰਗਤ ਦੇ ਸੇਵਕ, ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ (ਦਰਸ਼ਨ) ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨਵਾਨ, ਭੈਅ-ਮੁਕਤ, ਮੋਹ-ਮੁਕਤ, ਤੱਪਸਵੀ ਤੇ ਤਿਆਗੀ, ਆਪਣੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫਰਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਕੇ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ।

* ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਬਾਣੀ-ਬਾਣੇ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਿੱਖ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਈ, ਸਮੂਹ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਤ, ਦਲੀਲ ਆਧਾਰਿਤ ਚੇਤਨ ਵਿਚਾਰਵਾਨ, ਨਿਯਮ-ਬੱਧ, ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਸਿਰਜਕ, ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਬਿਪਰਵਾਦੀ ਸਮੇਂ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ, ਪ੍ਰਚਲਤ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ, ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਸੂਰੇ ਸਨ। ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦੇ ਰੱਖਵਾਲੇ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ਕ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਧਾਰਨ ਕਰਾਉਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ, ਫਰੋਬੀਆਂ ਦੇ ਪਾਰਥੂ, ਉਣਤਾਈਆਂ ਵਾਲੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਰੀਆਂ-ਖਰੀਆਂ ਸੁਨਾਉਣ ਦੇ ਆਦੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਪਾਰਥੂ ਸਨ। ਉਹ ਸਨ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਯੁੱਗਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ।

* ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਇਕੋ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੁੱਦੇ ਭਾਵ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲਈ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ ਸਨ। ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਨੂੰ ਭਗੋੜੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕੋਈ ਰਾਹ ਦੇਣ ਲਈ

ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਸੀ ਕਿ “ਮੈਂ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨੂੰ ਚੀਲ੍ਹ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ”। ਅੱਜ ਉਹ ਚੀਲ੍ਹ ਦਾ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਜਕੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਵਿਛੋੜੇ ਮਗਰੋਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿੜਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਦੀਆਂ ਬੀਤਣ ਬਾਅਦ ਅੱਜ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਖਾਲਸਾ ਆਪਣੇ ਟਕਸਾਲੀ ਰੂਪ-ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਇਆਵਾਦੀ ਕਲਯੁਗ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਈ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਯਤਨ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਸਿਧ ਕਰ ਗਏ :-

“ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ॥

ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੋਰੀ ਆਉ॥

ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਯੁੱਧ ਛੇੜਿਆ। ਜਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ।

ਜਦ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਇਕ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਗਰਦਨ 'ਤੇ ਇਕ ਗਿਲਟੀ ਹੋ ਗਈ। ਨਿੱਕੇ-ਮੋਟੇ ਐਡ੍ਰ-ਪੌਡੂ ਕਈ ਦਿਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਗਿਲਟੀ ਕਢਵਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਸੱਜਣ ਹਸਪਤਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਤਿਆਰੀ ਇਹ ਕਰਕੇ ਗਏ ਕਿ ਗਿਲਟੀ ਕਢਵਾ ਤੇ ਪੱਟੀ ਕਰਵਾ, ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਘਰ ਪਰਤ ਆਉਣਗੇ। ਬੜੇ ਨਾਮੀ ਸਰਜਨ ਨੇ ਜਦ ਗਿਲਟੀ ਨੂੰ ਨਛਤਰ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਂਸਰ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹ ਬਣੀ ਕਿ ਉਹ ਕੈਂਸਰ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡ ਕੇ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਜਖਮ ਸੀਅ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਮਰੀਜ਼ ਟੇਬਲ 'ਤੇ ਰਿਹਾ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਕੈਂਸਰ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੰਤ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਟੇਬਲ ਉੱਤੇ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਬਤੌਰ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਅਫਸਰ ਮੈਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਲਿਆਉਣੀ ਪਈ ਅਤੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪਿਆ।

ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਰੋਗ ਦਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕੈਂਸਰ ਰੋਗ ਨੰਗਾ ਕਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਜੀਵਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ।

ਮਹਾਨ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਜਾਰਜ ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਹ ਨੇ, ਆਪਣੇ ਇਕ ਨਾਟਕ

“ਸੇਂਟ ਜੌਨਜ਼” ਵਿਚ, ਉਸ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਜਲਾ ਦੇਣ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਦਿਆਂ, ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਸੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਹਨ, “ਦੇਖੋ ਉਸ ਦਾ ਜਿਸਮ ਸੜ ਗਿਆ ਪਰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਸੜਿਆ।” ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਦਿਲ ਭਾਵ “ਗੁਰਬਾਣੀ” ਅਟੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬੂਠੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲੱਗਣੀ ਵੀ ਅਟੱਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਢਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਸੜ ਗਈ, ਪਰ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕਾਇਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਸਗੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੱਥੇ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਦੇ ਖਾਤਮੇ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ “ਭਾਈਆ ਯਾਰੀ ਨਿਭਾਈ”, ਜਿਸ ਦਾ ਚਰਚਾ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਸੀਹਤ ਸਿਰਲੇਖ ਅਧੀਨ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਯਾਰੀ ਦੀ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਤਾਬ।

ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ (ਪੱਤਰਕਾਰ)

ਪਾਰਖੂ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ

ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਚਰਨ ਗਲੇ-ਸੜੇ ਸਮਾਜੀ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੰਗਾਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਵੰਗਾਰ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਉਪਜੀ। ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ, ਦੋ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਬਿਗਾਨਿਆਂ ਅਤੇ 'ਆਪਣਿਆਂ' ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਾ ਰੋੜਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣੇ।

“ਭਾਈਆ, ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਾਂਗ ਇਕ ਲੱਖ ਦਾ ਘੋਰਾ ਪੈਣੈ ਇਥੇ, ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ! ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਦਿਨੇ ਤਾਰੇ ਵਿਖਾ ਦਿਆਂਗੇ।” ਅੱਜ ਤੋਂ 16 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ 1984 ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੇ 47 ਨੰਬਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ, ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਸਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ। ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ “ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਇਕ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਹੁਕਮਰਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਏਗੀ।” ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਕਥਨ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸਨ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਹਮਲਾਵਰ ਪੈਂਤੜੇ ਕਾਰਨ ਇੰਦਰਾ ਦਾ ਰਾਜ ਵੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਸੰਤ ਠੀਕ ਸਨ ਤੇ ਮੈਂ ਗਲਤ। ਪਰ ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਵਾਪਰ ਗਿਆ, ਉਸ ਪੱਖੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਠੀਕ ਸਾਂ।

ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਣਾ ਲੀਡਰ ਦਾ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੁਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨੁਭਵੀ ਲੀਡਰ ਸਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਲੀਡਰ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਤਿਹਾਸ ਅਜੇ ਵੀ ਅਨੇਕ ਪਰਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਹਾਕਮ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਨੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ, ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਯਤਨ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣਗੇ।

ਸੱਤ ਡਵੀਜ਼ਨ ਫੌਜ, ਨਵੀਨਤਮ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਇਕ, ਦੋ, ਦੱਸ, ਗਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੋਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤੇ, ਜੰਗੀ ਟੈਂਕ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ, ਮਾਊਟੇਨ-ਗੰਨਾਂ, ਕਾਲੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬੁੱਲਟ ਪਰੂਫ ਜੈਕਟਾਂ ਵਾਲੇ ਕਮਾਂਡੋਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੇ ਰਗੜੇ ਖਾ ਕੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੰਡਰ ਬਣਾ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੀ “ਜਿੱਤ” ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੀਆਂ। ਡੇਢ ਦੋ ਸੌ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਤੱਕ ਲੜੇ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟੇ। ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਇਕ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ (Fifty Years of Indian war and peace) “ਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਅਤੇ ਅਮਨ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ” ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3700 ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਖੇ ਯੁੱਧ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਮਗਰੋਂ, ਉਸ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਅੱਗੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ, ਸ੍ਰੀ ਕੇ. ਸੁੰਦਰਜੀ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਕਮਾਂਡ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਵੀ ਮੁੱਖੀ ਸਨ, ਨੇ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਭਰੀ ਹੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ, “ਹਮਾਰੇ ਜਵਾਨਾਂ ਮੇਂ ਸੇ ਬੀਸ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਕਾ ਮਾਰਾ ਜਾਨਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ, ਇਤਨੇ ਹਮਾਰੇ ਜਵਾਨ ਤੋਂ ਕਿਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇਸ਼ ਕੇ ਸਾਥ ਹੋਨੇ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ ਮੇਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਜਾਤੇ।” ਬਤੌਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਯੁੱਧਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਜੀਵਨ ਭਰ ਲੰਗੜੇ ਚਿੰਨ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦੇ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਜਨਤਕ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਲੜਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲ, ਕੱਢ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਇਨ ਹਰਾਮਜ਼ਾਦੇਂ ਨੇ ਹਮਾਰੇ 700 ਜਵਾਨ ਮਾਰ ਦੀਏ।”

ਯੁੱਧ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਨਣ

ਦੋ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਬਿਹਾਰ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਦੋ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਖਾਤਮੇ 'ਤੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਵਰਤ ਕੇ ਕੀਤਾ, “ਨਫਰਤ ਤਿਆਗੋ - ਲਹੂ ਨਾ ਵਗਾਓ।” ਮੱਕਾਰੀ, ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ! 6 ਜੂਨ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤੱਕ ਸਾਰਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਫੌਜੀਆਂ, ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ (ਔਰਤਾਂ-ਬੱਚਿਆਂ) ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਪੜੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਝੱਟ ਮਗਰੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭੀ ਗਈ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਿੱਖ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਦੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਪਰਿਕਰਮਾ ਦੇ ਕਮਰੇ ਅੱਗ ਦੇ ਲਾਝੂਆਂ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ ਬਰਬਾਦ ਸੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਲਹੂ ਭਿੱਜੀ ਤੇ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਵਿੰਨੀ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਸੀ। ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਲਗਭਗ 300 ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਰਿਮੰਦਰ 'ਤੇ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ “ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਠੀਕ ਠਾਕ ਸੀ।” ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੰਗੀ ਟੈਂਕਾਂ ਨੇ ਪਰਿਕਰਮਾ ਦਰੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਪੱਗਾਂ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਬੰਨ ਕੇ, ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੱਚੇ “ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ” ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਫੌਜੀ ਹਵਾਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਟੈਕਸ ਮੁਕਤ ਕਈ ਲੱਖ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਭੰਗੜੇ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਠਿਆਈਆਂ, ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜਾਈ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਕਿਧਰੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ।

ਪਹਿਲੀ ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਐਫ. ਅਤੇ ਬੀ.ਐਸ. ਐਫ ਵਲੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਾਰਨ ਗਿਆਰਾਂ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਤੀਹ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਦੋ ਜੂਨ ਨੂੰ ਹਮਲਾਵਰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਚੌਕੀਆਂ ਅਤੇ ਮੋਰਚੇ ਸਾਂਭ ਲਏ ਸਨ, 3 ਜੂਨ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਗਿਰਦ ਜੰਗੀ ਟੈਂਕ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਘੰਟਾ ਘਰ, ਚੌਂਕ ਫੁਹਾਰਾ, ਘਿਓ ਮੰਡੀ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਵਿੰਡ ਗੇਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵੱਡੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਬੀੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੋ ਘੰਟੇ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 36 ਘੰਟੇ ਦਾ ਕਰਫਿਊ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

“ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ”, ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਬਲਿਊ ਸਟਾਰ, ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਨੀਲੀਆਂ ਪਗੜੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ। ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸੇ ਸਨ।

ਪਹਿਲਾ—“ਕਾਰਵਾਈ ਧਾਂਤ” ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮਿੰਟ ਮਿੰਟ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹਾਟ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਡਿਫੈਂਸ ਮਨਿਸਟਰ, ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇਓ ਰਾਹੀਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਮੇਰਠ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਆਪਣੇ ਨੌਂ ਇੰਨਫੈਂਟਰੀ ਡਵੀਜ਼ਨ ਨਾਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਦੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿਆਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਦੂਜਾ—“ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਸ਼ਾਪ” ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਸੌਦਾ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਅਧੀਨ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਗਭਗ 40 ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਕੇ, ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਉਥੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਠੱਪ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਾਬਤ-ਸੂਰਤ ਦਿੱਖ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨਾ ਸੀ।

ਤੀਜਾ—“ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਵੁੱਡ ਰੋਜ਼”, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਤਿੰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਗੱਭਰੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣਾ ਅਤੇ ਮਾਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਖਿੜੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਕਾਰੀ ਕਥਨ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੁੱਲਾਂ 'ਚੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਫੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਫਗਾਨੀ ਹਮਲੇ ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਸਵਾ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ, ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਗਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ, ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਉਸ ਸਿੱਖ ਕੌਮ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕਾਂਗਰਸ ਜੰਮੀ ਤੇ ਵਧੀ ਫੁੱਲੀ ਸੀ। (1919 ਦਾ ਸਾਕਾ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ, 1929-30 'ਚ ਰਾਵੀ ਕੰਢੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮਾਗਮ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ 80 ਫੀਸਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ) ਕਰਫਿਊ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ 4 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ 4 ਵੱਜ ਕੇ 45 ਮਿੰਟ 'ਤੇ ਤੋਪ ਦਾ ਇਕ ਭਾਰੀ ਗੋਲਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਵੱਜਾ। ਬੂਹੇ ਬਾਰੀਆਂ ਖੜਕੇ, ਧਰਤੀ ਕੰਬੀ, ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਰੂਹ ਕੰਬੀ। ਇਹ ਕੀ ਵਾਪਰਿਆ, ਕਿਉਂ ਵਾਪਰਿਆ? ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਦੁਰਗਾ ਬਣ ਕੇ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਬੱਸ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਗੜਗੜਾਹਟ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਅਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਲੱਗਭਗ 10 ਵਜੇ ਤੱਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਜੰਗੀ ਅਖਾੜਾ ਸੀ।

ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੇ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਠੱਪ ਸਨ। ਅਸਹਿ ਗਰਮੀ ਤੇ ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਦੇ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਦਸ ਗਾਰਡ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਘੰਟਾ-ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ, 26 ਮਦਰਾਸ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਸਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਅਤੇ ਨੌਂ ਗੜਵਾਲ ਰਾਈਫਲਜ਼ ਅਤੇ 15 ਕਮਾਓ ਦੀਆਂ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪਰਿਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਈਆਂ। ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਸੀ ਜਾਂ ਭਿਆਨਕ ਗੜੇਮਾਰ? ਪਰਿਕਰਮਾ ਬਣ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜੰਗੀ ਅਖਾੜਾ। ਸਮੁੱਚੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਯੁੱਧਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਯਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜੀ ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਿਯਮ ਸਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਧੀਆਂ ਅਧੀਨ ਸਿਵਲ ਵੱਸੋਂ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਅਵਸਰ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰੀ ਜੰਗੀ ਟੈਂਕ ਤੇ ਤੋਪਾਂ, ਤੰਗ ਗਲੀਆਂ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਦਾ ਮੈਦਾਨ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਰਸਾਇਣਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਵੀ ਰੋਕ ਹੈ। ਪਰ ਪਰਿਕਰਮਾ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਵਰਤੇ ਗਏ। 4 ਜੂਨ ਦੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਪਰਿਕਰਮਾ ਫੌਜੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ

ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨੇ ਤਾਰੇ ਵਿਖਾ ਦਿਆਂਗੇ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ।

ਲੜਾਈ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੌਰ ਨੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੇ ਕੁਆੜ ਖੋਲ ਦਿੱਤੇ। ਘਬਰਾਹਟ ਵਧੀ, ਬਖਤਰਬੰਦ ਗੱਡੀਆਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜ਼ਖਮੀ ਚੁੱਕੇ ਗਏ। ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਮੋਰਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਬਚੇ ਰਹੇ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਟੈਂਕੀ 'ਤੇ ਤੋਪ ਦੇ ਵੱਜੇ ਗੋਲੇ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਪਰਖੱਚੇ ਉੱਡ ਗਏ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਸਰਾਂ ਵਾਲੇ ਮੋਰਚੇ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਸਮਾਂ ਭਾਲ ਕੇ ਬੱਬਰ ਵੀ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਪੰਜ ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਗਹਿਗੱਚ ਲੜਾਈ ਚੱਲੀ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਅਗਲੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਮਦਰਾਸੀ ਕਾਲਮ (ਵੱਡੀ ਟੁਕੜੀ) ਅਤੇ ਕਮਾਂਡੋਜ਼ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਅੰਦਰ ਆਈਆਂ। ਕਮਾਂਓ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਗਾਰਡਜ਼ ਦੀ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਆ। 5 ਜੂਨ ਦਾ ਦਿਨ ਤੇ ਫਿਰ ਰਾਤ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੱਗ ਹੀ ਵਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਟੱਟੀ-ਪਿਸ਼ਾਬ ਦਾ ਕਠਿਨ ਦਬਾਅ ਝਲਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਗਰਮੀ ਦਾ ਕਹਿਰ ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਸੱਤ ਭਾਰੀ ਵਜ਼ਤਾ ਟੈਂਕ ਅੰਦਰ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 6 ਜੂਨ ਦੀ ਸਵੇਰ ਤੱਕ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ। ਇਹ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰੰਪਰਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਆਰੰਭੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵਾਧੂ ਘਿਣਾਉਣੇ ਰੂਪ ਵਿਚ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਸੋਝੀ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਆਪ ਹੰਢਾਇਆ ਤੇ ਜਿਸ ਆਤਮਕ ਸੋਝੀ ਤੇ ਬਲ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਆਤਮਕ ਸੋਝੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ :-

“ਸਿਰ ਦਿਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।

ਧਰਮ ਸਿਰ ਦਿਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।”

ਇਹ ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਆਮ ਸਿੱਖ ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਤੇ ਕਥਾਵਾਚਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦੀ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਵਾਲਾ ਅਸੂਲੀ ਪੈਂਤੜਾ ਕਬੂਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਮੁੱਦਾ ਭਾਵੇਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣੀ ਪੈਣੀ ਹੈ। ਆਖਰ ਕਿਉਂ? ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣੇ ਆਪਣੀ ਚੌਧਰ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਘਾਪਾ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂ-ਵਾਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੀ ਖੁਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ

ਸੀ ਆਉਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਨੀਹਾਂ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਦਾ ਵੀ ਦਿਸਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਵਾਲੇ ਅਧਿਕਾਰ ਮਿਲ ਗਏ ਤਾਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਗੇ। ਅਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਦਲਿਤ ਤੇ ਗਰੀਬ ਵਰਗ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਚ-ਨੀਚ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਇਸ ਜਕੜ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਕੰਬਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਕੰਬਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਜੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵੱਲ ਵੱਧਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੱਢ ਬਣਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ। ਭਾਵ ਦੱਬਿਆਂ-ਕੁਚਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਕਾਰਨ ਹੇਠਲੀ ਉਪਰ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਿਹਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਉਰੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਜ਼ਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੀ ਧੁਰ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉਚਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯੁੱਧ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੇ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਨਾਇਕ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਿਰਦ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਦੜੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ, ਭਾਨ ਸਿੰਘ, ਅਵਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ, ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ), ਸਰਾਂ ਦੇ ਕਮਰਾ ਨੰਬਰ 3 ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਗਰੁੱਪ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਹੀ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਵੀ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਤੇ ਪਗੜੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਆ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਸਨ? ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਕਸਮਾਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਫੌਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਦੀ ਲੈ ਗਈ।

ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸਾਕੇ ਦਾ ਬਦਲਾ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਸੰਮਤ 1709 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1716 ਤੱਕ ਲਿਆ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਲੱਗਭੱਗ 700 ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਈਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਸਿੱਖ ਗਭਰੂਆਂ ਨੇ

ਵੀ ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੁਆਬੀ ਉਤਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਤਸੀਹੇ ਵੀ ਝੱਲੇ ਅਤੇ ਜਾਨਾਂ ਵੀ ਵਾਰੀਆਂ। ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਕੇਹਰ, ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ, ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹਨ। ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਥਿਰ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਸਥਾਪਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਤੇ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਭਾਂਜ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਾਰਨ? ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਥਿੜਕੇ। ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪੈ ਗਈ। ਉਪਰੰਤ (1727 ਈ.) ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਕਾਬਿਜ਼ ਹੋਏ। ਪਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ। ਮਿਸਲਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈਆਂ। ਰਵਾਇਤੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਬਣੀਆਂ। ਚਲਾਕੀ ਅਤੇ ਮਕਾਰੀ ਨਾਲ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 1799 ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜਾ ਵੀ ਸੀ। 1984 ਤੋਂ 1990 ਤਾਈਂ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਵੀ ਹੋਈ, ਫੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਵੀ ਪਈ।

ਰਵਾਇਤੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਮਕਾਰੀ ਤੇ ਗਦਾਰੀ ਕਾਰਨ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਰਾਜ ਵੀ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਜੋਕੇ ਡੋਗਰਿਆਂ ਤੇ ਮਿਸ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਵੀ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਉਸਾਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਪੋਧਾਪੀ-ਵੱਸ ਪ੍ਰਚਲਤ ਸਰਦਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰ ਲਏ। ਆਪਸੀ ਝਗੜੇ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਗਈ ਅਤੇ ਗੱਦੀਆਂ, ਚੌਧਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਹੜੱਪਣ ਦੀ ਖੇਡ ਅਰਾਜਕਤਾ ਬਣ ਗਈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਖੇਡ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲੈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਕਾ “ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਵੀ ਫੈਲੀ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਵਾਂਗੂ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਸਿੱਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਅਨੇਕ ਸਿੰਘ ਉਖੜੇ ਵੀ। ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਵੀ ਕਰ ਗਏ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਵੀ ਸਾਂਭ ਲਿਆ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲਵੱਕੜੀ ਵੀ ਪਾ ਲਈ, ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਡੋਗਰਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿਸਰਾਂ ਨਾਲ ਪਾਈ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਰਾਜ ਭਾਗ ਕਿੱਦਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

“ਨਾਲ ਕਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ - ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਪਾਏ
ਮਰਨ ਨ ਜਾਪੇ ਮੁਲਿਆ - ਆਵੇ ਕਿਸੇ ਥਾਏ।”

ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਦੀ ਰਿਹਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਆਯੂ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਸੀ। ਬਾਬਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਅੱਖਰੀ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠੀ, ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਉਠਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿਕੰਦਰੇ ਆਜ਼ਮ ਜਿਹੇ ਪਹਿਲੇ ਯੂਨਾਨੀ ਹਮਲਾਵਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜੋਕੇ ਹਰੀਕੇ ਪਤਨ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀ ਪਿੱਠਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਲੜੇ ਸਨ। ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਤਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੋ ਸਿੱਖ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਪਿੱਠਾਂ ਜੋੜ ਕੇ ਲੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ, “ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ, ਜਿਥੇ ਪਿੱਠਾਂ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ, ਉਥੇ ਕੀ ਕਰੀਏ?” ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵੱਲ, ਜੋ ਦੀਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸੱਖਣੀ ਅਤੇ ਇਮਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਕੋਰੀ ਸੀ।

ਉਨੀਵੀਂ ਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਕੂਕਾ ਤੇ ਗਦਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਲੜੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵੀ ਬੜੀ “ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ” ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਇਹ ਭਰਮ ਸਦਾ ਹੀ ਪਾਲਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਰਾਜ ਭਾਗ ਸਾਂਭਣ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਚਲਾਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਏ ਆਗੂਆਂ ਗਾਂਧੀ, ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਪਟੇਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫੱਸ ਕੇ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਲੜਾਕੂ ਚੰਗੇ ਸਨ। ਕੁੱਟ ਵੀ ਖੂਬ ਖਾਧੀ ਪਰ ਚਾਣਕੀਆ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਚਾਣਕੀਆ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਂਤੜੇ ਬਿਆਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪੁਚਕਾਰੇ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰੇ, ਦੂਜਾ-ਰਿਸ਼ਵਤ ਦਿਓ, ਤੀਜਾ-ਫੁੱਟ ਪਾਓ, ਚੌਥਾ-ਡੰਡਾ ਵਰਤੋ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਗੁਰ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਅਜ਼ਮਾਏ ਗਏ। ਗੱਲ ਨਿਬੜੀ ਆ ਕੇ ਨਹਿਰੂ-ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਰੋਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਰਣ 'ਤੇ। ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਸਮਾਨ ਸਲੂਕ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਸ਼ਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਲਏ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ, “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਜਾਂ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਖਿੱਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਛੱਡੋ, ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਪੱਖਪਾਤ ਵਰਤ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਵੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ

ਸੀ। “ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜਿੰਦਾਬਾਦ” ਦੇ ਨੁਹਾਰੇ ਉਪਰ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ 55 ਹਜ਼ਾਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਰਕੇ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂਤਵ ਸਮਰਥਕ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਉਹ ਅੱਤਵਾਦੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਪਰ ਉਸ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਡਲ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਿਤਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅਗਨ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਮਾਕੂ, ਸਿਗਰਟ ਤੇ ਬੀੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਟ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਦਿ ਲਈ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਲਾਏ ਗਏ ਮੋਰਚਿਆਂ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਹੀਣ ਲੀਡਰ ਵੀ ਅਸਲ ਵਿਚ, ਮਕਾਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਧੀਨ, ਕੇਵਲ ਗੱਦੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ। ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਜਿਹੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਬਾਦਲਕੇ ਇਸੇ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਸਿੱਖ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਸੇ ਵਖਰੀ ਸਿੱਖ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ‘ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ਦੇ ਸੱਚ ਬਾਰੇ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਬਹੁਤ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਇਕ ਪਾਸੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਦਕਾ, ਜੋ ਕੁੱਝ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲੰਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਦੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਘਟਨਾਕਰਮ ਵਿਚ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਮੰਤਵ ਮੁੱਢਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰੂ, ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ, ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ, ਧਰਮ ਹੇਤ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣੀ, ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੀ ਪਹੁੰਚ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੀ, ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ-ਧਰਮ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵੈਦਿਕ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਰਨ ਵੰਡ ਅਧੀਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਇਕ ਡੱਬਾ ਬੰਦ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਰੋਏ ਤੇ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹਾਕਮ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਅਪਣਾਈ। ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਅਰੁਣ ਸ਼ੋਰੀ ਨੇ “ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ” ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਰੜੇ ਹੱਥੀਂ ਨਿਪਟਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਕਾ ‘ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮਾਫੀ ਵੀ ਮੰਗ ਲਈ। ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਉਹ ਪੈਂਤੜਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ।

ਬਾਬਰ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ

ਫਰਖਸੀਅਰ ਅਤੇ ਮੀਰ ਮਨੂ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਵੀ, ਜਨਤਕ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਮੁੱਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ “ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ” ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਬੇਟੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਕਾਂਗਰਸੀ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਅਤੇ ਕੱਟੜ ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਦਾ ਮੂਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਤਾੜੇ ਤੇ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਲੁਟੇਰੇ ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਉਚ ਨੀਚ ਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਮੁਦੱਈਆ ਵਿਰੁੱਧ, ਜੋ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਆਰੰਭਿਆ ਸੀ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆ ਨੇ ਉਸੇ ਹੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਸਮਰੱਥ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਇਕ ਨੂੰ ਲੜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਉਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਡੇਢ ਦੋ ਸੌ ਨੂੰ ਇਕ ਲੱਖ ਫੌਜ ਨਾਲ ਲੜਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਇਆ। ਇਤਿਹਾਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਇਕ ਉੱਘਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਉਹ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਥ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੈ।” ਪਰ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ‘ਨੀਲੇ ਤਾਰੇ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਕਮ ਉਸ ਘਟਨਾਕਰਮ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਉਸ ਯੁੱਧ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਕਮਾਂਡਰ ਸੁੰਦਰਜੀ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਧਾਂਕ ਨੂੰ ਵੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

1978 ਤੋਂ ਹੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਨੇੜਤਾ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਵੱਧਦੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਅੱਜ 70 ਸਾਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਇੱਕ ਬੋਨਸ ਵਜੋਂ ਹੰਡਾਉਂਦਿਆਂ ਆਤਮਾ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਲਿਖਾਂ। ਇਹ ਲਿਖਤ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਓਂ ਵਾਚੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਜੱਗ-ਬੀਤੀ ਵੀ।

ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ (2000 ਈ.) ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠਾ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਇਸ ਹੱਦ ਤਾਈਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਛਾਪ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ (ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ) ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉੱਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। “ਸੰਤ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਹੋਣ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ 'ਚ ਰਹਿਣ” ਦਾ ਕਥਨ ਵਾਰ ਵਾਰ ਵਰਤ ਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਜ਼ਮਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਰੋਲ ਕੇ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਇਸੇ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ, ਵੱਖਵਾਦੀ, ਆਤੰਕਵਾਦੀ ਆਦਿ ਦੇ ਮੋਹਣੇ ਮਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਕਾ “ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਚਿੰਨ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਇਕ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ। ਬਾਦਲ ਨੇ ਭਿਆਨਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਚਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਯਤਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣੇ ਅਤੇ ਉਸ ਲੜੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਾਚ ਗਾਣੇ, ਖੇਡ-ਮੇਲੇ, ਮੰਦਰਾਂ, ਮਜ਼ਾਰਾਂ ਅਤੇ ਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਘੜਮੱਸ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਖਮੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਉਪਰਾਲਾ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਦੇ ਇਹ ਅੱਡੇ ਟਿਕਾਣੇ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

“ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ”, “ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ”, “ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ” ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਦੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਖੁੱਲੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਮਾਣ ਸਕਣਗੇ। ਸਰਕਾਰ ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੇ ਧੂੰਆਂਧਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗੱਦਾਰੀ ਸਦਕਾ, ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅੱਜ ਵੀ ਭੈਅ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਦਵਾਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ “ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ” ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ “ਜਨਮ ਦਿਨ” ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ 12 ਫਰਵਰੀ, 1999 ਨੂੰ “ਜਨਮ ਦਿਨ” ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਪਿਰਤ ਆਰੰਭੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ 12 ਫਰਵਰੀ 2000 ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ 'ਜਨਮ ਦਿਨ', ਬਾਹਰੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ, ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ 10ਵੇਂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਭਾਵ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ।

ਇਥੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੁੱਠੀ ਚੇਤਨਾ ਵਾਲੀ ਇਸ ਪਿਰਤ ਵੱਸ ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣੇ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਕਿਹੜੀ ਹਨੇਰੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਜਾ ਡਿੱਗਣਗੇ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨਾਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜੇਕਰ ਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਅੱਤਵਾਦੀ” ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਏ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ. ਐਸ., ਬਜਰੰਗ ਦਲ, ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਸਮਰਥਕ ਵੀ, ਸੱਦਾ ਦੇਣ 'ਤੇ, 12 ਫਰਵਰੀ 2001 ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵੀ “ਜਨਮ ਦਿਨ” ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ਣ। ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਫਰਕ ਨਾਲ ਜਿਤਾ ਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ, ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲ ਕੇ ਰੱਖਣਾ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਮੀ ਵੱਸ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਾਣੇ ਅਨਜਾਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਗੁਆਇਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਅਖੌਂ ਪਰੋਖੇ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸਮੇਂ ਮਾਨ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਵੀ ਜਤਾਈ, ਜੋ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾ ਗਏ ਸਨ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ ਆਤਮ-ਕਥਾ, ‘ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ’ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ 'ਤੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ ਲੱਗ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਮਾਨ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ, “ਹੇਮਕੁੰਟ” ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਢਾਹ ਲਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇਮਕੁੰਟ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਚੁਣਨ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੜਾਂ ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼, ਰੁਦਰ ਪ੍ਰਯਾਗ, ਗੜਵਾਲ, ਦੇਵ ਪ੍ਰਯਾਗ, ਕਰਣ ਪ੍ਰਯਾਗ, ਪਿਪਲ ਕੋਟੀ, ਜੋਸ਼ੀ ਮੱਠ, ਹਨੂਮਾਨ ਚੋਟੀ, ਬਦਰੀ ਨਾਥ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਮ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨੁਕਸਾਨ, (ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੁਨਰ ਜਨਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ

ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢੋਂ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੇ ਅਜੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਥੋਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ, ਕਿਹੜੇ ਉਤਮ ਪੈਂਤੜਿਆਂ 'ਤੇ ਖਰਚੀਂਦਾ ਹੈ? ਜਦ ਕੋਈ ਮਾਨ ਹੁਰਾਂ ਵਰਗਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਗੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਆਗੂ ਬਣ ਕੇ ਦਿਖਾਵੇ। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਖ ਪੂਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਟੈਂਗੜੇਕਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਸਿਰੋਪੇ ਲੈਣੇ, ਤਿਲਕ ਲਵਾਉਣੇ ਅਤੇ ਹਵਨ ਯੱਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ, ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਦਲ ਚੰਦਰਾ ਸੁਆਮੀ ਜਿਹੇ ਮਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਬੈਠੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੋਣ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ-ਵੱਸ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਢਾਲ ਲਿਆ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿਹਰਾ-ਮੋਹਰਾ ਹੀ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੈਂਗੜਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ “ਗੁਰਮੁਖ” ਅਤੇ “ਸਿੱਖ” ਦੀ ਦਾਤ, “ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ” ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ “ਖਾਲਸਈ” ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਧੂੜ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਲੱਗੀ ਢਾਹ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ। ਇਕ ਪਾਸੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਸ. ਬਾਦਲ। ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਥਾਪੇ ਗਏ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਹ ਫੁਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਸਿੱਖ ਲਵ-ਕੁਸ਼ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਨ”। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸਿੱਖ ਤਖ਼ਤਾਂ ਉੱਪਰ ਡਾਲਰਾਂ ਤੇ ਪੌਂਡਾਂ ਦੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਖਾਲਸੇ ਦਾ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੀ ਸੋਝੀ-ਵੱਸ ਹੀ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਭੈਅ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ, ਜੋ ਇਸ ਅਵਸਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੋਇਆ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਅਪੜ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਵੰਗਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂ ਹਾਰੂ ਰੁਚੀ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦ ਦੀਆਂ ਕਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਰਚੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅਰਥਹੀਣ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਅਜੋਕੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਸਿੱਖ

ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਿਆਦਾ ਕੁਝ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਖਲਾਕੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਈ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਥਾਂ ਲਾਲਚ, ਹਉਮੈ, ਮੱਕਾਰੀ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਧੱਕੜਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਮੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੁਝ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਫੋਕੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਅਮਲਗੀਣ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਛਾਪ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ :

ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀ ਲਦੀਅਹਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਭਰੀਅਹਿ ਸਾਥ॥

ਪੜਿ ਪੜਿ ਬੇੜੀ ਪਾਈਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਗਡੀਅਹਿ ਖਾਤ॥

ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਬਰਸ ਬਰਸ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਮਾਸ॥

ਪੜੀਐ ਜੇਤੀ ਆਰਜਾ ਪੜੀਅਹਿ ਜੇਤੇ ਸਾਸ॥

ਅਤੇ

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥

ਨਾਉ ਪੜੀਐ ਨਾਉ ਬੁਝੀਐ ਗੁਰਮਤੀ ਵੀਚਾਰਾ॥ (ਵਾਰ ਮਾਝ 1)

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਤਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਧਰਦੇ। ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੋਗੋਂਵਾਲ (ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ) ਹਰ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਘਟਨਾ ਸੰਬੰਧੀ 'ਗੰਭੀਰ ਸਿੱਟੇ' ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, "ਹੱਥਾਂ ਬਾਝ ਕਰਾਰਿਆਂ ਵੈਰੀ ਹੋਇ ਨ ਮਿੱਤ"॥

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਆਢ੍ਹਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਸੰਬੰਧੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾਇਕ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਜਾਂ ਲਿਖਣਾ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸਨ। ਪਰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੰਮੇ ਚੌੜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਲਿਖ ਸਕਣਾ ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 1978 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1984 ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਛਾਪਿਆਂ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੱਚਾਈ ਅੱਜ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਹਿਣੀ ਤੇ ਕਰਨੀ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦਾ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਸਬੂਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ (ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ 14ਵੇਂ ਮੁੱਖੀ ਸਨ) ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਝੁਠਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕੋਝੀ ਹਰਕਤ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਲੋਕ ਸਦਾ ਲਈ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲਾਹਨਤ ਦੇ ਭਾਰੀ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਹਰਕਤ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਢਾਹ ਲਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਸਿੱਖ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਵਾਉਣ ਵਿਚ ਹੱਥ ਠੋਕੇ ਬਣੇ ਹਨ।

ਇਥੇ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। “ਅਕਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹਕਾ” ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਥਿਤ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਵਕੀਲ ਸ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹ 8 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ (ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੇ ਝੱਟ ਪਿੱਛੋਂ) ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਨਗਰ ਘੁਮਾਣ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਅੱਗੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਘਰ ਵਿਖੇ, ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ (ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਮੁੱਖੀ) ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਹੁੰਦਲ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤੂੜੀ ਦੇ ਮੂਸਲ ਵਿਚੋਂ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਗੱਠੜੀ ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਹੁੰਦਲ ਹੁਰੀਂ ਮੁਸਕਰਾਏ। ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਮਹਿੰਦਰ ਸਿਹਾਂ! ਉਹ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਦੇ ਹਨ - ਮੈਂ ਕੀ ਕਵਾਂ?” ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੇਧ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਉਹ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਤੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਿਉਂ ?

ਗਲੇ ਸੜੇ ਸਮਾਜੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਨਰਕ ਭੋਗਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਸੁਖੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੈਂਤੜਾ ਉਲੀਕਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਮੋਢੀ ਬਣਾਇਆ ਗੁਰਸਿੱਖ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਪੈਂਤੜੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ “ਧਰਮਾਂ” ਵਿਚ ਬੱਝੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨਵੇਂ ਰਾਹ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੋਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ “ਤੀਸਰ ਪੰਥ” ਅਤੇ “ਗਾਡੀਰਾਹ” ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੈਂਤੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਮੇਂ ਹੀ ਵਰਣ ਵੰਡ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਫੋਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ

“ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ॥”

“ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ॥”

ਅਤੇ

ਹਕ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ॥

ਅਤੇ

“ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ, ਜਤ ਗੰਢੀ ਸਤ ਵਟੁ॥

ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੱਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਕਰੜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਕਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਤਿੱਖੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਾਬਰ ਜਿਹੇ ਜਾਲਮਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਾਜੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ, ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜ ਰੂਪੀ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਫਲਸਫਾ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਜੇ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਰਾਮਾਇਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਦਰਜ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। “ੴ ਸਤਿਨਾਮ... ਸ੍ਵੈਭੰਗ” ਭਾਵ ਮੂਲ ਮੰਤਰ, ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕੁੱਝੇ ਵਿਚ ਸਮੁੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ “ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਏ ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੂਟੇ ਪਾਲ।” ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ “ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ

ਲਿਖਿਆ ਨਾਲ”। ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੰਬੀ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਹੁੰਚ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਭਾਵ ਆਰਥਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਇਕ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਰੂਪਰੇਖਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਉਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਲੱਗਭਗ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ, ਚੰਗੇ ਤਿੱਖੇ ਟਕਰਾਅ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਵੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਰਬੰਸ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਦੀ ਵੀ ਮੱਠਾ ਨਾ ਪਿਆ। ਇਕ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ “ਮਾਇਆ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ।” ਮਾਇਆ ਦੇ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਹੜੱਪਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹਾਦਰ ਦੇ (1709 ਈ.) ਚੱਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਿਸਲਾਂ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਨਾਮਧਾਰੀ, ਗਦਰੀ ਅਤੇ ਬੱਬਰ ਬਾਬਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਥਾਣੀ ਲੰਘਦਿਆਂ, ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ 1947 ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਾ ਖੋਰਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਰੂਪੀ ਦੋ ਵੱਡੇ ਰੋਗ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੀ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ। 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆਨੰਦ ਦੇ ਸਿੱਖੀ ਉਪਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਬਚਾਓ ਪੇਂਤੜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪਛਾੜਨਾ ਪਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਭਾਰਤ ਛੱਡਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਅਤੇ ਥਾਣੀਆਵਾਦੀ ਮੱਕਾਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਵਰਤਿਆ। ਸਿੱਖ ਭੋਲਿਆਂ ਨੇ ਫੌਜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵੀ ਕਬੂਲੀ ਅਤੇ ਅੱਸੀ ਫੀਸਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਵਾਈ। ਪਰ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ ਸ਼ਾਤਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹਿਰੂ, ਪਟੇਲ ਆਦਿ। ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਾਤਰ ਜੈਤੋਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਵਲੋਂ ਝੱਟਪੱਟ ਉਸਦੀ ਰਿਹਾਈ ਕਰਵਾ ਲਈ ਜਾਣੀ, ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਸਬੰਧੀ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇ ਕਥਨ ਕਿ, “ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿੱਤ”, ਸਭ ਖੋਖਲੇ ਨਿਕਲੇ। ਜਦ 1947 ਪਿੱਛੋਂ ਸਵਾਲ ਉਠਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧੋਖਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਥਾਣੀਆਂ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਹੱਥੋਂ ਖੁਰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਚੌਕਸ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੂਰਖ ਲੀਡਰ, ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ

ਮੂਰਖ ਹਨ, ਕੋਈ ਪੈਂਤੜਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ। ਉਹ ਸਨ, ਅਸੂਲਾਂ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸੱਖਣੇ, ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਪੂਜਕ, ਨਿੱਜਵਾਦ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਮੁਦੱਈ, ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਮੂੜ, ਪਿੱਛਲੱਗ ਤੇ ਲਾਈਲੱਗ ਜੋ, ਅੱਜ ਵੀ ਹੀਣਭਾਵਨਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ, ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ ਹਨ। ਇਸ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਕੋਈ ਮੋਤੀ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਚਮਕ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਤਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲੀ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਇਹੋ ਵਰਤਾਰਾ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸੁੱਧ ਵੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਟਕਸਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਬਹੁਤ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਇਹ ਖਤਰੇ ਮਾਤ ਖਾਣਗੇ। ਟਕਸਾਲੀ ਜੱਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਨੇ ਨੁਕਤਾ ਇਕ ਹੀ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸੀ “ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ” ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਢਾਹ ਦਾ, ਪਰ ਗੱਲ ਵਧਦੀ-ਵਧਦੀ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕੈਂਸਰ ਰੋਗ ਤਾਈਂ। ਮਾਇਆਧਾਰੀਆਂ ਨੇ “ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ” ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ‘ਹਰਿਮੰਦਰ’ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ “ਸਵਰਨ ਮੰਦਰ” ਵਿਚ। ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਉਪਰ ਲੋਟੂ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਧਨਾਢਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਰਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ, ਸਧਾਰਣ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਪਲੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਚਰਣਹੀਣ ਮਾਇਕ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਸ਼ਰਧਾ ਵੱਸ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਆਦਿ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ੋਭਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਵਿਚ ਮੰਨਤਾਂ ਮੰਗਣੀਆਂ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਮਾਇਆ ਭੇਜਣੀ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਣੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜ ਹੈ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਹਰ ਤਿੰਨੀ ਮਹੀਨੀ ਸਮੁੱਚੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਖਰਚ ਦਾ ਚਿੱਠਾ ਆਮ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ, ਸਮੇਤ ਬੈਂਕ ਖਾਤਿਆਂ ਦੇ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲਿਸਟ ਸੰਗਤ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਵਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਹੜੱਪ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਗੱਲ ਆਰੰਭੀ ਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਝਗੜੇ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜਾਣਨ ਲਈ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ “ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ” ਅਤੇ “ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ” ਜਾਂ “ਵਿਅਕਤੀ ਪੂਜਾ” ਵਿਚ ਟੱਕਰ ਜੋ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਸੀਵਿਆਂ ਵਿਚ ਖੂਨੀ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ, ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਕ ਰੁੱਚੀ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੀ ਇਸ ਜਹਿਰੀਲੀ ਰੁਚੀ ਤੋਂ ਕੋਰਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਕਹਿਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਥਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹਨ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਜਾਂ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥੇ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ।

ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਲ੍ਹਣ ਲੱਗਿਆਂ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕਹੇ, ਉਹ ਸਨ : “ਨ ਕੋ ਹਿੰਦੂ-ਨਾ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨ”। 40 ਸਾਲ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਜਾਣਕਾਰੀ ਟਕਸਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇੰਝ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ;

ਪੁਛਣ ਖੋਲ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਵਡਾ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੋਈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ :

ਸੁਭਿ ਅਮਲਾ ਬਾਝਹੁ ਦੋਨੋ ਰੋਈ।

(ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

“ਸਭੇ ਸਾਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨਿ ਕਿਸੈ ਨ ਦਿਸਹਿ ਬਾਹਰਾ ਜੀਉ।”

ਅਤੇ “ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ” ਇਹ ਉਦੇਸ਼ ਸਨ, ਨਵੇਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮੈਕਾਲਿਫ, ਸ੍ਰੀ ਇੰਦੂ ਬੈਨਰਜੀ, ਸ. ਲਕਸ਼ਮਣ ਸਿੰਘ, ਸ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਤ ਭਾਸ਼ਣ, ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ;

“ਧਰਮ ਦੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲਓ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾਂ, ਜੋ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਭਜਨ ਪਾਠ ਦਾ ਇਕੋ ਹੀ ਢੰਗ ਅਪਣਾਉ ਅਤੇ ਭਰਾ ਭਰਾ ਬਣ ਜਾਓ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉੱਚਾ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਦੁਰਗਾ (ਦੇਵੀ) ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਿਰਫ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ। ਮੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾਂ ਨੇ ਹੀ ਛਕਣਾ ਹੈ, ਚਾਰੇ ਜਾਤਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇਕੋ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਪਰਸਾਦ ਛਕਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਜਾਂ ਘਿਰਣਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੀ।”

ਸਿੱਖ ਲਈ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਤੋਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ “ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕੋ” ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼ ਸੀ ਤੇ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਅਸੂਲਾਂ 'ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕਿੰਨਾ ਅਮਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਗਰੀਬਾਂ,

ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਅਤੇ ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜੋਕੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਚਿੰਨ ਮਾਤਰ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਲੱਗਭੱਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੇਵਲ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਾਨਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਨਿਭਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜੱਟ, ਮਜ਼ਬੀ, ਚਮਿਆਰ, ਘੁਮਾਰ, ਰਾਇ-ਸਿੱਖ, ਭਾਪੇ, ਸੈਣੀ, ਲੁਬਾਣੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਗੋਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋ ਕੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕਈ “ਸਿੱਖ” ਮਾਣ ਮਰਿਆਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਹੋਰ ਰੋਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅੱਜ ਸੰਕਟ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਸੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ “ਸਬਦ-ਗੁਰੂ” ਅਤੇ ‘ਮਾਇਆ ਗੁਰੂ’ ਵਿਚ ਟਕਰਾਅ। “ਸਬਦ-ਗੁਰੂ” ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 38ਵੀਂ ਪੌੜੀ ਵਿਚ ਇੰਜ ਦਰਜ ਹੈ :-

ਜਤੁ ਪਾਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ ॥

ਅਹਿਰਣਿ ਮਤਿ ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ ॥

ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ ॥

ਭਾਂਡਾ ਭਾਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਤੁ ਢਾਲਿ ॥

ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ ॥

ਜਿਨ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ ਤਿਨਿ ਕਾਰ ॥

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ ॥

ਮਨੁੱਖੀ ਇੰਦਰੀਆਂ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ, ਧੀਰਜ ਸੁਭਾਅ, ਸਟੀਲ ਵਰਗੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਹਥੋੜੇ ਵਰਗੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸ਼ਕਤੀ, ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਭੈਅ, ਸਖਤ ਤਪੱਸਿਆ ਭਾਵ ਅਗਨੀ ਵਰਗੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਦਾ ਜੀਵਤ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਮਿਲ ਕੇ ਸਬਦ ਘੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਸਦਾ ਹੀ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਵੱਸ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਵੱਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਲੀਤ ਰੱਖਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਹਰ ਉਲਟੇ-ਪੁੱਲਟੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਕੜ

ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ 'ਤੇ ਸੁਆਮੀ ਦਯਾਨੰਦ ਵੱਲੋਂ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ, ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ, ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਉਣਾ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ (ਕਾਂਗਰਸ), ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ., ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ, ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦੇਣ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਵੀ, ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਰਤਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੇਵਲ ਜੀਵਨ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਹ ਤਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਉਤਪਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ। ਪਰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੋਈ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਆਮ ਸੋਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਾਣੇ ਉੱਪਰ ਜਾ ਖਲੋਂਦੀ ਹੈ। “ਨਾਸਤਕ” ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ ਦੀ ਲੋੜ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿਸੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਢੂੰਡੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਮੁਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦ ਧਰਤੀ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਾਂਗ ਜਾਪ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ “ੴ” ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਵਿਗਿਆਨਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਯੂਨਾਨ, ਮਿਸਰ, ਰੋਮ, ਚੀਨ, ਭਾਰਤ ਆਦਿ-ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਉੱਭਰੇ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁੱਗ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮਾਨਸ-ਖਾਣੇ, ਨੰਗੇ-ਧੜੰਗੇ, ਬਹੁਤ “ਪਛੜੇ ਮਨੁੱਖ” ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਝਗੜੇ, ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ, ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਝਗੜੇ, ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ, ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਭਾਵ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਝਗੜੇ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਅਸੀਂ ਆਮ ਹੀ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿੜੀ-ਸਿਆਪੇ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਮਹਾਨ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਹਿਬਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਸਮੁੱਚਾ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮਾਜੀ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਾਨੀਆਂ ਤੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਵੀ ਅਤੇ

ਕੀਤਾ ਵੀ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹੋਈਆਂ ਟੱਕਰਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਾਮਯਾਬ ਇਨਕਲਾਬ ਵੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਟੱਕਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਪਰਜਾ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਸੰਬੰਧੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :-

ਬਾਬੇ ਕੇ ਬਾਬਰ ਕੋ ਦੋਊ। ਆਪ ਕਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਸੋਊ।

ਦੀਨ ਸਾਹਿ ਇਨ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੇ। ਦੁਨੀਪਤਿ ਉਨਕੋ ਅਨੁਮਾਨੇ।

ਜੋ ਬਾਬੇ ਕੇ ਦਾਮ ਨ ਦੇ ਹੈ। ਤਿਨ ਤੇ ਗਹਿ ਬਾਬਰ ਕੇ ਲੈ ਹੈ।

ਦੈ ਦੈ ਤਿਨ ਕੋ ਬਡੀ ਸਜਾਇ। ਪੁਨਿ ਲੈਹੈ ਗ੍ਰਹਿ ਲੂਟਿ ਬਨਾਇ।”

(ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ, ਅਧਿਆਇ 13, ਬੰਦ 9-10)

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਉਘੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਬਿਸਾਖੀ ਆਫ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ’ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦਿਆਂ ਉਪਰਲਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਨੂੰ ‘ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ’ ਅਤੇ ‘ਬੇਗਮਪੁਰਾ’ ਕਹਿ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰ ਹਨ। ਪਰ ‘ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ’ ਅਤੇ ‘ਬੇਗਮਪੁਰਾ’ ਦੀ ਗੱਲ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਸੁਮੇਲਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰ ‘ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ਪਿੱਛੋਂ ‘ਖਾਲਿਸਤਾਨ’ ਦੀ ਚਰਚਾ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚੱਲੀ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ‘ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਰਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਏਗੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਹਾਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਤੀਜੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨੀਂਹ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ, ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਸ ਉੱਤਰ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਾਕਾ ‘ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ਉਪਰੰਤ ਸਿੱਖ ਜਗਤ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿਚ ਭਿੱਜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ? “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਭਾਵ ਇਕ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਢਾਂਚਾ, ਜਿਥੇ ‘ਗੁਰਮੁਖਾਂ’ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜਾਂ ਬਣਤਰ ਇਕ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੋਧ ਵਜੋਂ ਤਾਂ ਮਿਥੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਸ-ਵੀਹ ਜਾਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਵਰਗੀ ਕੁਰੱਪਟ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਹੀਣ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵਰਗਾ ਕੁਰੱਪਟ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਕੀ ਬਾਕੀ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੜ ਕੇ ਕੋਈ ਸ਼ੁੱਧ ਖਿੱਤਾ ਘੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਮੁੱਚੇ ਮਾਨਵ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੁਦਈ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀ ਅਸੀਂ ਵਿਛੜ ਕੇ ਚਲ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ “ਰਾਜ ਬਿਨਾ ਨਾ ਧਰਮ ਚਲੇ

ਹੈ” ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੰਨਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਖਿੱਤੇ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਨਵੀਨਤਮ ਯੁਗ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਕ ਮਾਡਲ ਵਜੋਂ ਉਸਾਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀ ਆਪਣੀ ਉੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਰਾਜ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਣ ਦੀ ਗੁਰਬੰਦੀ ਹੇਠਾਂ ਕਹੀ ਗਈ ਹੈ ;

ਰਾਜ ਬਿਨਾ ਨ ਧਰਮ ਚਲੈ ਹੈ।

ਧਰਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਦਲੈ ਮਲੈ ਹੈ।

ਅਤੇ

ਇਨ ਤੇ ਮਹਿ ਪੰਡਿਤ ਉਪਜਾਊਂ।

ਕਥਾ ਕਰਨ ਕੀ ਗੀਤ ਸਿਖਾਊਂ।

ਇਨ ਕੋ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਬਣਾਊਂ।

ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਗੀਤ ਸਿਖਾਊਂ।

ਰਾਜ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਿਦਾਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ? ਸਾਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਗੀਤ ਸਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਅਤੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ “ਨ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ”। ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰਲਾ ਕਥਨ ਕਹਿਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿਰ ’ਤੇ ਕਫ਼ਨ ਬੰਨ ਕੇ ਲੋਧੀ ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਰਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਜਕੜੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਉਹ ਰਾਹ ਸੀ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਲਾਮਾ ਇਕਬਾਲ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਸੀ :-

ਉਠੀ ਫਿਰ ਆਖਿਰ ਸਦਾ ਤੌਹੀਦ ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਸੇ।

ਹਿੰਦ ਕੋ ਇਕ ਮਰਦੇ ਕਾਮਲ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਖਾਬ ਸੇ।

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਤੇ ਨੌਬਲ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੇਖ ਭਾਵ ਸੈਕੂਲਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ? ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂਅ ਲਏ ਸਨ।

ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਅਜੋਕੀ ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਆਏ। ਪਹਿਲਾ ਵਰਤਾਰਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਇਕ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਨ, ਉਹ

ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਜੇ ਗਏ 'ਸਿੱਖ', 'ਗੁਰਮੁਖ' ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ 'ਤੀਸਰ ਪੰਥ' ਦਾ 'ਗਾਡੀ ਰਾਹ'। ਇਹ ਉਹ ਪਹੁੰਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਵਿਚ 'ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ' ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਬੀਜ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਨੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਢਾਅ ਲਾਉਣ ਦਾ ਹਰ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਅਪਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਜ ਵੀ 'ਤੀਸਰ ਪੰਥ' ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ, ਕੱਟੜਵਾਦੀ 'ਹਿੰਦੂਤਵ' ਅਤੇ 'ਇਸਲਾਮ' ਤੋਂ ਨਿਵੇਕਲੀ, ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦ ਦੇਸ ਦੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ 1947 ਤੋਂ ਬਾਦ ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ 'ਤੀਸਰ ਪੰਥ' ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੀਜੇ ਗਾਡੀਰਾਹ ਦੀ ਸੇਧ 1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਰੀ ਕੱਟ-ਵੱਢ ਪਿੱਛੋਂ ਵਰਨ-ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮੁਦੱਈਆਂ ਭਾਵ ਅਜੋਕੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਵਚਨਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਸੋਝੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਗੱਲ ਉੱਕਾ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਖਾਤਰ 80, 90 ਫੀਸਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਵਚਨਾਂ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਨਾਲ ਜੋੜੀ। ਪਰ ਇਹ ਪੈਂਤੜਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਲਈ ਏਨਾ ਮਾਰੂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨ ਤਾਂ ਖੁੱਸੇ ਹੀ ਖੁੱਸੇ, ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਖਿੱਤਾ ਸੰਗਠਿਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਝਗੜੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ-ਸਮਾਜੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੀ ਸਨ, ਆਦਿ ਨੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇਸ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਚੁਆਤੀ ਲਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਖਰ 'ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ', ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ, ਜੋ 1984 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ "ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਣ-ਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ" ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਯਤਨ ਆਰੰਭੇ ਗਏ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਿੱਖ ਬਾਣੀ-ਬਾਣੇ, ਸਿੱਖ ਕਲਚਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਇਆ ਜਾਏ, ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨੀਲੇ ਤੇ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਬਦਲ ਕੇ ਭਗਵੇਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਆਦਿ, ਫੌਜੀ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਇਸੇ ਹੀ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। 10 ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕੁਲ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੀਆ-ਮੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਅੱਜ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ (ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ.) ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਥਾਪੇ ਗਏ 'ਜਥੇਦਾਰ' ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਲਵ-ਕੁਸ਼' ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਦਲ ਆਪ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਤਿਲਕ ਲਾ ਕੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਵਨ-ਕੁੰਡ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅਪਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ;

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਭਿ ਸਾਸਤ ਇਨ੍ਹ ਪੜਿਆ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ
ਏਕ ਅਖਰੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਪੈ ਤਿਨ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਸੋਈ॥

(ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 747)

ਸੰਤ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ;

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਇਫਤਰਾ ਭਾਈ ਦਿਲ ਕਾ ਫਿਕਰੁ ਨ ਜਾਇ॥

ਟੁਕੁ ਦਮੁ ਕਰਾਰੀ ਜਉ ਕਰਹੁ ਹਾਜਿਰ ਹਜੂਰਿ ਖੁਦਾਇ॥

(ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ 727)

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ, ਸਿੱਖ ਤਖਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਲੱਗਭੱਗ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ। ਧਰਮਯੁੱਧ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਅੰਦਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅੱਜ ਵੀ ਨੇੜੇ ਦਾ ਮੁਖ ਏਜੰਡਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖਾਲਸਈ ਤਖਤਾਂ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਨਮੁਖਾਂ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਤੀਜਾ ਨੁਕਤਾ ਵੀ ਜੋੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਜੋਕੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਗੇ ਤੋਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਸੀਮ (Infinite) ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਜੋਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਲੈ ਕੇ, ਜਦ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ

ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੇਠਮਲਾਨੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅੰਗ ਡਾ. ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਆਏ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਟੇਪਰਿਕਾਰਡ ਕਰਵਾਈ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸਿੱਧ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਹਨ ? ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ‘ਹਾਂ’। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਕ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਦਾ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਕਿ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੋਦੀ ਰੱਖਦੇ ਅਤੇ ਸੁੱਨਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਗੀਤਾ/ਰਮਾਇਣ ਆਦਿ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ਼। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੌਂਹੀ ਪਾਸੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲਦੇ ਹਨ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੰਗੇ ਚਿਹਰੇ ਉੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਦੂਜੇ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਹੈ ਜੋ ਦੂਜੇ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਖਾਲਸਈ ਸੋਝੀ ਅਧੀਨ ਸਸ਼ਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੱਧਾ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਦੋਹਾਂ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਲੀਲ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 25 ਅਧੀਨ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ, ਬੋਧੀ ਤੇ ਜੈਨੀ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਅੰਗ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਜੰਜੂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗਾਤਰੇ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ, ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜੇ ਸਿੱਖ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਅੰਗ ਕਿਵੇਂ ਬਣੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ “ਸੱਤਵਾਦੀ” ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਸ੍ਰੀ ਜੇਠਮਲਾਨੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਜਦ ਇਸ ਵਿਆਖਿਆ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਰਉੱਤਰ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਹਨ ? ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਉਹ ਸੋਚਣਗੇ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਵਿਧਾਨ ਘੜਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੋ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ‘ਤੇ ਦਸਖ਼ਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਾ 25 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਹੀ ਸੇਧ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੋਇਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਸੂਬਾ ਬਣਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਭਾਵ ਨਾ ਇਸ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਾਣੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਡੈਮਾਂ ‘ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ

ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਜਲੰਧਰ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੈ। ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਕ ਮੁਕੰਮਲ ਸੂਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਘਟੀਆ ਸੂਬਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੇਸ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਇਹੀ ਕਰਤੂਤਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਸ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਮ ਹਨ। ਇਸ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਇੱਕ ਰੂਪ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਘਟਾਉਣੀ, ਉੱਚੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਨਾ ਲਾਉਣਾ, ਤਰਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਖੌਂ-ਪਰੋਖੇ ਕਰਨਾ। ਸਿੱਖ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਇਸ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸੂਬੇ ਭਾਵ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਾਮਰਾਜੀ ਮੰਡੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣਾ, ਭਾਵ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਖਰੀਦਣਾ ਤੇ ਪੱਕਾ ਮਾਲ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਭਾਅ 'ਤੇ ਵੇਚਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪਹੁੰਚ 'ਤੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਧੀਨ, ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬੈਂਕਾਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਦੂਜੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲੁੱਟ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਦੀ ਸਨਅਤੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਾ ਕਹਿ ਕੇ ਰੋਕੀ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਜਕੜ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਉੱਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਵਧਾਈ ਜਾਣਾ, ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ। ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਜਿਣਸ ਨੂੰ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੋਲਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸੂਦਖੋਰੀ ਜਕੜ ਥੱਲੇ ਪੀਹ ਕੇ ਰੱਖਣਾ, ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਪੰਜਾਬ ਗਿਰਦ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤਾਰ ਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਇਕ ਜੇਲਖਾਨੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਨੁਕਤੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਸਨ ਅਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਹਮਾਇਤ ਦਿੱਤੀ। ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਜਿੰਨਾਂ ਵਿੱਚ 'ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ', 'ਜੱਗਬਾਣੀ', ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਸਮੂਹ ਅਤੇ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸੇ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਭਰਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਰਥਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਹੱਦਾਂ-ਬੰਨੇ ਹੀ ਟੱਪ ਗਈ ਅਤੇ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਈ ਮੋਰਚੇ ਲਾਏ। ਕਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਮੋਰਚਾ, ਕਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੋਰਚਾ, ਕਦੀ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ, ਕਦੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਦਰਜਾ ਦਵਾਉਣ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਤੇ ਅੰਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੋਰਚਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੱਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਿਥਿਆ

ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੀ ਸਿੱਖਰ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਤਾਈਂ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅੱਜ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਡੀ ਹਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਸਚਾਈ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀ ਦਬੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੋਝੀ, ਭਾਵ ਚੇਤਨਾ ਕਾਫ਼ੀ ਡੂੰਘੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਫੜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਿਆਰੀ ਹਸਤੀ, ਬਾਣੀ, ਬਾਣੇ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਗੁਰਧਾਮ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਤੇ ਅਣਖ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਮਰਪਤ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣਗੇ।

“ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ” ਸਿਧਾਂਤ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਖਰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦਿਆਂ, ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਮੁੱਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਅਨੇਕ ਦੇਹਧਾਰੀ “ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ” ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੰਨ ਸਵੰਨੇ ਮਾਇਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਲਗਾਤਾਰ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮੁਦੱਈਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰਸਰਕਾਰੀ ਮਨਮੁਖਾਂ ਵਿੱਚ ਝਗੜੇ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਆਰੰਭ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਇਕ ਹੰਕਾਰੀ ਗੁਜਰਾਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਨ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਸਦਕਾ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਸੋਚ, ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਉਪਜੇ “ਬਤਰੇ” ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇੱਥੇ ਆਏ। ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘੋਨ-ਮੋਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕਿ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ‘ਸੁੱਧੀਕਰਨ’ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ‘ਸਤਿਆਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਵਿਚ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਨੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਹਿਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਫ਼ੀ ਮੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤੀ। ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਅੱਜ ਵੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਪੂਜਨੀਕ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਇਕ ਵਿਦਰੋਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਪਜੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵਜੋਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੋਢੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਖਰ 'ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ

ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ 'ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਹੈ' ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੰਬੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇਥੇ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਲਗਭਗ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਨੇ 1947 ਪਿੱਛੋਂ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੇ 'ਨਿਰੰਕਾਰੀ' ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਇਆ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਕ ਸੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਇਹ ਸੰਗਠਨ ਬਹੁਤ ਵਧਿਆ-ਫੁੱਲਿਆ। ਉਦੋਂ ਤਾਈਂ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਕਾਂਗਰਸੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਵਚਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਟ 'ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ' ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਆਦਿ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ, ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਸਾਧ, ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪਹੁੰਚ ਲੈ ਕੇ ਉੱਤਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਬਟੋਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਸੀ ਜੇ ਇਹ ਲੋਕ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਦੀ ਰਾਜਸੀ ਖੇਡ ਦੇ ਫੀਲੇ ਬਣ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਂਦੇ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਚਰਿੱਤਰਹੀਣਤਾ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮਕਾਰੀ ਦੀ ਝਾਲ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋਝੀ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਪੱਖੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਣਤਾਈਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ 'ਰਜ਼ਾ' ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਤੋਂ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਧ ਵੀ 'ਰਜ਼ਾ' ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ, ਹਉਮੈਂ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੀ ਰੁਚੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਰੁਚੀ ਵੱਸ ਅੱਜ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਅਕਤੀ 'ਸੰਤ-ਪੁਣੇ' ਦਾ ਛਲਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ

ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਿਰਕਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ 'ਅਵਤਾਰ ਬਾਣੀ' ਅਤੇ 'ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼' ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੋਚ, ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਨਿਰਕਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਿਫਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਇਤਿਹਾਸ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕਿਵੇਂ ਲਾਈ ਜਾਏ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਵੀ ਇਸੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪੈਂਤੜੇ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਰਾਧਾ-ਸੁਆਮੀ, ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਡੇਰੇਦਾਰ ਸਾਧ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪੂਜਾ ਵੱਸ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾਇ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਤਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਚੋਂ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਉਲਟ ਚੱਲ ਕੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ।

ਸਿੱਖੀ ਉੱਪਰ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ (ਨਿਰਕਾਰੀ) ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ 13ਵੇਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਟਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ, ਨਗਰ ਮਹਿਤਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂਈਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿੱਚ ਨਿਰਕਾਰੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਜਲੂਸ ਕੱਢੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਅਪਨਾਉਣੀ ਪਈ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਮੈਂ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਤੇ ਹੈ, ਕਿ ਆਖਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ? ਇਥੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਤਦ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਕੇਂਦਰ ਮਹਿਤੇ ਵਿਖੇ ਬਣਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਜਦ ਆਪਣੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗਲਤ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਨਿਖਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਖੋਰੇ ਸਦਕਾ ਇਸ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਨ ਅਤੇ ਹਨ ਪਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ

ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਹਾਕਮ ਅਕਾਲੀ ਧੜੇ ਦੀ ਟੱਕਰ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੜਕੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਕਮ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਉਸ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਚੇਤਨਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨੌਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਚਾਲੂ ਰੱਖਿਆ, 19ਵੀਂ ਤੇ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਪੜਾਵਾਂ ਸਮੇਂ ਪੇਤਲੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ।

ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਵਿਰੋਧੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ, ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਦਾ ਅਵਸਰ ਚੁਣਿਆ। ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੋਰਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜਲੂਸ ਦਿੱਲੀ ਤੱਕ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਜਲੂਸ ਰਾਮ-ਲੀਲਾ ਗਰਾਊਂਡ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦਕ ਰੂਪ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਲਾਲਚੀ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਹਉਮੈ-ਵੱਸ ਜਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਜਲੂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਰਾਰੀ ਝਾੜ ਖਾ ਕੇ ਉਹ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਅੜੀਅਲ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਜਲੂਸ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਸਭ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਜਦ ਦਿਵਾਨ ਵਿੱਚ ਆਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗਏ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜ ਪਾਈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਸੀ। ਜਦ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਧੜਲੇਦਾਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜੀ ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨਾ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਬੁਰਕੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ

ਤੇ ਇਥੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਸੁੰਨਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦੇ। ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਪਦਵੀ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਆਪਣੇ ਖਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਗਰੀਬੀ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹੰਕਾਰੀ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੀ ਇੰਦਰਾ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੁਣ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਤਾਂ 'ਦੁਰਗਾ' ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਕਾਰਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਪਟੀ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ, ਜੋ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੁੱਖੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਚਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਮੰਗ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਧੀਨ ਉਹ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੇ ਸਨ। ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਮੋਰਚਾ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ।

ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਸੜਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ 1977 ਵਿੱਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ (ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਜੁੰਮੇ ਪਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਪਣੇ ਜੋਬਨ 'ਤੇ ਸੀ। ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਵੱਡਾ ਟਕਰਾਅ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਟਕਰਾਅ ਰੇਲਵੇ ਕਲੋਨੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਮਾਗਮ ਰਚਾਉਣ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ-ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਝਗੜਾ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇੱਕ ਮੋਟੇ ਟਕਰਾਅ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਪੂਜਾ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਸੀ। 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਦੀ ਘਟਨਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜੱਥਾ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਜੱਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਦੇ 13 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ, ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਕੋਈ ਨੇੜ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਸੇ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਜੱਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਵਿਚ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਆ ਕੇ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਦਲ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਐਨ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਬਬਰ ਆਈ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੇਠ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਨਿਕਲੇ ਇਕ ਜਲੂਸ ਅਤੇ

ਉਸ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ ਰੇਲਵੇ ਕਲੋਨੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਕਿਲੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਆਗੂ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ, ਸ੍ਰੀ ਵਰਿੰਦਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸ੍ਰੀ ਯੱਸ਼ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਿੰਦੂ ਲੀਡਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ, ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਭੜਕਾਊ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਮੰਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ, ਅਜੀਤ ਨਗਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਆਪਣੇ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਆ ਗਏ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ ਬੰਦ ਕਵਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ ਦਲੀਲ-ਬਾਜ਼ੀ ਚੱਲੀ। ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਤੌਰ ਮਾਲ ਮੰਤਰੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪਟਵਾਰੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸੰਮੇਲਨ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਰਚਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਬੰਬਈ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਜੋ ਕਿ ਕੋਰਾ ਝੂਠ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸੰਮੇਲਨ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਟੁਕੜੀ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ., ਓ. ਡੀ. ਜੋਸ਼ੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਜਥੇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਰੇਲਵੇ ਕਲੋਨੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਥੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸਿੰਘ, ਸਣੇ ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਗੇਟ ਤੱਕ ਚਲੇ ਗਏ। ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਿਆਰਬੰਦ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਗਰੁੱਪ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 16 ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 13 ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਜੋ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :- (1) ਭਾਈ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ (2) ਜਥੇ. ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ (3) ਬਾਬਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (4) ਭਾਈ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ (5) ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (6) ਭਾਈ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (7) ਭਾਈ ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ (8) ਭਾਈ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ (9) ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ (10) ਭਾਈ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ (11) ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ (12) ਭਾਈ ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ (13) ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ

ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ

ਸਿੰਘ ਜਖਮੀ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਸਾਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਨਿਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖ ਝਗੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਸੋਚਣਾ, ਸੱਚ ਕਹਿਣਾ ਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖੇ ਪੈਂਤੜੇ ਹਨ। ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ? ਅਸਲੀਅਤ ਜਾਂ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ। ਸਿੱਖ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤੱਤ ਦਾ ਰੂਪ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਵੰਗਾਰ ਹੇਠਾਂ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। 'ਗੁਰੂ ਮਾਨਿਓ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਸੇਧ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਨਿਰਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ 11ਵੇਂ, 12ਵੇਂ ਤੇ 13ਵੇਂ ਆਦਿ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਨਕਲ ਲਾ ਕੇ 7 ਪਿਆਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਊਲ-ਜਲੂਲ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪਾਤਰ ਘੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਆਰੀਆਂ ਸਮਾਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰਨ ਹਮਾਇਤ, ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨਿਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵੰਗਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਾਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵੰਗਾਰ ਵੀ ਸੀ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਚਿੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਧੂੰਆਂ-ਧਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਿਵਾਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਕ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕੱਢੀਆਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁੱਦਈ ਸਨ। ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਪੱਖ-ਪਾਤ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਵਿਖੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਏ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਖ਼ਤਰੇ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰਾਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਥੇ ਵੱਲ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਲਕੀਰ ਟੱਪ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪਗੜੀ ਜਥੇ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਸ ਪਗੜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਲੈਣ।

29 ਜੁਲਾਈ 1977 ਨੂੰ ਸੋਲ੍ਹਨ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਰੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ। 16 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਉਹ ਸੀ. ਐਮ. ਸੀ. ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਦੇਹ) ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੋਣਵੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਕੇ ਪਗੜੀ ਦੀ ਰਸਮ ਪੂਰੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਜਥੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ

ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਚਿਤਾ ਦੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਵਿਰਾਗਮਈ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ, “ਹੋਰ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾ ਜਰੂਰ ਚਖਾ ਦਿਆਂਗਾ।” ਇਹ ਕਥਨ ਜਾਂ ਵਚਨ ਕੁਝ ਇੰਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੱਕ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਸਿਰੇ ਹੀ ਲਾ ਕੇ ਗਏ।

13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 (ਸਿੱਖ-ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਟਕਰਾਅ)

ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਨਮ-ਦਿਹਾੜਾ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਲਈ ਖਾਸ ਮਹਾਨਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਇਸ ਅਵਸਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਅਖਬਾਰ ਸਮੂਹ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਸਟਾਫ਼ ਰਿਪੋਰਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਸਾਂ। ਇਸ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਰੱਖਣਾ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ। ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਇਸ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਖਬਾਰ ਬੰਦ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਛੁੱਟੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਚਾਲੂ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਗਾਓ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ। ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਇਸ ਅਵਸਰ ਨੂੰ ਉਹ ਕੋਈ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸਮਾਜੀ ਸੋਝੀ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ (ਸਨਅਤ ਤੇ ਵਪਾਰ) ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੁਪਿਹਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਉਪਰੰਤ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਪੈਣ ਹੀ ਵਾਲਾ ਸਾਂ ਕਿ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਦੀ ਘੰਟੀ ਖੜਕੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਤਲੀਘਰ ਦੇ ਚੌਕ 'ਚ ਬਹੁਤ ਗੋਲੀ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਬੋਲਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਵਾਹੋ-ਦਾਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਪੁਤਲੀਘਰ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਭ ਪਾਸੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੀ। ਇੱਕ-ਦੋ ਸੱਜਣਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਦੇ ਫਾਟਕ ਵੱਲ ਰੇਲਵੇ ਕਾਲੋਨੀ 'ਚ ਗੋਲੀ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੰਮੇਲਨ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਖਣ 'ਤੇ ਇੱਧਰ-ਓਧਰ ਜਖਮੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏ, ਲੇਕਿਨ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ ਥੱਲੇ ਮਰਦ-ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਗਰੁੱਪਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਸਨ ਜਾਂ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਸਟੇਜ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਹਟਵੀਂ ਸੀ।

ਸਟੇਜ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਤੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਪੀੜ੍ਹੇ 'ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਉਥੋਂ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪੀੜ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਸੀ। ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਓ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੈਠ ਕੇ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਟੈਂਟ ਦੀ ਰੱਸੀ ਇੱਕ ਪਾਸਿਓਂ

ਹਟਾਈ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਟੈਂਟ ਵਿਚ ਚੱਲਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਟੈਂਟ 'ਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕਦਮ ਘਬਰਾਅ ਗਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਲਤ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਆ ਗਏ ਹਾਂ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਟੈਂਟ 'ਚ ਬੈਠੇ 10 ਕੁ ਸਾਬਤ-ਸੂਰਤ ਬੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਪਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿੱਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ, ਚਿੱਟੇ ਕੁੜਤੇ ਤੇ ਚਿੱਟੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਵਿਛੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ-ਚਾਦਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੋਫਿਆਂ 'ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਲੰਮੇ-ਲੰਮੇ ਪਟੇ ਖਿਲਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਟੈਂਟ 'ਚ ਆ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਦੇ ਉਸ ਬੁਲਾਰੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸੰਮੇਲਨਾਂ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਪੱਕਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਤੇਰਾ ਟਕਸਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜਖਮੀ ਕਰਨ ਦੇ ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤੇ ਤੌਕਿਆ ਕਿ ਉਸ ਮੌਕੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡੀ. ਸੀ. ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੰਜੂਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉੱਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗੇਟ ਵੱਲੋਂ ਅੰਦਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਡੀ. ਐੱਸ. ਪੀ. (ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ) ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੇ ਮੁਜਰਮ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਟੈਂਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਫਿਰੋਗੇ, ਹੁਣੇ ਹੀ ਅਸਲੀ ਮੁਜਰਮ ਫੜ ਲਓ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਉੱਥੇ ਖੜ੍ਹਿਆਂ-ਖੜ੍ਹਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਉੱਥੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਓ. ਡੀ. ਜੋਸ਼ੀ, ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਦੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਗੱਡੀ ਕੋਲ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਉਸ ਗੋਲੀ-ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈ ਕੇ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਦੇਖਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸੁੰਨਸਾਨ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੱਕ-ਦੋ ਕਮਰੇ ਦੇਖਣ ਉਪਰੰਤ ਇਕ ਨੁਕਰੇ ਬੈਠੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਜੰਜੂਆ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਏ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਅੱਜ ਦੇ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ 'ਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 4 ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ? ਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ 8 ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ? ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜੰਜੂਆ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲਓ। 8 ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਝੱਟ-ਪੱਟ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੁਰਦਖਾਨੇ ਵੱਲ ਦੌੜਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 15 ਹੈ, ਜੋ ਬਾਅਦ 'ਚ 16 ਨਿਕਲੀ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭੜਕੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜਲੂਸ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਸਮੁੱਚੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਡਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਵੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਨ ਪਰ

ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ੀ ਨੂੰ ਝਰੀਟ ਵੀ ਨਾ ਆਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਜਬਰਦਸਤ ਤਨਾਓ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਸਿਹਤਮੰਦ ਮਰਦ ਕਤਾਰਾਂ 'ਚ ਬਿਠਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਹੀ ਇਸ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸੱਠ ਮੁਜਰਮ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪਰ ਅਸਲੀ ਮੁਜਰਮ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਟੈਂਟ 'ਚ ਬੈਠੇ ਅਰਾਮ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਉਥੋਂ ਬੜੇ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਧਰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਬਾਇੱਜ਼ਤ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ (ਸ਼ਾਇਦ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ) ਉਸ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਤਾਈਂ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪੋਸਟ-ਮਾਰਟਮ ਮਜੀਠਾ ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਇੱਕ ਕਮਰੇ 'ਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਭਾਨ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਕੰਧ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਖੜ੍ਹੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿਤ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਰਫ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖੂਨ ਵਿਚ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਟਰੱਕ 'ਚ ਰਖਵਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰੇਕ ਲਾਸ਼ 'ਤੇ ਇੱਕ ਗੱਤੇ ਦੀ ਤਖਤੀ ਲਟਕ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਸ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਅਤਾ-ਪਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਐਨ ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਐੱਫ. ਦਾ ਇਕ ਕਮਾਂਡਰ ਆਪਣੀ ਸੈਨਿਕ ਟੁਕੜੀ ਸਮੇਤ ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਲੈ ਜਾਓ। ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਸਤਰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨੇ ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ। ਜੇ ਕੋਈ ਖਹਿਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲਓ। ਕਮਾਂਡਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਨ ਝਾੜਦੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਏ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਟਰੱਕ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਵੱਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਸਸਕਾਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਮਾਹੌਲ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ 'ਚ ਤੇਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਬੀਆਂ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਅੰਗੀਠੇ 'ਚ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੋਗੀ ਜਲੂਸ 'ਚ ਭੜਕੇ ਹੋਏ ਨੌਜਵਾਨ ਤਿੱਖੀ ਨਾਹਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਗੇਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੁਮਿਆਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਭੜਕਾਹਟ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪਥਰਾਓ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮੌਕੇ ਦੇ ਡੀ ਆਈ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਡੀ. ਐੱਸ. ਮਾਂਗਟ ਨੇ ਅਥਰੂ ਗੈਸ ਛੱਡਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦੀ ਭਾਜੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਥਿਤੀ ਕਾਬੂ ਹੇਠ ਕਰ

ਲਈ। ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਬਸਤੀਆਂ ਅਬਰੂ ਗੈਸ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ।
ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜਨਾ ਪਿਆ।

ਇਥੇ ਇੱਕ ਸਵਾਲ ਜ਼ਿਹਨ 'ਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ
ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ? ਕੀ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰ
'ਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ? ਜਾਂ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਤੇ
ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਭੜਕਾਊ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿਵਾਉਣੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ ?
ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ
ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

* * *

ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ

13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਕਾਂਡ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਤਕੜੀ ਟੱਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਮਸਲਾ ਸੀ, ਸ਼ਬਦਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਦਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਭੰਨਣੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦਾ।

ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਤੇ ਨੇੜਿਓਂ ਵੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਨਿਭਾਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੈ ਲਿਆ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਚੱਲੀ। ਆਰੰਭ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਕੀ ਹੈ? ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ,

“ਸਬਦ ਗੁਰੂ, ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ”

ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਵਾਰਤਲਾਪ ਨਾਲ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਲਈ ਨੀਤੀ ਤੇ ਪੈਂਤੜਿਆਂ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨ ਬਣਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅੱਜ ਦੇ ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਕਠਿਨ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕਰ ਗੁਜਰੇਗਾ। 31 ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ ਇੱਕ ਕਾਫ਼ੀ ਤਕੜੀ ਸ਼ਕਤੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਆਉ ਲੰਗਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕੀਏ। ਵਿੱਛੇ ਹੋਏ ਟਾਟਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਵਰਤਾਵੇ ਨੇ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਛੁੱਟ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਸੁੱਟਿਆ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਠੀਕ ਨਾ ਜਾਪਿਆ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੇ ਇਹ

ਰਿਵਾਜ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਦ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਉੱਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਵਰਤਾਵੇ ਨੇ ਦੁੱਧ ਪਾਇਆ ਤੇ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ 'ਬੱਸ ਬੱਸ'। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, 'ਹੁਣ ਇਹ ਦੁੱਧ ਸਾਡੇ ਕੰਮੇ ਤਾਂ ਗਿਆ।' ਕਿਉਂਕਿ ਜੱਗ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਰੁਚੀ ਸੀ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਸਮਾਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਸਮਾਂ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤਾਂ ਕਦੇ ਸੁਣੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿੰਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ (ਮੈਂ) ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਿਆ ਹੈ?

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਆਖਿਆ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ :-

(1) ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਕਠਿਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ।

(2) ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰੀ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲੇਗਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ।

(3) ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਮਾਇਆ ਦਾ ਏਨਾ ਜਬਰਦਸਤ ਭੰਡਾਰ ਆਵੇਗਾ, ਜੋ ਸੰਭਾਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਭੰਡਾਰੇ ਵਿੱਚ ਪੌਂਡਾਂ ਤੇ ਡਾਲਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੂਬਲ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਦਿਖਾਉਣ।

(4) ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਵੱਡੀ 'ਜੇ' ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ 'ਕੀ', ...?

ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਪਰਦਾਇ (ਨਿਰੰਕਾਰੀ) ਦੇ ਮੁੱਖੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਗ-ਅੰਗ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗੂ ਚਮਕਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਤਾਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਬੈਠਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਚੁੰਮਿਆ। ਉਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦੇ ਆਦੀ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਉਭਰਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਨਾਇਕ, ਛੇ ਫੁੱਟ ਕੱਦ, ਨੰਗੇ ਪੈਰ, ਕਾਲਾ ਰੰਗ, 31 ਸਾਲ ਦੀ ਆਯੂ, ਜੱਟ ਬਰਾੜ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਚੁੰਮ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਜੀ ਪੂਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਹੱਸ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਿੱਛੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੋ ਗਏ। ਥੋੜਾ ਠਰ੍ਹੇ ਮਗਰੋਂ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਲੈ "ਭਾਈ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਹਾਂ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਕਦੇ ਨਾ ਆਈ.....!" ਬਾਅਦ ਦੇ ਲੰਮੇ ਘਟਨਾ ਕਰਮ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਅਵਸਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਬੀਬੀਆਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਿਛੀਆਂ

ਦਰੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਡਿਸਪੈਚ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ। ਦਫ਼ਤਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਦਿੱਤਾ, "DAMDAMI TAKSAL - A MOBILE UNIVERSITY" (ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਇੱਕ ਚਲਦੀ-ਫਿਰਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਟਕਸਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤੀਰ ਫੜ ਕੇ ਖੜਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਸੀ। ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਖ਼ਬਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਦੇਂਦ-ਕਥਾ ਛੇੜੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਟਿਪਣੀ ਆਮ ਹੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀਆ ਨਸਲ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਜੋ ਆਮ ਕਰਕੇ ਦੱਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਤ-ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਉੱਪਜੇ, ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਦੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਧਰਮ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਝਗੜੇ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਗਰੁਪਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਿਆਂ ਸਾਂ। ਪਰ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਫੋਲਣੀਆਂ ਪਈਆਂ।

13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978, ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸਿੱਖ-ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਟਕਰਾਅ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਪੜਾਅ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਝਾ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀਆਂ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਪਾਜ ਉਘੜਿਆ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਮੌਤ ਦੀ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਡਿਸਪੈਚ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂ 9-10 ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਜਥੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਬਤੌਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 6 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਵਿਚ ਜੋ ਨਿਖਾਰ ਆਉਂਦਾ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂਗਾ। ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤਿਆਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਬੇਝਿਜਕ ਹੋ ਕੇ ਕਹਾਂਗਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ

ਇਕ ਹੋਰ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਵਾਧੂ ਗੱਲ ਸੁਣਨੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਵੇਗੀ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਅਮਲ ਭਾਵ (Dalbir Singh in the Making) ਮੇਰੀ ਕਥਾ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਬਿਆਨਿਆ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਪਜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਚਾਈ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ, ਈਰਖਾ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਸਾਫ਼ ਤੇ ਖੁਲੀ ਡੁੱਲ੍ਹੀ ਦਲੀਲ ਆਧਾਰਿਤ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਆਦਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਗੁਣ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਰ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਉਪਜੀ। ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਹਰਾ ਲੱਗਿਆ “ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ-ਜਿੰਨ੍ਹੇ ਸੁੱਤੀ ਕੌਮ ਜਗਾਈ”। ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਉਠੇ ਮਨੁੱਖ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਲਚੀ, ਹਉਮੈ-ਗ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਡਰਪੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿਰਆਧਾਰ ਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਇਸੇ ਸੋਝੀ ਅਧੀਨ ‘ਦੋ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ’ ਭਾਵ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਮੁਖੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਆਮ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਨਾਹ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਏਨੇ ਭੈੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਢਾਹ ਲਾਈ ਕਿ ਅਥਾਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪੱਲੜਾ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਅਤੇ ਟੋਹੜੇਕਿਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਝੁੱਕ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਠੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਮਰਿਯਾਦਾ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਢਾਹ ਲਾਈ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬਣ ਕੇ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਿਆ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਵੀ ਰੁਲਦੀ ਰਹੀ।

ਪਾਠਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰਾਮਾ ਕਿਉਂ ਰਚਿਆ?

ਮੈਂ 1984 ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਕਤਲ ਦੇ ਪੰਜ ਕੇਸ ਅਤੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਅਧੀਨ ਵਾਰੰਟ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਮੈਂ ਭਗੌੜਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦਾ ਪੰਝੀ ਹਜ਼ਾਰ ਇਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਬੀਵੀ, ਬੱਚੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਨ। ‘ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਈ ਕੈਪਟਨ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹ

ਪਛਾਣ ਗਏ ਸਨ, ਜੋ ਇਕ ਕਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਹੂ ਭਿੱਜੀ ਪਰਕਰਮਾ ਦਾ ਚੱਕਰ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਦ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸੰਤ ਬਚ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਮਨ ਦੁਖਿਆ ਵੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵੀ ਆਇਆ।

ਬਾਬੇ ਦਾ ਕਥਨ ਇਕ ਮਕਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਨਾਇਕ ਬਣਨ ਦੀ ਚਾਹ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਨ।

ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਜੋ ਪੈਂਤੜੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਕਾਫੀ ਹਾਸੇਹੀਣੇ ਤੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਭਰਪੂਰ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨਾ, ਰਾਜੀਵ-ਲੋਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਸੋਝੀ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ (26 ਜਨਵਰੀ, 1986) ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਗੜ੍ਹਪ ਢੰਗ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁੱਠੀ ਜਿਹੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣਾ, ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪੁਆਉਣੀ, ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਰਹਿਣਾ। ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਪਹੁੰਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋਈ। ਬਰਨਾਲਾ ਵਜ਼ਾਰਤ ਬਣੀ, ਜੋ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣ ਸਕਦੀ, ਜੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੋਣ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਨਾ ਕਰਦਾ।

ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਇਕ “ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ” (ਪਰ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੇ) ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ‘ਨੀਲੇ ਤਾਰੇ’ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਏ। ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ, ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਨਵ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਜਦ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਆਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਕੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਦਾ ਵੀ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ, ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰਾ ਗੰਢਿਆ। ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੋਹਰਾ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦਾ ਤਰਕ-ਸਾਸ਼ਤਰ

? ਸੰਤ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹਨ?

- ਕਥਾ ਕਰਨਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਮਰਿਆਦਾ 'ਚ ਰਹਿਣਾ।

? ਤੁਹਾਡਾ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ?

- ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨਿਰੋਲ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

? ਕੀ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਹੈ ?

- ਨਹੀਂ! ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਨਹੀਂ। ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਥਾਂ ਉਹੀ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਲਾਗੂ ਹੈ।

? ਧਾਰਮਿਕ ਨੇਤਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਰਾਜਸੀ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ?

- ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੋਰਚਾ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਗਰੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮੰਗਾਂ ਵੀ ਜੋੜ ਲਈਆਂ।

? ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਆਪਸੀ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ?

- ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਕੋਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਕੱਠੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਧਰਮ ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਦੁੱਤੀ ਦੇਣ ਹੈ।

? ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਮੰਗਾਂ 'ਤੇ ਗਲਬਾਤ ਅੜੀ ਹੋਈ ਹੈ?

- ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਿਰਾ ਫਰਾਡ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਕੇਵਲ ਲਫਜ਼ੀ ਐਲਾਨ ਹੈ। ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਐਲਾਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੋਇਆ।

? ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਕਾਰਣ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

- ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸੱਟ ਲਈ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਏਕਤਾ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਬਰਾਬਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੰਨ ਕੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਿਤਕਰਾ ਰੱਖੇਗੀ, ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਸੱਟ ਵੱਜਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੰਨ ਕੇ ਹੀ ਏਕਤਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

? ਅੱਛਾ ਸੰਤ ਜੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਸਫਰ ਆਦਿ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ?

- ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਨਿਰਾ ਫਰਾਡ ਹੈ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦਾ ਸਾਈਜ਼ ਮਿਥਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਨਹੀਂ। ਕਿਰਪਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੁੱਟੇ ਨਾਲ ਨਾਪਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਸਫਰ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨੌਂ ਇੰਚ ਸਾਈਜ਼ ਦੀ ਕਿਰਪਾਨ ਪਹਿਨਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਕੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਜੰਜੂ ਜਾਂ ਬੋਦੀ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਤਿਲਕ ਕਿੰਨੇ ਇੰਚ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੰਬਾਈ ਵਾਲੇ ਤਿਲਕਧਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਫਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੂਜਾ ਐਲਾਨ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਮਲ ਹੋਇਆ? ਕੀ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਿਲੇਅ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ?

? ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੀਲੇਅ ਬਾਰੇ ਆਕਾਸ਼ਵਾਣੀ ਵਾਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਾਲੇ ਅੜਿੱਕਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ?

- ਅੜਿੱਕੇ ਦੀ ਗਲ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਨਾ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਅੜਿੱਕਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਮੰਗ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕਣ। ਪਰ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਵਾਲੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਰੀਲੇਅ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਘੱਘਰ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ?

? ਪਰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

- ਇਹ ਚਾਲਾਕੀ ਹੈ, ਚੁਸਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੱਸਣ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗੱਲੀ-ਬਾਤੀ ਸਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਬੰਬਈ, ਕਲਕੱਤਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਰੀਲੇਅ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਟਰਾਂਸਮੀਟਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ?

? ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ?

- ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ, ਜੇਕਰ ਮਥਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸਰਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰੇ ਐਲਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ?

? ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੈ ਕਿ ਮਥਰਾ ਵਾਲੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ?

- ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਐਲਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਨ ਤੰਬਾਕੂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਸਮਝ ਕੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਗੇ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਾਨ ਤੰਬਾਕੂ ਵਿਕਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਐਲਾਨ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

? ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਨਹੁੰ-ਮਾਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵੀ ਹਨ?

- ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਇਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਨਹੁੰ ਮਾਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ 'ਧਰਮਯੁਧ' ਮੋਰਚੇ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ?

? ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਹਨ।

- ਫਿਰ ਦੱਸੋ ਨਹੁੰ ਮਾਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ?

? ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹਮਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ - ਪਰ ਹੁਣ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

- ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਿਆਣਾ ਲਗਦੈ, ਪਰ ਲਗਦੈ ਤੇਰੀ ਸਿਆਣਪ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਸਿਆਣਾ ਏ, ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਜਾਇਜ਼ ਨੇ ਫਲਾਣੇ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਹੋਇਐ। ਮੈਂ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦੇਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਉਸ ਦਾ ਧੱਕਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ? ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ ਫਾਂਸੀ। ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਅਪੀਲ ਕਰੋ, ਨਾ ਵਕੀਲ ਕਰੋ, ਨਾ ਪੈਸਾ ਲਾਉ, ਫੋਕੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰੀ ਜਾਉ, ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਫਾਂਸੀ ਤੋਂ ਲੱਥ ਜਾਉ? ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਚੱਲੀ ਏ? ਕੀ ਕਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਧੌਕਿਆਂ ਜਾਂ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਲਈ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਭੇਜੇ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਮੋਰਚਾ ਲਾਇਆ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲਾਇਆ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਈ ਮੋਰਚੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਲੱਗ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਕੀ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਨੇ ਮੋਰਚਿਆਂ ਜਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ? ਕੇਵਲ ਅਖਬਾਰੀ ਬਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫੋਕੀ ਹਮਾਇਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਹੁੰ-ਮਾਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ

ਮੋਢਾ ਡਾਹ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ, ਤਾਂ ਤੇ ਹੋਈ ਸਾਡੀ ਹਮਾਇਤ। ਅਸੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਕਥਨੀ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦੇਣ।

? ਕੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ?

- ਨਹੀਂ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਮਤੇ ਵਿਚ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ।

? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹੋ?

- ਨਾ ਮੈਂ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਨਾ ਵਿਰੋਧ। ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੱਸੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ। ਸਗੋਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ 93 ਫੀ ਸਦੀ ਸਿਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। 93 ਫੀ ਸਦੀ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਗੁਲਾਮ ਰਹਿਣਾ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੱਸੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣਾ ਕੇ। ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅਸੀਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੇ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਾ ਮੰਨਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਰ ਮੱਥੇ। ਨਾਂਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

? ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਾਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ, ਸ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀਆ ਆਦਿ ਸਿੱਖ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ?

- ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਮੁਗਲਾਂ ਵੇਲੇ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਡੋਲੇ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿਆਸੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ?

? ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ।

- ਉਸ ਨੇ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਡੋਲੇ ਦੇ ਕੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਚੰਦੂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੀ?

? ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚੋਂ।

- ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਕੇ, ਉੱਚ ਅਹੁਦਾ ਦੇ ਕੇ, ਬਾਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀ ਲੈਣਾ, ਕਿਧਰ ਦੀ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਹੈ।

? ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਕੌਣ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ?

- ਸਰਕਾਰ।

? ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਭੜਕ ਉਠਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ?

- ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਲਾਈ ਹੈ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ।

? ਪਰ ਉਸ ਮੌਕੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ?

- ਇਹ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਦੱਸਾਂਗੇ।

? ਫਰਜ਼ ਕਰੋ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਮਤੇ 'ਚ ਦਰਜ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ?

- ਉਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਜਵਾਬਦੇਹ ਹੋਵੇਗੀ।

? ਪੰਜਾਬ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦੇਸ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹਨ?

- ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਦਸ਼ਾ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ।

? ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਸਫੋਟਕ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

- ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮੰਨ ਕੇ।

? ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਸਰਵਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ?

- ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ।

? ਕਿਵੇਂ?

- ਇਕ, ਸੰਗਤ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਉਧਾਰ ਦਾ ਸਾਧਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕੁਰਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਿਮ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ। 18 ਅਧਿਆਇ ਗੀਤਾ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੁਲਾਹਾ ਕਬੀਰ ਜੀ ਬੈਠੇ ਆ। ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਬੈਠੇ ਆ। ਬੈਨੀ ਘੁਮਿਆਰ ਜੀ ਬੈਠੇ ਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੇ ਦੇਵ ਵੀ ਬੈਠੇ, ਜੱਟ ਪੰਨਾ ਵੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਛੀਬਾ ਨਾਮਦੇਵ ਵੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਔਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਜੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਥੇ ਗਣਿਕਾਂ ਵੀ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਜੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵੱਲ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜੈਮਲ ਵੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਦਨਾ ਕਸਾਈ ਵੀ ਇਥੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਇਸ਼ਟ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।

ਉਹ ਸਾਂਝਾ ਸਾਹਿਬ ਬਾਪ ਹਮਾਰਾ ਨਾਨਕ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰਾ।

ਇਕੋ ਇਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਵਿਤਕਰੇ ਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ, ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਕਿਸੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ। “ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ” ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

? ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਏਨੇ ਹਥਿਆਰ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇ ਹਨ?

- ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੁੱਤਰ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ?

? ਹਰਾਮ ਦਾ। ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦੈ?

- ਤੇ ਮੈਂ ਹਰਾਮ ਦਾ ਬਣਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਹਥਿਆਰ ਮਰਦ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ਰੋ?

ਵਾਹੁ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਮਰਦ ਅਗੰਮੜਾ, ਵਰਿਆਮ ਅਕੇਲਾ।

ਵਾਹ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।

ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ। ਉਹਦੀ ਚਲਾਈ ਹੋਈ ਟਕਸਾਲ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ। ਚੰਦਵੀਂ ਥਾਂ 'ਤੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ;

“ਅਸਿ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ, ਤੁਪੁਕ, ਤਬਰ ਅਰ-ਤੀਰ

ਸੈਫ, ਸਿਰੋਹੀ, ਸੈਹਬੀ ਯਹੀ ਹਮਾਰੇ ਪੀਰ॥

ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ, ਉਹ ਭੇਡ ਵਰਗਾ ਲਗਦੈ, ਕਿਹੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ;

ਬਿਨਾ ਸਸਤ੍ਰ ਕੇਸੰ ਨਰੰ ਭੇਡ ਜਾਨੈ।

ਗਹੇ ਕਾਨ ਤਾਕੋ ਕਿਤੈ ਲੈ ਸਿਧਾਨੈ।

ਇਹੈ ਮੋਰ ਆਗਿਆ ਸੁਣੋ ਹੇ ਪਿਆਰੇ।

ਬਿਨਾਂ ਤੇਗ ਕੇਸੰ ਦਿਵੋ ਨ ਦਿਦਾਰੇ।

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਸਤਰ ਰੱਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਵਾਸਤੇ। ਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਨਾ ਲੈਣਾ ਵੀ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਿਰਾਓ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਣ ਦਬਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਸਤਰ ਰੱਖੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਨ 1978 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ 13 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਤੇ 78 ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ, 8 ਕਾਨਪੁਰ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਤਿੰਨ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਡੇਢ ਦਰਜਨ ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ, ਦੋ ਮਧੂਬਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਜੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਮਾੜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਪ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਗਰੀਬਾਂ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਤੇ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣੇ ਪੁੰਨ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖ ਕੇ ਪੁੰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

? ਕੀ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਹੈ?

- ਹਾਂ ਪਈ ਹੈਂ। ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਪਈ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ

ਹਿੰਦੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਪਾ ਲਈ ਸੀ। ਉਹ ਛੁਡਾ ਕੇ ਦਿਤੀ। ਲਾਲ ਚੰਦ ਨਾਂ ਸੀ ਉਸ ਦਾ। ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਛੁਡਾ ਲਿਆਏ ਸੀ।

? ਕੀ ਅਗਨ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਕੀ ਹੈ?

- ਮਰਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ਆਪ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਸ਼ਤਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਪਿਸਤੌਲ ਵੀ ਹਨ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

? ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ 'ਚ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾਖਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ?

- ਪੁਲਿਸ ਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੱਦਾਂ 'ਤੇ ਤੋਪਾਂ ਬੀੜੀਆਂ, ਬੰਬ ਰੱਖੇ ਹਨ। ਰਾਈਫਲਾਂ, ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ, ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਰਖਿਆ ਜੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਆ ਤਾਂ ਹਥਿਆਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਸਾਰੇ। ਸ਼ਸ਼ਤਰ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੇ ਆ ਨਾ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਕੇ ਦੈਸ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸਮੀ ਹਥਿਆਰ ਇਸ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਜਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਾ ਕਰੇ।

? ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹਥਿਆਰ ਸਮੇਤ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

- ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਬਿਨਾਂ ਵਰਦੀ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੰਗ ਕਰਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਹੈ। ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਮਨ੍ਹਾਂ ਹੈ।

? ਤੁਸੀਂ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਕਿਉਂ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤੀਆਂ?

- ਪਹਿਲਾਂ, ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਅੱਖਰ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਹੀ ਕਰੋ।

? ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਕਿਉਂ ਤਬਦੀਲ

ਕੀਤੀਆਂ?

- ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਆਏ ਸੀ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਬੀਮਾਰ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਜੀਪ ਫੜੀ। ਜੀਪ ਵਿਚ ਫੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੋ ਰਸਤੇ ਹਨ ਇਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗਰਮੀ ਦਾ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਨਾਉਣਾ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗਾ ਸਮਝਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਮੋਰਚਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਥੇ ਆ ਗਏ।

? ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਥੇ ਠਹਿਰੋਗੇ?

- ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੋਰਚਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।

? ਕੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ?

- ਸੁਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਹੈ?

? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ?

- ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਖਤਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਕੀ ਤੇ ਡਰ ਕੀ?

? ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ?

- ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਹੈ?

? ਇਸ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ?

- ਇਹ ਗੱਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁਛੋ। ਮੈਥੋਂ ਕਿਉਂ ਪੁਛਦੇ ਹੋ? 7 ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਘੇਰਾ ਚੰਦੋ ਕਲਾਂ ਪਾਉਣਾ, 15 ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤੇ ਪਾਉਣਾ। 30 ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਲਸੀਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬੰਬਈ 'ਚ ਪਾਉਣਾ, ਉਹ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਪਾਇਆ ਸੀ? ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੜ ਕੇ ਮੇਰਾ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਸੀ?

? ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਲਈ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ?

- ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹੀ ਇਕੋ ਇੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਮੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਅਕਾਲੀਆਂ ਲਈ ਹਨ, ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਹਨ ਜਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ? ਜੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਮੰਗਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਗਲਤ ਹੈ।

? ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 'ਤੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ?

- ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਦੇਵੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ

ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਮੈਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਅਦਾਲਤੀ ਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹੋ?

- ਅਦਾਲਤੀ ਨਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਹੋਵੇ। ਇਥੇ ਅਦਾਲਤ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ।

? ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਕਤਲਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋ। ਜਾਂ ਇੰਝ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਤੁਹਾਡਾ ਹੱਥ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ?

- ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਨਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰੇ। ਜੇ ਕਤਲਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ 'ਚੋਂ ਬਰੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਮੈਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਕਿਉਂ? ਜੇ ਮੈਂ ਮੁਜਰਿਮ ਸੀ, ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲਾਉਣ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦਿਉ।

? ਪੰਜਾਬ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋ। ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਵੱਖਵਾਦੀ,... ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਹੋ...?

- ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹਾਂ। ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਸਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਕਥਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨਾ। ਕੰਮ ਹੈ ਬੇਗੁਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣਾਉਣਾ। ਸਮੂਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਾਉਣਾ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ (ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ) ਕੇਸਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਥੱਲੇ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨਾ। ਪੰਥ ਦੀ ਡਟ ਕੇ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਨੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਣਾ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ। ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਸਿੱਖ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਨੀ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਹੈ। ਐਸਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੌਰਮਿੰਟ ਜੋ ਵੀ ਖਿਤਾਬ ਦੇਵੇ ਮੈਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਹੋ?

? ਹਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

- ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹੋਏ ਨਾ?

? ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹਰ ਉਹ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹੈ।

- ਫਿਰ ਵੀ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਮੈਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ?... ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਰੂਪ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਏਸ਼ੀਆਈ

ਖੇਡਾਂ। ਸਿੱਖ ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰੋਕਾਂ ਲਾ ਕੇ ਬੱਸਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਬੱਸਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ।

? ਪਰ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਰਿਹਾ।

- ਕਾਹਦਾ ਬੋਲ ਬੋਲਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਚਪਲਾਂ ਝਾੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖੇਡਾਂ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੈਰੀਅਰ ਲਾ ਕੇ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ?

? ਨਹੀਂ.....।

- ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕਾਹਦੇ?

? ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਲੜਾਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ?

- ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ।

? ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਫਸਾਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ?

- ਉਹ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਦੱਸਾਂਗੇ।

? ਕੀ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪੁਜੇਗਾ?

- ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਘਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨੁਕਸਾਨ ਭੇਡਾਂ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

? ਉਸ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਉਹ ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਨਗੇ?

- ਇਹ ਮੌਕਾ ਆਏਗਾ ਤਾਂ ਦੱਸਾਂਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ।

? ਜਿਥੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ “ਬੰਬ ਧਮਾਕਾ” ਜਾਂ ਅਣ-ਚੱਲਿਆਂ ਬੰਬ ਬਰਾਮਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਜਾਂ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਬੰਬ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ?

- ਕੇਵਲ ਮੈਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ।

? ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਬਦਨਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ।

- ਹੋਰ ਬੇਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਛਕਾਉਂਦਾ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਉਸ 'ਤੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਹੈ, ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ।

? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕਦੇ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ

ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਜੇਕਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ?

- ਜਦੋਂ ਦਾਖਲ ਹੋਵੇਗੀ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ?

? ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ।

- ਉਹ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਬਿਆਨ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੀ ਹੋਣਗੇ। ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਗੱਡੀ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਫੜਿਆ ਨਾ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਨਾ ਗੱਡੀ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ... ਫਿਰ ਕਲੇਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਸਲ 'ਚ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਡੀ ਗਈ।

? ਮਰਜ਼ੀਵੜਿਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਵੋਗੇ?

- ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸੇਵਾ ਲੈਣੀ ਹੈ।

? ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਭਰਤੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ?

- ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂਝੀ ਭਰਤੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਉਥੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾਉਂਦੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਨਾਮ ਲਿਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

? ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾ-ਵਾਰੂ ਦਲ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੋਰਚੇ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲਵੇਗਾ। ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਆਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?

- ਇਹ ਗੱਲ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਪੁਛੋ ਕਿ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਕਿਵੇਂ ਰਹਿਣਗੇ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ।

? ਹੁਣ ਤਕ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ?

- ਹਾਂ ਬੜੀ ਠੋਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਇਕ ਝੰਡੇ ਥੱਲੇ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦਾ ਕੌਮੀ ਅਹਿਸਾਸ ਜਾਗਣਾ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

? 4 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਰੋਕੂ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਇਆ?

- ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਏਕਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਏਕਤਾ ਦੇ ਬਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਸਫਲ ਅੰਦੋਲਨ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਮੱਸਿਆ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ।

? ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਣ ਪੱਤਰ ਭਰਵਾ ਕੇ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ?

- ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਕੜ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੀ ਹੈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਕੜ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਣ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਥ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਲਈ ਹਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਅਖਬਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਕੜ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਨਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਣ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆ, ਪਰ ਉਹੀ ਪ੍ਰਣ ਪੱਤਰ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਖੜ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਫਿਰ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆ?

? ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ।

- ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹਾਂ? ਇਸ਼ਟ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆ, ਸੰਤ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ?... ਬਸ ਇਹੀ ਤਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ....।

? ਕੁਝ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਕੇਂਦਰ ਅਕਾਲੀ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿਚਾਲੇ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ। ਇਹ ਕਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਸੱਚ ਹੈ?

- ਜਿਹੜੇ ਸਮਝਦੇ ਨੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਾਢ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਅੜਿੱਕਾ ਨਹੀਂ। ਮੰਗਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ। ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ?

? 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁਦਈ ਡਾਕਟਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?

- ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਦਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਲਿੱਖੀ ਹੈ?

- ਜ਼ਰੂਰੀ ਲਿਖੀ ਸੀ।

? ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

- ਹਾਂ ਮੈਂ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਕਿਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਖਤ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ? ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕਾਹਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੈ। ਜੇ ਹੋਰ ਹਰ ਕੋਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ? ਇੰਦਰਾ ਪਾਸ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ।

? ਸਰਕਾਰੀਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?

- ਉਸ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ।

? ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ?

- ਮੈਂ ਇਸ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ 'ਧਰਮਯੁੱਧ' ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦੇਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਅਪਨਾ ਕੇ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਮਤੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ... ਹੁਣ ਮੋਰਚਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ....।

? ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੰਦੋ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤੇ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਸੀ?

- ਅਸੀਂ ਚੰਦੋ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤੇ ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਰੂਪੀ ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਕੇ ਆਏ, ਰਸਤੇ ਆਏ ਆਂ ਧਰਤੀ ਦੇ, ਸੁੱਕੇ ਸੁੱਕੇ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਪੁਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਟਾਈਮ ਨਾਲ ਚਲੇ ਸੀ— ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ, ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਟਾਈਮ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਲਿਆ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਉੱਤਰ ਹੈ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜਿਵੇਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ?

? ਬੰਬਈ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਘੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲੇ ਸੀ?

- ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ।

? ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਦਿਨ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਕੀ-ਕੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਗਏ?

- ਮੈਂ ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਪਰ ਪੁੱਛਗਿੱਛ 25 ਦਿਨ ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੋਈ ਚਾਰ ਸੌ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜੀਵਨੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣਾ।

? ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਫੜਨ 'ਤੇ ਮੋਰਚਾ ਕਿਉਂ ਲਾਇਆ— ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਨ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ.....?

- ਪਹਿਲਾਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੋਕਿਆ ਪਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਾਨੂੰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੋਰਚਾ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ।

? ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ 'ਚੋਂ ਬਾਇੱਜ਼ਤ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੱਕੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ?

- ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅੱਖ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦੈ, ਉਹ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

? ਹੁਣ ਸਭ ਤੋਂ ਆਖਰੀ ਸਵਾਲ ਕਿ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਕੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸੀ?... ਉਸ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?

- ਮੇਰੀ ਅਟਵਾਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਾਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ.... ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਚੰਗਾ ਅਫਸਰ ਸੀ... ਉਸ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸ ਚੁੱਕਾਂ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ... ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ

ਜਾਵੇ ਥੋੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਛੁਟਿਆਉਣ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਵਲੋਂ ਲਾਏ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਝੀ ਹਰਕਤ ਹੈ।

? ਸੰਤ ਜੀ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹਵਾਂਗਾ, ਉਮੀਦ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰੋਗੇ! ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰੋਗੇ?

- ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਹੀ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਸਿੰਘਣੀ ਤੋਂ ਅਲਾਵਾ ਦੋ ਭੁਝੰਗੀ ਅਤੇ ਭਰਾ ਹਨ ਉਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ।

? ਆਖਰ ਵਿਚ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋਗੇ?

- ਮੇਰੀ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਐਡੀਟਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੱਜ ਜਾਣ ਅਤੇ ਘੋਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣ। ਵਕਤ ਦੀ ਇਹੋ ਹੀ ਮੰਗ ਹੈ।

(ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚੇ 'ਕੌਮੀ ਰਾਜਨੀਤੀ' 'ਚੋਂ)

ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ

(ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ-ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ)

1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ, ਦਲਿਤ, ਆਦਿਵਾਸੀ, ਅਨੇਕ ਨਸਲਾਂ ਅਤੇ ਕਬੀਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦ (India) ਦੀ ਪਛਾਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਤਕੜੇ ਤੇ ਚਲਾਕ ਲੋਕ ਭਾਰੂ ਰਹੇ ਤੇ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਰਾਜ ਭਾਗ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸਾਧਨਾਂ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਕੜ ਪੱਕੀ ਕਰ ਲਈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਮੰਗਣ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਅੱਗੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤਣਾ ਤੇ ਢਾਲਣਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ 1849 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਖੋਹਿਆ ਸੀ, ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਵਾਪਸ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਆਦਿ ਦੇ ਅਸਰ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਬਾਣੀਆ ਦਾ ਸਮਰਥਕ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਉਪਰ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਤੇ ਟੋਹੜੇਕਿਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਬੂਲ ਕਰਕੇ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ, ਅਨੰਦਪੁਰ ਮਤੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ “ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ” ਤੇ “ਵੱਖਵਾਦੀ” ਕਹਿ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਨੂੰ “ਅਤਿਵਾਦੀ”, “ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ” ਅਤੇ “ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ.” ਸ਼ਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਗਰਦਾਨ ਕੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਰੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਈ. ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਝਗੜੇ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾਵਾਂ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰ ਆਈਆਂ। ਸਿੱਖ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦਾ ਨਾਇਕ ਸੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀ ਨੇਤਾ ਸੀ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ।

ਪ੍ਰਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਅਮੀਰ ਰਾਜ ਘਰਾਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ

(ਦੁਨਿਆਵੀ) ਇਸਤਰੀ ਸੀ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਉੱਘੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਉਸ ਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਕਸਮ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਕਰੇਗੀ। ਪਰ 1976 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਗਾਂਹੂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਡਿਕਟੇਟਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਕਿਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ (ਕਿਸਾਨੀ) ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ (ਦੁਨਿਆਵੀ) ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰ ਨਿੱਕੀ ਮੋਟੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਆਉਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਜਨਮ-ਘੁੱਟੀ ਵਿਚ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਿੱਖਿਆ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

16ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੀ ਤੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਕਿ “ਨ ਕੋ ਹਿੰਦੂ-ਨ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨ”। ਸਪੱਸ਼ਟ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵਰਨ-ਆਸ਼ਰਮ-ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਚੌਹ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੱਥ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਇਸਲਾਮ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਮੁੱਖ ਸਮਾਜੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸਿਰ ਉਪਲਬੀ 'ਚ ਦੇਣ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਅਗਿਆਤਵਾਸ ਤੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ, ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਖੜੋਣ ਬੰਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੈਂਤੜਾ ਸਿਰਜਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਂਵ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਲੜੇ ਵਿਚ ਰੱਖ

ਕੇ ਭਾਗੋਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲਾਲੋਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ। ਉਹ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਵਿਰੁੱਧ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਵਾਂ ਮਨੁੱਖ, ਭਾਵ (ਗੁਰਮੁਖ) ਸਿਰਜ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਣੀ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਧਾ। ਇਸ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪੈਂਤੜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੀ ਸੇਧ ਨੂੰ “ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ” ਅਤੇ “ਬੇਗਮਪੁਰੇ” ਵਜੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ “ਸਾਧ ਤੇ ਸੰਤ” ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ “ਪੰਥਕ-ਰਾਜਨੀਤੀ” ਤੋਂ ਅੱਡ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਉੱਪਰ ਇਕ ਝੂਠ ਦਾ ਮੁਲੰਮਾ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਮੁਗਧ ਸਰੂਪ, ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਮਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਛੋਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਣਾ ਕੇ ਆਮ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਰੂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕ “ਸਿੱਖ” ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਕਾਇਆ ਸ਼ੁਧ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਨੂੰ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਖਾਲਸਈ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉੱਪਰ ਦੋ ਤਰਫ਼ਾ ਹਮਲੇ ਭਾਵ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਦੂਜਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਜਕੜੇ ਹੋਏ ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਵਰਨ-ਆਸ਼ਰਮ ਧਰਮਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੈਂਤੜਾ ਜੋ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ, ਖਾਸ ਕਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ, ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਮਾਇਕ ਪੱਖੋਂ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਨਿਚੋੜ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤ ਕੇ, ਕਬਜ਼ਾ। ਮਾਇਆ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ “ਪਾਪਾਂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਮੁਇਆਂ ਸਾਥ ਨ ਜਾਈ” ਇਕ ਟਕਸਾਲੀ ਸੇਧ ਹੈ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੀਆਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰਧਾਮ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਤਖ਼ਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇਸ ਮਾਇਆਵਾਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਸ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸਮਾਜੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੱਗਭੱਗ ਇਹੋ ਹੀ ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਦ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ (ਬਰਾਸਤਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ) ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਇਹ ਆਮ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪੈਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ

ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ, ਸੰਗਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਿੱਚ ਜਾਂ ਉਣਤਾਈ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਗਤ ਦੇ ਜੋੜੇ ਝਾੜਨਗੇ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਸੁਭਾਵਕ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਸੰਬੰਧੀ ਚੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵੱਲੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੜਕਾਏ ਜਾਣ ਸਦਕਾ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦੁਰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ‘ਬਾਗੀਆਨਾ’ (Sedicious) ਹਨ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੇ ਸਿਰੜ ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਰਾਹੀਂ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ। ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਸੀ ਤੱਤੀ ਤਵੀ ‘ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਤੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਰੇਤ ਪੁਆ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਬੂਲ ਕਰਨੀ। ਇਥੇ ਦੋ ਨੁਕਤਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਸੱਚਾਈ ‘ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਹਿ ਕੇ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਝੱਲੀ ਹੋਈ ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਕਰਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੱਸ ਕਰੜੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਜਾਂ ਦਿਵਾਉਣੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ। ਚੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਗਲ ਵਿਚ ਸੰਗਲੀ ਪਾ ਕੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਘੁੰਮਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਈ ਵੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ। ਇਸ ਕਥਾ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇਰਿਆਂ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਹੈ। ‘ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ਪਿੱਛੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨਾਲ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਹ ਇਸੇ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ।

ਫਿਰ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਹਰ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਉਚ-ਨੀਚ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਦਮਨਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਐਲਾਨੀਆ ਕਿਹਾ, “ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ-ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ”। ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਮੰਡਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਬਦਲਣ ਵਿਰੁੱਧ ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਜਬਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ, ਭਾਈ ਸਤੀ ਦਾਸ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਿਆਲਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਹੀ ਉਹ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ 1947 ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਰਤ ਛੱਡਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ (ਨਹਿਰੂ-ਪਟੇਲ) ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਅਜੋਕਾ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਹੋ ਹੀ ਉਹ ਗੱਲ ਸੀ, ਜੋ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ 13ਵੇਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਰਾਮਲੀਲਾ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਖੇ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਰੜਕ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪਿੱਠ-ਭੂਮੀ ਸੀ। ਉਂਝ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਖਾਨਦਾਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਤੇ ਖੂਨੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੰਗੂ (ਗੰਗਾਧਰ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਬੇਟੇ ਰਾਜ ਕੌਲ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਫਰੂਖਸੀਅਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅੰਧਾ-ਮੁਗਲ ਵਿਖੇ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਿੱਲਤ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੰਗੂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਲੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸਰਹੰਦ ਦੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੰਗੂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਆਪਣੀ ਸ੍ਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਵਿਚ ਇਸ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਿੱਲਤ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਿੱਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸ ਵੱਡ-ਵਡੇਰੇ (ਰਾਜ ਕੌਲ) ਨੂੰ ਫਰੂਖਸੀਅਰ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਫਰੂਖਸੀਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਇਹ ਤੱਥ ਛੁਪਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਕੌਲ, ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹਿਰੂ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਪ ਵੀ ਕੌਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬੰਸੀਧਰ ਨਹਿਰੂ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਉੱਤਰ-ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਫਰੂਖਸੀਅਰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਫਰੂਖਸੀਅਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਖਾਨਦਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਖਿੱਲਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਨਹਿਰੂ ਖਾਨਦਾਨ ਦਾ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋਇਆ?

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀਣ-ਭਾਵਨਾ ਇੰਨੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀਸ ਤੇ ਧੜ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰਨੀ ਵੀ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ 'ਚੋਂ ਬਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਈ। ਇਸ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪੈਂਤੜਾ ਲੈਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਦੀ ਦਿੱਖ ਦੇਣ ਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲ (1980-2000) ਦੀ ਹੰਢਾਈ ਖੂਨੀ ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਹੀਣਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੰਮੀ ਬੌਧਿਕ ਸਾਧਨਾ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਤਜਰਬਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਘਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ, ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਰਾਹ

ਉਲੀਕਿਆ। ਇਕ ਵੱਡੇ ਚਮਤਕਾਰੀ ਉਪਰਾਲੇ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ, ਪੰਜ ਦੁਨਿਆਵੀ, ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਉਹ ਰਾਹ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਜੰਗੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕੂੜ, ਫਰੋਬ, ਧੱਕੇ-ਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵੱਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਡੱਟਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗਾਂ ਲੜੀਆਂ ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੁਡਵਾਇਆ, ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਵਾਇਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਅਜੋਕੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਉਪਜ ਸਨ, ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੀ ਆਗੂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ।

ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਕੂਲ ਰਾਜਸੀ ਢਾਂਚਾ ਨਾ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਪੱਖੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਰਾਜ-ਭਾਗ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਕਿਉਂ ਵੈਰੀ ਬਣਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ “ਰਾਜ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਧਰਮ ਚਲੇ ਹੈ” ਦਾ ਕਥਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਉਜਾਗਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਦ੍ਰਿੜਤਾਪੂਰਵਕ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਅਨੇਕ ਵਰਕਰ ਅਤੇ ਸਮਰਥਕ ਇਸ ਮਾਇਆ ਤੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਚਰਿੱਤਰ ਹੀ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਪ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਸ਼ਬਾਬ ਦੀ ਖਿੱਚ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ, ਇਖਲਾਕੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ ਹੀ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਹ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਕ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਪੱਖੋਂ ਲਗਭਗ ਕੋਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੱਲੇ-ਬੱਲੇ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ “ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ” ਨੂੰ “ਸਵਰਨ ਮੰਦਰ” ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਪੱਤਰਾ

ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਤੇ ਲੱਗਣਾ ਸ਼ੋਭਾਜਨਕ ਨਹੀਂ। ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਨ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਨੂੰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਥਕ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਹਉਮੈਂ ਅਤੇ ਡੋਗਰਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਭਰਮਜਾਲ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਲਸੀਆਂ ਕਾਰਣ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਨਾਹ ਲੈਣੀ ਪਈ। ਜੇਕਰ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਲਾ ਅਧਿਆਇ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਆਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੇ ਹੁਣ ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਸੰਭਾਲੀ ਤਾਂ ਬੜੇ ਜੋਸ਼-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਰਾਜ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਪੈਂਤੜਾ ਲਿਆ ਉਹ ਲੱਗਭੱਗ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ, ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੁਰੱਪਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਿਰਦ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਮਾਰੂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੇ ਢਾਹ ਲਾਈ ਹੈ। 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਸਦਕਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਭਾਂਬੜ ਬੱਲ ਉਠਿਆ। ਆਮ ਕਹਾਵਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਚਿੰਗਿਆੜੀ ਤੂਫਾਨੀ ਅੱਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਮਾਜੀ, ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭਾਂਬੜ ਬਣੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਵਿਰੋਧੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਫੁਟੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੜੇ ਨਵੇਂ ਧੜੇ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਹਮਾਇਤ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਹ ਹਮਲਾ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖਾ ਸੀ। ਉਹ ਵੇਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਪੱਖ ਨਾ ਪੂਰਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਸਮਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਜਕੜ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਅਖ਼ਬਾਰ (ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਤੇ ਜੱਗਬਾਣੀ ਆਦਿ) ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਖੜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ। ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਜਿਹੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਸੰਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ (ਜਥੇ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਆਦਿ) ਵੀ

ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਪੈਂਤੜਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕੰਨੀ-ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਪ ਹੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਦਿੜ ਸਟੈਂਡ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਉਲਟਾ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ 13 ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਤਲੇਆਮ ਪਿੱਛੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪ ਪੂਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਲੱਗੇ ਕਤਲ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਪੈਰਵਾਈ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਨਾ ਹੀ ਠੀਕ ਮੁਲਜ਼ਿਮ ਫੜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਇਹ ਕੁਝ ਪੈਂਤੜੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਖੜਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਮ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਡਿਕਟੇਟਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਆਦਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੜਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੈਂਤੜੇ ਬਦਲਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕਪੂਰੀ ਵਿੱਚ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਗਏ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲੇ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 19 ਜੁਲਾਈ 1982 ਤੋਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਸੁਆਲ 'ਤੇ ਮੋਰਚਾ ਆਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਮੰਨ ਕੇ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਆਰੰਭਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੂਰਨ ਸਮਰਥਨ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਜਤਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਢਾਹੇ ਗਏ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਣਾ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਜਦ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਸ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਨ, ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਖ਼ਤੀਆਂ, ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਤੇ ਤਸੀਹਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਅਸਹਿ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਹਾ ਹਾ ਕਾਰ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਦੋਹਰਾ ਵਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਬੰਨੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਪੈਂਤੜੇ ਤਿੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿਖਰ ਦੀ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚੀ ਜੂਨ 1984 ਅੰਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਇਕ ਤੀਜਾ ਹਮਲਾ, ਜੋ

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਚਨ ਪੂਰੇ ਨਾ ਕਰਨੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਬਿਜਲੀ, ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮੇ ਅਤੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਖੋਹਣਾ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ ਕਰਨੀ।

1978 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1984 ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਧੜਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਕਹਿ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਅਤੇ ਫਿਰ 1608 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1799 ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦੇ ਗਿਰਦ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਜੁਲਮ ਸਖਤੀਆਂ ਝਲਦੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਲੈ ਆਂਦਾ। 1801 ਈ: ਵਿੱਚ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 1849 ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ “ਸਿੱਖ ਰਾਜ” ਮਨੂਵਾਦ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ, ਹਿੰਦੂਵਾਦ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਇਖਲਾਕਹੀਣਤਾ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗਰੀਬ ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ “ਗਿਆਨੀ” ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਪਨਾਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਿਆ। ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਾ ਸਿੱਖ ਸਕੇ ਅਤੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ “ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ” ਅਤੇ “ਬੇਗਮਪੁਰਾ”, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਭਗਤ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ। 1984 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸਾੜਸਤੀ ਦਾ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਮ ਸਿੱਖ ਮਰਦਾਂ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਿਆ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਇਖਲਾਕੀ ਹਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕ ਜਿੱਤ।

ਸਤੰਬਰ 1984 ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਵਹਿਸ਼ੀ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਤੇ ਖਪਾਏ ਗਏ। ਸਿੱਖ

ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨਾ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਹਿਸ਼ੀਪੁਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ। ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਇਕ ਵੱਡਾ ਰੁੱਖ ਡਿਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਜਦ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦਿੱਲੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਯੂਥ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨ ? ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ, “ਇਨ ਸਾਲੋਂ ਕੋ ਜਲਾ ਦੋ”। ਇਹ ਉਹ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਹੁਲੜਬਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ। ਉੱਧਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੌਜੀ ਮੁੱਖੀ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਪੂਨਾ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਬਦਲਾ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨੇ ਲਿਆ। ਇਥੇ ਇਹ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸੁੱਖੇ ਤੇ ਭਾਈ ਜ਼ਿੰਦੇ ਨੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਬਰਾਬਰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਨੇ ਜੋ ਦੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਧੜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮੁੱਖੀ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੈ ਆਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਨ, ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਨਣ ਤੇ ਪਛਾਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਸਮਝ ਪੈਣੀ ਔਖੀ ਹੈ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਜਨਮ 19 ਨਵੰਬਰ 1917 ਨੂੰ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਵਜੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਆ ਕੇ ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ ਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ “ਗਊ ਪੱਟੀ” ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਕੇਵਲ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਚਾਣਕੀਆ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਸੀ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸੰਸਕਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇਖਣਾ, ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਇੱਛਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਰਾਂਸ ਦੀ (ਸੰਤ) ਸੇਂਟ ਜੋਨਜ਼ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦੇਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। “ਦੁਰਗਾ” ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਇਕ ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਉਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਵਰਤਾਰਾ ਸੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਅੱਖਰ ਸੋਝੀਵਾਨ ਵਾਜਪਾਈ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਪੱਛਮੀ ਅਤੇ ਪੂਰਬੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਤਕੜਾ ਸੁਮੇਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਰ ਖੋਜ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਦੀਆਂ

ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਭੰਬਲ-ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਏ ਰਹੇ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਬੱਚਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇਸ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਖਹਿੜਾ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾ ਸਕੀ। ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਪੋਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਅਮੀਰੀ ਦੇ ਜਲਵਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਨੇੜ ਦਾ ਅਵਸਰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਪੈਦਵਾਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਵੀ ਸੀ, ਜਦ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919 ਨੂੰ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਫਸਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵੀ ਮਿੱਥਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਡਾਇਰ ਨੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ 379 ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ 1200 ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਜੋ 1947 ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਉੱਚੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ 1912 ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਪਰਤ ਆਏ ਸਨ। ਜਦ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਸਾਊਥ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਵਿੱਚ 21 ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ 1915 ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1919 ਵਿੱਚ “ਰੋਲਿਟ-ਐਕਟ” ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀ ਸਖ਼ਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਰੁੱਧ ਸਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਸਭਾ ਉੱਪਰ ਇਹ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ, ਜੋ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਲੋਕ ਸਮਰਪਤ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇੱਕ ‘ਮੋੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀ’ ਘਟਨਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ‘ਘਲੂਘਾਰਾ’ ਬਿਆਨਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਡੇਢ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ “ਮੇਰੀ ਸਚਾਈ” ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਮਾਹੌਲ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਮੇਰੀ ਸਚਾਈ’ (My Truth) ਵਿਚ, ਇਸ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਤੱਕ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰ ਮਾਈਕਲ ਓਡਵਾਇਰ, ਜੋ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਸੀ, ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੱਸ ਪ੍ਰੇਰਤਾ ਵਜੋਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਸ. ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਸੀ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੀ ਘਟਨਾ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਉਹ ਮੋੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ “ਘਲੂਘਾਰੇ” ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ

ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਸ ਸੋਮੇ ਤੋਂ ਫੁੱਟਿਆ ਹੜ੍ਹ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਜੂਨ 1984 ਵਿੱਚ 'ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਟੈਂਕਾਂ-ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਰਕੇ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਭਾਵ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਭਾਵ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਮਾਰੂ ਹਮਲੇ, ਅੱਗ ਦੇ ਵਰਸਾਏ ਗੋਲੇ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਕੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ? ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਸੰਬੰਧੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਮਾਰਸ਼ਲ ਲਾਅ ਸਮੇਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਉੱਪਰ ਸੰਘਣੀ ਧੁੰਦ ਛਾ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਚਿੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜਕ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਕਨਸੋਅ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਮਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਐਨ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਭਾਵ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਖੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਿਰਜਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਖੂਨੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਉਮਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਉਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਲੰਬੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਵ ਤਿੰਨ ਦਿਨ (ਚਾਰ, ਪੰਜ ਅਤੇ ਛੇ ਜੂਨ 1984)। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਹੰਟਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਸ ਕਾਂਡ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਬਹਿਸ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਰਿਆ ਹੋਇਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਾਰਿਸਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਸਨ। ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਏ ਸਨ ਅਤੇ ਮਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ "ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ" ਸਮੇਂ ਲੱਗਭਗ 5000 ਬੇਗੁਨਾਹ ਮਰਦ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਮਰਵਾ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਕੈਮੀਕਲ ਹਥਿਆਰ ਭਾਵ ਗੈਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਵਰਗੀ ਪਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਾਰਦਿਵਾਰੀ ਅੰਦਰ ਫੌਜੀ ਜੰਗੀ ਟੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਬੇਗੁਨਾਹ ਫੜੇ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਅੱਜ 16 ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦਰਿਦਰੀ ਭਰੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡੋ, ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ੀ ਵੱਲ ਉਂਗਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਲਟਾ ਕਸੂਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਇਨਾਮ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਪੱਤਰ ਦਿਵਾਏ ਗਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ ਲੁਕਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਝਾੜੂ ਦੇਣ ਅਤੇ ਸੰਜੇ ਗਾਂਧੀ

ਦੇ ਬੂਟ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਤੱਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਵਾਲੀ ਅੱਣਖ ਤਾਂ ਛੱਡੋ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਵਾਲੀ ਅੱਣਖ ਵੀ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮਾਂ-ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਲੜੀ ਚਾਲੂ ਰੱਖਦਿਆਂ :- ਇਸੇ ਸਾਲ (1919) ਦੇ ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਦਾਦਾ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪਾਲਣਹਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਰੂਹ ਤੇ ਥੰਮ੍ਹ ਤਾਂ ਇਹ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਜੱਗ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੜਨ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੇਹ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਸਤਿਨਾਮ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿੱਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਡਾਂਗਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਝੱਲੇ ਜਦ ਤਾਂਈਂ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ। ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਹਿ ਕੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਧੀਆਂ ਅਤੇ ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਗਾਂਧੀ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਜਿੱਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਗੂਣਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬਦਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਏ। ਇਹ ਪਰੰਪਰਾ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜੱਗ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ।

ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਨਮ 1947 ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ, ਅਜੋਕੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਬੱਚਾ ਆਜ਼ਾਦ ਆਤਮਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੱਕ ਸੀ। ਪਰ ਇਕ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਗੁੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਵੱਜੋਂ ਉਹ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਨ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਖੋਂ ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੀ 12 ਜਮਾਤਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਸਕੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਆਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹਾਕਮ ਜਾਂ ਜਰਵਾਣੇ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਦੇ ਵੀ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹੋ ਪਰੰਪਰਾ ਸੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਿਰਜੀ

ਸੀ। ਜੇ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਨੇ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਧਾ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲਾਅਮ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ? ਉਪਰੋਕਤ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ 1929 ਸਮੇਂ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਡੇ ਹੋਏ ਕਾਂਗਰਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਦਕਾ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਜੰਮੀ ਤੇ ਵੱਧੀ ਫੁੱਲੀ, ਤਾਂ ਕੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਸਦਕਾ, ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਵੀ 1984 ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਗੱਧਿਆ ਗਿਆ? ਇਹ ਸਮਾਂ ਦੱਸੇਗਾ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤੀਲੀ ਲਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬੋਰੀ ਵਰਗਾ ਖੱਦਰ ਪਹਿਨਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤੀਲੀ ਬਾਲਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਨਫ਼ਰਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਕਮਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਟੈਂਕਾਂ-ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸੜਵਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਰਤੀ ਵੀ ਝਿਜਕ ਨਾ ਆਈ! ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਗੈਸ ਦੇ ਕਨਸਤਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਲਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਵਿੱਚ ਝੋਕਣਾ, ਬੀਬੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਸਦਕਾ ਹੋਇਆ। ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਹਾਸਲ ਸੀ? ਇਹ ਮਸਲਾ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਆਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ, ਜਦ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਨਿੱਜੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਚਾਣਕੀਆ ਤੇ ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਪੰਗਤੀ ਰਾਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਸਦਵਾਣ ਵਾਲੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਂਵਾਲ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

ਆਮ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਦਸਤੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰਜਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਇਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੁਚੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵੱਸ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖਾਨਦਾਨ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਰੁਚੀ ਵੱਸ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਹਸਪਤਾਲ ਆਦਿ ਆਦਿ) ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। (ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਰੁਚੀ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿਖਾਈ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਣਖ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਰਕ ਤੇ ਯਾਦਾਂ ਮਿਟਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।)

ਪਰ ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਈ ਕਿ ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਾਇਕ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਚਾਤਰ ਤੇ ਧੱਕੜ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸੰਤ ਕਦੀ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਮ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰੀ ਨਾਲੋਂ ਨਿੱਜੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਉੱਚੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਐਨ ਉਸੇ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਚਾਲੂ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜਾਸ਼ਾਹੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਮੰਨਣੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਸਾਕੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਇੱਕ ਕਹਿਰੀ ਧੁੰਦ ਵਿੱਚ ਲਿਪਟ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਕਨਸੋਅ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਿੰਨੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ, ਐਨ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਫਾਸ਼ੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ “ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਸਾਕੇ ਸਮੇਂ ਆਪ ਸਿਰਜਿਆ। ਸਮੂਹ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੇ ਤਾਰ ਘਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਠੱਪ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜੋ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਸਖਤ ਸਨ। ਕਰਫਿਊ ਤਾਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੀ ਰਿਹਾ, ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ। ਦੇਸ ਵਿਚ 1975 ਸਮੇਂ ਲੱਗੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਫਾਸ਼ੀ ਰੂਪ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ “ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਸਮੇਂ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਲੋੜ ਹੈ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਟਾ ਦੇਣ ਦੀ। ਇਥੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਨਾਇਕ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਨੇ ਜਿਸ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਖਿਡਾਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੁਸ਼ਟ ਨੇ ਉਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਡੱਕ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵੱਸ ਪਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾਈ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰੋਗੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਆਗੂ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਨਾਲ ਵੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾਚਾਰੀ ਮਾਨਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਰਵਾਇਤੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸੋਚ ਪੱਖੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਉਹ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਤੋੜ ਸਕੀ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤੋੜੇ। ਸੰਤ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਸਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸਰਕਾਰ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਿੱਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ। ਉਸ ਅਧਿਕਾਰ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ

ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਣੀ ਪਈ।

ਇਸੇ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਚਾਲੂ ਰੱਖਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਜਨਮ ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾ ਦੇਵੇ। ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਨੇਕੀ ਤੇ ਸਚਾਈ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਗ-ਅੰਗ ਕਟਵਾਏ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਈਆਂ, ਉਬਲਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ, ਪਰ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਏ। ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ, ਜੋ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਰਾਹ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਚਾਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਾ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੀ, ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਆਪਣੀ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸਦਕਾ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫ਼ਰਤ ਖੜੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੋਰਚਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋ ਗਈ, ਪਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਕਿੰਨਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਭਰਿਆ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਉਡੀਕ ਸ਼ਾਇਦ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਾ ਕਰਨੀ ਪਏ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਸਮੁੱਚੀ ਪਹੁੰਚ ਆਉਂਦੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਨਿਖੇਧੀ ਦੀ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ।

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਖ

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਕੁ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਣ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਕਾਫੀ ਲੰਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਨਾਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪਾਠਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਸਮਝਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਫੇਰੀ

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ 'ਤੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਰਿਹਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਯਾਤਰਾ (ਅਪ੍ਰੈਲ 1982) ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਸੋਝੀ ਅਨੁਸਾਰ (ਮੈਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਸੋਝੀ ਅਖ਼ਰ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹਾਂ) ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਹ

ਯਾਤਰਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿੰਡੇ-ਪੁੰਡੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦਿੱਖ ਵਾਲੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਮਿਥੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਯਾਤਰਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਕਪੁਰਖੀ ਸ਼ਾਸਕ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿੱਜੀ ਤਾਲਮੇਲ (Equation) ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਆਖਰੀ ਯਤਨ ਸੀ, ਜੋ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਘਟਨਾਕਰਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵਾਚਣ ਤੇ ਪਰਖਣ ਵਾਲੇ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸਨ ਜਾਂ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸਨ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਸਿੱਖ ਨੀਤੀਆਂ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀਆਂ 13 ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਘਾਲਣਾ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਉਪਜ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਲੋਕ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵੱਸ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਨਾਲ। ਦੋਨਾਂ (ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ) ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਇਕ ਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਜਨਸਮੂਹ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵੱਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਛੂਹਣਗੇ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਤੋਂ ਹੈ।

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ 'ਚੋਂ ਰਿਹਾਈ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਨ 'ਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਭਾਰੂ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਚਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਗੇ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਪਿਆਓ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਦੀ ਬੱਸ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬੱਸ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਇਕ ਥਰੀਵੀਲਰ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਓਏ! ਬਗੀਚਾ ਸਿਆਂ ਭੱਜ ਕੇ ਆਈਂ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲੀਡਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਈ ਉਏ।”

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੱਥੇ ਦਾ ਜਲੂਸ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਾਂ ਪਿਛੇ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਜੋ ਖਾਸ ਗੱਲ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ, ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਅਮੀਰ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਫ਼ਲੇ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਟਰੈਫਿਕ ਬੰਦ ਕਰਕੇ 'ਤੇ ਲਿਫਾਫੇਬੰਦ ਮਿਠਿਆਈਆਂ ਤੇ ਫਲ ਅਤੇ ਡਰਾਈ-ਫਰੂਟ ਦੇ ਪੈਕਟ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ। ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਸਿਰੇ ਤੋਂ

ਦੂਜੇ ਸਿਰੇ ਤੱਕ ਜੈਕਾਰੇ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਲੱਗਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਤ ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਤ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਸਵੇਰੇ ਮਿਲਾਂਗੇ, ਮੈਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸੁਵਖਤੇ ਆ ਜਾਵੀਂ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਜਦ ਮੈਂ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਠ ਕੇ ਸੰਤ ਮੈਨੂੰ ਵਖਰਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਰਾਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ (ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ) ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ (ਸੰਤ ਜੀ) ਕਿਹਾ। “ਮੈਂ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।” ਬੱਸ ਗੱਲ ਉਥੇ ਹੀ ਮੁੱਕ ਗਈ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਾ ਲੱਗੀ ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਉੱਤਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਉਹ ਇਸਤਰੀ, ਉਹ ਵੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਾਨਦਾਨ 'ਚੋਂ। ਉਸੇ ਰਾਤ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ।

ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਹੋਰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਦਾ?” ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੀ ਥਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਿਰਦਰਦੀ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਟਿਪਣੀ ਨਾ ਕੀਤੀ।

ਅੱਜ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਮੁਢੋਂ ਹੀ ਗਲਤ ਸੀ।

ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਢਲੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਵੇਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ 14ਵਾਂ ਜਥੇਦਾਰ, ਭਰ ਜੁਆਨੀ, ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੀ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਕਬੂਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਅੱਜ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਚੀ ਧਾਰਮਿਕ ਚੇਤਨਾ, ਸਿੱਖੀ ਅਣਖ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਸੋਝੀ, ਅਣਖ ਅਤੇ ਕੁਮਿਟਮੈਂਟ ਨੇ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਦੁਸ਼ਟ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੱਧਾ, ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੋ ਹੀ ਉਹ ਨੁਕਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜੀ ਗਿਰਦ ਪਏ ਘੇਰੇ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੇਸ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਾਨਦਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਸਤਰੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਤੋਂ ਕਿੰਨੀ ਖਫ਼ਾ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਹਰ

ਪਾਠਕ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਗਲਤ ਕਹਿਣਾ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ, 1984 ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ, ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਤੇ ਉਸਾਰੀ, 26 ਜਨਵਰੀ 1984 ਦਾ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ, ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਰਤਰਫ਼ੀ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਭੰਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ, ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਫਿਰ ਜਥੇਬੰਦਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਾਰ, ਰਾਜੀਵ ਲੋਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਰੱਦ ਹੋਣਾ ਆਦਿ, ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤਦੇ ਅਤੇ ਹੰਡਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਤ ਉਪਰ ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, ਕਤਲਾਂ, ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ, ਮੰਦਰ ਸਾੜਨ, ਆਦਿ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁਕੱਦਮੇ, ਸਿਰ ਦਾ ਇਨਾਮ, ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਕੁਰਕੀ, ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਬਰਤਰਫ਼ੀ, ਯਰਗਮਾਲ ਵਜੋਂ ਪਤਨੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਆਦਿ ਆਦਿ ਦੇ ਘਟਨਾ ਕ੍ਰਮਾਂ ਥਾਣੀ ਲੰਘਣ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ।

ਹਰ ਮਨੁੱਖ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਸਮਰਪਤ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੰਮੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਸੇਧ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਵਖਰਾ ਅਮਲ ਨਹੀਂ।

ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਤੇ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਿਰੜ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰੜ ਜਾਂ ਹਉਮੈ ਤੇ ਲਾਲਚ-ਮੁਕਤੀ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਥਿੜਕਣਾ ਅਜੇ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜਿਸਮਾਨੀ ਰੋਗਾਂ ਨੇ ਵੀ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ਾਇਦ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਬਣੀ ਰਹੀ ਕਿ ਸੋਝੀ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤੜਪ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਟਿਪਣੀ ਤੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੋਝੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਘੜੀਦਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ *Man in the Making* ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਂਦੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਕਿ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਬੱਸ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਨਾ ਬਿਠਾਓ, ਸਾਡੀ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਨੇ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਵਿਚ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਘਟ ਗਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਤੱਕ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਭਾਰੀ ਫੋਰਸ ਨਾਲ ਛੱਡਣ ਆਏ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੜੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਰਾਹਾਂ ਥਾਣੀਂ ਲੰਘਾ ਕੇ ਲਿਆਏ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਪੈਡ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਤ ਜੀ ("Respected Sant Ji") ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਨਾਲ ਹੱਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਸਭ ਮਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰ ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਜਾਨਣੀ ਚਾਹੀ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਰਾਇ ਦੇਣ ਲਈ ਮੇਰੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਹੌਲੀ ਸੀ।

ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ

ਇਕ ਚਰਚਾ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਖਾੜਕੂ ਸਮਰਥਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਗਲਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਅਨਸਰਾਂ ਦੀ ਕਾਫੀ ਭਰਤੀ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਮਤਿਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਮਤਿਆਂ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਸਿਰ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਦੂਸਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ 'ਚ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਛੀਨੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕਾਮਯਾਬ ਚੋਰ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ "ਬਿਧੀਆ ਛੀਨਾ-ਗੁਰੂ ਕਾ ਸੀਨਾ।" ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਸੀ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੰਵਾਰਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਗਾੜਦਾ ਵੀ ਹੈ।

ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ

ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਅਚਨਚੇਤ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਤਰੇਏ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਪਾਈ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਇਕਦਮ ਬੋਲੇ "ਓਏ, ਤੂੰ ਇਥੇ ਕੀ ਲੈਣ ਆਇਐ।" ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ। "ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ।" ਸੰਤ

ਬੋਲੇ, “ਚਲ ਬਾਹਰ, ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ।” ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਰੋਡੇ ਲੋਗੋਂਵਾਲ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ।

ਕਦੀ ਕਦੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਟੱਬਰ ਵੱਲੋਂ ਜਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਤੇ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਜਮੀਨ ਤੇ ਮਾੜੇ ਡੰਗਰ ਆਏ ਸਨ। ਸਿਆਲ ਰੁੱਤ ਸੀ ਤੇ ਪੱਠਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਤੋੜਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕਮਾਦ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਖੋਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਪੰਡ ਚੁੱਕ ਲਿਆਇਆ ਤੇ ਡੰਗਰਾਂ ਅੱਗੇ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਝਟਪਟ ਹੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਰਾਣੀ ਫੜੀ ਭਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਓਏ ਜਰਨੈਲ, ਖੋਰੀ ਕਿਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਚੁੱਕੀ?” ਹੱਥ ਬੰਨ ਕੇ ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਬਾਈ ਜੀ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ।” “ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੋਂ ਬੋਲੇ ਖੋਰੀ ਕੱਠੀ ਕਰ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁੱਟ ਕੇ ਆ।” ਸਤਿਬਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਖੋਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਆਇਆ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਰਿਕਰਮਾ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਸਵੇਰੇ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਭਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਰੀਦਕੋਟ ਨੇੜੇ ਗੱਡੀ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਇਕ ਦਮ ਘਬਰਾ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਖਬਰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਏਗੀ, ਇਸ ਲਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਾਜਿਸ਼ ਅਧੀਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਿਠਾਈ ਗਈ ਪੜਤਾਲ, ਜੋ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਇਕ ਜੱਜ ਦੀ ਪਦਵੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕੀਤੀ, ਫਤਵਾ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ?

ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਅਨੇਕ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਕਾਰ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਅ ਹੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲੀਡਰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲਈ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਆਪਣੇ ਕਥਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ “ਸਿੱਖਾਂ ਗਲੋਂ ਗੁਲਾਮੀ ਲਾਹੁਣ” ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ। ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਯਤਨ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਰਗੀ, ਕੋਈ ਭਾਈਵਾਲੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਉਹ (ਗਿਆਨੀ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲੋੜੋਂ ਵੱਧ ਚਲਾਕ ਸਮਝਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਾਰੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਰਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲਈ ਨਾ ਵਰਤ ਸਕਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧੀ

ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਬੋਤਲ ਦੇ ਜਿੰਨ ਭਾਵ 'ਫਰੈਂਕਸਟੀਨ' (ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਖੁਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ 'ਫਰੈਂਕਸਟੀਨ' ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਘਟਨਾ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੈਂਤੜੇ ਉਲੀਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਬੈਠਿਆਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਲੱਡੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਦਲ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਵਾਕਫ਼ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੰਗੇ ਜਾ ਸਕੇ।

ਮੱਥੇ ਟਿਕਾਉਣੇ

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ ਚਰਚਾ ਕਰ ਆਇਆਂ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਰੜਕੀ ਕਿ ਲੋਕ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆ ਕੇ ਖ਼ਬਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਵੀ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਬਰ ਛਪਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨੇੜਤਾ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾਲ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜੇਲ ਅੱਗੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਜੇਲ ਦੀ ਡਿਊਢੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹਾਂ।" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਖ਼ਬਰ ਛਾਪਣ ਕਰਕੇ? ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਹਾਂ ਖ਼ਬਰ ਕਰਕੇ ਹੀ। ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨੁਕਤਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਗੁੱਸੇ ਹੋ? ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਪਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ? ਮੈਨੂੰ ਝੱਟਪੱਟ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗਣ 'ਤੇ ਗੱਲ ਖਤਮ ਹੋਈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪਰਿਕਰਮਾ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਛੂਹੇ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ 'ਚ ਫੜਿਆ ਲੋਹੇ ਦਾ ਤੀਰ, ਉਸ ਦੇ ਲੱਕ 'ਚ ਮਾਰਿਆ। ਮੈਂ ਝੱਟ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਬੋਲੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਉਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੱਥ ਫੜ ਦਾ ਹੈਂ। ਇਹ ਲੋਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਸੰਤ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗੋਡੇ ਜਾਂ ਪੈਰ ਛੂਹਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫਤਹਿ ਬਲਾਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਟੁੱਚਲ ਬੰਦੇ

ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹੇਠਾਂ

ਬਣੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਮਿਲੇ। ਉਹ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਅ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਥੋੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇਚੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਿਸੇ “ਟੁੱਚਲ” ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜੱਫੀ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਗੁਆ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਦਿਵਾਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਤ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਤ ਇੱਕ ਦਮ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ‘ਟੁੱਚਲ’ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਡਾਲਰਾਂ ਤੇ ਪੈਂਡਾਂ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋੜ ਹੈ। ਖਬਰਦਾਰ! ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਉਲਟੀ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ।”

ਦਵਾਈ ਦੀ ਭੇਟ

ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਧਾਰਨ ਕੱਪੜੇ ਪਾਈ ਅੱਧਖੜ ਉਮਰ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪੇਂਡੂ ਜੋੜਾ ਅੰਦਰ ਆਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਝਲਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤਾਂ ਅੱਗੇ ਗੱਤੇ ਦਾ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਡੱਬਾ ਰੱਖਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਵਾਈ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਈ। ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਬੋਲਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਰੱਖਣੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਰੱਖ ਲਓ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਥੇ ਦੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਡੱਬੇ ਦਾ ਢੱਕਣ ਖੋਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ 'ਚ ਉਲਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਿਵਾਲਵਰ ਤੇ ਸਟੇਨਗੰਨ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਝੋਲੀ ਭਰ ਗਈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਸਿੱਖ ਜੋੜੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੰਤ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ

1978 ਵਿੱਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਵਿਉਂਤ ਅਧੀਨ ਪੇਤਲਾ ਕਰਕੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜਲੂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂਈਂ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਹਾਥੀ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਨੂੰ ਕਰਾਰੇ

ਹੱਥੀਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਕਿ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਉਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪੈਦਲ ਚਲ ਰਹੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਹਾਥੀ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਵੇ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਲਾਹਨਤਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੀ।

* * * * *

ਆਮ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖੀ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ। ਚਿੱਠੀ 'ਚ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸੀਟ ਸਾਨੂੰ ਦਿਓ। ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਰਵੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਹਦੀ ਚਿੱਠੀ ਹੈ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਿੱਠੀ ਫੜਾਏ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਨੂੰ ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਚਿੱਠੀ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜ ਕੇ ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਨੌਕ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਚਲਾ ਮਾਰੀ ਤੇ ਭਾਈ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਆਹ ਲੈ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦੇਈਂ।

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਖਾਣਾ

ਕਿਸੇ ਐਤਵਾਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਕੋਈ ਲੱਗਭੱਗ 9 ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈਰਾਨਗੀ 'ਚ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਵੇਰੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਕੀ ਗੱਲ ਐ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਉਡੀਕ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤ ਆਪ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਿ ਅੱਜ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਬੋਲੇ ਅਜੇ ਮਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉੱਥੋਂ ਉੱਠਣ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਗੜਵਈ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਖਾਧੇ ਪੀਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਗਭੱਗ ਦੋ-ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੇ ਵਕਫੇ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਕੁਝ ਨਾ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਲਗਭੱਗ 9 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ, ਉਹ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੜਵਈ ਨੇ ਹੀਟਰ 'ਤੇ ਸੋਕ ਕੇ ਉੱਤੇ ਅੰਬ ਦੇ ਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਫਾੜੀਆਂ ਰੱਖ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਚੁੱਪ-ਚੁੱਪ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮੈਂ ਗੜਵਈ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਦਾਲ ਸਬਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸਾਗ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਖੱਟਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਤ

ਅੰਬ ਦਾ ਆਚਾਰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿੱਝ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਾਧਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹੁਣ ਆਚਾਰ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਦੋ ਰੋਟੀਆਂ ਠੇਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਦੁੱਧ ਹੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸੰਤ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਦੇ ਹਨ।”

ਸਾਡੀ ਇਸ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਪਰ ਦੁੱਧ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਕਦਮ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪੀਤਾ।” ਮੈਂ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਖੋਰੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਖਾਣੇ ਖਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇੱਥੇ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਈ ਤੇ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੱਖਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਉਹ ਵੀ ਸੁਣ ਲੈ। “ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਈਂ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਭਾਈ ਠਾਰੂ ਸਿਉਂ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਣਕ ਦੇ ਅੱਠ ਨੌਂ ਸਾਬਤ ਦਾਣੇ ਕੱਢ ਕੇ ਮੈਂ ਭਾਈ ਠਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਫੁਲਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੇਤ ਸੀ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਠਾਰੂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, “ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਨਾ।” ਬਾਬਾ ਠਾਰੂ ਸਿੰਘ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਵਾਜਬ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੀ. ਏ. ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੰਤ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰ

ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੁੱਝ ਸੱਜਣ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੋਈ ਅਖਬਾਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਤੂੰ ਦੱਸ ਕੀ ਕਰੀਏ ? ਮੈਂ ਸੋਚਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੰਗ ਕੇ ਜਦ ਅੱਗਲੀ ਵਾਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਖਰੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ। ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮਾਇਆ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ? ਜਦ ਮੈਂ ਆਰੰਭਕ ਰੂਪ 'ਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖਬਾਰ ਲਈ ਇਕ ਕਰੋੜ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਬੋਲੇ ਠੀਕ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਹ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਜਰਮਨੀ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਜਦ ਮੈਂ ਜੱਥੇ ਦੇ ਉੱਘੇ ਸਿੰਘਾ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਠਾਰੂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਟਰੱਸਟ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਬੋਲੇ “ਉਹ ਕਾਹਦੇ ਲਈ, ਤੂੰ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਈਆ ਲੈ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਬਚਨ ਦੇ।” ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਸੋਚਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੰਗ ਕੇ

ਜਦ ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ ਅਖਬਾਰ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ? ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਉਲਝਣ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਸ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਸਿਖਰਵਾਂ ਸੱਚ ਦਰਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੁਰਾ ਮਨਾਓਗੇ ਅਤੇ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਤਾਲੇ ਲਾ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ। ਬੋਲੇ, ਛੱਡ ਖਹਿੜਾ ਅਖਬਾਰ ਦਾ। ਇਕ ਸਟੇਨਗਰੀਨ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਕਰੋੜ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਆਈਆਂ? ਦਿਹਾੜੀ ਦਾ ਇਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਖਾਲੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰੇਡੀਉ ਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਗਈ।

ਫਾਰੂਕ ! ਪਿਓ ਦਾ ਬਣ ਕੇ ਵਿਖਾਈਂ

ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ 'ਤੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਭਾਈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਆਹ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਹੈ, ਇਹ ਡਾਕਟਰ ਫਾਰੂਕ ਅਬਦੁੱਲਾ (ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ) ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਰਥਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਹੀਂ ਚਿੱਠੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਕੰਮ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਹ, ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਈਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਚਿੱਠੀ ਲਈ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਫਾਰੂਕ ਅਬਦੁੱਲਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵਿਖੇ, ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ਗਾਹ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਆਇਆ। ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਆਖਰ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਚੇਤਾ ਆਇਆ ਕਿ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾ. ਫਾਰੂਕ ਅਬਦੁੱਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਛੱਤ ਦੇ ਕੋਨੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਜਦ ਅਬਦੁੱਲਾ ਸਾਹਿਬ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਫਾਰੂਕ ਹੁਣ ਪਿਓ ਦਾ ਬਣ ਕੇ ਵਿਖਾਈਂ।” ਪਿੱਛੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਫਾਰੂਕ ਅਬਦੁੱਲਾ ਪੌੜੀਆਂ ਉੱਤਰ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫਾਰੂਕ ਅਬਦੁੱਲਾ ਨਾਲ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਵਿਚ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਨਾਲ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 370 ਰਾਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਬਚਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਨਹਿਰੂ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਜਿਹੇ ਉੱਚ ਪਾਏ ਦੇ ਲੀਡਰ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ

ਤੱਕ ਜੇਲ੍ਹ ਬੰਦ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਚਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਰਨਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਾਣੀਆਂਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਧੋਖਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹੋ ਧੋਖਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਡਾਕਟਰ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਦੀਆਂ ਹੱਥਕੜੀਆਂ

ਡਾਕਟਰ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸੁਆਮੀ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਮਿਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਕ ਮਿਲਣੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਈ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਸੀ। ਆਮ ਦਿਨਾਂ ਵਾਂਗ ਮੰਜੇ ਉੱਪਰ ਬੈਠਿਆਂ ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸੁਆਮੀ ਨੂੰ ਪੌੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਛੱਤ ਵੱਲ ਨਿਕਲਦੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਸੁਆਮੀ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਲਿਆਇਐ?” ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਰਵਾਂ ਰਵੀ ਮੰਜੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਉਹ ਗਲਤ ਖਬਰ ਛਪੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਏਦਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਹਾ। ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸੰਤ ਬੋਲੇ, ਤੂੰ ਉਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ? ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੁਆਮੀ ਨੇ ਕੋਈ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੁਸਤੀ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਫੂਕ ਕੱਢਣੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਸਿੱਖ

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਚਰਚਾ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਇਥੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਚੁਸਤ ਚਲਾਕ ਸੀਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੂੰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਕੰਧ 'ਤੇ ਲਾਲ ਅਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੰਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਦਰੀ ਵਿਛੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੁਰਸੀ ਆਦਿ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਪੀ. ਏ. ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ) ਉਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਰੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਦਰੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣਾ ਹੀ ਯੋਗ ਹੈ। ਪਰ ਝੱਟਪੱਟ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਮਰਥਕ ਨੇ ਕੁਰਸੀ ਲੈ ਆਂਦੀ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਪਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ

ਕੁਝ ਚਿਰ ਖੜੇ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇੱਕ ਸਟੂਲ ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਕੋਈ ਉਚੇਚ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ।

ਗੱਲ ਆਰੰਭ ਕਰਦਿਆਂ 'ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ ਆਏ ਹੋ ਜਾਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ?" ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ।" ਸੰਤ ਬੋਲੇ "ਚੰਦੋ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ।" ਸ੍ਰ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ "ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਯੂ. ਐੱਨ. ਓ. ਦੇ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।" ਸੰਤ ਫਿਰ ਬੋਲੇ, "ਉਥੋਂ ਆ ਕੇ ਇਸ ਘਟਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ", ਸ੍ਰ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।" ਬੱਸ ਗੱਲ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਨਾਲ ਮੁੱਕ ਗਈ "ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਹੀਂ।" ਸ੍ਰ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸ਼ਨੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵਾਲੇ

ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੱਢਵਾਏ ਗਏ ਬਾਲਮੀਕੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਜਲੂਸ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਆਫਿਸ ਵੱਲ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਇੱਟਾਂ ਰੋੜ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੁਝ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਅਸੀਂ ਤੇ ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਰਾਂਗੇ ਹੀ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਨੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦਿਓ।" ਸਿਰੋਪਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਂਟ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਨੀਲ ਦੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਦੀ ਟਿੱਚਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਸੀ। ਇਥੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ "ਯੋਗੀ" ਗਰੁੱਪ ਵੱਲੋਂ ਹੀਰਿਆਂ ਜੜ੍ਹੀ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਮੁੱਲ ਦੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕਰਪਾਨ ਭੇਂਟ ਕਰਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਵੱਲ ਦੁਆਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆਧਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ?

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਭੂਆ

ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ 'ਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈਆ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਗੱਲ ਸੁਣਾਵਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਹੁਕਮ ਕਰੋ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਲਗਭੱਗ ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਘਟਨਾ ਹੈ।

ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਰੁੱਤ 'ਚ ਮੈਂ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਕਸਬੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ

ਪਿੰਡ ਰੋਡੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ 'ਚ ਆਇਆ ਕਿ ਚਲੋ ਆਪਣੀ ਸੱਕੀ ਭੂਆ ਦੇ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਸੀ, ਰਾਤ ਕੱਟ ਲਵਾਂ। ਮੈਂ ਭੂਆ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਭੂਆ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕੌਣ ਏ? ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ 'ਭੂਆ ਮੈਂ ਜਰਨੈਲ ਹਾਂ'। ਰਾਤ ਕੱਟਣੀ ਹੈ। ਭੂਆ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕਾਕਾ ਅਸੀਂ ਸੂਰਜ ਛੁੱਪਣ ਪਿਛੋਂ ਬੁਹਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ।" ਮੈਂ ਠੰਢੀ ਰਾਤ 'ਚ ਲੰਬਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਰੋਡੇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸੰਤ ਜੀ ਫਿਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਭੂਆ ਅੱਜ ਇੱਥੇ ਆਈ ਸੀ। ਮੈਂ (ਸੰਤਾਂ) ਜਦੋਂ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਦੁਖਦੈ ਰਹਿੰਦੈ, ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਦੱਸੋ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਆਹ ਕੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦੇ, ਤੇ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰ, ਸਿਰ ਦੁਖਣੋਂ ਹਟ ਜਾਵੇਗਾ।" ਭੂਆ ਨੇ ਦੱਸੇ ਉਪਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਲਾਹ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੰਬੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵਾਲੀਆਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਵੇਖਿਆ ਜੱਟ ਸਾਧ ਦਾ ਕੌਤਕ"। ਮੁਸਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਹਿਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਟਕੋਰ ਸੀ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਅਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਖੂਨੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਉੱਪਰ।

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ

ਦੁਪਿਹਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਖੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ (ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਾਸ) ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਾਰਪਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸੰਗਤ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ, ਵਾਰੋ-ਵਾਰੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਅਚਣਚੇਤ ਸੰਤ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਮੰਝੇ 'ਤੇ ਖੜ ਗਏ ਤੇ ਤੀਰ ਇਕ ਲੰਮੀ ਤੇ ਚੰਗੇ ਡੀਲ-ਡੌਲ ਵਾਲੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਉਲਾਰਿਆ। ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਘਬਰਾਹਟ ਜਿਹੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਸੀ?

ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਇਹ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ? ਮੈਂ ਥੋੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ? ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਮੰਗਦੀ ਸੀ। ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਲਈ ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ 'ਸੰਤ' ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਕੁਝ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਬੱਚੇ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਬੀਬੀਆਂ' ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁੰਡੇ ਮੰਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਪਿਰਤ, ਜਿੱਥੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰੁਚੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਚੱਜਿਆਂ

ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕੇਵਲ ਦੂਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ।

ਪੰਛੀ ਇਕੱਲਾ ਏ

ਅਪ੍ਰੈਲ-ਮਈ 1984 ਦਾ ਮਹੀਨਾ, ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ, ਲੌਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ, ਵਿੱਚ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤੇ ਲੁਕਵੀਂ ਫੁਟ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗ਼ੈਰਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਵਿਉਂਤਵੱਧ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਉੱਪਰ ਦਬਾਅ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀਆਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਲੇ ਬਣੀਆਂ ਮੋਰਚਾ ਪਿਕਟਾਂ 'ਚੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਵੀ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਗ਼ੈਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਥਨ ਨਾਂਹ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਖ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਸਥਿਤੀ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਨੇੜ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਸਾਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ 'ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਪੜਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਨ:-

1. "ਸਿਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ-ਧਰਮ ਸਿਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਬਾਝ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।"

2. "ਇਹ ਪੰਛੀ ਇਕੱਲਾ ਏ, ਇਹਦੇ ਮਗਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬਹੁਤੇ।"

3. "ਸਾਡਾ ਤੇ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਤੂੰ ਹੀ-ਹੈ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ॥"

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਉਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸਮੁੱਚਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਉਦਾਸੀ, ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਤਨਾਅ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਥੰਮ ਨਾਲ ਢੋਹ ਲਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਾ ਰਿਹਾ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਉਡਾਰੀ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਉਡਾਰੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਆਤਮਾ-ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਆਇਆ ਉਹ ਅਵਸਰ ਜਦ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦੇ

ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਸਨ —

“ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ....ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣਾ”

ਅਜੋਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਚੀਨ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਤ, ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਆਗੂ ਕਾਮਰੇਡ ਮਾਉ-ਜ਼ੇ-ਤੁੰਗ ਦੇ 1966 ਵਿੱਚ ਕਹੇ ਗਏ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਨ :- *“I am a lonely monk with leaking umbrella”* (ਮੈਂ ਇਕੱਲਪੁਣੇ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆ ਉਹ ਭਿਖਛੂ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦੀ ਛੱਤਰੀ ਵੀ ਚੌਂਦੀ ਹੈ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀ ਭਰੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਉਠਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਕੇ ਰੂਪੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ? ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਥੋਂ ਚਲਾਂ ਜਾਵਾਂ, ਤੇਰੀ ਕੀ ਰਾਏ ਹੈ ? ਮੈਂ ਰਾਏ ਦੇਣੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਕੱਦ ਛੋਟਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਮੰਗਿਆ। ਮੈਂ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸੋਚਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਇਸ 'ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਪੇ। ਅੰਤ ਜੋ ਉੱਤਰ ਮੈਂ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ “ਅੱਜ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਦੀ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀ ਕੇਵਲ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹੋਵੇਗਾ।” ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ‘ਸੰਤ’ ‘ਖਾਲਸਾ’ ਅਤੇ ‘ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਲਹਿ ਜਾਣਗੇ। ਖਾਸ ਕਰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਆਪਣੇ “ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ” ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਉਜਾਂ ਲਾਉਣ ਦੀ ਝੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਸ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸ਼ਣਬਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੈਂ ਉਪਰੋਕਤ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਮਿਲਤ ਹੋ ਕੇ, ਉੱਥੇ ਆ ਰਹੇ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਾਉਣਾ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਖੁਲਮ-ਖੁੱਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ “ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਏਜੰਟ” ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਤਾਲਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇਪੁਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ “ਚੰਬਲ ਦਾ ਡਾਕੂ” ਕਿਹਾ ਸੀ।

ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸਿਰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ

ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕੱਲੇ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਕੀ ਸੀ ? ਅੱਜ ਲੱਗਭੱਗ 15-16 ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰਨੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਸਮਗਰੀ ਅਜੇ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਇਸ ਦੀ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਭਰੀ ਪੜਚੋਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਖਾੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ।

ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਮੋਰਚੇ ਉੱਪਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਕੜ, ਜੋ ਢਿੱਲੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ, ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਸਦਕਾ, ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸਵਾ ਲੱਖ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰਸਮੀ ਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਕਸਮਾਂ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਆਪਾ-ਵਾਰਨ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਜਹੇ ਲੀਡਰ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਭਗੋੜੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਕਾਰਨ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਵਾਲੇ, ਖਾਸ ਕਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਵਰਗ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਹੋ ਨਿਬੜਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਸੀ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਮਰਜ਼ੀਵੜਿਆਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਲਿਸਟ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭੀ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਧੜੇਬੰਦੀਆਂ ਉੱਭਰ ਆਈਆਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੋਰਚਾ ਤਾਂ ਸੁੱਖੀ-ਸਾਂਦੀ ਮੁੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਆ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਉਹ ਫਾਇਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ। ਥੱਲੇ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਮਰਥਕ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਰੋਧੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਤੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਅਤੇ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ

ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਕੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਰਹੀਆਂ ਸਨ ? ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅੱਜ ਵੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬਦਨਾਮ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਦੇਣ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੋਰਚਾ ਡਿਕਟੇਟਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪਾਬੰਦੀ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੀ ਸੋਧ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋਰਚਾ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਧਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਅੰਗ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਮੋਰਚੇ ਅਧੀਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੀਡਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਏ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਸ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਰਜਣਾ ਹੋਰ ਸਨ। ਇਹ ਮੋਰਚਾ ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਚੱਲਿਆ। ਜਾਪਦਾ ਇਉਂ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅਤੇ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਚੌਧਰ ਨੂੰ ਖੋਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਨਵਾਂ ਪੈਂਤੜਾ ਸਰਕਾਰੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਨਾਲ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਮੰਨਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਲੀਡਰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਮੰਗ ਮੰਨਣ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਬਿਆਨ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਨ੍ਹੀਂ ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਨਾਮੀ-ਗੁਾਮੀ ਸਮਰਥਕ ਭਾਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਉੱਤੇ ਪਾਈ ਗਈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਪੜਤਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੱਕ ਵੀ ਗਿਆ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਸੋਢੀ ਦੇ ਕਤਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਧੜੇ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਧੜੇ ਦੇ ਆਗੂ ਵਾਕ-ਆਊਟ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਆ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਹਮਪੁਰਾ ਵੀ ਸਨ। ਪਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ਸ. ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇਪੁਰ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਚੰਬਲ ਦਾ ਡਾਕੂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜ਼ੀਰਾ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਸ. ਤਾਲਬ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਏਜੰਟ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰਦਾਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਸ. ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ

ਵੀ ਸਨ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾੜ੍ਹੀ-ਕੇਸ ਰਖਵਾਉਣੇ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਗ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਏਜੰਟੀ ਹੈ ? ਅਨੇਕ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ-ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਪਰ ਲੌਗੋਵਾਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਚੰਦੋ ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਵਾਰ ਹੋਏ ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਬਚ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਮਰਥਨ ਸੀ।

ਮਈ 1984 ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅੱਤਵਾਦ (Terrorism) ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ। ਉਸਦਾ ਬੇਟਾ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸੀ, ਵੀ ਇਸੇ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਵੀ ਮਾਰੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਰਘੂਨੰਦਨ ਲਾਲ ਭਾਟੀਆ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਇਸ “ਜਨਤਕ ਮੁਹਿੰਮ” ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਦੀਆਂ ਕਈ ਇੱਕਾ-ਦੁੱਕਾ ਲੁਕਵੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰ ਕੇ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਤਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸ੍ਰੀ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਆਨੰਦ ਮੋਹਰੀ ਸੀ। ਕੁਲ ਹਿੰਦ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਜੋਤੀ ਬਾਸੂ, ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਆਏ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਹਨੇਰੀ ਝੁਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਾਂਗਰਸ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। 19 ਮਈ 1984 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸ੍ਰੀ ਬੀ. ਡੀ. ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ 19 ਮਈ 1984 ਨੂੰ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਦਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਲਾ ਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਰਨਲ ਸ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਦਿੱਲੀ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਐਮ. ਐਮ. ਕੇ. ਵੱਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਆਈ. ਜੀ. ਸੀ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਉਸਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇ

ਕੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 'ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਸਮੇਂ ਉਹ ਇਸ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਸਨ।

20 ਮਈ ਨੂੰ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਲਈ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਅਤੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਮੰਗਾਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਅੱਤਵਾਦ ਕੁੱਝ ਮੱਧਮ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। 20 ਮਈ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਰੁੱਧ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਹੀ ਦਿਨ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਹ (ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਜਥੇਦਾਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਵਾਉਣ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਬੱਬਰਾਂ) ਨੇ ਇਹ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨਕਾਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। 23 ਮਈ ਨੂੰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ 'ਤੇ 3 ਜੂਨ ਨੂੰ ਉਹ "ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਲਹਿਰ" ਆਰੰਭ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਆਨਾਜ ਬਾਹਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦੇਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਆਮ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਥੇ 3 ਜੂਨ ਦਾ ਦਿਨ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਮੋਰਚੇ ਲਈ ਚੁਣਿਆ, ਉਥੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀ ਉਹ ਦਿਨ "ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ" ਲਈ ਚੁਣਿਆ। ਇਹ ਇੱਕ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਸੀ? ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਆਰ.ਕੇ. ਧਵਨ ਨੂੰ 25 ਅਪ੍ਰੈਲ 1984 ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਗਈ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਲੌਗੋਵਾਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਅੰਦਰੋਂ, ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੇ ਯਤਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਜਾਂ ਜੂਨ 3 ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਂ 23 ਜੂਨ ਨੂੰ ਲੌਗੋਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਆਰੰਭੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਨਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਐਲਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਫੋਕੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਨ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਪਿਛੋਕੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਏ। ਭਾਵ ਸਿਰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਪਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਕੱਲੇਪਨ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਸੁਰ ਅਲਾਪਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ, ਸਮੁੱਚੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਟੇਕ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਪਈ।

ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਫੌਜ ਭੇਜਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਗਲਤ ਠੀਕ ਦੀ ਪਰਖ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਜੋਂ ਸੱਤ ਸਾਲ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕਾਫੀ ਨੇੜਤਾ ਰਹੀ ਸੀ। 1984 ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਨਾਨ-ਟੀਚਿੰਗ ਯੂਨੀਅਨ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਮਾ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਯੂਨੀਅਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਲਵਾਉਣ ਲਈ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਗਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਗਲਤ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਅਯੋਗ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਭਾਈ ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਗੂਆਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਆਪਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਉਪਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਰਜਿਸਟਰਾਰੀ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਸ਼ਰਮਾ ਤੇ ਹੋਰ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਖੁਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮੇ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਅਹੁਦਾ ਤੂੰ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ, ਉਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ। ਜਦ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੂਜੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ਼ਰਮੇ ਦੀ ਗਲਤ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੇ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਹ ਸ਼ਰਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਡਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਦੋ ਪਦ-ਉਨਤੀਆਂ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਉਨਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਸੰਤ ਪੂਰੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੋਵਾਂ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਥੋਂ ਗਲਤ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਦੇ ਤੁਹਾਡੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਾਂਗਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਆਗੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੰਮ ਸ਼ਰਮੇ ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਬਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਨੂੰ ਬਕਾਇਦਗੀ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਉਥੇ ਲਈ ਇਕ ਟਾਈਪਰਾਈਟਰ ਖਰੀਦਣੀ ਸੀ। ਭਾਈ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਟਾਈਪਰਾਈਟਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਦੁਆਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਤੂੰ ਲੈ ਲੈ! ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਹੁੰਨਾ? ਉਹ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲੀਡਰ ਹਨ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਹੋ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇਗਾ? ਜੇਬ 'ਚ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਗੁੱਥੀ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਮੈਂ ਕੋਲ ਖੜੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਗੁੱਸਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਰਮੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਗ਼ਲਤ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਕਾਰਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੀ।

ਪੱਤਰਕਾਰ ਤਵਲੀਨ ਸਿੰਘ

ਲੰਗਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦਾ ਟਿਕਾਣਾ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਇਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੱਤਰਕਾਰ (ਤਵਲੀਨ ਸਿੰਘ) ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਲ ਰਹੀ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈ। ਮਨਸ਼ਾ ਉਸ ਦਾ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਣ ਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਮਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਆਮਦ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਤੂੰ ਉਹ ਬੀਬੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਤੌਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਪੱਤਰਕਾਰ ਬੀਬੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੀਬੀ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੈਨ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਸਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਭੇਡ ਨਿਆਈਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਲਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਲੈ ਜਾਓ। ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਬੜਾ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਮੈਂ ਵੀ ਸੁਣਿਆ।

ਦੋ ਬਿਰਗੋਡੀਅਰ

ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਉੱਤੇ ਕਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਮਿਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦੋ ਰਿਟਾਇਰਡ ਸਿੱਖ ਬਿਰਗੋਡੀਅਰ ਮੇਰੇ ਖੜਿਆਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਨਾਲ ਵੱਖਰਾ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬੋਲੇ ਕਿ ਇਥੇ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰੋ। ਬਿਰਗੋਡੀਅਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਚੌਕੀਆਂ ਦਾ ਨਰੀਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਕੋਲ ਦੂਰਬੀਨਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਫੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਹੈ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ

ਦੇ ਦੂਰਬੀਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਪਾਸ ਖੜ੍ਹੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਗੋਂ ਤੋਰਦਿਆਂ ਇਕ ਬਿਰਗੋਡੀਅਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਈ ਜੇ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਗਿਣਤੀ ਹਿਸਾਬ ਦੱਸ ਸਕੋ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਧਰੇ ਕੱਦ ਦੇ ਬਿਰਗੋਡੀਅਰ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਸੰਤ ਬੋਲੇ “ਜਰਨੈਲ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਮਾਂਡਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਇਕ ਗਵਾਰ ਜੱਟ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਜਾਣਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ, ਉਸ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਏ।”

ਇਕ ਵਕੀਲ

ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਕੱਦ ਦੇ ਮੱਧਰੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਇਕ ਉੱਘੇ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਉਥੇ ਆ ਗਏ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਗੁਰਮੁਖੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਮੈਂ ਕੀ ਜਾਣਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ।” ਇਹ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।”

ਡਾ. ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਤਿੰਨ ਕੁ ਵਾਰ ਮੈਂ ਡਾ. ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੈਲਥ (ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਬਣੇ) ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ। ਹਰ ਵਾਰ ਦਸ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਕ ਨੋਟ ਰੱਖ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਕੇ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਉਂਦਿਆਂ ਤੌਕਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ (ਨਿੱਜੀ) ਪੀ. ਏ. ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਦਸ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੋਟ ਉਹ ਜਰੂਰ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹਾਂ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਬੈਠਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅੰਦਰੋਂ ਛਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਦੱਸੋ? ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ ਇਸ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੋ ਤੇ ਛਾਲੇ ਹਟ ਜਾਣਗੇ।” ਸੰਤ ਬੋਲੇ “ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਤੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ

ਅਨਪੜ੍ਹ ਜੱਟ ਬੂਟ ਮੂੰਹੋਂ ਇਸ ਅੱਖਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀ ਅਰਥ ਰੱਖੇਗੀ?"

ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਮੰਤਰੀ) ਤੇ ਦਾਸ (ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ 'ਤੇ ਖੜੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸੰਤ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਵਖਰਿਆਂ ਇਕ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਹਨ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਕਰੋ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਗੱਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਲੰਬੀ ਹੈ ਕਿਤੇ ਬਹਿ ਜਾਈਏ। ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪੌੜੀਆਂ ਥੱਲੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਚਲਦੇ ਹਾਂ। ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪੰਜੇ ਜਣੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸ. ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕੀ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਕੀ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ? ਸੰਤ ਥੋੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਬੋਲੇ, "ਭਾਈ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛੋ! ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।" ਸੰਤ ਉੱਠੇ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਖਿੰਡ ਗਏ।

ਜੱਗਬਾਣੀ

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਪਰ "ਜੱਗਬਾਣੀ" ਆਪ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਇਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਰੋਧੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਇੰਨੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੌਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਅਮਰੀਕਾ ਫੇਰੀ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਇਹ ਸੰਪਾਦਕੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਉਹ ਆਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿਸੇ?" ਤੇ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਇਕ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਲਈ ਗੱਦਾਰੀ ਦਾ ਅੱਖਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਨੇ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹਾ, "ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੀ ਹੁਕਮ ਹੈ?" ਸੰਤ ਬੋਲੇ, "ਪਿਉ ਦੀ ਪੱਗ ਲਹਿਜੇ ਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਅਣਖ ਰੁਲ ਜੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਪੁੱਛਦੇ ਓ!" ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਛਪ ਗਈ।

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾ ਕਤਲ 9 ਸਤੰਬਰ 1981 ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇੜੇ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ 'ਤੇ ਰੱਖ ਬਾਗ ਲਾਗੇ ਹੋਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਨ, ਭਾਈ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ, ਭਾਈ ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਵਰਣ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਮਨਾਵਾਂ ਨੇੜੇ ਜ਼ੀਰਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤੋਂ ਚੱਲੇ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਖਰੀਦੇ ਨਵੇਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਆਏ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਇਹ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਥੀ ਹਥਿਆਰ ਸੰਭਾਲੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਜਲੰਧਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੀ ਕਾਰ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਹ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਲਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜੀ. ਟੀ. ਰੋਡ ਉਪਰ ਰੱਖ ਲੰਘ ਕੇ ਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਜਾ ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਕਾਰ ਪਿੱਛੇ ਮੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਸਿੰਘ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਵੱਲ ਸਿਧੇ ਹੋਏ, ਉਹ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇਗਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੇਖ ਲਿਖੇਗਾ ਪਰ ਉਸ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਮੁੱਕ ਗਈ। ਐਨ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਇੱਧਰ-ਉੱਧਰ ਰੋਲਾ ਵੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਗਰੁਪ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਵਲ ਨੂੰ ਦੌੜਿਆ ਤੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਇੱਕ ਉਜਾੜ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਦੂਜਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਇੱਕ ਮੁਰਗੀਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਿੱਕ ਗਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। 16 ਸਾਲ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟ ਕੇ ਉਹ ਰੋਡੇ ਪਿੰਡ ਵਾਪਸ ਪਰਤਿਆ। ਦੂਜੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿੰਘ 'ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ।

ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ

ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਬਈ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਚ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਵਾਪਰੀਆਂ ਸਨ। ਦੋ ਨਵੀਆਂ ਫੀਅਟ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਡਰਾਈਵਰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਮਹਿਤੇ ਆਪਣੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਬਤੌਰ

ਪੱਤਰਕਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਲਾਈ ਗਈ ਅੱਗ ਦਾ ਪਛਚਾਤਾਪ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਭੋਗ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਟਾਖਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਥੇ ਨੇ ਸੰਤ ਹੁਰੀਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ? ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਹਿਤੇ ਵਾਲੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰ 'ਚ। ਚੁਸਕੀ ਲੈਂਦਿਆਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਹੈਡਕੁਆਟਰ 'ਚ ਨਾ ਹੁਣ ਪਹੁੰਚੇ। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਬੰਬਈ 'ਚ ਹੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਏਨਾਂ ਅਣਜਾਣ ਹੈਂ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਇੱਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਿਰਾਸ਼ਾ 'ਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਨੂੰ ਟੈਲੀਫ਼ੂਨ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬੰਬਈ ਫੇਰੀ

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਟਰੱਕ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜੱਥਾ ਲੈ ਕੇ ਬੰਬਈ ਅਤੇ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਮਹੀਨਾ ਅਪ੍ਰੈਲ 1982 ਦਾ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾਦਰ ਵਿੱਖੇ ਠਹਿਰੇ ਤੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਘਿਰਣਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਵਾਰੰਟ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ, ਤੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇਗਾ। ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਵੀ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਪੂਨਾ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਉਜਾੜ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਨਸੋਆਂ ਹਰ ਦਿਨ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਰੋਜ਼-ਰੋਜ਼ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਥੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਜੋ 'ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੰਮ ਚਲਾਊ ਜੱਥੇਦਾਰ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬੰਬਈ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਜੱਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਨੂੰ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਲੈ ਜਾਣਾ, ਸਿਹਤ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦਵਾਈ ਆਦਿ ਲੈ ਜਾਣਾ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਕੂਲ ਭਾਈ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਦੀਆਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਛੱਤ ਉਪਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਅਸਮਾਨ ਥੱਲੇ ਕਾਲੀ ਲੋਈ ਲੈ ਕੇ ਸੌਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਮਹਿਤਾ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼

ਨਹੀਂ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਉਥੇ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ। ਵਾਪਸ ਪਰਤਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੇ ਦੋ ਨਵੀਆਂ ਫੀਅਟ ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਡਰਾਈਵਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਅਠਾਈ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਮਹਿਤਾ ਹੈਂਡਕਵਾਟਰ ਤਾਈਂ ਆਪਣਾ ਸਫ਼ਰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ।

ਮਹਿਤਾ ਕਾਂਡ

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮਹਿਤੇ ਤੋਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੀ ਸਥਿਤੀ ਇਹ ਦਸਦੀ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਬਹੁਤ ਡਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਾਹਰ ਮਹਿਤੇ ਦੀ ਗੱਲਾ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਭੈਅ ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰਾਂ ਸਿੱਖ ਗਭਰੂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਪੂਰੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਪੜ੍ਹਤਾਲ ਹੋਈ ਪਰ ਜੱਜ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂਪੂਰਵ ਦੱਸਿਆ। ਜਾਣਕਾਰ ਸੂਤਰਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਭਾਰੀ ਜਮਾਅ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਦ ਅਨਾਜ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਦੋ ਸਿੱਖ ਗਭਰੂ ਤੁਰੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ ਨਾ ਆਓ। ਪਰ ਉਹ ਸਾਡੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਅੱਗੇ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿੰਗਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਢੇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਵਿੰਗਦਿਆਂ ਹੀ ਕਈ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸਹਿਕਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ

ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਤੇ ਘਰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੱਲ ਪਿੰਡ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅਤੇ ਘਰ ਬਾਰੇ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ।

ਪੁਰਾਣੇ ਵਣ ਦੀਆਂ ਵਿੰਗੀਆਂ ਤੜਿੰਗੀਆਂ ਲਕੜਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਲਟੈਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੂੜੀ-ਪਾਥੀਆਂ ਤੇ ਬਾਲਣ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੌਣ ਬਹਿਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ। ਇਕ ਲੱਕੜ (ਬਲੀ) ਰੱਸਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ ਕੇ ਛੱਤ ਨਾਲ ਲਟਕਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਕਮਰਾ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਪਤਨੀ ਤੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪੱਕੀ ਰਸੋਈ ਸੀ, ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਕੇ ਭਰਾ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਵਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿਚੋਂ ਸਨ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਵਾਸ ਵਿਚ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਬੈਠਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਬੱਚੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਏ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਪਹਿਚਾਣਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪਵੇ, ਆਪਾਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਚੱਲੀਏ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਕਦਮ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਜਾਣੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਉਲਟਾ ਆਪਣੇ ਸੁਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਰਾਮ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਬੇਟੇ ਹਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਾਪ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਅੱਠ ਏਕੜ ਜਮੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੈ।” ਇਕ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ, “ਵੱਡਾ ਬੱਚਾ ਸਿਆਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਂਗਾ। ਪਰ ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਅਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ।”

ਜਥੇਦਾਰ ਅਜਨੋਹਾ

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਇਕ ਦਸਤੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚਲਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਥਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ 'ਤੇ ਭੋਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਪਿਆਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਖੇ ਇਕ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਤੇ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ। ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਅਜਨੋਹਾ ਜੀ ਨੇ ਨਿਭਾਈ। ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ, ਜੋ ਮੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ, “ਮੇਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਆਯੂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਕੁਝ ਸੁਆਰ ਸਕਣ।” ਅਰਦਾਸ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਟੋਕਿਆ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ ਤੇ ਅੱਖਰ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਤੇ ਸੋਗੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਇੱਕ ਚਬੂਤਰੇ 'ਤੇ ਆਸਣ ਲਗਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਪਰ ਮਸਲੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ, ਇਹ ਖਬਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਅਜਨੋਹਾ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਜਨੋਹਾ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀ ਅਜਨੋਹੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੇ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਜਥੇਦਾਰ ਅਜਨੋਹਾ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿਤਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਾਰਣ ਸੀ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ।

ਗੱਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਨੀ ਸੀ ਕਿ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਦਾ ਸਾਥ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਜੱਥੇਦਾਰ ਅਜਨੋਹਾ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸੰਗਤ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਹਲਪੁਰੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਭੋਗ ਦੀ ਰਸਮ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਏ ਗਏ।

ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਤੇ ਸੁਖਮਤਾ

ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਥੱਲੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।” ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁੱਛਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਅਯੋਗ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਹਨ ਤੇ ਜਦ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਥੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦਵਾਈ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਨੂੰ ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਠੀਆਂ ਭਰਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦ ਜਥੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਲਾਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਮੁਠੀਆਂ ਕੌਣ ਭਰੇਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਥਕਾਵਟ ਆਦਿ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਓ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਭਾਈ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ, ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਭਾਈ ਠਾਰੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਾਸ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਪਾਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਚੱਲੀਏ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਪਲੋਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮੁਠੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਦੇਰ ਰਾਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੇ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਿਚ ਪੁੱਛਿਆ, “ਇਹ ਕੈਬਨਿਟ ਕਿਦਾਂ ਆਈ ਐ?” ਸਾਡੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਬਈ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ, ਜੋ ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਸਨ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਲਾਗੇ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹਟਵਾਂ ਬੈਠਾ ਸਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸਾਂ। ਕੋਲ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਪਲੋਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਈ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਠੀਆਂ

ਭਰੋ, ਬਹੁਤ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸੰਤ ਇਕ ਦਮ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਖਬਰਦਾਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਇਆ।” ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰੋ, ਤੁਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਠੀਆਂ ਭਰੋ।” ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੱਤ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੈਰ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਘੁੱਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਝੱਟ ਮੈਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬੋਲੇ, “ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤੀਗਿਆ ਭੰਗ ਕੀਤੀ ਐ।” ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਠੀਕ ਐ ਇਸ ਦੀ ਸਜਾ ਦਿਉ।” ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਨ੍ਹਾਟੇ ਪਿਛੋਂ ਹਸ ਕੇ ਬੋਲੇ, “ਚੰਗਾ ਭਾਈ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ।” ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ, ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਮਹੌਲ ਬੜਾ ਹੌਲਾ ਤੇ ਹਸਮੁਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਭਾਅ ਜੀ ਬੜਾ ਕਮਾਲ ਦਾ ਗੁਰ ਕੱਢਿਆ, ਸਾਡੀ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ।”

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਸੀਅਤ

ਮਈ 1984 ਦੇ ਕਿਸੇ ਐਤਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਛਾਈ ਹੋਈ ਜਾਪੀ। ਪਰਿਕਰਮਾ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੱਚੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਪੀਲੇ ਪਟਕੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਅਤੇ ਕਮਰ-ਕੱਸੇ ਸਜਾਈ ਮਾਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਬਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵਿਉਂਤਾ ਉਲੀਕਦੇ ਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਰਿਕਰਮਾ ਵਿਚ ਮਾਰਚ ਕਰ ਰਹੇ 25 ਕੁ ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਹ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਨਵੇਂ ਗੁਰਧਾਮ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾਰਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਖਾਤਰ ਸੀ।

ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਜੱਥੇ (ਜੱਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ) ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ (ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਵੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾ ਤਾਂ ਜੱਥੇ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੰਟਰਕਾਮ 'ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਖੁਦ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ਤਹਿ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਗੁਰਮੁਖਾ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਣਾ ਹੈ।” ਮੇਰੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ “ਜੱਥੇ ਦਾ

ਮੁੱਖੀ ਮੈਂ ਹਾਂ ਤੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮੈਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਣ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਤੇ ਕੌਣ ਨਾ ਆਵੇ।”

ਦਸ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਥਾਂ ਥੋੜਾ ਹੋਣ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਐੱਲ (L) ਦੀ ਸ਼ਕਲ 'ਚ ਗੁੰਬਦ ਦੇ ਗਿਰਦ ਬੈਠ ਗਏ। ਪੀਲੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ, ਪੀਲੇ ਕਮਰਕੱਸਿਆਂ ਤੇ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਬੇ ਚੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕੱਛਹਿਰਿਆਂ 'ਚ ਸਜੇ, ਚੌਕੜੇ ਮਾਰੀਂ ਤੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਫੜੀ ਬੈਠੇ ਇਹ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਨਕਾਸ਼ੀਆਂ (ਪੇਟਿੰਗਾਂ) ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਦੀ ਬਾਹੀ ਦੇ ਕੋਨੇ 'ਚ ਜਾ ਬੈਠਾ।

ਸੰਤ ਆਏ ਤੇ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਇਥੋਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਜੀ ਆਪਣੀ ਠੋਠ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਿੰਘੋ ਤੁਹਾਡੀ ਮੀਟਿੰਗ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਈ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਬੜੇ ਨਾਜ਼ਕ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੱਥਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿੰਨਾ ਕੋਲ ਦੋ ਦੋ ਹਥਿਆਰ ਹਨ, ਉਹ ਇੱਕ ਇੱਕ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਓ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕਿਹੜਾ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਕਰ ਲਵੋ। ਬਾਅਦ 'ਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ। ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਹਾਇਕ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਡਾਇਰੀ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਜੱਥੇ ਦੇ ਲਗਭਗ ਇੱਕ ਸੌ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ 'ਚ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਨ ਆਰੰਭਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਿੰਘੋ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਲੱਖ ਫੌਜ ਦਾ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਵੀ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਪਰਿਕਰਮਾ 'ਚ ਛਾਤਾ-ਬਰਦਾਰ ਫੌਜੀ ਵੀ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ। ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਣੀ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਜਦ ਤੱਕ ਫੌਜੀ ਹੇਠਾਂ ਛਾਲਾਂ ਨਾ ਮਾਰ ਦੇਣ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਣੀ ਤੇ ਇੱਕ ਵੀ ਛਾਤਾ-ਬਰਦਾਰ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੱਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇਣਾ। ਗੋਲੀ-ਸਿੱਕਾ ਬਿਨਾਂ ਮਤਲਬ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਤੇ ਇੱਕ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਜਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ ਵਧ ਆਵੇ ਤਾਂ ਲੱਡੂ (ਹੈਂਡ ਗਰਨੇਡ) ਵਰਤਾ ਦਿਓ। ਸਾਕਾ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਓਟ

ਤੇ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਾਂ ਇਸ ਇਮਤਿਹਾਨ 'ਚੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਅਟਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਹੇਠਲੇ ਬੁੱਲ ਨੂੰ ਖੱਬਿਓਂ ਪਾਸਿਓਂ ਦੰਦਾਂ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ। ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੋ-ਚਿੱਤੀ 'ਚ ਹੁੰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਇੱਕ ਦੋ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੜੀ ਲਮਕਵੀਂ ਅਵਾਜ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੰਘੋ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਬੋਲੋ “ਭਾਈਆ ਕਰ ਦਿਆਂ?” ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਭਾਵ ਸਮਝਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜੀ ਕਾਫੀ ਸੰਜੀਦਾ ਮੂਡ 'ਚ ਬੋਲੇ ਕਿ ਸਿੰਘੋ ਜੋ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭਾਣੇ 'ਚ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਹਾਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਜੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੱਥੇ ਦੇ ਅਗਲੇ ਮੁਖੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਸ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਜੱਥੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕਰ ਲੈਣੀ। ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਦੀ ਡਿਊਝੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਸੰਤ ਆਪਣੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਦੀ ਅਰਕ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਉਥੇ ਐਡਾ ਕੁ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਲਾ ਦੇਣਾ। ਕੋਈ ਯਾਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਣੀ। ਸਸਕਾਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਮੇਰੀ ਚਿਤਾ ਉਪਰੋਂ ਲੰਘਦੀ ਰਹੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ। ਸੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੋਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਫ਼ ਅਵਾਜ਼ 'ਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦਿਲ ਹੌਲੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਦਿੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਆਪਣੇ ਆਸਣਾਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਤੁਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਭਾਈਆ! ਯਾਰੀ ਨਿਭਾਈ”।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਸਾਕਾ ਹੋ ਗਿਆ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਕਰਾਂ। ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮੰਨੇ-ਪਰਮੰਨੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬ ‘ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ’ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਭਵ ਕਾਰਨ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਉਹ ਬੜੇ ਹੌਲੇ ਜਿਹੇ ਬੋਲੇ “ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸਾਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਸੀਅਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਲਿਖਤ-ਪੜ੍ਹਤ ਤੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਗਵਾਹ ਬਣਾਇਆ।”

ਇਹਨਾਂ ਥੋਹੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ

ਵਿਚ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਚਿੰਤਕ ਸਰਦਾਰ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਉਸੇ ਲੜੀ ਅਧੀਨ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਿਚ ਗੁਜਾਰੇ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ, ਜੋ ਸੋਝੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਉਸ ਅਧੀਨ 1970 ਵਿਚ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਜੱਬੇਦਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੈਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਅਤਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਿਧਾਂਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਜੁੜਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਖਾਲਸਈ ਸੋਝੀ ਕੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਨਿਭਾਇਆ ਜਾਵੇ? ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਹ ਮੁੱਢਲੀ ਸਿੱਖ ਬੁਨਿਆਦ-ਪ੍ਰਸਤ ਪਹੁੰਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਰੜੀ ਹੱਥੀਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਆਉਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮੇਥੋਂ ਕੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਉੱਤਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਕਰਮਾਤ ਅਤੇ ਸੰਤ

ਇਕ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲਈ ਹੋਰ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਉੱਤੇ ਸੰਤ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਗ ਰਖਿਅਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਪਛਾਣ ਲਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਠ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿਓ। ਉਥੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਛੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਪ (ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ) ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਆ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਖਰਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਾਦੇ ਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੀ.ਜੀ.ਆਈ. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲੈ ਜਾਵੋ। ਖਰਚੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਜਾਂ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਤੋਲਣਾ (ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ)

ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁੱਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਤੋਲਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੰਭਾਵੀ ਟੱਕਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬੰਬਈ ਦੇ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 50 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਰਕਮ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਤੁਸੀਂ 50 ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਹੋਰ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਛੇਤੀ ਪਿਛੋਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਬਾਕੀ ਦੀ ਰਕਮ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਟਰੰਕ ਫੌਜ ਚੁੱਕ ਲੈ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਉਸ ਰਕਮ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਜਤਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 1-1 ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਰੀ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਰਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਈ ਹੋਵੇ।

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮਕਾਲੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁੱਖੀ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਦਲ ਟੋਹੜਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਅਵਧੀ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਰਿਹਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਲੰਮਾ ਕਸ਼ਟ ਹੰਢਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾਯੋਗ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਿੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਜਦ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅੱਛਾ ਉਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਾਲਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, “ਜਿਨ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਾ ਮਰਵਾਇਆ ਹੈ।” ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਸਾਦਾ ਜਿਹੀ ਸਮਝ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਉਸ ਸਲਾਹ ਵੱਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਜਾਣ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਣ, ਤੇਰੀ ਕੀ ਰਾਇ ਹੈ?

ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕੰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉੱਬਲਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਉਹ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਸੰਬੰਧੀ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹੋਣ ਦਾ ਠੱਪਾ ਲਾ ਦੇਵੇਗੀ। “ਸੰਤ” ਸਦਵਾਣ ਵਾਲੇ ਕਈ “ਬਾਬੇ” ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਪੰਚ ਤਾਂ ਰਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਤਖਤ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਤੇ “ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ” ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ “ਮਰਿਯਾਦਾ” ਦੀ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਵ ਉਹ ਸੰਗਤ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਯਾਦਾ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਭੁੱਲਦੇ ਹੋਏ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕੇਵਲ “ਅਵਗਿਆ” ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਡਤ ਕਰਨ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਗੱਲ

ਹਰ ਹਫਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣਾ, ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਰੱਖਣਾ ਮੇਰੀ ਪਹੁੰਚ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਇਕ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਆਪਣੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਪੱਤਰਕਾਰ (ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਲਵੋ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਛੱਕ ਲਾਵਾਂਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ (ਸੰਤ) ਉਸਨੂੰ (ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਜਦ ਵਿਹਲ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਸੰਤਾ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਗੱਲ ਛੇੜਦਿਆਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, “ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ?” ਬੋਲੇ, “ਫਿਰ ਛੱਕ ਲੈ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਤਲਵੰਡੀ ਵਰਗਾ ਛਕਣਾ ਠੀਕ ਰਹੂ? ਉਹ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ ਲੋਗੋਂਵਾਲ ਵਰਗਾ? ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਵੱਧ ਗਈ। ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ ਟੋਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੰਥ ਦੀ ਪੱਗ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਰਗਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗਾ? ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਕਾਲੋਂ ਦੇ ਭਾਵ ਤੱਕਦਿਆਂ ਮੈਂ ਬੋਲਿਆ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁੱਕਟ ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਗਿਆਨੀ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵਰਗਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਠੀਕ ਰਹੂ? ਬਹੁਤ ਤੱਲਖੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲੇ, “ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਣ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਿ, “ਅੱਜ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਤਨ ਅਤੇ ਮਨ ਪੰਥ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਹਨ”, ਮੈਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮਨ ਤਾਂ ਪੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਤਨ ਵਾਰਨ ਦੀ ਅਜੇ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਲਵਾਂਗਾ। ਸੰਤ ਗੰਭੀਰ ਚਿੱਤ ਚੁੱਪ ਰਹੇ। ਉਸ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਭਾਸਦਿਆਂ ਮੈਂ ਆਗਿਆ ਲਈ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

* * *

ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਆਰੰਭ

19 ਜੁਲਾਈ 1982 ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਅਤੇ ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਦ ਉਹ ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਜੱਥੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਤਾਰੇਵਾਲਾ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੰਘ ਸਨ - ਭਾਈ ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਮਨਿਆਲੂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਕਮ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਹੀ ਮਿੱਥ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਤੇ ਵਰਤਾਰਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਆਮ ਕਰਕੇ ਆਤਮਕ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਰੇਕ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਿਸ਼ਚੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਜਦ ਗਵਰਨਰ ਸਤਾਰੇਵਾਲਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਗਵਰਨਰ ਸਤਾਰੇਵਾਲਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਭਵੀਂ ਲੱਗੀ। ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਆਪਣੇ ਹਾਕਮਾਨਾ ਹੈਂਕੜ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਖੜੇ ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਬਾਬਾ ਨਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਚਿਹਰੀ ਗਏ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਾਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸੇ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜਥਾ ਡੀ. ਸੀ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰੋਸ-ਮੁਜ਼ਹਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਨੁੱਕਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜਥਾ ਪੂਰੇ ਸਿਰੜ ਨਾਲ ਉੱਥੇ ਡਟ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਕਾਹਲੀ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸੰਤ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਦਿਨ ਇਹ ਜਥੇ ਭੇਜੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੋਰਚਾ ਆਪੋ ਹੀ ਤੁਰ ਪੈਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੰਤਾਂ ਦੀ

ਸਾਖ ਆਮ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਹ ਤੁੱਛ ਸੋਚ ਸੰਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਮੋਰਚਾ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪੰਜਾਹ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਜੱਥਾ ਭੇਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 16 ਜੱਥੇ ਭੇਜੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 4 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੇ ਤੱਕ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਜੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰ ਕੇ ਨਹਿਰ-ਰੋਕੂ ਕਪੂਰੀ ਵਿਖੇ ਲੱਗਾ ਦਮ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਮੋਰਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਦਲਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੱਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਮੋਰਚਾ, ਜੋ ਕਿ ਨਿੰਮੋਝੂਣੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੱਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੀ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਜੱਥਾ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ 4 ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਗਿਆ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਮੰਗ ਆਪਣੇ 19 ਜੁਲਾਈ 1983 ਨੂੰ ਲਾਏ ਗਏ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਠਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਸੇ ਮੰਗ ਦੋ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 37 ਉੱਘੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਹੇਠ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨੇ, ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜਿਹੜਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ “ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ‘ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ’ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।” ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤੇ ਉੱਪਰ ਸੈਂਤੀ ਪਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਦਸਖਤ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ. ਦੇ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਰਘੂਨੰਦਨ ਲਾਲ ਭਾਟੀਆ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੱਤਿਆ ਪਾਲ ਡਾਂਗ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਭਾਨ ਸਿੰਘ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟ ਫਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ, ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸ. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਕਮੇਟੀ, ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਟੀਆ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੈਦ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦਸਖਤ ਵੀ ਸਨ। ਗੱਲ ਲੱਗਭੱਗ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਉਪਰੋਕਤ ਮਤੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਮੁਖ ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੜਬੜ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਹੈ ਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਕਲੋਤਰ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਕਿ ਤੇਰੀ ਬਦਲੀ ਫੌਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਡੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੇਂਦਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਵਿਤਰਤਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਲਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਓਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਅਚਨਚੇਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਅਖਬਾਰ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਹੈਡਿੰਗ ਥੱਲੇ ਇਹ ਖਬਰ ਛਪੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਿਗਰਟ, ਬੀੜੀ ਤੇ ਤੰਬਾਕੂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਘਾਟਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਦੂਜੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਖਬਰ ਦੇ ਛਪਦਿਆਂ ਹੀ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਮੈਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਚੀਫ ਐਡੀਟਰ ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀਆ ਦਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਵਰਗੀ ਖਬਰ ਤੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਵਾਈ? ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਖਬਰਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਐਸੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਛਪੀਆਂ। ਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਨਕਲ ਮਾਰ ਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਖਬਰ ਦੇਵਾਂ। ਤਮਾਕੂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁੱਜਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਇਕ ਨਿਰਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਬਾਣੀਆ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਰੁਚੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ ਆਪਣੀ ਧੱਕੜ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਜਮਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹੋ ਆਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਐਡੀਟਰ) ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਛਾਪ ਬਣੀ ਰਹੇ। “ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ” ਨਾਲ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਮੂਲਵਾਦੀ ਰੁਚੀਆਂ ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਰੁਚੀ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵਾਂਗਾ।

ਇਥੇ ਇਹ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਕੇ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਸਨ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ, ਗਿਲਵਾਲੀ ਅਤੇ ਗੁੰਮਟਾਲਾ। ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ 700 ਰੁਪਿਆ ਤਾਰ ਕੇ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਸਰੋਵਰ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਬਾਕੀ ਉਸਾਰੀ ਆਰੰਭੀ ਸੀ। ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀਆਂ

ਵਿਉਂਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਉਲੀਕੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਕਾ ਹੀ ਸ਼ੱਕ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੁਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਨਫ਼ਰਤ ਵਿੱਚ ਇੰਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਭਾਈ। ਮਜੀਠੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰ ਸ. ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਆਰੰਭੇ ਗਏ “The Tribune” (ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ) ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡੂੰਘੀ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਬੀਂ ਬੀਜ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਘੱਟ ਵੱਸੋਂ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮ ਹਨ, ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਛਪੀ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਚਾਰ-ਦਵਾਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੰਮਾਕੂ, ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਮੀਟ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਬੜੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਠੀ। ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਲੰਮੀਆਂ ਡਾਂਗਾ ਨਾਲ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢੇ ਗਏ। ਅਜੋਕੀ ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਬੀਬੀ ਲਕਸ਼ਮੀ ਕਾਂਤ ਚਾਵਲਾ, ਉਸ ਜਲੂਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਲਈ ਜਲਸੇ ਜਲੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਿਗਰਟ-ਬੀੜੀ ਨੂੰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਾ ਕੇ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣਾ ਇਕ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੀ ਬੀੜੀ-ਸਿਗਰਟ ਹੋਵੇ।

ਬਠਿੰਡੇ ਜਾ ਕੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾ ਰਹੀ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਹਰ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧ ਕਾਇਮ ਰੱਖੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਹੈਂਡ ਆਫਿਸ 'ਚ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ “ਸਪੈਸ਼ਟੀਕਰਨ” ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਜੋ ਉਦੋਂ ਬੰਦ ਹੋਈਆਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣਾ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਰੜਕਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਰਵਾਇਤ ਹੁਣ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਈ ਹੈ।

ਹਰ ਸਾਲ ਵਾਂਗ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਬਣੀ ਹੋਈ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਦਰਜ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਭਾਟੀਏ ਵੱਲੋਂ ਉੱਤਰ ਇਹ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕਲਰਕ ਦੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ, ਜੋ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਉੱਤੇ

ਮੋਹਰ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਸਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਰੜਕਦਾ ਕੋੜਕੂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਂ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਏ. ਕੇ. ਮਿਸਰਾ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੇਰੇ ਮਕਾਨ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿਓ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਰ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸੀ ਤੇ ਇਹਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾ. ਐਸ. ਐਸ. ਸਿੱਧੂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਸੀ, ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਸਰਾ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮਕਾਨ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਜਾਣਨੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਲਾਗੋਂ ਮਿਸਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ, “ਜਨਾਬ! ਇਹ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੈ”। ਡਾ. ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਹੈਰਾਨਗੀ ਜਿਹੀ ਨਾਲ ਮਿਸਰੇ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਉਹੋ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ ਕਿ ਇਹ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ “ਮਿਸਰਾ ਸਾਹਿਬ ਫਿਰ ਐੱਨ. ਐੱਸ. ਏ. ਲੁਆ ਦਿਓ।” ਜਦ ਡਾ. ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਫਿਰ ਮਿਸਰੇ ਵਲ ਝਾਕਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜਨਾਬ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਟੈਲੀਫੋਨ ਥਾ।” ਭਾਵ ਮਕਾਨ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਦੇ ਲਿਖਤੀ ਹੁਕਮਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜੁਬਾਨੀ ਹਦਾਇਤਾਂ 'ਤੇ ਖੋਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਚੀਫ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਉਣ ਲਈ।

ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦਾ ਜਲੂਸ

29 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ ਡੀ. ਸੀ. ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਤੱਕ ਇੱਕ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। ਇਸ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕ ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਸਰੀਏ ਆਦਿ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਲੰਮੇ-ਲੰਮੇ ਢਾਂਗਿਆਂ ਨਾਲ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਟੇਢੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਿਯਾਦਾ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਰੁੱਧ ਤਿੱਖੀ, ਸ਼ੋਰੀਲੀ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਨਾਰ੍ਹੇ-ਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 30 ਮਈ 1981 ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਵਾਬੀ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ। ਇਸ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਕਾਫੀ ਘਬਰਾਹਟ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਲੂਸ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਰਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ 200 ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ

ਰਾਮ ਬਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉੱਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲਹਿਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਰੋਕੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੇਠ ਹੀ ਬੱਝ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਲੜੀ ਇੰਨੀ ਲੰਬੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਤਸੀਹਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਲੇਖਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਨਮੂਨੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੜੀ ਬਰੀਕੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਸਬੰਧੀ ਪੜ੍ਹਤਾਲ, ਜੋ ਮੈਂ 'ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਅਖਬਾਰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਹਸੀਅਤ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀ ਸਦਕਾ ਉਸ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸ ਘਾਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਗਾਂਧੀ ਗਰਾਊਂਡ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਕਾਨ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਸੁਤਿਆ ਪਿਆ ਰਾਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੀ ਜਾਗੂ ਖੁੱਲ ਗਈ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗ (ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ) ਵੱਲੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਲੈਸ਼ ਲਾਈਟ ਛੱਡੀ ਗਈ। ਇਲਾਕਾ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਵਾਂਗ ਰੁਸ਼ਨਾ ਗਿਆ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਲੰਬੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਘਟਨਾ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਝ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਉਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝੂਠਾ-ਸੱਚਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੌਣ ਹਨ, ਇਹ ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਲੱਗਾ, ਜਦ ਮੈਂ ਪੰਜ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਸੈਰ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ। ਮੇਰੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਗੇਟ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਬੜੀ ਉਤੇਜਨਾ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ "ਭਾ ਜੀ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਰੋਕੇ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ"। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਗਈ ਕਿ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਹਨੇ ਦੱਸੀ? ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਦੋ ਸੱਜਣ ਆ ਕੇ ਦੱਸ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਿ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਤੜਕੇ ਇਹ ਖਬਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਕਾਹਲੀ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਅਜੇ ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਉਹ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ।

ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਪਿੰਡ ਖਲਚੀਆਂ ਤੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਟਰੈਕਟਰ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਥਾਣਾ ਸਦਰ ਦੀ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਗਲੇ

ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਵਕੀਲ ਸ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਭਗੌੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੇਟ ਦਰਦ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦੋ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀ ਲਾ ਕੇ ਸਾਈਕਲਾਂ ਉੱਪਰ ਜਦ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਦੌੜ ਗਿਆ।

ਸ. ਹੁੰਦਲ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਝੂਠਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਵੱਲਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਡੇ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਫੁੱਲੇ ਹੋਏ ਕਲਰ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਡੁੱਲੇ ਹੋਏ ਲਹੂ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਤੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਗੋਲ ਚਟਾਕ ਦੇਖੇ, ਜਿੱਥੇ ਫੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਚਿੱਟਾ ਕਲਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਖੂਨੀ ਧੱਬੇ ਇਕ ਵਿਉਂਤੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫੁੱਲੇ ਹੋਏ ਕਲਰ ਦਾ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਚਿੱਟਾ ਤੇ ਅਲੱਗ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਵ ਮਨੁੱਖੀ ਦੇਹ ਵਰਗੀ ਭਾਰੀ ਵਸਤੂ ਉੱਥੇ ਡਿੱਗੀ ਹੋਣ ਜਾ ਪਈ ਹੋਣ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲਾਗਲੇ ਡੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤੜਕਸਾਰ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗੱਡੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਜੀਪ ਉੱਥੇ ਆਈ ਸੀ ਤੇ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਦੇ ਦੋਹੇਂ ਥੰਨੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਟੁਕੜੀਆਂ ਦੌੜ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਫਿਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਜੀਪ ਵਿਚ ਇਕ ਲਾਸ਼ ਪਈ ਸੀ।

ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਜਾਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਐਫ ਦਾ ਇਕ ਕਮਾਂਡਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਰਾਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹੋਏ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਤੇ ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ? ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੁੱਤੇ ਕੰਮ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਸਾਥੋਂ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।”

ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਉੱਥੇ ਬੈਠਿਆ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੀ.ਏ. ਭਾਈ

ਅਵਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣੋ।

ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਅਤੇ ਮਾਪੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਖੇ ਹਨ। ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਾਂਗ ਬਠਿੰਡੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਆਖਰੀ ਬੱਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬੱਸ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਤ ਦੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੀ ਬੱਸ ਫੜ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪੁੱਜਣਾ ਸੀ ਪਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਬੱਸ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬੇਰੋਣਕ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਇਕ ਜੀਪ ਆ ਕੇ ਰੁਕੀ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਛੇ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਇਕ ਥਾਣੇਦਾਰ ਉਤਰਿਆ। ਚਾਰ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਅਧਮੋਏ ਜਿਹੇ ਨਿਹੰਗ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਜੀਪ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਅੱਡੇ ਦੀਆਂ ਪੋੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉੱਪਰ ਬਣੀ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਉਤਸਕਤਾ ਵੱਸ ਮੈਂ ਵੀ ਜੀਪ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਥਾਣੇਦਾਰ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਚੱਲ ਜਰਾ ਉਪਰ ਬੋੜਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਉੱਤੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀ ਲਾ ਲਈ ਤੇ ਮੰਜੇ ਦੀ ਹੀਅ ਨਾਲ ਬੰਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਕਮਰੇ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਉੱਪਰ ਉਹ ਨਿਹੰਗ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਉਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਡੋਲੀ। ਪਰ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਘੁੱਟ ਨਾ ਭਰੀ ਗਈ। ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਪਿਛੋਂ ਸਿਪਾਹੀ ਉਸ ਨਿਹੰਗ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮੰਜੇ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਚਿੱਟੇ ਕੋਟ ਪਹਿਨੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਥੇ ਆਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਵਿਚ ਸੂਈਆਂ ਲਾ ਕੇ ਬੀਅਰ ਦੀ ਇਕ ਚਿੱਟੀ ਬੋਤਲ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਖੂਨ ਕੱਢਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਕਾਫੀ ਸਾਰਾ ਖੂਨ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਬੋੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਹੱਥਕੜੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਛੁਡਾ ਲਿਆ ਤੇ ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਬਟਾਲੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੋਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਵੇਰੇ ਆਇਆਂ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਿਹੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਇਉਂ ਜਾਪਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਇਹ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਪਨੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹੋਏ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੇ ਕਾਰੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਅਵਨਾਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਵੱਲੇ ਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਭੇਜਿਆ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਉਸ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੀਤੀ ਰਾਤ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨਹਿਰੋਂ ਪਾਰ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਗੋਲੀ ਸਾਡੇ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਵੀ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਥਿਤ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਬੀਅਰ ਦੀ ਇਕ ਚਿੱਟੀ ਬੋਤਲ ਵੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਸੋਝੀ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਹੋ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਦੀ ਲਿਬੜੀ ਹੋਈ ਬੀਅਰ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਬੋਤਲ ਹੋਵੇਗੀ,

ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖੂਨ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਤੱਕ, ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਸੀ ਕਿ ਬਕਰੇ ਜਾਂ ਕੁੱਕੜ ਦਾ ਖੂਨ ਵਰਤਣ ਦੀ ਥਾਂ ਝੂਠੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਦੀਆਂ ਉਗਲਾਂ ਅਤੇ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਜੋੜ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕਥਾ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ।

ਪਹਿਲਾ ਹਾਈਜੈਕਰ

ਇੱਕ ਦਿਨ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਮ ਫੇਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਖੁਲ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕੈਦੀ ਢੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਗਿਰਦ ਤਿੰਨ ਕੁ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਸੀ। ਕੋਲ ਸਿਵਲ ਪੁਸ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪੇਂਡੂ ਸੱਜਣ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਪੱਕਾ ਕਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਸੀ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਵੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਖਬਾਰ 'ਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਟਵਾਰੀ ਦਾ ਲੜਕਾ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਥੇ ਪੇਸ਼ੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਵੀ ਖੋਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਅੱਗੇ ਜੋੜ ਕੇ ਆਪ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਧੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਕਿੱਦਾਂ ਅਗਵਾ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਇਹ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਟਵਾਰੀ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਵਿੰਹਦਿਆਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਨੀ ਚਾਹੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਮੈਂ ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਘਰ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹਾਂ ਤੇ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਤੇ 13 ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਮੈਥੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਹੋਈ ਤੇ ਮੈਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ।” ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਜਾਂ ਜਥੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਸੁਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਘਰ ਬਾਹਰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸਾਂ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਇਸ ਲਈ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤਾ

ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਲੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇਕ ਤਰਖਾਣਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਹ ਗਹਿਣੇ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਬਣਾ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਭਵਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕਾਂ। ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਉਸ ਤਰਖਾਣ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਦੋ, ਪਿਓ ਪੁੱਤ ਸਨ ਤੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਜਾਗ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਘਬਰਾਹਟ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਲਾਗੇ ਪਿਆ ਹਥੜਾ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਕ ਹਥੜੇ ਦੀ ਸੱਟ ਪਿਓ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰੀ ਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਮੌਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂ ਗਏ। ਗਹਿਣੇ ਮੈਂ ਚੁਰਾ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜਾ ਬਣਿਆ।

ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਲੜਕਾ ਤੇ ਲੜਕੀ ਦਾ ਬਾਪ ਬਣ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪਤਨੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਮੱਧਮ ਜਿਹੀ ਕਨਸੋ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਕਾਂਡ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਏਨੀ ਪਰਬਲ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਤੋਟ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਇਕ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦਰਿਆ ਗੁਦਾਵਰੀ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਏਨੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਾਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਉੱਤੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਛੋਟਾ ਲੜਕਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਦੇ। ਸਾਡੇ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਕਦਮ ਮੰਨ ਕੇ ਬੱਚਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁ ਪਤਾ ਕੀ ਹੈ? ਬੱਚਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਉਹ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪੇਟ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਮੁਖੀ ਦਾ ਕਤਲ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਟਿਕਟ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਮੈਂ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਮਾਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗੋਂਦ ਲਪੇਟ ਕੇ ਜਦ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਚੱਲੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਿਆ ਬੰਬ ਸੁੱਟ ਦਿਆਂਗਾ ਅਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਨਸ਼ਟ

ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਹਾਜ਼ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਪਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ
 ਲਾਹੌਰ ਉਤਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਅੜਿਆ ਰਿਹਾ।
 ਜਹਾਜ਼ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ 'ਤੇ ਕਈ ਚੱਕਰ ਲਾਏ। ਅੰਤ ਇਸ ਦੇ ਪਾਇਲਟ ਨੇ ਇਹ
 ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਲ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਜਹਾਜ਼ ਡਿੱਗ ਜਾਏਗਾ। ਇੱਧਰ ਲਾਹੌਰ
 ਦੇ ਵਾਸੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਘੁੰਮਦਾ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ।
 ਉੱਧਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ਚੀਕਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪੈ
 ਗਿਆ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ
 ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪਿਘਲ ਗਿਆ। ਸੋਚਿਆ ਚੱਲ ਸਿੰਘਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ।
 ਚੱਲ, ਆਪ ਕੀਤੀਆਂ ਆਪ ਭੁਗਤ। ਤੇ ਮੈਂ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ
 ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੱਲ ਭਾਈ ਵਾਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਉੱਤੇ
 ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਬੋਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਅਜਨਾਲੇ ਥਾਣੇ 'ਚ ਮੇਰੇ
 ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਹੋਈ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ
 ਦਾ ਬੇਪਨਾਹ ਤਸੱਦਦ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਪੱਟ ਚੀਰ ਕੇ ਵਿੱਚ ਲੂਣ ਵੀ ਪਾਇਆ
 ਗਿਆ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ

ਚੜ੍ਹਦੇ ਜੂਨ 1984 ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਰਫਿਊ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਫੌਜ ਆਪਣੇ ਟੈਂਕਾਂ ਸਮੇਤ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮੋਰਚੇ ਬਣਾਈ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀਆਂ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਕਾ 'ਨੀਲਾ-ਤਾਰਾ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਨ. ਐਸ. ਏ. ਅਧੀਨ ਮੇਰੇ ਵਾਰੰਟ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਤੇ ਮੈਂ ਭਗੋੜਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸਾਂ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਇਨਾਮ 25000 ਰੁਪਏ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜ ਕਤਲਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਬਠਿੰਡਾ ਕੋਤਵਾਲੀ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਰਜ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਾਜੀ ਰਤਨ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਫੌਜੀ ਟੁਕੜੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾਉਣ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਕੂਚ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਫਾਰਮ-ਹਾਊਸ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। 10 ਜੂਨ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅੰਬੈਸਡਰ ਕਾਰ ਲੱਭ ਲਈ ਤੇ ਕਾਗਜਾਂ ਪੱਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਲੈ ਗਈ। ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਢਾਂਚਾ 4000 ਰੁਪਏ ਵਿੱਚ ਕਬਾੜੀਏ ਪਾਸ ਵੇਚਣਾ ਪਿਆ।

18 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਸ਼ੀਮਤੀ ਤੀਰਥ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮੇਰੇ, ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਲਾਟ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਢੂੰਡ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨ। ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਸੀ ਜੋ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਹ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਸੀ। 'ਜਥੇ ਬਾਣ ਲਾਗਯੋ, ਤਥੇ ਰੋਸ ਜਾਗਯੋ' ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜੜੋਂ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦਾ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਕਰੇਗੀ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਸਾੜਸਤੀ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਬੇਪਨਾਹ ਸਖਤੀ ਕਰੇਗੀ ਸੁਣਦੇ ਰਿਹੇ ਸਾਂ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨੀਚਤਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਥੇ ਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਰੋਲੀ ਜਾਏਗੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਜਰਨਲਿਸਟ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ 3 ਸਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਲੀ ਜਾਏਗੀ, ਇਸ ਕੌੜੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 18 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਧਾਈ ਕੀਤੀ। ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਦੁਕਵੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਕਫ਼ਕਾਰ ਸਨ ਪਰ ਸਭ ਨੇ ਹੱਥ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਕਿਧਰੋਂ ਵੀ ਆਸ ਨਾ

ਬੱਝੀ। ਅੰਤ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ. ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸਰਦਾਰ ਆਰ. ਐਸ. ਸੋਢੀ ਹੁਰਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਰਿੱਟ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਬੀਵੀ ਪੁਲਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ। ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਜੋੜਕੀਆਂ ਥਾਣੇ ਵਿਚੋਂ ਘਰ ਆਈ। ਇਹ ਥਾਣਾ ਇਕ ਉਜਾੜ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਉੱਘੇ ਵਕੀਲ ਸ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਪੁਲਿਸ ਪਾਸ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਰਘੂਨੰਦਨ ਲਾਲ ਭਾਟੀਆ, ਸ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਇਆ। ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਬਣਾਏ ਗਏ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਦੇਣ ਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਸਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਸਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਆਪ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਪੀ. ਸੀ. ਅਲੈਗਜ਼ਾਂਡਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗਵਰਨਰ ਬਣੇ। ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦੋ ਫੇਰੀਆਂ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੱਡੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ, ਮਗਰੋਂ ਖਾੜਕੂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਸੱਦੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 15-20 ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾੜਕੂ ਧਿਰ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਪੁਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਏ? ਤਾਂ ਹਰ ਇੱਕ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਾਕਫਕਾਰਾਂ, ਸਿੱਖ-ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ-ਖੁੱਚੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਇਆ। ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਸੁਝਿਆ ਉਹ ਮੁੱਦੇ ਸਨ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕਸੁਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਬਣੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾਉਣਾ, ਅਸੀਂ ਇਕ ਮੁੱਦਾ

ਬਣਾ ਲਿਆ, ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੀ 1985 ਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਮੁੱਖੀ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਲਪਿਤ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਸਮੇਟਣ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦਾ ਤਸੱਲੀ ਬਖਸ਼ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਪਈ।

1984 ਤੇ 1985 ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲੱਗਭਗ ਟੁੱਟੀ ਭੱਜੀ ਸਰਗਰਮੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਣ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਉਚੇਚਤਾ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਓ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸੰਬੰਧੀ ਕਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿਖਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਸਨ।

ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਸਮਾਗਮ

ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਰਗਰਮ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਆਗੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਨਾ ਲਿਆਓ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਭਾਰ ਝੱਲਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਿੱਛੋਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ, ਆਮ ਸੰਗਤ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸ਼ਹੀਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। 1985 ਵਿਚ ਗੁਰ-ਅਸਥਾਨ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਇਕ ਸੰਮੇਲਨ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਰੋਕਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਨੂੰਹ ਤੇ ਪੋਤਰੇ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ।

ਜਦ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਸੌਂਪੀ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਬੱਚੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ। ਇਕ ਸਵਰਨ ਮੈਡਲ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਹਾਂ ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਸ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਆਰਜੀ ਢਾਂਚਾ ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਦੀ ਕਨਵੀਨਰਸ਼ਿਪ ਥੱਲੇ ਬਣਾਇਆ

ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਓਠੀਆਂ, ਬੀਬੀ ਬਿਮਲ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ, ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਹੀਆ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸਰਗਰਮ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਗੁਜਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਜਲੂਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਬਾਹਰ ਤੱਕ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਲੋਂ ਇਕ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਮ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਲਿਆ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਇਹ ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਚੋਣ-ਚਰਚਾ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਲਵੰਡੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਦਫਤਰ ਉਨੀ ਦਿਨੀਂ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਜੋਰਾਂ 'ਤੇ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਣ ਕੀ ਕਰੇ ਸਰਗਰਮ ਬਹਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰਾ ਇਹ ਯਤਨ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਲੜੀਆਂ ਜਾਣ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾੜਸੱਤੀ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣੀ। ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ 'ਤੇ ਅੜ ਗਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਲਾਭ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਚੋਣ ਨਾ ਲੜਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਸੀ। ਰਵਾਇਤੀ ਸੋਚ ਨੇ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ।

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਧਰੇ-ਕਿਧਰੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿੰਡਰੇ ਪੁੰਡਰੇ ਸਿੰਘ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਆਮ ਕਰਕੇ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਮੁੱਚੀ ਧਿਰ ਦੇ ਫੌਜੀ ਕਮਾਂਡਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਗੂ ਸਾਕਾ 'ਨੀਲਾ-ਤਾਰਾ' ਪਿਛੋਂ ਜੋਧਪੁਰ ਦੀ ਜੇਲ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਨ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀਆਂ ਦੋ ਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਮਨਸ਼ੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੜੇ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਡਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ

ਦਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਇਹ ਬਣਾਈ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਮਾਗਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਉਨੀ ਦਿਨੀਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਉਜਾੜ ਵਰਗੀ ਹਾਲਤ ਸੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਉਥੋਂ ਦੇ ਅਸਥਾਈ ਆਗੂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਤਖ਼ਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਲਗਭਗ ਅਰਥਹੀਣ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਸੋਚ ਇਹ ਬਣੀ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਸੋਚ ਬਣੀ ਕਿ ਪੰਥਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਢੇਹ-ਢਵਾਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਇਮਾਰਤ ਬਣੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਦੋਫਾੜ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਕੁਝ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਧਿਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਪਲਬਧੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗਿਰਦ ਜ਼ਮੀਨ ਥੱਲੇ, ਉੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੈਲਰੀ ਦਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸੀ ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਸਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੀਣਭਾਵਨਾ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਵੱਸ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਰਹੀ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਤੇ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਰਥਕ ਬਾਬਾ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਥੱਲੇ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਢਾਹ ਕੇ ਉਸਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਿੰਦੂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਨੂੰ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ 26 ਜਨਵਰੀ 1984 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਲਿਆ। ਇਸ ਪੈਤੜੇਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਕੁਝ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜੋਧਪੁਰ ਜੇਲ ਵਿਚ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਨ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਭਾਈ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਸਨ। ਉਸ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਸਿਵਾਏ ਸ. ਸੰਧੂ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੇ, ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਮਾਰ ਪੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਹੁਣ ਦੁਬਾਰਾ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਨਾ ਕਰਿਓ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਰੋਪੇ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜੋ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇਥੇ ਆਵੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇ। ਬੜੀ ਭਿਆਨਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਡਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਜਕੜ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਪਰ ਭੈਅ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਸ ਲੋੜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੇ ਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰ ਜੱਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਨਾਅਰਾ “ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ, ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ” ਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਸ ਲਈ ਇਨਕਾਰੀ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਬੜੇ ਯਤਨ ਹੋਏ ਤੇ ਅੰਤ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਖੀਰਾ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਂ ਨੀਯਤ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਸਖੀਰਾ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਆਏ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਇਕਦਮ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਵਲੋਂ ਕਾਰਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਵਾਕ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਹੋਈ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਲੱਗੀ। ਡਰ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਕਾਰਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹੱਟ ਜਾਵੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਮਾਗਮ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਚਾਨਣੀਆਂ, ਦਰੀਆਂ, ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਆਦਿ ਉਧਾਰੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ। ਪਰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਟਰੈਕਟਰ ਟਰਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲਿਆਦੀਂ ਗਈ ਕੱਚੀ-ਪੱਕੀ ਰਸਦ ਦੁੱਧ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੇਂਟ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ ਇਹ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮਾਗਮ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਏ ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਦਾ ਦਿਨ ਇਸ ਲਈ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਿਨ 'ਰਾਜੀਵ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ' ਰਾਹੀਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣੀ ਸੀ।

ਰਾਜੀਵ ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ

ਇਥੇ ਅਗਲੀ ਵਿੱਥਿਆ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜੀਵ ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ 1985 ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿਣ ਦੀ ਇਕ ਮੱਦ ਉਸ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਡੇ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਜਦ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ 'ਤੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਆਈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਗਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਨਹਿਰ ਬੰਦ ਸੀ ਤੇ ਸੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਜਦ ਇਕ ਨਹਿਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦੀ ਉਪਰੋਂ ਆਏ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ। ਰਾਜੀਵ ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਗੱਲ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਬੰਜਰ ਕਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਤੜਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਧਾਈ ਕੀਤੀ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰੀ ਸਕੱਤਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਕਿ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਰੀਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੂਨ ਬਹਾਇਆ ਸੀ, ਪੰਥ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡੀ ਗੱਦਾਰੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸ ਗੱਦਾਰੀ ਦਾ ਆਗੂ ਸੀ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਗੋਲੋਵਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਆਦਿ ਆਦਿ। ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੋਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਆਗੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪੂਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਗੱਲ ਲਮਕਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਸਲਾ ਅਜੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਲਗਪਗ 11 ਵਜੇ ਉਹ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੋਟ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰ ਖ਼ਬਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਾਜੀਵ ਲੌਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਬਾਬਾ ਦਲ ਦੀ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਇਜਲਾਸ ਅਜੇ ਚਾਲੂ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧੜੇ ਵਲੋਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਾ ਹੋਈ। ਮਗਰੋਂ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਫੜਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਤੱਕ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਲੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗਵਾਇਆ ਹੀ ਗਵਾਇਆ ਹੈ।

ਪਿਛਲੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਕੁਝ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਾਰੋਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਖਾੜਕੂ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਆਗੂ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਠੰਡ ਕਾਰਨ ਇਕ ਵੱਡੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ

ਮੰਜੀਆਂ ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਰਿਟਾਇਰਡ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਹੈਲਥ ਸਰਵਿਸਜ਼ ਪੰਜਾਬ, ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਤੋਰੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਜਾਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਂ ਤਖ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਮਰੱਥਨ ਕਾਲਿਆਂਵਾਲੀ ਦੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ. ਗਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੁਝ ਕਹੋ। ਮੈਂ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਤੇ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਗਜਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਮਰੱਥਨ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਤਲਾਂ ਤੇ ਡਾਕਿਆਂ ਦੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧਾਰਾ 124-ਏ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੁਹਾਡੇ ਦੂਜੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਤੁਲ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣੇ ਹੀ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਗਜਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ ਤੇ ਕੱਲ ਨੂੰ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਕਦਮ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਆ “ਭਾਈ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਅਜੇ ਕੋਠੀ ਬਣ ਰਹੀ, ਹੈ ਮੈਂ ਵਿਹਲਾ ਨਹੀਂ”। ਗੱਲ ਮੁਕ ਗਈ ਤੇ ਫਿਰ ਚਰਚਾ ਚੱਲੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਛੱਪੀ ਹੋਈ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਉਥੇ ਹੱਥ-ਹੱਥੀਂ ਫੇਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦਾ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਉਹ ਪੱਤਰ ਛੱਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੋਹਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋ ਰਹੀ ਚਰਚਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਈ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛ ਕੇ ਆਓ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂ ਸ. ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਠ ਮੁੜਦੇ ਪੈਰੀ ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੇਟੇ ਕੈਪਟਨ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇਕ ਪਿਤਾ ਜੋ ਭਾਵੁਕ ਰੂਪ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਏ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਜਨਤਕ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਏਨੀ ਭਾਰੀ ਸੀ ਕਿ ਪਾਣੀ ਤੱਕ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਧਰ ਵੇਖੋ ਮਾਇਆ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ 3-4 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਚਾਨਣੀਆਂ-ਦਰੀਆਂ ਉਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਈਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, “ਸੱਦੋ ਉਸ ਐਨਕਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ”, (ਭਾਵ ਮੈਨੂੰ) ਕਿਥੇ ਹੈ ਉਹ ਪੈਸਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ

ਸਮਾਗਮ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਇਸ ਪੰਥਕ ਸਮਾਗਮ ਨੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਕੇਂਦਰੀ ਰੂਪ ਉਜਾਗਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ-ਅੰਦਰੋਂ ਮਾਇਆ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹ ਹੜ ਕਿਹੜੇ ਬਾਬੇ ਵਲ ਕਿੰਨਾ ਵਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬਿਖਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਕਰਨ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਇਕ ਤਕੜੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਸੁਆਲ ਬਣ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਇਹ ਯਤਨ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਘਸੇ ਪਿਟੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। (ਗੁਰਮਤੇ ਲਈ ਅੰਤਿਕਾ ਦੇਖੋ)

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ

ਕੋਈ ਵੀ ਜਨਤਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਸਕਦਾ। ਨੇਕੀ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਸੇਵਾ, ਤਿਆਗ, ਮਿਹਨਤ, ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਯੋਗਤਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਠੀਕ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਚੋਣ ਉਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਹਊਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਕੋਈ ਹਊਆ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ। ਮਸਲਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਇਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਖਿੱਤਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਣੀਆ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਅਖਬਾਰਾਂ (ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ, ਜੱਗਬਾਣੀ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਸਮੂਹ ਆਦਿ) ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਏਨਾ ਭਿਆਨਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਰੰਭਿਆ, ਜਿਹੌ ਜਿਹਾ ਜ਼ਹਿਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਢਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਿੱਖਰ ਦਾ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਵਾਈ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤੇ ਵਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਵਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ

ਅਥਾਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪਈਆਂ। 1966 ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੂਬਾ ਬਣਿਆ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਰਾਜਧਾਨੀ, ਬਿਜਲੀ, ਪਾਣੀ, ਅਤੇ ਡੈਮ ਆਦਿ ਵੀ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ। ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬੋਲੀ ਵੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਲਉ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ, ਆਪਣੇ ਕਲਚਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। (ਅਜਿਹੀ ਗਦਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ “ਸਨਮਾਨਿਤ” ਕਰਦੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਪੰਜਾਬ ਰਤਨ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।) ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਿਖਰ ਵਿੱਚ 1982 ਅਗਸਤ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਸੀ, ਜੋ ਲੱਗਭੱਗ 2 ਸਾਲ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋ ਲੱਖ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੂਨੀ ਸਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਡੋਬਿਆ। ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੀ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚੋਂ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਉਪਜਿਆ ਸਾਕਾ “ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਰਹਿ ਗਈ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਧਿਰਾਂ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ” ਕਹਿ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਵੀ ਅ-ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ (ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾ) ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜਾਂ ਜੇਲ੍ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਜੋ ਖੰਡਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਨਤਾ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਬਹਿਸ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜੇ ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀ ਭਾਵ 1984-86 ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੀਂ ਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਵੀ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਾਕਾ “ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ” ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਥੱਲੇ ਅਕਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੌਰੇ ਦੇ ਗਿਰਦ ਉਹ ਗੈਲਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਨੀ ਸੀ ਜੋ ਉਥੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਾਬਿਜ਼ ਅਜੋਕੇ ਮਨ-ਮੁੱਖ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਇਹ ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸੱਦੇ ਜਾਣ ਦੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੱਗਭੱਗ 35000 ਸੰਘਰਸ਼-ਸ਼ੀਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਿਖਰੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ

(ਜੱਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ) ਦੇ ਹੈੱਡ ਕੁਆਰਟਰ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਨ। ਉਸ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰਮਤੇ ਦਾ ਖਰੜਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼-ਸ਼ੀਲ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੋਧਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। 25 ਜਨਵਰੀ 1986 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਤੀਹ-ਪੈਂਤੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤੇ ਦਾ ਖਰੜਾ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। (ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਭਾਗ ਹੈ) ਉਹ ਦਿਨ ਸਨ ਜਦੋਂ ਸੰਘਰਸ਼-ਸ਼ੀਲ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਚ ਕਿੱਧਰੇ ਵੀ ਫੁੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇਸ ਫੁੱਟ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਸਨ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੀਡਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਖਿਆਲ ਸੀ। ਗੁਰਮਤੇ ਦੇ ਇਸ ਖਰੜੇ ਵਿਚ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦਾ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ ਇਕ-ਡੇਢ ਵਜੇ ਮੀਟਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਲਗਭਗ ਦੋ ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਖਰੜੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਟਾਕਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਬੋਲੇ, “ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਆ ਗਏ।” ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਮੇਰੇ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਰੋਅਬ ਜਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਡਾਕਟਰ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖਾਧੇ ਪੀਤੇ ਹਨ।” ਮੀਟਿੰਗ ਫੇਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪੈਰਾ ਕਰਕੇ ਖਰੜਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਖਰੜੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ੁਲਮ ਸਿੱਤਮ ਸੰਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਮੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਹੱਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਦੱਸ ਮੰਗਾਂ ਤੇ ਲੀਕ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ। ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਫੇਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਖਰੜੇ ਵਿੱਚ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਮੰਗ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜੀ ਸਦਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਮੰਗ ਪਾ ਲਉ ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠ ਗਿਆ। ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਪਹਿਲੇ ਵਾਲਾ ਖਰੜਾ ਹੀ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਰਾਤ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਨੀ ਦਿਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਆਗੂ ਹੋਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲੀ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਥੋਂ

ਵਾਕ ਆਉਟ ਕਰ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੜ੍ਹਵਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਤੀਜਾ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 1985 ਵਿਚ ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਚੋਣ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸਾਂ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਪਰੰਤਰਤਾ?” ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ‘ਤੇ ਮੈਂ “ਸੁਤੰਤਰਤਾ” ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੱਸ ਫਿਰ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਗਈ। ਸਾਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਇੱਕ ਤਕੜੀ ਲਾਬੀ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕੱਚੀ ਭਾਵਕ ਸੋਝੀ ਵੱਸ ਖਾੜਕੂ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਵਧੀਆ ਕੇਡਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਅਗੇ ਡਾਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 1986 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਅਵਸਰ ‘ਤੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸੱਦਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੇਟੇ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕਾਉਂਕੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਇਸ ਅਵਸਰ ‘ਤੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸੋਧ ਜਾਂ ਨਵਾ ਪੈਂਤੜਾ ਤਾਂ ਨਾ ਉਲੀਕਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਪਰ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰ ਵਾਕ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਇਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਪਰਚੀਆ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਵਾਲੀ ਪਰਚੀ ਡੁੱਬ ਗਈ। ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਥੱਲੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ, ਜੋ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਲਿਆ, ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਸਕਣਾ ਸਰਕਾਰੀ ਮੋਟੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਿਹਲੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਰੁਝੇਵਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ ਹੀ ਖੇਡਣੀ ਪਈ। ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਖਰ ਆਪਸੀ ਮਾਰ ਮਰਾਈ ਤਾਈ ਜਾ ਪੁੱਜਿਆ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਬਰਸਾਤੀ ਡੱਡੂਆ ਵਾਂਗ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਲੀਡਰ ਉੱਠੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਚੋਗਾ ਵੀ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਦਾ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਵਾਸੇ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਕਾਰਾਂ, ਕੋਠੀਆਂ ਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ (ਆਮ ਕਰਕੇ ਲੁੱਟ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ) ਉਹ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਅਨੇਕ ਵਧੀਆ ਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਬਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਨੇ ਹੀ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਦੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿਣ ‘ਤੇ ਵੀ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹੀ। ਪਰ ਜਦ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਨਵੇਂ

ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਨਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਰਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟ ਦਾ ਬੀ ਬੀਜ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵੁਕ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਕਈ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ ਬਦਲ ਗਏ। ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ “ਚੁੱਕਣਾ” ਵੱਸ? ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਆਉਣ ’ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕੇਗੀ ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਅਖਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਰ ਰਾਤ ਗਏ ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਇਕ ਸੜਕ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚਲਾਣ ਦਫਾ 109 ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ‘ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ’ ਕਿ ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਦਿਖਾਈ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਤਾਰੀਖ ਭੁਗਤਣ ਸਮੇਂ ਕਚਿਹਰੀ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਥਾਣਾ ਸਦਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਟਾਡਾ ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਜਦ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿਚ ਰਿੱਟ ਕੀਤਾ ਗਈ ਤਾਂ ਜੱਜ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਡੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਜਿਥੇ ਸਟੇਜ ’ਤੇ ਸਾਰੇ ਬੁਲਾ-

ਨੇ (ਕੇ) ਗੁਰ ਫਤਿਹ ਬੁਲਾਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਨ ਆਰੰਭ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਕਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਈ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆ ਹੀ “ਜੈ ਹਿੰਦ” ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਗਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਆਰੰਭੀ ਤੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਰਿਟਾਇਰਡ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ। ਇਹ ਸੰਮੇਲਨ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਡੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਵੱਲੋਂ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ।

ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਗ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਵਾ ਕੇ, ਆਪ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਡੇਗੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਣਕੀਆ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹਿਲੀ ਪਹੁੰਚ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਅਤੇ ਥਾਪੀ ਦੇਣ ਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੈਂਤੜਾ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇਣ ਦਾ, ਤੀਜਾ ਪੈਂਤੜਾ ਸਿੱਖਾਂ ’ਚ ਫੁੱਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਪੈਂਤੜਾ ਗਿੱਦੜ ਕੁੱਟ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਪੈਂਤੜੇ ਅੱਡੋਂ-ਅੱਡ ਵੀ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਕੌਣੇ ਵੀ। “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਚੌਧਰ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣਾ ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੈਲਰੀ

ਉਸ ਸਮੇਂ (1985-86) ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਵਜ਼ੀਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਸਮਰਥਕ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਵਾਈ ਗਈ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਸੀ ਝਗੜੇ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣੀ ਰਹਿਣੀ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣੀ ਸੀ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤੇ ਦਾ ਹੱਲ ਇਹੋ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ। 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਭਸਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣੀ ਵੀ ਏਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੁਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਭੋਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੈਲਰੀ ਉਸਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਧੀਨ ਇਸ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਯਾਦਾਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਸ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੈਲਰੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਰਕਾਰੀ ਡਰ ਥੱਲੇ ਝਿਜਕ ਦਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਇਸ ਗੈਲਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਤੱਕ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਉਦਾਂ ਬਾਦਲਕੇ ਅਤੇ ਟੋਹੜੇਕੇ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਦੁਖਾਂਤ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਆਈ, ਉਹ ਸੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਵਿਉਂਤ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਸਿਵਾਏ ਇਕ ਦੋ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ ਕਿਤਿਓਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਖਰਚ ਆਵੇ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਹ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੀ ਉਸਾਰੀ ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਚੌਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਉਸਾਰੀ ਕੇਵਲ ਥੜ੍ਹਾ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਬਣੀ ਇਮਾਰਤ

ਬਹੁਤ ਮਗਰੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਢਾਹੁਣ ਸਮੇਂ ਇੰਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਥੜ੍ਹਾ ਸਾਹਿਬ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਥੱਲਿਉਂ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਤੇ ਖੜ੍ਹਰ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰ ਪੱਖੀ ਬਾਬਾ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜ ਗਏ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ (ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ) ਇੱਕ “ਮਟੀ” ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਦੇ ਯਤਨ ਜਿਸਮਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਖਾ ਕੇ ਅਸਫਲ ਬਣਾਏ। ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੈਲਰੀ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਤਣਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਲਗਭਗ ਦਸ ਦਿਨ ਤੱਕ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਹ ਵੀ ਯਤਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ ਥੱਲੇ ਬਣਿਆ ਖੂਹ ਉਸਾਰ ਕੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁੱਖ ਇਮਾਰਤ ਤੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਰੂਪ 'ਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰੋਕਿਆ ਕਿ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੇਵਲ ਸ਼ਸਤਰ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਉਪਰ ਤੱਕ ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਖੂਹ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਈ ਸਿੱਖ ਇੰਜੀਨੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਕ ਚਰਚਾ ਇਹ ਵੀ ਉਠੀ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਗੁਣੀਏ ਵਿਚ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਜਦ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਇਸ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ (ਰਾਜਨੀਤਕ ਤਖਤ) ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪਰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠਿਆਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਿਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਧਰਮ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਅਤੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ। ਸਾਂਝੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ 7-7 ਫੁੱਟ ਚੌੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ 10 ਫੁੱਟ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵਰਨਣਯੋਗ ਮਸ਼ਵਰਾ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸਿੱਖ ਆਰਟਿਸਟ ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਅੱਗੇ ਬਣਿਆ ਛੱਜਾ ਚੌੜਾ ਕਰਨ, ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਚਾਈ ਵਧਾਉਣ, ਛੋਟੀਆਂ ਮਮਟੀਆਂ ਦਾ ਅਕਾਰ ਉਚਾ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁੰਬਦ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਗੰਢੇ ਨੁਮਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁੰਬਦ ਉਲਟੇ ਕੰਵਲ ਫੁੱਲ ਭਾਵ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁੰਬਦ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਗੰਢਾਨੁਮਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਮੁੱਦੇ ਬੋਰਡਾਂ 'ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਰੱਖੇ ਗਏ, ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਨ।

(1) ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਤੇ ਬਨਾਉਣੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

(2) ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

(3) ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਖਾਧੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

(4) ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰਾਂ, ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ ਨਵਉਸਾਰੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

(5) ਇਸ ਨਵਉਸਾਰੀ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾਵੇ 'ਚ ਆਈ ਮਾਇਆ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਗਿਣੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਹ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ 'ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

*****

ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਅੰਦਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਲਹਿਰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਬਨ 'ਤੇ ਸੀ ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਿੱਤਰ ਸ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਰਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਾਲੇ ਖਾੜਕੂ ਮਿਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੱਜਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਣਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਖਬਰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਐੱਸ. ਪੀ. ਕਾਹਲੋਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਆਏ ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ। ਮੇਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਬੜੇ ਤਕੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਾੜ ਪਾਈ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਉਸ ਦਿਨ ਵਾਪਰੀ ਜਦ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੰਮੇਲਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਖਾੜਕੂ ਜਿਸ ਪਾਸ ਰਿਵਾਲਵਰ ਸੀ, ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਮਿੱਤਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਗੀਆ (ਸਕੱਤਰ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ) ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇੱਥੇ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹੈ? ਇਸ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਜਦ ਮੇਰੇ

ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਖਾੜਕੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਉਸ ਵਕਤ ਅੱਗੋਂ ਸਖ਼ਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਝਾੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਉੱਥੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਗਲੀ ਘਟਨਾ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਕੁਝ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਤੇ ਉੱਘੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਚ ਕੇ ਚੱਲੋ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖਾਤਮੇ ਦਾ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਘਟਨਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਇਹ ਵਾਪਰੀ ਕਿ ਸੰਗਰੂਰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਇਕ ਸੱਜਣ ਭਾਈ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ, ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਨਰਲ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਡੋਂ ਫੋਰਸ ਵੱਲੋਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਪੁਚਾਇਆ ਕਿ “ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜਿੱਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਨੱਠ ਲੈ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਨਹੀਂ।”

ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕਿਉਂ ਛਿੜੀਆਂ ਇਹ ਤਾਂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਖਾੜਕੂ ਵਰਗ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਸੀ। ਇਕ ਰੁਚੀ ਜੋ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹੋਰ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਉਹ ਸੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੋਪੜ, ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਓਠੀਆਂ ਜੋ ਦੋਵੇਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਉੱਘੇ ਵਰਕਰ ਸਨ ਵੀ ਇਸੇ ਰੁਚੀ ਅਧੀਨ ਖਪਾਏ ਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ।

ਇਸੇ ਰੁਚੀ ਅਧੀਨ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਜਨਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕੇਂਦਰੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਗੂ ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਉਪਰ ਇਹ ਝੂਠਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਘੋਟਨਾ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਉੱਘੇ ਕਾਰਕੁੰਨ ਭਾਈ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਅਭਿਆਸੀ ਨੇ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਇਲਜ਼ਾਮ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਜਦ ਮੈਂ ਆਪ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਇਕ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਭਾਈ 'ਵਸਣ ਸਿੰਘ ਜਫਰਵਾਲ' ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਭਾਈ ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕਾਹਲੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਿਕੰਜਵੀ ਪੀਂਦਾ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਖਰਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਦ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਸ਼ਿਕੰਜਵੀ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਤੂੰ ਪਾਇਆ ਹੋਣੈ” ਤਾਂ ਗੱਲ ਮੁਕ ਗਈ। ਮੀਟਿੰਗ ਖਤਮ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਇਕ ਉੱਘੇ ਐਸ. ਜੀ. ਪੀ. ਸੀ. ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਝੂਠੇ ਗਵਾਹ ਕਿਉਂ ਬਣੇ, ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ।

ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲ ਪਰ ਆਪਾ-ਧਾਪੀ

26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ 6 ਸਕੱਤਰ ਵੀ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਦਫਤਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਕੱਤਰੇਤ ਸੈਕਰੀਟੇਰੀਅਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਵੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੈਂਤੜਾ ਇਹ ਘੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਮੂਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦਿਆਂ, ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਵਧੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਕਮੇਟੀਆਂ ਚੁਣੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਘੜਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ।

ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹਿੱਲਜੁਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। (ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੰਜ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਿਧਾਂਤਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਅਣਜਾਣਪੁਣੇ ਕਾਰਨ ਇਕੱਠੇ ਵਿਚਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀਆਂ।) ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਮਾਹੌਲ ਕੁੱਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਆਗੂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪੈਂਤੜਾ ਘੜਨ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਪੰਜਾ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੱਜਣ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਨਾ ਰੱਖਿਆ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਤਾਲਮੇਲ ਬਿਠਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕੋਈ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਤੱਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖੋਂ, ਜਿਹੜਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਗਰਮ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆ ਗਈ। ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਮੋਹਰਲੀਆਂ ਸਫਾਂ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਉੱਭਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਈ ਸੰਬੰਧਤ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਡੋਲਣ ਲੱਗਾ।

ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੁਰਮਤੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਗੁਰਮਤੇ

ਨੂੰ ਘੜਨ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ 25 ਜਨਵਰੀ 1986 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਆਪਹੁੰਦਰਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਵੱਖਵਾਦ) ਨੁੰਮਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸਨੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਵਾਰ ਤਿੱਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ "ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ" ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਕਾਰਨ "ਖਾਲਿਸਤਾਨ" ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੋਚ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੈਂਤੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖੋਂ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਲਈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਕ ਲੈਣ 'ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਨਾ ਮਿਲ ਸਕੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਪਰਚੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ "ਖਾਲਿਸਤਾਨ" ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾ ਦਿਵਾ ਸਕਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੱਗਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਰ ਬਾਰ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਅਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਇਸੇ ਪਹੁੰਚ ਨੇ 25 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਫੁੱਟ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਿਆ ਸੀ।

ਸਤਲੁਜ ਜਮਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਪੂਰਨੀ

26, ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਨਿਰਵਿਘਨ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਜਨਕ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਤ ਦੁਰਲੱਭ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਕੀ ਹੋਵੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਗੰਭੀਰ ਸੋਚ ਮੰਗਦਾ ਸੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਅੰਦਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਤਲੁਜ ਜਮਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੱਥ ਲੈਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ।

ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸਤਲੁਜ ਜਮਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ

ਇਸਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਬੀਬੀ ਬਿਮਲ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ ਸੁਪਤਨੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਸ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੀਬੀ ਬਿਮਲ ਕੌਰ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਇਕ ਟੋਕਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਖਤ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਲਾਭੋਂ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਬਚੇ ਰਹਿਣ। ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਅਰਧ ਸੈਨਿਕ ਬਲਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਬਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ। ਨਹਿਰ ਪੂਰਨ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਕਹੀ ਨਾਲ, ਬਾਟੇ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਕਰਾਹੇ ਰਾਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਮਿੱਟੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਸੁੱਟੇ ਪਰ ਪੂਰੀ ਚੌਕਸੀ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਅਰਧ ਸੈਨਿਕ ਬਲਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚ ਨਾ ਆਵੇ।

ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਈ ਗਈ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਭਾਸ਼ਨ ਕਾਫੀ ਤਿੱਖੀ ਸੁਰ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਕਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸੰਗਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਟੇਜ ਦੇ ਲਾਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸਟੇਜ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁੱਝ ਨੇ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਬੋਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਆਗੂਆਂ ਸਮੇਤ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲੈ ਤੁਰੇ ਕਿ ਆਓ ਬਰਨਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕੀਏ। ਮਿੱਟੀ ਮਿੱਟੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਗਰਮੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਐਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਹਿਲ-ਜੁਲ ਨੇ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਐਫ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਰਧ ਫੌਜੀ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਭਾਜੜ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਲਗਪਗ 18 ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਹੋਲੇ ਮੁਹੱਲੇ 'ਤੇ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਭੱਜਦੜ ਮੱਚ ਗਈ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉੱਥੋਂ ਭੱਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਘੁਸਪੈਠ ਅਤੇ ਅਣਜਾਣਪੁਣੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਚੌਧਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਦੇਸ਼ ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ, ਬਾਬਾ ਮਾਨੋਚਾਹਲ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਅਧੀਨ ਵਰੰਟ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸਮੁੱਚਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੀ ਲਗਭਗ ਭਗੋੜਿਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਾਂ। ਕੀ ਮੈਂ ਲੁੱਕ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਾਂ? ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼-ਮਈ ਪਿਛੋਕੜ ਹੰਢਾਉਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਸਦਕਾ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਸਕਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਈ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਸਰਕਾਰੀ ਅੱਤਵਾਦੀ ਦੁਸ਼ਟ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਲੜੀ ਸਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵੱਸ ਜਾਂ ਕੇਵਲ “ਚੌਧਰਾ” ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਧੁੜਕੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਨਰਲ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਮੁਖੀ ਵੱਜੋਂ ਉਭਰੇ ਸਨ, ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਮਿਲਣੀ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੋਈ ਜਿਥੇ ਲਗਭਗ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਭਾਈ ਪੰਨਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਵੀ ਉਸ ਮਿਲਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਢਾਏ ਗਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਸਦਕਾ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਚੱਲਦੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਤਕੜੀ ਜਨਤਕ ਲਹਿਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਖਮੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਾ ਵਿਚ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕੁਚਲ ਨਾ ਸਕੇ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਬਾ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਦੱਕੀਆਨੂਸੀ ਅਤੇ ਮੱਕਾਰ ਸੋਝੀ ਵੱਸ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਤ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਚੌਧਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ 'ਤੇ ਥੋਪਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਸਨ। ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਵੱਸ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਬਾਬਾ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅੜਿੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਲੈ ਗਏ। ਅਥਾਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਲੁਟੇਰੀ, ਤੇ ਧਨਾਢ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸਰਕਾਰੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਦਾਰ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵੀ ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸੇ ਪੈਂਤੜੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

1984 ਵਿਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਡਾ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚੌਧਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਜਨਤਕ ਲਹਿਰ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਾ

ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੱਚਨਬੱਧਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਇਮਾਨਦਾਰੀ। ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੇ ਨਾਹਰੇ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਸਿਆਲੂ ਰਾਤ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਪੰਨਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਸ (ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ) ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਭਰ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹਿਲਾ ਮੈਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ ਗੱਲ ਛੇੜੀ ਤੇ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਾਲਿਸ ਜਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਕਹਿ ਸਕਾਂ, ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਸਨ, ਉਹ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਬਹੁਤਾ ਲਾਣਾ ਮਾਇਆ ਤੇ ਚੌਧਰਾ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ। ਇਹ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਲੜ ਸਕੇਗਾ। ਮੇਰੀ ਅਗਲੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਗੱਲਾਂ, ਲੇਖਾ ਅਤੇ ਮਤਿਆ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਨਿਭਦੇ। ਮੇਰਾ ਤੀਜਾ ਨੁਕਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹੰਢਾਈ ਗਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣੇ ਅਕਰਮਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਛਾਉਣੀਆਂ, ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਪੁਲਸੀ ਧਾੜਾ ਦੀ ਏਨ੍ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਿਰੜੀ ਤੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਾ ਹੋਇਆ ਬਰਾਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਕੜੀ ਘਾਟ ਹੈ ਜੋ ਦਲੀਲ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਹਿ ਸਕਣ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾ ਸਕਣ। ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਤਖਤਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਾਲਚ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਗਲੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਮੱਕਾਰ ਅਤੇ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੱਥੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਅਗਲੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਰੱਖ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦੇਸ਼ ਤੋੜ ਕੇ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖੋਂ ਸਰਕਾਰ ਸਾਡੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮੱਤੇ 'ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ

ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਆਰੰਭੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਰੇ ਲਾਈਆਂ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਦੂਰ ਪੂਰਬ ਤਾਈਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਇਹੋ ਪੈਂਤੜਾ ਲਿਆ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੱਤੇ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸਭਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਸਕਣ।

ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਤ ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਲਾਈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਦਰੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਗੱਲ ਇਥੇ ਹੀ ਮੁੱਕਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਅ ਜੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਹਿੰਦਿਆ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਧੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਇਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਦਾ ਠੀਕ ਸਮਝੋ, ਨਜਿੱਠਦੇ ਰਹੋ।

ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ

ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਵਰਤਮਾਨ ਮੁਖੀ ਸਨ ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਾਲ, ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਵਾਏ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭਵਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ 'ਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪੁਲ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦੂਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੀ.ਏ. ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਚ ਮਿਲੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਲੰਗਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਬਸੇਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਜਦ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਛਾਹ ਵੇਲਾ ਇਥੇ ਹੀ ਕਰੋ। ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਤੇਰੀਆਂ "ਸੰਧੂ ਭੈਣਾਂ" ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਾਉਂਠੇ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜੇ ਹਨ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਖਾ ਕੇ ਜਾਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨਗੀ ਜਿਹੀ ਹੋਈ ਕਿ ਸੰਧੂ ਗੋਤ ਦਾ ਚਰਚਾ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਿੱਥੋਂ ਸੁੱਝੀ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਬੁਰਜ (ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ) ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ "ਭੈਣਾਂ" ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਤੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਦਾ ਜਿਹੇ ਪੇਂਡੂ ਲਹਿਜ਼ੇ 'ਚ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ

ਹੋਏ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਪੰਜ ਆਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬਣੀ ਹੈ? ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਾ ਆਈ ਤੇ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਮਝਾਓ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਪਰਿਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੰਦਰਾਂ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਸ਼ਾਦ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁਰਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਮੇਂ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਲਈ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਬੁਰਜ ਬਰਛਾ ਫੜ ਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦਵਾਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅੰਦਰ ਆਉਣੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਵਾ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 15 ਆਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਪੰਜ ਆਨੇ ਸਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਫੰਡ 'ਚ ਰੱਖੇ ਜਾਣਗੇ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਉਸ ਫੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਬਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਬਾਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਬੁਰਜ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਰ ਵਿਚ ਤਿਆਗ ਦੇ ਇੱਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਰੱਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਬਾਬਾ ਬੁਰਜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਮਿਸਤਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਯੋਗ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖਿਓ, ਮੇਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਇੰਨੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸੁਣਾਈ ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਆ ਗਈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਮੇਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਕਾਰਜ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਚਲੋ ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ ਚੱਲੀਏ, ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਈਏ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੀੜ ਸਾਹਿਬ (ਬਾਣਾ ਝਬਾਲ) ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਈ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਲ ਕਾਰਸੇਵਾ ਦੀ ਆਈ ਤਾਂ ਇੱਕਦਮ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲੇ “ਟੌਹੜਿਆ ਤੂੰ ਮਰ ਜਾ”। ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਰਹੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬਾਹਰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖ ਇੱਕ ਵੀ ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਨਹੀਂ। ਟੌਹੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੇ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਏ। ਉੱਪਰਲੀ ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ। ਉਹ ਸੀ, ਪਰਿਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰੋਵਰ 'ਚ ਇਸ਼ਨਾਨ

ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੀ ਜੈਕਟ ਦਾ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸਨ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਏ।

(ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਹਲਕੇ ਕੰਬ ਗਏ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀਏ ਸ੍ਰੀ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣ 'ਤੇ ਲਾਇਆ। ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ, ਉਹ ਦਿਨ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਵੰਗਾਰ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜਦ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਵਲ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਮੰਨਦੇ ਸਨ, ਜੇਕਰ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਜਾਣ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨਾਲ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਕਦੀ ਅਸੀਂ ਸੰਪਰਕ ਕਰਦੇ ਕਦੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਦੇ। ਅੰਤ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਾਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਗਰੋਂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੇ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਇਆ ਦਿਹਾੜੀ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫੱਟਾ ਨਿਹੰਗ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਦਿਹਾੜੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕੇਵਲ ਉਸਦੇ ਫੱਟੇ ਦਾ ਸੀ। ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੱਖਰਾ ਸੀ।

6 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਪਿੱਛੋਂ ਫੌਜ ਦੀ ਇੱਕ ਟੁੱਕੜੀ ਆਟਾ ਮੰਡੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਤੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ 24 ਪਾਠੀ ਅਤੇ ਸਿਖਿਆਰਥੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਾਨ ਪਾਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰ-ਸੇਵਾ ਲਈ ਮਿਲੀ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਲੁੱਟ ਕੇ ਲੈ ਗਈ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹੁਤ ਉੱਘੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਖਾੜਕੂ ਦੌਰ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਉਪਲੱਬਧੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯੋਗਦਾਨ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜੂਨ '84 ਦੇ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਆਈ ਹੀਣਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਗ ਵਿਦਿਆ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜੋ ਹਿੱਲਜੁੱਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਭਾਰਿਆ, ਉਹ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ

ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ :-

ਹਰਿ ਚੰਦ ਓਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕਰਦੇ ਭਰਵਾਸਾ
ਥਲ ਵਿਚ ਤੱਪਨ ਭੱਠੀਆਂ ਕਿਉਂ ਲਹੈ ਪਿਆਸਾ
ਸੁਪਣੈ ਰਾਜ ਕਮਾਈਐ ਕਰ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸਾ
ਛਾਇਆ ਬਿਰਖਨ ਰਹੈ ਧਿਰ ਪੁਜੈ ਕਿਉ ਆਸਾ
ਬਾਜੀ ਗਰਦੀ ਖੇਡ ਜਿਉ ਸਭ ਕੂੜ ਤਮਾਸਾ
ਰਲੈ ਜੋ ਸੰਗਤਿ ਮੀਣਿਆ ਉਠ ਚਲੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥੭॥

(36 ਵੀਂ ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਮਰੇਡ ਸਾਥੀ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਖਫਾ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਕ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਕਿਉਂ ਬਣਿਆ, ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਰਾਗ ਰਾਗੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਂ ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਕਤਲ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸ਼ਲਕੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਸੀ।

1987 ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਘਰਸ਼-ਸ਼ੀਲ ਧਿਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਸਮਾਗਮ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਸੱਦਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਸੱਦਾ-ਪੱਤਰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਖਾੜਕੂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਲਿਖੇ ਜਾਂ ਲਿਖਵਾਏ ਪਰਚੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ। ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਥਕਾਵਟ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਬਾਸੀਆਂ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਘੱਟ ਜਾਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਾ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ. ਭਾਨ ਸਿੰਘ, ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੰਮੇਲਨ ਕਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਘਬਰਾਹਟ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਸਟੇਜ ਲਾਗੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਰਨਤਾਰਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਚਿੰਤਾ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਂਝੀ ਰਾਇ ਨਾ ਬਣੀ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਲੜ ਝਗੜ ਕੇ ਉੱਠ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਕੱਲ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਕੀ ਕਰੀਏ?” ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਗੁਰਮਤਾ ਲਿਖਾ ਕੇ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੀ:- “ਅੱਜ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਪੰਡਤ

ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ-ਮੁਖਤਿਆਰ ਖਿੱਤਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।” ਬੱਸ ਇੱਕਦਮ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਮਤਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜੋ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਵਿਚ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਜਦ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਉਹ ਖਿੱਤਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੋਵੇਗਾ? ਤਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ “ਆਹ” ਕਹਿਣ ਤੇ ਖਾੜਕੂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਡਟਵਾਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਗਈ। ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿਆਂਗੇ।

ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ (ਮਈ 2000) ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਬਖੇੜੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਅੱਡੋ-ਅੱਡ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭੁੱਲ ਗਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਅਜੋਕੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੇ ਮਾਨਵੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਵੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਮਨਮੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਬਾ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ ਬਾਬਾ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣੇ ਰਹੇ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਬਾਬਾ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੁਲਿਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਈ ਰਹੀ। ਸ਼ੁਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਹਸਪਤਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਦਾਖਲ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਉਥੋਂ ਰਾਜੀ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿਆ ਕੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤਸ਼ਦਦ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਿੰਧੀ ਪਰਿਵਾਰ

ਸਿੰਧੀ ਪਰਿਵਾਰ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ। ਸਿੰਧੀ

ਸਾਹਿਬ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਦੇ ਐਮ.ਏ. ਅਤੇ ਦਮੇ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਸਨ। ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪਕੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜੋ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦੀ ਮਰੀਜ਼ ਸੀ, ਹਰ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕੋ ਪੁੱਤਰ ਬਲੱਡ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਵੱਡੇ ਖਾੜਕੂ ਆਗੂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ਰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਲਈ ਇਸ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਦਾ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਨ।

ਸਿੰਧੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਖਬਰ ਪਈ ਕਿ ਪੁਲਸ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇਗੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ, ਉਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰੱਖਦੇ ਪਰ ਆਪਣੀ ਧੁੰਨ ਵਿਚ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਖਤਰੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕੁਝ ਉੱਘੇ ਖਾੜਕੂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀ.ਆਈ. ਡੀ. ਦਾ ਬੰਦਾ ਕਹਿ ਕੇ ਕੁਟਾਪਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੰਧੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਥੇਰਾ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਕਈ ਨਾਂ ਵੀ ਲਏ ਤੇ ਅੰਤ ਜਦ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਮੱਧਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਨ ਤਾਂ ਫੌਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਝੱਟ-ਪੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਤਿਲਕ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਸੱਟਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਕੇ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਹਨ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲੈਨਜ਼ ਪੁਆਉਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਬੇਟੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਰਖ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਦੇ ਟੀਕਾਕਾਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗਰਾਮਰ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਦਿਨ ਤਿੰਨ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਤੇ ਇਕ ਜਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਘਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਈ ਮਾਇਆ ਤੇ ਸੋਨੇ ਆਦਿ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਕ ਜਣਾ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਪਿਸਤੌਲ ਤਾਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਪੋਲੀ ਜਿਹੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸੁਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਇਹ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲੈ ਜਾਣ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ. ਦੀ ਜੀਪ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਗਸ਼ਤ ਵਾਲੇ ਜਦ ਕੋਠੀ ਅੱਗੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗੇਟ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਵਾਬੀ ਫਾਇਰਿੰਗ 'ਚ ਉਹ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਮਕਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਾੜਕੂ ਪਿਛਲੀ ਕੰਧ ਟੱਪ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋ ਮੁੱਖ ਆਗੂ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਲੜਕੀ ਭਰਤੀ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਆਮਦਨ ਖਰਚ ਦਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਰੱਖੇਗੀ। ਅੱਗੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਦੋਵੇਂ ਲੀਡਰ ਧਮਕੀ ਵਜੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਸੋਚ ਲਓ। ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੈਂ ਸੋਚ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਅੱਖਰਾਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਲੁਟਾਂ ਖੋਹਾਂ ਤੇ ਜਿਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਣ ਦਾ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। 1975 ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣੇ ਤੇ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਜਿਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਨੂੰ ਖੋਹਦਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਪੂਰੀ ਚੌਕਸੀ ਨਾਲ ਕਰਨ।

ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਮੱਕਾਰੀ

ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਦਕਾ ਕੁੱਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਲਾਲਚ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਦੋ ਵੱਡੇ ਔਗੁਣ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਹਰ ਕੀਮਤੀ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ 'ਟਰਾਏ ਦੀ ਹੈਲਨ' ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕਈ ਸਾਲ ਤੱਕ ਘੇਰਾ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਆਰਕੀਟੈਕਟ ਕਾਰਬੁਜੀਅਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਭਖਿਆ ਰਿਹਾ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਭਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਹੋਣ ਤੱਕ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਮਾਰਕ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਣਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਤੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਸੂਬਾ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਲੰਗੜਾ ਹੈ। ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਜਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲਾਏ ਗਏ ਮੋਰਚੇ ਅਤੇ ਸੜਨ ਮਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਣ ਤੋਂ ਭਗੋੜੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਰਨ ਵਰਤ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ। ਲੱਗਭੱਗ 80 ਦਿਨ ਦੇ ਵਰਤ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਖੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੋ ਗਈ। ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਕੁਝ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਜਸਟਿਸ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਤੇ ਜਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਫੇਰੂਮਾਨ ਵਿਖੇ ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵਰਗ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਆਗੂ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਢੀਮਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਕੀਤੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸੁਆਲ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਅੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਫੇਰੂਮਾਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਗੀਦੀਪੁਣਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਅਣਖ ਲਈ ਇਕ ਵੰਗਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸ. ਫੇਰੂਮਾਨ ਨੇ ਉਸ ਵੰਗਾਰ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ।

ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਸੰਤ

ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੜ੍ਹਨ ਮਰਨ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾ ਨੰਗਲ, ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਅਤੇ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ। ਲਗਭਗ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਸਨ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਲਈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਵਾਏ ਯੂ. ਐੱਨ. ਆਈ. (ਮੈਂ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਇਸ ਏਜੰਸੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸਾਂ) ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਆਉਣੇ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਅੱਡਾ ਟਿਕਾਣਾ ਉਥੇ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪਬਲਿਸਿਟੀ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਇਹ ਕਹਿਣ ਆਏ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਬਹੁਤ ਵਿਗੜ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵਾਂ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੁੱਕ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਨਾਂਹ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਸ ਸੱਜਣ ਨੇ ਡਰਾਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਮੇਰੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ ਮੈਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਸੜ੍ਹ ਮਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉੱਘੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਬਹੁਤ ਚਮਕੀਲੇ ਬਾਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਏ। ਇੱਕ ਸੱਜਣ (ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੁਡਿਆਰਾ) ਨੂੰ ਜਦ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਿਰਪਾਨ ਦੇ ਜਲੌਅ ਵਾਲਾ ਲਿਬਾਸ ਕਿਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਅੱਜ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਡੀ. ਸੀ. ਦੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਗਏ ਸੀ ਤਾਂ ਹੱਸ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, ਨਹੀਂ ਸਰਦਾਰ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ (ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਨ) ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਇੰਦਰਾ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਮੂੰਹ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੀ ਰਾਹ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੜ੍ਹ ਮਰਨ ਦੇ ਮਿੱਥੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਸੜ੍ਹ ਮਰਨ ਦੇ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਉੱਤੇ ਦੀ ਲੰਘਿਆ ਤੇ “ਮਰਜੀਵੜਿਆ” ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਆਇਆ। ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੱਜੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਢਿੱਲੇ ਮੱਠੇ ਅੱਖਰ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸੜ੍ਹ-ਮਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਾਜ਼ਰ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਲੀਡਰਾਂ ਉੱਤੇ ਇੱਟਾਂ ਵੱਟੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ। ਸਾਰਾ ਮੇਲਾ ਉੱਜੜ ਗਿਆ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਿਲਕੁੱਲ ਵਰਾਨੀ ਛਾ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਜੋ ਮੈਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਅਸਲੀ ਸਰੂਪ ਕੀ ਹੈ? ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ

ਪਾਸ ਉਹ ਡਾਇਰੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਇਹ ਅੱਖਰ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੇ ਸਨ:- “ਇਹ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਗਿਆਨਹੀਣ, ਲਾਲਚੀ, ਹਉਮੈਂ ਮਾਰੀ, ਬੁਜ਼ਦਿਲ, ਮੂੜ ਤੇ ਮੱਕਾਰ ਹੈ।” ਅੱਜ ਤਾਂਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਜਾਂ ਸੋਧਣ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ।

ਇਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਲੈਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁਡਿਆਰਾ ਦੀ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਭੇਜੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਖਵਾਇਆ ਕਿ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜ਼ਿਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਤਾਂ ਲਿਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਉਪਰੰਤ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਕਾਰਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਬੇਬਸੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਕਸਦ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਖ਼ਾਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਰਨ-ਵਰਤ ਤੇ ਅੱਗ ਲਾ ਕੇ ਆਤਮਦਾਹ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਅਕਾਲੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਵੱਲ ਨਾ ਤੁਰੀ ਅਤੇ ਉਹ ਲਾਚਾਰਗੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਡੀਕ-ਉਡੀਕ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਵਨਕੁੰਡ ਵਿਚ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਗੇ ਟਪਾਉਂਦੇ ਗਏ। ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਚਾਰ ਲਕੀਰੀ ਕਾਪੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੈਨਸਿਲ ਨਾਲ ਲਿਖ ਕੇ ਫੜਾਏ ਕੁਝ ਅੱਖਰਾਂ ਬਦਲੇ ਆਪਣਾ ਸੜ ਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਿਖਤੀ ਯਕੀਨ ਦੁਆਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨੇ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਲਟ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੁਆਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਸੀ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਖੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛੱਪੀ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਆਦਿ 'ਤੇ ਵੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪਰਚਾਰੀ ਗਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਕਸੂਤੀ ਬਣ ਗਈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਵੱਲੋਂ

ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਜਾਂ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਹੋ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਾਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੱਤਰ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਜ਼ੂਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਿਰਦ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਪਰ ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਮੂੰਹ ਖੋਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਵੀ ਕੀ? ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੀ ਖਬਰ ਬੜੀ ਕਸੂਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸੰਦਰਭ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬੁੱਧੀਰਾਜਾ (ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਨ) ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਦੋਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਰਾਹੀਂ ਲਿਖਤੀ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਘਟਨਾ ਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਅਸਤੀਫੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਯੂ.ਐਨ.ਆਈ. ਛੱਡ ਕੇ “ਪੈਟਰੀਆਟ” ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਅਸਾਮੀ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਇੰਟਰਵਿਊ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ, ਮੇਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਡੀਨ ਆਫ ਅਕੈਡਮਿਕ ਅਫੇਅਰ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਲੱਗਭਗ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਚੋਣ ਅਵੱਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੰਟਰਵਿਊ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕੋ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਖੋਜਪੱਤਰ ਭਾਰਤ-ਚੀਨ ਝਗੜੇ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕੀ ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਂ ਉਸੇ ਸੋਚ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹਾਂ ? ਇੱਕ ਦਮ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੋਝੀ ਤੇ ਹੋਂਦ ਲਈ ਵੰਗਾਰ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇਕ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਧੜੇਬੰਦਕ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਾ ਸੁਆਲ ਸੀ। ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੀ ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਚੀਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ? ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹੋ ਹੀ ਸਟੈਂਡ ਸੀ ਪਰ ਅਖਬਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਜੋ ਤੱਥ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਉਹ ਮੈਂ ਉਸ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਸਟੈਂਡ ਲੱਗਭੱਗ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੱਥਨੀ ਦੇ ਉਲਟ ਸੀ। ਬਸ, ਨਈਅਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ‘ਬੈਂਕਿਊ’ ਕਹਿ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਚਲਦਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ

ਪੋਸਟ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਗਈ। (ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਟਾਈਮਜ਼ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ (ਇੰਗਲੈਂਡ) ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮੈਕਸਵੈਲ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਸਨ, ਆਪਣਾ ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਹਿੰਦ-ਚੀਨ ਟਕਰਾਅ ਸੰਬੰਧੀ ਮਸਲੇ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਲੰਡਨ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ “INDIA'S CHINA WAR” ਭਾਵ ‘ਭਾਰਤ ਦੀ ਚੀਨ ਜੰਗ’। ਇਸ ਨਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਲੜਾਈ ਦੀ ਅਸਲੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਸਿਰ ਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮੈਕਸਵੈਲ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅਕਸਾਈਚਿਨ ਖਿੱਤਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅੰਗ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡਾ. ਰਾਧਾਕ੍ਰਿਸ਼ਨਨ ਦੇ ਬੇਟੇ ਡਾ. ਗੋਪਾਲ ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਇਸ ਝਗੜੇ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਲੱਭੀ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ ’ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਸਾਈਚਿਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅੰਗ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਮੈਕਸਵੈਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਖੋਜ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਮੈਕਸਵੈਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਡਾ. ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਅੱਖਰ ਦੀ ਬਦਲੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮੈਕਸਵੈਲ ਨੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੰਡਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਨਈਅਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ “ਸਟੇਟਸਮੈਨ” ਵਾਲੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਕਸਵੈਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਨ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਚਿਹਰੇ ਉੱਤੇ ਥੋੜੀ ਲਾਲੀ ਆਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਂ ਕਿਸਦੇ ਕੋਲ ਹੈ।

ਨੌਕਰੀ ਉਪਰੰਤ ਸੱਤ ਸਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਖੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਆਗਿਆ ਸਮਾਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਔਕੜ ਨੂੰ, ਮਹਾਨ ਦਾਨਸ਼ਵਰ ਡਾਕਟਰ ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ, ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਡਿਊਟੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ 6 ਮਹੀਨੇ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਕਾਂਗੜਾ, ਹਮੀਰਪੁਰ, ਮੰਡੀ, ਚੰਬਾ, ਲਾਹੌਲ-ਸਪਿਤੀ ਦੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਪਰੰਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ-ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਦੇ ਕਹਿਣ ’ਤੇ ਕਿ “ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਭੂਗੋਲਿਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਤੇਰੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ,” ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਡਿਊਟੀ ਸੰਭਾਲ

ਲਈ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੱਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਦੋ ਜਿਲ੍ਹਿਆਂ ਭਾਵ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਕੀਤੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁਲਾਈ 1982 ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਕੇ ਬਠਿੰਡੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸਥਾਰ ਪਿੱਛੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ

ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਯੂ. ਐੱਨ. ਆਈ. (ਯੂਨਾਈਟਡ ਨਿਊਜ਼ ਆਫ ਇੰਡੀਆ) ਖ਼ਬਰ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੇਰ ਗਏ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰ ਇੱਕ ਸੱਜਣ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਗੱਲ ਛੇੜ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਕੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੇ? ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਹੰਕਾਰੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਖਰੂਵੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਏ ਸੱਜਣ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਤੇ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਹੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ। ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਗੱਲ ਆਈ ਗਈ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ “ਪੈਟਰੀਆਟ” ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਕਾਰਸਪਾਡੈਂਟ ਵਜੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਲਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖ ਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਸਬੰਧੀ ਬੜੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਨਿਗਾਹ ਉੱਚੀ ਤੇ ਬਾਹਵਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਬੋਲੇ, “ਦਲਬੀਰ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।” ਮੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਝੁਕ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰੀ ਡਿਊਟੀ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸੱਜਣ, ਜੋ ਮੇਰਾ ਵੀ ਵਾਕਫ਼ ਸੀ, ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ। ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ‘ਤੇਰੀ ਉਸ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਠਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ ਹਾਂ?” ਜੁਆਬ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਐਸਾ ਕੌਨ ਕਹਿਤਾ ਹੈ? ਆਪ ਹੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੋਗੇ!” ਸੋ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਏ। ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਪਦ ਤੋਂ ਲਹਿ ਕੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਭੁਗਤਣ ਆਉਂਦੇ ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਮਿਲਦੇ, “ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ” ਦੀ ਗੱਲ ਆਪ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਠੀਕ ਜਾਂ

ਗਲਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਧੀਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਗਾਂਧੀ ਗਰਾਊਂਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਕਾਨ 'ਚ ਆ ਧਮਕੇ। ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਕਿ ਮੈਂ ਚੋਣ ਕਿੱਥੋਂ ਲੜਾਂ? ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਹਰ ਕੋਈ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸੀਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਠੀਕ ਬੈਠਦੀ ਸੀ। ਸੋ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਵੀ। ਉਹ ਇਸ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਝਾੜਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ, ਜੋ ਤਵਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਾਹੜੀ ਰੰਗੇ ਜਾਣ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਸਮਾਂ ਉਹ ਵੀ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਦੀਆਂ ਚੱਪਲਾਂ ਝਾੜਨ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਕੋਸਿਆ

ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕੁਝ ਮੰਦਰਾਂ 'ਚ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਤੇ ਜੁਆਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕੇ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਨੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਕਟ ਹਾਊਸ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਨਅਤ ਮੰਤਰੀ ਐਨ.ਡੀ. ਤਿਵਾੜੀ ਵੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੈਰੋਂ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਮੈਂ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ। ਪਾਣੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਛੇੜਨ 'ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ (ਸ੍ਰ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ) ਜਾ ਕੇ ਪੁੱਛ।” ਮੈਂ ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਗਿਆਨੀ ਜੀ! ਮੈਂ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਤੇ ਆਇਆ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਵਖਾਓ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਆਇਆ।” ਬੋਲੇ, “ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ।”

* * * * *

ਬਤੌਰ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੈਸ ਸੈਕਟਰੀ ਸ. ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਗਰ ਮਹਿਤਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਆਏ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਉੱਥੇ ਗਿਆ। ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਬੋਲੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਬਦੋ-ਬਦੀ ਬੈਠੇ ਚਾਰ ਪੰਜ

ਜਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਮੇਨੂੰ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਝਕਦੇ ਵੀ ਸਨ। ਕਾਰ ਜਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਂਚੀ ਦੀ ਲੰਘੀ ਤਾਂ ਟੇਡੀ ਜਿਹੀ ਧੋਣ ਕਰਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ। “ਦਲਬੀਰ ਆਹ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਿਥੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ?” ਮੈਂ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਬਿਹਤਰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ।

* * *

ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਕਤਲ ਕੇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਉੱਥੇ ਗਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਬਾਹਰਲੀ ਕੰਧ ਪਾੜ ਕੇ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਹਰ ਲੰਗਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਰਵਾਂ ਰਵੀਂ ਗੱਡੀ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਜਦ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਹੌਡ ਵਾਰਡਨ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਤੁਸੀਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ। ਮੇਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਅੰਦਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੱਫੇ ਜੱਫੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੇਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੀੜ ਘੱਟ ਲੈਣ ਦਿਉ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪ ਅੰਦਰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਮਗਰੋਂ ਜਦ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੇ ਛੇ ਸੱਤ ਬੰਦੇ ਉਪਰ ਝੁੱਕ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਏ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਦਫ਼ਤਰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ (ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ) ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਰਿਸੀਵਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਬੋਲੇ “ਦਲਬੀਰ ਤੂੰ ਅੱਜ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਗਿਆ ਸੀ।” ਜਦ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਕੀ ਗੱਲ ਹੋਈ?” ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਬੋਲੇ “ਉਏ ਉਹ (ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ) ਕਿਤੇ ਉਸ ਚਵਲ (ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ) ਵੱਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਝੁੱਕ ਗਿਆ।” ਇਹ ਇਕ ਘਟਨਾ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਨੇੜਤਾ ਸੀ।

ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ

ਉਸੇ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਮਿੰਤਰ ਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਤੇ ਸ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਤੇਰਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ (ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ) ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਜਾਵਾਂ? ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪਾਰਟੀ ਮਸਲਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੈਂ

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੈਨਾਲ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ 'ਚ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੰਬੰਧੀ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਰਿਪੋਰਟ ਬਣਾ ਦੇਣੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਟਾਈਪ ਕਰਨ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਡਾਢੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਟਾਈਪ ਕੀਤੀ ਇੱਕ ਸਫੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ:

‘ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਐਨ ਉਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਂਗਲ ਰੱਖੀ ਤੇ ਉਹ ਸੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਜਾਤ-ਪਾਤ ਅਤੇ ਉਚ-ਨੀਚ (ਮਾਇਕ ਪੱਖ) ਦੀ ਸਮਾਜੀ ਵੰਡ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ੁਦਰਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਜਮਾਤੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਆਂ ਰੁਚੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹਾਵੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਧੀਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸੱਤ-ਅੱਠ ਫੀਸਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਰੁਚੀ ਅਧੀਨ ਉਹ ਵਿੰਗੇ ਟੇਢੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਚੁਆਤੀ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।’ ਇਹ ਲਿਖਤ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ੍ਰ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰਦਾ ਰਿਹਾ ਉਹ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ:-

ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਭੜਕਾਊ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਸ਼ਕਾਰ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜਲੂਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਫੇਰਹਟਾ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਐਮ.ਐਸ.ਏ. ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਗਵਾਲਮੰਡੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਦਲਿਤ ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ। ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੂਚਨਾ ਦਫਤਰ 'ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਰੋੜੇ ਚਲਾਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਉੱਘੇ ਵਿਅਕਤੀ ਘੰਟਾ ਘਰ ਵੱਲ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਬੂਲ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਸੱਜਣ ਮੁੜ ਕੇ ਕਦੀ ਵੀ ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਆਮ ਚਰਚਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸਟਵਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਕਰਵਾਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉੱਧਰ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲੂ ਸਿੰਘ ਪੂਰੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਹੇਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਕੁੱਝ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗਾਂ ਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਘੱਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਫੇਰੀ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ 'ਚ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਤਨਾਅ ਘੱਟਿਆ ਇਹ ਕਹਿਣਾ

ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲਣ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੈਂਤੜੇ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਬੰਧੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਸਮੂਹ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਨਿਯੁਕਤ ਸਾਂ। ਜਿਥੋਂ (ਗੁਰਾਇਆਂ) ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਕੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਾਈ। ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰ. ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਿੱਤ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸਖਤ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਗੁਰਾਇਆਂ ਕਸਬੇ ਦੀ ਰਾਮਗੜੀਆ ਵੋਟ, ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਰ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਖਬਰ ਦਾ ਲਾਭ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਕੋਲੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਅਖਵਾ ਲਿਆ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਪੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਿੱਤ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਬੰਧੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਹੋਰ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਬਠਿੰਡੇ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੱੜ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਬੈਂਦਲਾ ਗਈ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ, “ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੱਕ 'ਚ ਦਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ?” ਸਹਿਭਾਵ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪੰਗਾ ਲੈਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅਮਨ ਚੈਨ ਸਾਰਾ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਰਹਿਣਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਨਾ ਫੜੋ ਤੇ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆਂ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਓ ਤਾਂ ਗੱਲ ਠੰਡੀ ਪੈ ਜਾਵੇਗੀ। ਏਦਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ।

ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕੁਝ ਵੱਖਰੀ ਕਰਵਟ ਲੈ ਲਈ। ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਬੰਧੀ ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਆਰੰਭ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਹਾਈਆਂ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਲਾਠੀ-ਗੋਲੀ ਵੀ ਚਲਾਈ ਗਈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਰੌਲਾ ਪਿਆ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਇਜਲਾਸ ਉਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਚਾਲੂ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮ ਰਿਹਾਈਆਂ ਪਿੱਛੇ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਕਾਰਨ ਸੀ।

ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟੇ ਜਾਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੇ ਉੱਘੇ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਥੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਘੇ ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਨਾਲ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਸਮੇਂ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਮੰਗੀ। ਉਹ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਦੇਣ ਲਈ ਨਾ ਮੰਨੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰੇ ਤੂੰ ਇਕੱਲਾ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਲਵੀਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰੋ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਨਾਂਹ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨ ਗਏ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਪੁੱਜਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸੱਤਲੁਜ ਜਮਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪੁਟਾਈ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨਹਿਰ ਦਾ ਆਕਾਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਰਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਂ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਕਾਮਰੇਡ ਰਾਜੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਇਸੇ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਨਹਿਰ ਪੁੱਟ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੰਡ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਪਲਾਂਟ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਉਸ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਵਰਤ ਲੈਣ। ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਬਰਫ ਤੇ ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਭਰਾਵਾਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੇ ਹਰਿਆਣੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਨ ਕਾਮਰੇਡ ਸੱਤਪਾਲ ਡਾਂਗ ਦੇ, ਜੋ ਕਿ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਚੜਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਆਗੂ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਚਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ 27 ਮਈ 1984 ਨੂੰ ਆਬੁਧਾਬੀ ਵਿਖੇ ਰੂਸ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਕੇ. ਜੀ. ਬੀ. ਦੇ ਕਿਸੇ ਏਜੰਟ ਨੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. (ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ) ਦੇ ਆਬੁਧਾਬੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਏਜੰਟ ਦੀ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਹੋਈ ਗੱਲਬਾਤ ਪਕੜੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਦੇ ਏਜੰਟ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 3 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿੱਖ-ਖਾੜਕੂ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀ ਮਿਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਕਾਬਿਜ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਰਾਅ (ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਅਨੈਲਿਸਿਸ ਵਿੰਗ) ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੱਕ ਕੇ. ਜੀ. ਬੀ ਦੇ ਏਜੰਟ ਨੇ ਪਹੁੰਚਾਈ। ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਠੀਕ ਸੀ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਗਲਤ? ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਝੱਟ-ਪੱਟ ਹੀ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲਾਂ, ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾ ਕੇ 1 ਜੂਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ 4 ਜੂਨ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਤੜਕਸਾਰ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ' ਕਾਰਵਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ? ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਦੋ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਅਕਤੀ ਆਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦੇਣ ਪਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਜੇ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਖੇਡ ਭਾਰਤੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ "ਰਾਅ" ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਕਿ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਦੀ ਕਾਢ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਯਤਨ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚ (ਭਾਵ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵਿੱਚ) ਫੁੱਟ ਪਈ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਦੀ ਇਕ ਅਤੇ ਕਦੀ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਿਫਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨਸ਼ਾ ਪੂਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜੀ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਬਹੁਤ ਕਾਹਲੇ ਸਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਮਾਂਡੋ ਟਰੇਨਡ ਕਰਵਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਚਕਰਾਤਾ ਵਿਖੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਾਡਲ ਬਣਾ ਕੇ ਕਾਫੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਇਹ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੀ ਘੁਸਪੈਠ ਹਰ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਰੋਕੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਪਰਾਧੀ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਅਜੋਕੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਇਖਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ? ਕੀ ਉਹ ਅਪਰਾਧੀ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਉਣਗੇ? ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਸ ਸੀ 'ਤੇ ਅਥਾਹ ਖੂਨ ਡੁੱਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਖੂਨ ਕਿਹਦਾ ਸੀ? ਕਿਉਂ ਡੁੱਲਿਆ? ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਯਥਾਸ਼ਕਤ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਆਸ ਤਾਂ ਬੱਝਦੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਇਸ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਗੇ। ਕੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਕੀ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣ ਦੀ ਫਾਰਵਾਈ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ? ਫਿਰ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਹੋਣ ਆਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਹਦੇ ਪੈਣੇ ਪਾਈ ਜਾਵੇ? ਜਦ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਵਹਾਉਣ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਆਪ ਸੰਭਾਲ ਲਏ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਿਰਾ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਉੱਤੇ ਹਾਵੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪਾਉਣਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਸੀ ਤੇ ਦਲੀਲ ਅਪੀਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰਨਾ ਵੀ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਪਰ ਹਾਵੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਬੂਲਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਭੱਜ ਸਕਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਦੀ ਅਜੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ।

ਮੇਰੀ ਕਥਾ

ਇਸ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਏ ਨਗਰ ਬੁਰਜ ਚੱਕ ਨੰ. 55 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹਾਂ। ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਾਂਗਲਾ-ਹਿੱਲ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਨ। ਦੋ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਨਰਲ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ (ਆਈ. ਐਨ. ਏ.) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਜਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਸ਼ਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਵੀ ਵੰਡ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਸਾਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਰ ਥਾਂ ਸਾਡੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੀ ਬੈਟਰੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਰੇਡੀਓ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ 'ਤੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਸੋਂ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦਮ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਰੱਖ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਿੰਡ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜਦ ਮੁਸਲਮ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਾਰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਭਲੇਰ ਵਰਗੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਜਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਥਾਣੀ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਘਬਰਾਹਟ ਹੋਰ ਵੱਧ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿਨ ਕੱਟਦੇ ਰਹੇ। ਮਗਰੋਂ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੱਡਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਖੇਮਕਰਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਪਹੁੰਚਣ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਹੈਜ਼ੇ ਨੇ ਕਾਫੀ ਜਾਨਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਸਾਂਗਲਾ-ਹਿੱਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਜਨਰਲ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਤੇ ਜਨਰਲ ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼, ਜੋ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਮੀ ਦੇ ਮੁਖ ਆਗੂ ਸਨ, ਦੀ

ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਇਕ ਜਲੂਸ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਮੇਰਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਕਦਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਵਸਰ ਸੀ।

ਪਰ ਵੰਡ ਦੇ ਉਜਾੜੇ ਪਿੱਛੋਂ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਰਣਧੀਰ ਕਾਲਜ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵਿਚ ਕੱਟ ਕੇ ਮੈਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਿਆ। 1948-49 ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੁੱਲਵਕਤੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਬਣ ਗਿਆ। 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਕ ਪਰਾਗ ਦਾਸ, ਨੇੜੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਵਿਖੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਇਕ ਜਲਸੇ 'ਚ ਲਾਠੀ-ਚਾਰਜ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਨ, ਅਤੇ ਚਾਰ ਜਣੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। “ਇਹ ਅਜ਼ਾਦੀ ਖੂਠੀ ਹੈ-ਜਨਤਾ ਨੰਗੀ ਭੂਖੀ ਹੈ”, ਇਹ ਸਾਡਾ ਨਾਅਰਾ ਸੀ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਮੈਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਗਏ। 12 ਫਰਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਚੌਂਕ ਪੁਤਲੀਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਲੂਸ ਲਾਠੀਆਂ ਤੇ ਬਲਦੀਆਂ ਮਸ਼ਾਲਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਦੇ ਅਖਬਾਰ “ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ” ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੁਰਖੀ ਇਹ ਜਮਾਈ ਕਿ ਸਰਹੱਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਲਕੱਤਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼। ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਆਮ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਜਲਿਆਂਵਾਲੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਅਮਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭਕਨਾ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਉੱਘੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਡਾ. ਮੁਲਕ ਰਾਜ ਅਨੰਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਾਰੰਟ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ 15 ਮਾਰਚ 1951 ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਪਬਲਿਕ ਸੇਫਟੀ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਫਿਰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਕੇ 14 ਮਹੀਨੇ ਯੋਲ ਜੇਲ੍ਹ (ਕਾਂਗੜਾ) ਵਿਖੇ ਕੱਟੇ। ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਡੂੰਘੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਮਾਰਕਸੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਨਜ਼ਰਬੰਦਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਸਾਂ। ਕਾਮਰੇਡ ਟੀਕਾ ਰਾਮ ਸੁਖਨ, ਕਾਮਰੇਡ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਹਮਦਮ, ਕਾਮਰੇਡ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਧੂਤ, ਮਾਸਟਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਾਲੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰਬੰਦਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬਾਬੇ ਵੀ ਉਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ

ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਕਰਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਡੌਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾਸਤਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਸੁਬਾਹ ਸ਼ਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਹਿਤ-ਮਰਿਆਦਾ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਸੁਬਾ-ਸ਼ਾਮ ਨਿੱਤਨੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਕਿਉਂ?

ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘੀ ਨੇੜਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾੜਾ ਪਿਆ, ਉਹ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆ? ਇਹ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਸੁਆਲ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਖੋਜ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਵੱਲੋਂ ਰੂਸ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ 'ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ' ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ" ਵਿਚ ਆਰਨਲਡ ਟਾਇਨਬੀ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਲੈਨਿਨ ਦੀ ਬਾਲਸ਼ਵਿਕ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲੋਂ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਸਿਫਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਤੇ ਖਾਲਸਈ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਜਾਂ ਮਾਰਕਸੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਕਾਮਰੇਡ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਹ ਚਰਚਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰੂਸੀ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਸੰਬੰਧੀ ਪਹਿਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ। ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਕੁੱਝ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਧਾਰਾ ਵਜੋਂ ਬਿਆਨਿਆਂ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਲੂੜ ਜਿਹੀ ਬਹਿਸ ਇਹ ਚਲਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਰੂਸੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਏਗਾ ਜਾਂ ਚੀਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ। ਇਹ ਇਕ ਨਕਲ ਨਵੀਸਾਂ ਵਾਲੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਅਣਜਾਣਪੁਣੇ ਅਤੇ ਕੱਚੀ ਜਿਹੀ ਮੱਧਵਰਗੀ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਉੱਪਜ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਮਰੇਡ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕੱਚੀ ਸੋਝੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਅਪਨਾ ਸਕੇ।

ਯੋਲ੍ਹ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਅਸਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਰਟੀ ਸਮਰਥਕਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਚਲਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਹਲਕ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੰਘਦੀ। ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਨਵਾਂ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਾਮਰੇਡ ਸਟਾਲਿਨ ਨੇ ਆਪ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਜੂਨ 1952 ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਛੇਹਰਟਾ ਦੇ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਗਰਮੀ ਵਿਚ ਕੁੱਲਵਕਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸੱਤਪਾਲ ਡਾਂਗ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਬਿਮਲਾ ਡਾਂਗ ਵੀ ਉੱਥੇ ਆ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਪਿਛੋਕੜ ਪੇਂਡੂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਮੱਧਵਰਗੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਮਿਹਨਤ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਤਿਆਗ, ਸਿਰਝ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਕੁੱਝ ਅਨਮੋਲ ਗੁਣ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਵਾਰਿਆ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠੇ ਨਾ ਚੱਲ ਸਕੇ। ਇਥੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪੱਟੀ ਵਿਖੇ ਅਧਮੋਇਆ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਪੋਸਮਾਰਟਮ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਝੱਟ ਪੱਟ ਉਹਨੂੰ ਫਿਰ ਲੈ ਗਏ ਅਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਹਸਪਤਾਲ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਲਈ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਕਾਮਰੇਡ ਡਾਂਗ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ “ਦੁਬਾਰਾ ਕਤਲ”, ਕਹਿ ਕੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ‘ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਸਟਿਸ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਾਮਰੇਡ ਡਾਂਗ ਨੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਰਿਬੇਰੋ ਦੇ ਗੋਲੀ ਬਦਲੇ ਗੋਲੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਹਾਮੀ ਵੀ ਭਰੀ ਸੀ।

1953 ਵਿਚ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਟ੍ਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ 20 ਮਜ਼ਦੂਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਨੂੰ 9-9 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਗਈ। ਜੋ ਹਾਈਕੋਰਟ ਤੋਂ ਛੇ-ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਅੰਬਾਲੇ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪੰਜ ਜਣਿਆਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਤੇ ਬੈਰਕਾਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਟੀ. ਬੀ., ਵੀ.ਡੀ. ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਪਾਗਲ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਉਹ ਕੈਦੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮ ਕੈਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਤੇ “ਉਡਦੀ” ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸੇ ਇਕ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ-ਉਹ ਵੀ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪਲੂਰਸੀ (ਟੀ. ਬੀ. ਵਰਗੀ ਬਿਮਾਰੀ) ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਰਗੋ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਸੀ, ਨੇ ਮਾਨਵੀ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਕੈਦ ਕੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਗੰਨੇ ਪਿੰਡ (ਜਲੰਧਰ) ਆ ਗਿਆ।

ਡੇਢ ਸਾਲ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੁੱਲਵਕਤੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਵਜੋਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰਗਰਮੀ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀਆਂ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨੇਤਾ ਸਟਾਲਿਨ ਦੀ ਛਵੀ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਣ ਦਾ ਅਸਰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿੱਚ ਪਿਆ। ਜਾਪਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਬੈਠੇ ਸਾਂ ਉਹ ਸਭ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਿਆਂ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਕਮੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦਾ ਢਹਿਢੇਰੀ ਹੋਣਾ, ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਉਣਤਾਈਆਂ ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਾਰੂ ਸੱਟਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਆਰੰਭਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਐੱਫ. ਏ., ਬੀ. ਏ., ਐੱਮ. ਏ. ਤੇ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਇਉਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਹੀ ਇੱਕ ਮਾਤਰ ਖੇਤਰ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲਈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਲੋਕ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਂ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸਨ, ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਜਨ-ਸੰਘ ਨਾਲ ਸੰਧੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੈਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਜਲੰਧਰ ਸਾਹਮਣੇ ਮਰਨ-ਵਰਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਤਲਖੀ ਵੱਧ ਗਈ ਪਰ ਮੇਰਾ ਵੀ ਸਿਰੜ ਏਨਾ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੱਲ ਸਿਧਾਂਤਕ ਉਖੇੜੇ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ। ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਦਾ ਇਕ ਸੁਭਾਅ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਹੈਂਕੜ ਬਾਜ਼ ਲੀਡਰ ਮੰਨ ਕੇ ਚਲਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਨੇ ਇਹੋ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਨਾਈ। ਪਰ ਜਦ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੇਨੂੰ ਪਾਰਟੀ 'ਚੋਂ ਛੇਕਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸਾਡਾ ਪਾਰਟੀ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੱਲ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦਫਤਰ ਸਾਹਮਣੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਜਨਸੰਘ ਨਾਲ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੇਰੀ ਇਸ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਤਕੜੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣ ਗਿਆ।

ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੁੱਲਵਕਤੀ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲਜ ਸਠਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜੋ ਮਲਾਇਨ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ) ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਕਾਲਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੀ। ਇਥੇ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਨ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਉਹ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਲਜ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਨੈਸ਼ਨਲ

ਕਾਲਜ ਠਠਿਆਲਾ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਾਦਾ ਜਿਹੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਪੇਂਡੂਆਂ ਦੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਵਾਢੀਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਣਕ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਘਪਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਘਪਲੇਬਾਜ਼ੀ ਫੜ ਲਈ। ਕਾਲਜ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸ ਰੱਖੀ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਆਗੂ ਵੱਜੋਂ ਕਾਮਰੇਡ ਸੁਰਜੀਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ-ਵੱਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਪਾਸੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਕਾਲਜ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਕਾਲਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ।

ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਬੱਲ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਗਭਗ 17-18 ਮੈਂਬਰੀ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਸ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਰੈਸਟ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਸਟਿਸ ਮਧੋਲਕਰ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਣੀ ਚਾਹੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਾਕਫ਼ ਨਿਕਲੇ। ਜਸਟਿਸ ਮਧੋਲਕਰ ਜਿੰਨੀ ਦਿਨੀਂ ਪਰੈਸ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਰਕਿੰਗ ਜਰਨਲਿਸਟ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਂ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਬਿਓਰੋ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਪੂਰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਗੁੱਟ ਸਨ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਹ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸਨ। ਬਿਆਸ ਵਿਖੇ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਡੇਰੇ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖਣ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦੇ ਟਰੱਸਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਨ।

1961-64 ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ. ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪੈਂਤੜੇ ਲੈ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸ਼੍ਰੀ ਏ. ਸੀ. ਜੋਸ਼ੀ ਭਾਵੇਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਕੱਟੜ ਵਿਰੋਧੀ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਉਣ 'ਤੇ

ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਸਾਡੀ ਯੂਨੀਅਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਅਸਫਲ ਰਹੇ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਸੈਂਬਲੀ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਬੋਧ ਚੰਦਰ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਤ ਹਿੰਦੀ ਸਕਾਲਰ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਡੀਨ ਡਾ. ਹਜ਼ਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਿਵੇਦੀ ਅਤੇ ਖੰਬੇ ਪੱਖੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਿਛੋਕੜ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਣਾ ਆਸਿਫ਼ ਅਲੀ ਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆ ਸਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਲਈ ਸ਼ੁੱਭ ਇਛਾਵਾਂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਲੈ ਆਂਦੀ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਵਧੀ ਫੁਲੀ ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਨਮਦਾਤਾ ਬਣੀ (ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਵਾਸਤਾ ਉੱਘੇ ਲਿਖਾਰੀ ਡਾ. ਮੁਲਕ ਰਾਜ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਵੀ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਿੱਖੀ ਹੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੁਸਤਕ “ਅਪੋਲੋਜੀ ਫਾਰ ਹੀਰੋਇਜ਼ਮ” ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਆਗੂ ਕਾਮਰੇਡ ਲੈਨਿਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ “ਪੋਸਟ ਸਕਰਿਪਟ” ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਸੰਬੰਧੀ ਇਕ ਚੈਪਟਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਤਾਬ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਡਾ. ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੈਨਿਨ ਤੇ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਮੇਲ ਤਾਂ ਕਿੱਧਰੇ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਲੰਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ, ਡਾ. ਆਨੰਦ ਪੂਰੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭੜਕੇ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਮੈਂ ਮੈਂ ਹੋਈ। ਇੱਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ 1962 ਦੀ ਭਾਰਤ ਚੀਨ ਜੰਗ ਮੇਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਛਿੜੀ ਤੇ ਮੁੱਕੀ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇਕ ਪੇਪਰ ਲਿਖਿਆ, ਜੋ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਅਮਰੀਕਨ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਵਾਕ ਆਊਟ ਕਰ ਗਿਆ।

ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਮੈਂ ਖੰਬੇ ਪੱਖੀ ਤੇ ਰੂਸ ਪੱਖੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ‘ਪੈਟਰੀਆਟ’ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੇਰੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਤਨਖਾਹ ਸਿਰਫ ਡੇਢ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਮਜ਼ਨੂੰ ਟਿੱਲੇ ਨੇੜੇ ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਕਾਨਿਆਂ ਦੇ ਛੱਪਰ ਵਾਲੀ ਕੁੱਲੀ 15 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨੌਕਰੀ ਪੱਕੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਖਾਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਨਵਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪੱਤਰ ਦੇ ਦੇਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਿੱਤ ਹੀ ਨਜਿੱਠਦੇ ਸਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ

ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਸ ਅਖਬਾਰ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਉਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਖ਼ਬਰ ਏਜੰਸੀ ਯੂ. ਐੱਨ. ਆਈ. ਅਜੇ ਚਾਲੂ ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਇਸ ਦੇ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਤਨਖਾਹ 'ਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਦਿੱਲੀ (1964) ਵਿੱਚ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਨਸਟੀਚਿਊਸ਼ਨ ਕਲੱਬ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੈਨਨ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਚੀਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਾਰਨ ਉਹ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਲੱਥ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੈਨਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਯੂ. ਐੱਨ. ਓ. ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਧਾਂਕ ਬਿਠਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਪੀਡ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਨੌਟ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਹ ਵੰਗਾਰ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। 'ਪੈਟਰੀਆਟ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਚਾਰ ਕਾਲਮਾਂ ਦੀ ਸੁਰਖੀ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਖ਼ਬਰ ਛਾਪੀ। ਨੌਕਰੀ ਕੱਚੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਘਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮਿਲਦੀਆਂ ਤੇ ਮੈਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਜ਼ਫ਼ਰ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਲਿੰਕ ਹਾਊਸ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਾਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੇਖ ਲੈਂਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਨਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਕਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੈਨਨ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਛੜੀ ਲੈ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਠਣਕਿਆ ਕਿ ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਥੇ ਆਉਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਸੰਬੰਧੀ ਛਪੇ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਖੈਰ! ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹਨ 'ਚ ਰੁੱਝ ਗਿਆ। ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਨਿਊਜ਼ ਐਡੀਟਰ, ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਮੈਨਨ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਬੜੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਕੋਰਲਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਊਜ਼ ਐਡੀਟਰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਰਜਿਸਟਰ ਦੇ ਵਰਕੇ ਫੋਲ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨਨ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਕੱਲ੍ਹ ਤੂੰ ਕਵਰ ਕੀਤੀ ਸੀ? ਮੇਰੇ ਹਾਂ, ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨੌਟ ਬੁੱਕ ਕਢਵਾਈ ਤੇ ਫਟਾ-ਫਟ ਵਰਕੇ ਫੋਲ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਬਦਮਾਸ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ, ਆਹ ਵੇਖ....." ਤੇ ਝੱਟ ਪੱਟ ਉਹ ਨੌਟ ਬੁੱਕ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਐਡੀਟਰ ਛਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਨਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਿਰਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਛਾਪ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਿਨ ਕਨਾਟ ਪਲੇਸ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਹਾਊਸ 'ਚ ਬੈਠੇ ਇਹ ਭਖਵੀਂ ਚਰਚਾ ਸੀ ਕਿ ਪੈਟਰੀਆਟ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਨਿਕਲੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਮੈਨਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਅੱਖਰ ਵਰਤੇ ਸਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਕੇ ਪੱਤਰਕਾਰ (ਮੇਰੇ) ਦੇ ਜੁੰਮੇ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਿਰ

ਕੱਟਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਮ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਿਤ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਸਨ, "It is a calumny spread by Chester Bowls, that Indian Army is holding Kashmiri people." (ਇਹ ਅੱਤ ਦਾ ਝੂਠ ਚੈਸਟਰ ਬਾਉਲਜ਼ ਦਾ ਫੈਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਅ ਕੇ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ) ਮਿਸਟਰ ਚੈਸਟਰ ਬਾਉਲਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਭਾਰਤ 'ਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਸਨ। ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਜਦ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਆਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਕੁਝ ਤਕੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੱਸਾ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਉਹ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ 'ਪੈਟਰੀਆਟ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ 'ਚ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਮੈਨਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਕਦੀ ਵੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਰਾਜਦੂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੌੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਤੇ ਜੇ ਅੱਖਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਉਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਛਪੇ, ਉਹ ਗਲਤ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਪਰ ਇਹ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸਹਿਵਣ ਹੀ ਗਲਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਤੇ ਕਿਸ਼ਨਾ ਮੈਨਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਨਿਸ਼ਟਾ ਤੇ ਆਦਰ ਦੀ ਰੁਚੀ ਸੀ, ਉਹ ਟੁੱਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਅੱਜ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਅਣਚਾਹੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਜੇ ਏਡੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੀਡਰ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰੇ ਕੀ ਕਰਨ?

ਦੂਸਰਾ ਵਾਕਿਆ ਸੀ "ਓਰੀਐਂਟਲ ਬੈਂਕ ਆਫ ਕਾਮਰਸ" ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬਰਾਂਚ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਈ ਹੜਤਾਲ ਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੈਂਕ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ "ਮੈਨੇਜਰ ਨੂੰ ਡਿਸਮਿਸ ਕਰੋ" ਦੇ ਅਖ਼ਰ ਲਿਖੀਆਂ ਟੋਪੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਲੂਸ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ ਤੇ ਖ਼ਬਰ, ਨਿਊਜ਼ ਐਡੀਟਰ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਨਰਾਇਣਨ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਰੀ ਪੇਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਪਤਾ ਇਹ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੇਜਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੀ ਆਰ. ਕੇ. ਇੰਡਸਟਰੀ ਵਿਚ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿਚੋਂ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ "ਪੈਟਰੀਆਟ" ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਵਿਉਂਤ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕ ਉਪਰਾਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਰਾਮ-ਰੌਲਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਪੈਟਰੀਆਟ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਾਬੀ ਰਾਹੀਂ ਬੈਂਕ ਵਿਰੁੱਧ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੈਂਕ ਦਾ ਬਚਾਅ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮਜ਼ਨੂੰ ਟਿੱਲੇ ਵਾਲੀ ਆਪਣੀ ਛਪਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਡਿਊਟੀ ਸਟਾਪ ਪ੍ਰੈੱਸ 'ਤੇ ਸੀ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਬਾਅਦ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ

ਛੱਡਣ ਆਈ। ਮੈਂ ਟੱਪਰੀਵਾਸਾਂ ਦੀ ਉਸ ਕਾਲੋਨੀ ਤੋਂ ਥੋੜਾ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਉੱਤਰ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦੋ ਵਾਰ ਫਿਰ ਏਦਾ ਹੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ “ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਗਾੜੀ ਕੋ ਕੋਠੀ ਤੱਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੇ ਜਾਤੇ?” ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਉੱਥੇ ਕੁੱਤੇ ਬਹੁਤ ਭੌਂਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਂਢੀ-ਗੁਆਂਢੀ ਦੁੱਖੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਉੱਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਜਲੰਧਰ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸ਼-ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਕਮਰਾ ਲੈ ਕੇ ਅੰਨ-ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਿਊਨ ਵਿਚ ਕਰ ਲਿਆ। ਤੇ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ “ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਥ” ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਰਚਾ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਚਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੁਰਗਵਾਸੀ ਕਾਮਰੇਡ ਐਨ. ਕੇ. ਜੋਸ਼ੀ ਕੱਢਦੇ ਰਹੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਦੋਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਪੈਣ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਸਾਰ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨ ਨਾਲ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇਕ ਵਰਗ ਨੇ ਜਦ ਘਬਰਾ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਧਾ ਚੀਨ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਕਹੀ ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹੀਂ ਡੱਕ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ “ਮਾਰਕਸਿਸਟ” ਬਣਾ ਕੇ ਅੱਡ ਹੋ ਗਏ। “ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ.” ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣੇ ਇਕ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਨਾਟ ਸਰਕਸ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੇ ਜਲੰਧਰ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲੋਂ ਇਥੋਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟਾਈਪ ਕਰਕੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵੀ ਮਿਲਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਝ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਲੱਗਭੱਗ 11-12 ਵਜੇ ਤੱਕ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਆਦੀ ਸਾਂ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੀਆਂ ਬਿਨਾਂ, ਖ਼ਬਰਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਤਨ-ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਸਾਂ।

ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਸਮੇਂ 1965 ਦੀ ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੈਰੋਂ ਦਾ ਕਤਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦਾ ਬਣਨਾ, ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਫ਼ਤਿਹ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ) ਦਾ ਸੜਨ-ਮਰਨ ਦਾ ਡਰਾਮਾ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵੇਜ਼ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸਟੇਟਸਮੈਨ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਹੜਤਾਲੀ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸਰਗਰਮ ਸਹਾਇਤਾ, ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਭੁੱਖ-ਮਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਬਣਵਾਉਣਾ, ਮੇਰੀ ਗੌਹਾਟੀ ਬਦਲੀ, ਕੁਲਦੀਪ ਨਯੀਅਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਕੁੱਝ ਹੋਰ

ਉੱਘੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦਾ ਇਕ ਪੱਖ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ।

ਪਹਿਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੇਜ਼ ਬੋਰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਵੇਜ਼ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉੱਘੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।

ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ 1965-66 ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਸਣੇ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਮੰਦੀ ਸੀ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸੀ ਜਮਾਤੀ ਵੰਡ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਸਦਕਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾਂ ਟੁੰਬਣ ਲੱਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਗਿਆਨੀ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਪੱਤਰਕਾਰ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰ, ਸ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਨ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲਾਲ ਢੱਲ, ਕਾਮਰੇਡ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ, ਕਾਮਰੇਡ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸ. ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸੰਗਠਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵੇਜ਼ ਬੋਰਡ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸਾਹਮਣੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਵੇਜ਼ ਬੋਰਡ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਛੇਤੀ ਐਲਾਨ ਕਰੇ।

ਅਸੀਂ 6 ਜਣੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ। ਕੁਲ ਹਿੰਦ ਪੱਤਰਕਾਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਸਟੇਟ ਯੂਨਿਟ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਬਾਈਕਾਟ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਇਕ ਦਰੀ, ਇਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੱਟਕੀ ਤੇ ਬੈਨਰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਸੋਟੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਮੋਰਚਾ ਗੱਡਿਆ। ਚਾਰ ਜਣੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਦੋ ਜਣੇ ਉੱਪਰ ਮਿਲਣ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਆਗੂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਦੇ ਕਾਮਰੇਡ ਏ. ਕੇ. ਗੋਪਾਲਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਸਾਨੂੰ 6 ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਆਏ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਰੋਕੂ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਵੇਜ਼ ਬੋਰਡ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਕੇਂਦਰੀ ਕਿਰਤ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਵਾਇਆ। ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਗਏ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੰਗ ਮਨਵਾ ਕੇ ਜਲੰਧਰ ਪਰਤ ਆਏ।

ਸਟੇਟਸਮੈਨ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੜਤਾਲ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਖਬਾਰ 'ਸਟੇਟਸਮੈਨ' ਵਿਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮਨਵਾਉਣ ਲਈ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੜਤਾਲ ਬੜੀ ਲੰਬੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅੜ ਗਏ। ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਸਾਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ-ਕਾਮੇਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਲਿਜਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸੱਦਾ ਦੁਆਰਾ ਕੇ ਜਥੇ ਮੰਗਵਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਪਰ ਨਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਯੋਗਤਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੋਚ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ 15 ਪੱਤਰਕਾਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਕਨਾਟ ਪਲੇਸ ਵਿਚ "ਸਟੇਟਸਮੈਨ" ਦਫਤਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਡਟ ਗਏ ਅਤੇ ਖੂਬ ਨਾਹਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਜਾਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਗੱਡੀਆਂ ਲੈ ਆਏ। ਤਕੜੇ ਰਾਮ-ਰੌਲੇ ਪਿਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸਟਰੀਟ ਦੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਫਤਿਹ ਦੇ ਡੰਕੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਵਾਪਸ ਜਲੰਧਰ ਆ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਸਾਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਅਸੀਂ "ਸਟੇਟਸਮੈਨ" ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਾਮੇਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 300 ਰੁਪਿਆ ਫੰਡ ਵੀ ਦੇ ਕੇ ਆਏ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਕੱਲਾ-ਕੱਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪ ਤੇ ਯੂਨੀਅਨ 'ਚ ਦਿਮਾਗੀ ਚੇਤਨਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੇਜ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਘਾਟ ਵੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ।

ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ (ਉੱਘੇ ਪੱਤਰਕਾਰ) ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ (ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ.) ਦੇ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਸਨ। ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਕ ਸੰਗਠਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਉੱਘੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ 'ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ' ਸਮੂਹ, "ਪ੍ਰਤਾਪ" ਸਮੂਹ ਅਤੇ "ਅਜੀਤ" ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਪਾਸ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਗੜਬੜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬੱਸ ਸ੍ਰੀ ਨਈਅਰ ਨੇ ਝੱਟਪੱਟ ਹੀ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੀ ਬਦਲੀ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਗੁਹਾਟੀ (ਅਸਾਮ)

ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਈਅਰ
 ਆਪਣਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲੈਣ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਨਾਂ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ
 ਕਿ (ਪੰਦਰਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਮੇਰੇ ਸਣੇ) ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ
 ਨਈਅਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅਤੇ ਘਰ ਸਾਹਮਣੇ ਧਰਨਾ ਦੇਵੇ। ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਰਾਤ ਦੀ ਗੱਡੀ
 ਚੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਥੇ ਨੂੰ ਤੋਰਨ ਆਏ ਅਤੇ
 ਜਲੂਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਜਾਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ, ਹੋਲੀ ਬਾਲੀ ਗਈ। ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਈ. ਈ. ਐਨ.
 ਐਸ. ਬਿਲਡਿੰਗ ਦੇ ਲਾਅਨ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ, ਜੋ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੇ
 ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਬੈਂਕ ਇੰਪਲਾਈਜ਼
 ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਤੇ ਉੱਘੇ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਯੂ. ਐਨ.
 ਆਈ. ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਸਕੱਤਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਟਰੇਡ
 ਯੂਨੀਅਨ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਮਾਹਿਰ
 ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜਾਦਿਆਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ
 ਨਈਅਰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜੇ ਹੋਏ ਨੇ ਤੇ ਉਹ ਤੇਰੀ ਬਦਲੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਲਈ
 ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਜੀ ਨਈਅਰ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਓ
 ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਹੁਣ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਆਏ ਹਾਂ। ਗੱਲ ਹੰਨੇ-ਬੰਨੇ ਲਾ ਕੇ ਹੀ
 ਜਾਵਾਂਗੇ। ਗੁਹਾਟੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ
 ਤਾਂ ਚਲੀ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਨਈਅਰ ਨੂੰ ਕਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ
 ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਆਪ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰੋ। ਸੋ
 ਮੈਂ ਨਈਅਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਫਤਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ
 ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਦੋ ਕੱਪ ਕਾਫੀ ਦੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਆਰਡਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ
 ਲਚਕਦਾਰ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਦੋ ਕੂ ਝੂਟੇ ਲੈ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਦਲਬੀਰ
 - ਤੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਹਾਰਿਆ।” ਮੈਂ ਬਹਿਸ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕੇ ਗਿਆ
 ਸੀ। ਇਹ ਅੱਖਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮੇਰੀ ਫੂਕ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ
 ਨਈਅਰ ਦਾ ਅਗਲਾ ਸੁਆਲ ਸੀ, “ਕੀ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਜਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ
 ਮੰਨਦਾ ਹੈ?” ਜਦ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਬੋਲੇ, “ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਸਤਿਕਾਰ
 ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?” ਜਦ ਫਿਰ ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇ ਤੂੰ
 ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਰਡਰ
 ਵਾਪਸ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਕਾਰ ਦੀ ਤੇਨੂੰ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ
 ਅੰਬਾਲੇ ਆ ਜਾ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਬੋਝੀ ਪਦ ਉੱਨਤੀ ਦੇ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ
 ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੇਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।
 ਉਹ ਜੋ ਕਹਿਣਗੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਸਰਗਰਮ ਬਹਿਸ
 ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ
 ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ। ਅੰਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਬਦਲੀ ਦੀ

ਗੱਲ ਮੰਨ ਲੈਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਨਈਅਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖਤੀ ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਗੱਡੀ ਵਾਪਸ ਜਲੰਧਰ ਪਰਤ ਆਏ। ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਮੇਰੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਮੇਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਰਕਿੰਗ ਜਰਨਲਿਸਟ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤਾਈਂ ਮੈਂ ਇਸ ਜੁੱਮੇਵਾਰੀ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪੱਦਵੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੋਪਾਲ (ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਖੇ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦ ਪੱਤਰਕਾਰ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਉੱਥੇ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੈਲ ਤੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੇਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮਤੇ ਦੇ ਹਾਮੀ ਸਨ ਪਰ ਬਾਹਰ ਖਬਰਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਇਸ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਰੋਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਵਾਤਾਵਰਨ ਇਹ ਬਣ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮਤੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਮੈਂ ਉਹ ਮਤਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਆਪਣੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸੌਂਝੀ ਸੋਚ ਸਦਕਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਲੈਣ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਯਤਨ ਲਗਾਤਾਰ ਅਸਫਲ ਕੀਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸੋਝੀ ਉਹ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਹੈ, ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਉਸਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ।

1967 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। “ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ.” ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਲਗਭਗ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਛੱਡ ਕੇ “ਸਟੇਟਸਮੈਨ” ਦੇ ਹੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਐਡੀਟਰ ਵਜੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਛੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ), ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ, ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸੜ-ਮਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਡਰਾਮਾ ਰੱਚਿਆ।

ਜਦ ਇਹ ਡਰਾਮਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਮੇਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਬੰਧੀ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ (ਸੰਤ) ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਬੁੱਧੀਰਾਜਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਜਵਾਬ-ਤਲਬੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੰਮੂ ਵਿਖੇ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਦਾ ਦਫਤਰ ਇੰਚਾਰਜ ਬਣਾ ਕੇ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫਾ ਭੇਜ

ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਛੱਡ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ “ਪੈਟਰੀਆਟ” ਅਖ਼ਬਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰ ਲਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

“ਪੈਟਰੀਆਟ” ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ 1969 ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰੀ ਬਦਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 1969 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 500 ਸਾਲਾਂ ਆਗਮਨ ਦਿਵਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵੱਜੋਂ ਉੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦਾ ਕਰੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦ ਸਮਾਚਾਰ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸ੍ਰੀ ਵਰਿੰਦਰ, ਮਿਲਾਪ ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਡੀ. ਏ. ਵੀ. ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਲਗਭਗ ਹਰ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲੇਖ ਛੱਪਣ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸ. ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸ. ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਆਏ ਦਿਨ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਖਿੱਝ ਕੇ ਮੈਂ ਸਰਦਾਰ ਸਮੁੰਦਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹਿਣੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਅਸਾਮੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਆ ਕੇ ਤੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ।

ਮੈਂ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਅਵਸਰ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਮਾਇਕ ਤੰਗੀ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਚਲੋ, ਠੀਕ ਹੈ, ਕਹਿਕੇ ਮੈਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਆ ਗਿਆਂ। ਅਗਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਤਾਂਈ ਬਤੌਰ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪੀ. ਐਚ. ਡੀ. ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਨੇ ਦੇਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਘਪਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਮੈਂ ਕਦੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਆਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਗੈਰ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ।

ਸੱਤ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਪੱਦ-ਉਨਤੀ ਲੈ ਕੇ ਬਤੌਰ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ

ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ। ਪਰ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਦਿਨ ਇਹ ਦਬਾਅ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਫੋਟੋ ਨਹੀਂ ਛੱਪੀ, ਅੱਜ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਮੇਰੇ ਗੱਲ ਦਾ ਫੰਦਾ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਛੱਪਿਆ, ਉੱਥੇ ਮੇਰੀ ਚੋਣ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੱਜੋਂ ਡਿਊਟੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ

ਪਟਿਆਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਜਾਣ ਦੀ ਇਕ ਵਖਰੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਗਿਆਨੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਜਿਸ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਲੈਣੀ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਖਾਲੀ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਰਗੀ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਖਾਲੀ ਪਈ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਦੀ ਅਸਾਮੀ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਇਹ ਪਦਵੀ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਪੱਦ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਮੁਨਾਫੇ ਵਾਲੀ ਅਸਾਮੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਸਮਾਂ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਵੱਲੋਂ ਇਸਤਰੀ ਸਾਲ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਬੀਬੀ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਹੀ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣੇਗੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਹ ਆਪ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਸ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਪਰਤੇਗੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਉਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਊ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਬਣ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਰਤੀ ਤਾਂ ਝੱਟਪੱਟ ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਿੱਦਾਂ ਪਤਾ ਸੀ? ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਗਿਆਨੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ?

ਹੁਣ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਦਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਤਾਂ ਉਹ ਮੰਨ ਗਈ ਤੇ ਇੰਜ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆ ਗਿਆ।

ਡਾ. ਐਮ.ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਇੰਟਰਵਿਊ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਹਾਜ਼ਰ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ “ਐਮਰਜੈਂਸੀ” ਉੱਪਰ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਨੇੜਤਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹ ਲੇਖ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਪੇਪਰਾਂ 'ਤੇ ਨੰਬਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੋਬੀ ਪੱਦਵੀ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ।

ਮਗਰੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਡਾ. ਐਮ. ਐਸ. ਰੰਧਾਵਾ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਬਤੌਰ ਮੈਂਬਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਟ੍ਰਸਟ ਸਾਰੇ ਪੇਪਰ ਦੁਬਾਰਾ ਕੱਢਵਾ ਕੇ ਟਰਸਟ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਵੇਖੇ ਅਤੇ ਵਿਖਾਏ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਚੋਣ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੋ ਗਈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨੀਤੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਖੱਬੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ, ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਬੋਟੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਰ ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਫੀ ਲਾਭ ਹੋਇਆ। ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਦ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪੈਟਰੀਆਟ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਂ ਤਾਂ ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਪਲਾਟ ਦੇਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਬਤੌਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਰਕਿੰਗ ਜਰਨਲਿਸਟ ਯੂਨੀਅਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੱਪਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਸੀਂ ਨੌਜਵਾਨ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੁਕਲਾ ਪਾਸ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ੁਕਲਾ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਇਨਫਰਮੇਸ਼ਨ ਬਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਮਨਿਸਟਰ ਸਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵੀ ਇੰਚਾਰਜ ਸਨ। ਉਹ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਡਾ. ਰੰਧਾਵਾ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੋਲੇ “ਤੂੰ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਏਂ”। ਮੇਰੇ ਹਾਂ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ “ਮੈਂ ਵੀ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹਾਂ”। ਗੱਲ ਪਲਾਟਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਨਾ ਤੁਰੀ ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤਾਈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੜਿੱਕਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਬਠਿੰਡੇ ਬਦਲੀ

ਸੰਨ 1978 ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਝਗੜਾ ਮੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋਇਆ। ਅਗਸਤ 1982 ਨੂੰ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਜਥਾ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਹੋਇਆ। ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਸੰਮੂਹ ਦੇ ਐਡੀਟਰ-ਇਨ-ਚੀਫ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਦਲੀ ਬਠਿੰਡੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਬਾਰੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੇ ਇਕ ਸਰਬ-ਦਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਰਬ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਇਕ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਆਪਣੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਮੂਹ ਆਗੂ ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਚੀਫ ਐਡੀਟਰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਵਿਰੋਧੀ ਦੁਸ਼ਟ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਖਬਰ ਛਾਪ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ “ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ” ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰੈਸ ਨੋਟ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਤੇ ਉੱਪਰ 37 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਦਸਖ਼ਤ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਰਘੂਨੰਦਨ ਲਾਲ ਭਾਟੀਆ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੱਤਪਾਲ ਡਾਂਗਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਭਾਨ ਸਿੰਘ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ, ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸ. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੁਰਗਿਆਣਾ ਮੰਦਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਭਾਟੀਆ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੈਦ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੇ ਦਸਖ਼ਤ ਵੀ ਸਨ। ਗੱਲ ਲੱਗਭੱਗ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਸਾਏ ਹੇਠ

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੋਏ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਲੜੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੁਲਾਈ 1986 ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ (ਗੰਨਾ ਪਿੰਡ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ) ਆ ਕੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਂਭਿਆ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੈਂਸ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮੇਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਕੇਸ ਝੂਠੇ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕੁਰਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਵਾਪਸ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਕਸੂਤੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਤੋਂ

ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੇ ਪੈਣੇ ਸਨ ਜੋ ਅਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਕਹਿ ਕੇ ਜੇਲ ਦਾ ਰਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੱਗਭਗ ਸੋਲਾਂ ਏਕੜ ਜੱਦੀ ਜਮੀਨ ਸੀ, ਜੋ ਦਰਿਆ ਦਾ ਬੇਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬੰਜਰ ਜਿਹੀ ਸੀ। ਦੱਸ ਫੁੱਟ ਜਰਬ ਦੱਸ ਫੁੱਟ ਦਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਮਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮੈਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਤਾਈਂ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਖੇਤਾਂ ਵਾਲੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਮੱਧਮ ਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। 1986 ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਇੱਕ ਤਕੜੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਥਾਣਾ ਰਾਮ ਬਾਗ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਸਟਾਫ਼ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀਆਂ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਲਾਗੇ ਬਣੇ ਇੱਕ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਵਿੱਚ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਇਜ਼ਹਾਰ ਆਲਮ, ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. (ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ.) ਵਿਰਕ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਣੇ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਲਾਗਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਤੇ ਚੀਕ-ਚਿਹਾੜੇ ਵਾਲੀ ਟੇਪ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਨਾਲ ਅਧਮੋਇਆ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲਾ ਸਿਪਾਹੀ ਲੰਘਾਏ ਗਏ। ਪੈਦਪੜੱਛ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਆਲਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ “ਬਕਣਾ ਪਊ।” ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛੋ, ਤੇ ਜਵਾਬ ਲਓ। ਉਹਨੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੜਕਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ‘ਤੈਨੂੰ ਬਕਣਾ ਪਊ’ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੁਹਰਾਏ। ਮੈਂ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਲੰਮੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਐਨਕ ਲਾਹ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਝੱਟਪਟ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸਿਪਾਹੀ ਮੈਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰੇਗਾ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਪੱਗ ਲਾਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਇਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਝੱਟਪਟ ਐਨਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫਿਰ ਲਗਾ ਲਈ। ਆਲਮ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ “ਐਨਕ ਮਤ ਲਗਾਈਏ। ਤੁਮਨੇ ਮੂੰਹ ਸੇ ਬਾਤ ਕਰਨੀ ਹੈ।” ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤੇ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਆ ਗਈ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਬੋੜਾ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ। “ਆਪ ਕੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਖੇ ਬਗੈਰ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।” ਬੱਸ ਮੋੜ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਇਕ ਕੁਰਸੀ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਆਲਮ ਬੋਲਿਆ “ਦੇਖੀਏ ਹਮਨੇ ਆਪ ਕੋ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਦੀ।” ਮੈਂ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਮਸਨੂਹੀ ਹਾਸਾ ਹਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ “ਹਾਂ ਆਪਨੇ ਮੁਝੇ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਦੀ।”

ਬੱਸ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੋੜਾ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਗੱਲ ਫਿਰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਆ ਗਈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦੱਸਣਾ ਪਊ। ਮੇਰਾ ਉੱਤਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜੁਬਾਨੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਲਿੱਖ ਕੇ ਸੁਆਲ ਦੇ ਦਿਓ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਵੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਓ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲਾਂ

ਥਾਤਾਂ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਪੇਟੇ ਕੁੱਝ ਵੀ ਉੱਟਪਟਾਂਗ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਸੀ। ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਟੈਨੋ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਇਕ ਸਟੈਨੋ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਚਾਰ ਸਫੇ ਦਾ ਇਕ ਨੋਟ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਆਪਣੇ ਦਸਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੇਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਥਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੋਟ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਆ ਗਿਆ।

* ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੋ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਥਾਣਾ ਫਿਲੌਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸ੍ਰੀ ਬੇਦੀ ਨੇ ਸੀ. ਆਈ. ਏ. ਸਟਾਫ਼ 'ਚ ਦੋ ਦਿਨ ਰਖਿਆ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸ੍ਰੀ ਸੁਮੇਧ ਸੈਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਸੰਬੰਧੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਿਨ ਰਖਿਆ। ਦੋ ਦਿਨ ਹੀ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਏ. ਆਈ. ਜੀ. ਸ੍ਰੀ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਥਾਣਾ ਸਿਵਲ ਲਾਈਨਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਰਖਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਿਹਾ, ਉੱਥੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਐਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਹਿਯੋਗੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਕੜਾਂ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਅੱਗੇ ਕਿੱਧਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਹਿਣਾ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਏ. ਆਈ. ਜੀ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੀ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਗਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਸਾਂਭੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਯਤਨ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜੇ ਜਾਣ, ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਸੰਬੰਧ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋੜੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇ. ਪੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਉਣ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਈ ਰੋਗ ਵੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹਨੇਰਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਅਤੇ ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਘੰਟੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫੋਕੀ ਜਿਹੀ ਸਿਰਖਪਾਈ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਫਿਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਕੇ. ਪੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਤੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਫਤੇ ਦੱਸ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੇ. ਪੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਸਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਮਿਲਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਸਾਫ਼ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਾਰਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਲਿਪਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ

ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਗਿੱਲ ਦੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਸਿਵਲ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਹਵਾਲਦਾਰ ਹੈਂਕ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਿਖਾਈ ਕਿ ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਮਿਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਉਹ ਬੰਦਾ ਦੋ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ। ਸੋ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਮੁਕ ਗਈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੈਕਟਰ 26 ਦੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਜਾ ਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਮੁਕਰ ਗਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਿਗਨਲ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਖਪਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸੁਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਖਬਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਆਈ.ਜੀ. ਗੁਪਤਾ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ ਪਈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਮੈਂ ਹੱਡੀ ਦੀ ਟੀ.ਬੀ. ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਢਿੱਲਾ ਸੀ। ਡੀ.ਐਸ.ਪੀਆਂ ਅਤੇ ਐਸ.ਪੀਆਂ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨ ਦੇ ਦੋ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਈ.ਜੀ. ਗੁਪਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਗੱਡੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਹੂਟਰ ਵਜਦੇ ਇਕ 'ਅਲੌਕਿਕ' ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਵੜਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਇਕਦਮ ਪਲਟਾ ਖਾ ਗਈ। ਗੁਪਤਾ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉੱਠੇ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁਈ”।

ਮੈਂ ਥੋੜਾ ਹੱਸ ਪਿਆ। ਕੁਰਸੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਆਪ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਠੰਡਾ ਪੀਏਂਗੇ ਯਾ ਗਰਮ”

ਮੈਂ ਕਾਫੀ ਪੀਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਜੋ ਆ ਗਈ। ਗੁਪਤਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੋਸ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਲਗਾਈ। ਵਿਸ਼ਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਥੋੜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਗੱਲ ਲੰਬੀ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਤੁਸੀਂ (ਮੈਂ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ।”

ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਦੇ ਡਿਨਰ 'ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਤੇ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੜਿਆ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਸੈਣੀ ਦੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕਿਸੇ ਉਪਰਲੀ ਹਦਾਇਤ ਸਦਕਾ ਹੋਰ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਟੈਰੋਗੇਸ਼ਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁੱਝ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨੇ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ। ਪਹਿਲਾ ਨੁਕਤਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਇਹ ਉਠਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਛੱਬੀ ਜਨਵਰੀ ਦਾ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ, ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਤਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੁੱਝ ਲੁੱਕੀਆਂ ਛੁੱਪੀਆਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਲਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਉਹ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕਿੱਧਰੇ ਲੁੱਟਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੀ ਗਈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਉਸ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਜੱਦੀ ਮਾਲਕੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਜੋ ਸ਼ੱਕੇ ਵਾਲੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਦੇ ਬੇਟ ਅਤੇ ਪਿੰਡੋਂ ਦੂਰ ਕਿਉਂ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਕਿਧਰੇ ਇੱਥੇ ਖਾੜਕੂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ? ਲਗਭੱਗ 1950 ਤੋਂ ਹੀ ਜਦ ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਕੁਲਵਕਤੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦੱਸ ਨੰਬਰ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ 2000 ਈ. ਦੌਰਾਨ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਦਕਾ ਵੀ ਮੇਰੀ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਚਲਦੀ ਹੀ ਰਹੀ।

ਇਥੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ. ਏ., ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ “ਪੈਟਰੀਆਟ”, “ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ” ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਲਗਭੱਗ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵਜੋਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਰਕਿੰਗ ਜਰਨਲਿਸਟ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹਿਣ, ਸੱਤ ਸਾਲ ਤਾਈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਆਫੀਸਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਆਫੀਸਰ ਅਤੇ ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪਰੀਖਅਕ ਰਹਿਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ, ਅੱਜ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਦੱਸ ਨੰਬਰ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਉੱਤਰਿਆ। ਇਹ ਹੈ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਆਤੰਕਵਾਦੀ ਰਾਜ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਕੀ ਮੈਂ ਦਸ ਨੰਬਰੀਆ ਬਦਮਾਸ਼ ਹਾਂ?

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮੈਨੂੰ ਥਾਣਾ ਫਿਲੌਰ ਦੇ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਿਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਥਾਣੇ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿੱਚ ਦਸ ਨੰਬਰੀ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਲਿਸਟ ਵੇਖੀ। 9-10 ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਆਖਰੀ ਨਾਂ ਮੇਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਹੌਂਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਇਕ ਟੁਕੜੀ ਵੱਡਾ ਥਰੀਵੀਲੂਰ (ਟੈਂਪੂ) ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਆ ਗਈ। ਸਿਹਤ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਆਪ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੰਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਇੰਚਾਰਜ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੋ ਨੇੜਿਓਂ ਡਿੱਠੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ (198)

ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਿਆ ਆਵੇ। ਫਸਲਾਂ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਦਸ ਨੰਬਰ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ? ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਓਇ ਇਹ ਕੋਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਝਗੜਾ ਹੋਣਾ!” ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪੁਛਣ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਤਾ ਬੀ.ਸੀ. ਹੈ। ਅਗੋਂ ਬੇਟਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਬੀ.ਸੀ. ਦਾ ਮਤਲਬ ਬੈਂਡ ਕਰੈਕਟਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੈਕਵਰਡ ਕਲਾਸ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ (ਗੰਨਾ ਪਿੰਡ) ਦੀਆਂ 10 ਔਰਤਾਂ (ਜੋ ਸਾਂਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸਨ) ਚੋਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿੱਚ ਦਸ ਨੰਬਰੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਦਸ ਨੰਬਰੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਗੰਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਕੀ ਇਹ ਇਸ ਦੇਸ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦਸ ਨੰਬਰ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਏ ਜਾਣ? ਇਹ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਜਾਨਣ ਪਰ ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ “ਹਿੰਦੂਤਵ” ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਾਂਗ ਅੱਜ ਦੇਸ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਡਵਾਨੀ ਜਨਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਹੁੱਤਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਫਾਸ਼ੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਜਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਾਂ ਦੱਸੇਗਾ।

ਸੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਂਤ

ਜੁਲਾਈ 1986 ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਗੰਨਾ-ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਅੰਤ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਕਲਕੁਸ਼ੀ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਇਦ ਲੱਖ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂ, ਬੀਬੀਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਖਪਾਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬੰਜਰ ਜਿਹੇ ਜੱਦੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਿਆ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਾਸਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸਾਂ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਗੇੜਾ ਤਾਂ ਵੱਜਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਕੋਈ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੈਣ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਬੀਬੇ ਜਿਹੇ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਮਿੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਉੱਕਾਰ ਚੰਦ ਆ ਗਏ। ਮੇਰੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਵਾਕਫੀਅਤ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਖੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਅਖਬਾਰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਸਨ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਂਤ, ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਂਤ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਅਜੋਕੀ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਉੱਕਾਰ ਚੰਦ

ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਨੇੜਤਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਣ ਸਦਕਾ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਕਾਂਤ ਉਸੇ ਲੜੀ ਦੇ ਇਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸਨ, ਜਿਸ ਲੜੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਆਦਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਸਦਾ ਹੀ ਬੰਨਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਦੋਂ ਤੂਫਾਨੀ ਹਾਲਾਤ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਰਘੂਨੰਦਨ ਲਾਲ ਭਾਟੀਆ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਵਾਲੀ ਬੇੜੀ ਦੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਅਨੁਭਵ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚਲਾਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਠੰਢੇ ਸੁਭਾਅ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੌਂਡੇ ਬਣਾ ਲਏ।

ਸਿਆਲ ਦੀ ਰੁੱਤ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਦੱਸ ਜ਼ਰਬ ਦੱਸ ਫੁੱਟ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੋਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤਾਈਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਲਾਗੇ ਪੀੜੀ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਰਹੀ। ਰੋਟੀ-ਪਾਣੀ ਵੀ ਛਕਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਉਹੇ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਵਾਲੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੌਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਕੇਵਲ ਦੋ ਮੰਜਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਮੱਝ ਲਵੇਰੀ ਸੀ। ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ, ਸਰੋਂ ਦਾ ਸਾਗ, ਮੱਖਣ, ਦਹੀਂ ਤੇ ਲੱਸੀ ਵਾਧੂ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੰਜੇ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਧੁੱਪੇ ਸ਼ਾਹ ਵੇਲਾ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਕਾਂਤ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਦਲਬੀਰ ਤੇਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤਾਂ ਇਕ ਆਸ਼ਰਮ ਹੈ।” ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਂਤ ਜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੁਮਾਂਸ ਭਾਲਦੇ ਹਨ।” ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਘੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸਰਦਾਰ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਰਟ ਅਤੇ ਕਲਚਰ ਦੇ ਪਾਰਖੂ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਚਿੱਤਰ ਟੰਗ ਕੇ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਮਿਸਾਲ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਾੜੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ “ਗੱਦੀਆਂ” ਵਾਲਾ ਪਹਿਰਾਵਾ, ਨਾਲ ਭੇਡਾਂ, ਬੱਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਬੱਚੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੱਛ ਵਿਚ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਲੇਲਾ, ਪਰ ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਇਹ ਕੌਣ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਸ ਬੱਚੀ ਅਤੇ ਉਸ ਗੱਦੀ ਦੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਜੁਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਟੀ.ਬੀ. ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ? ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹਾਤਿਆਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਜਵੀਂ ਰੋਟੀ ਕਦੇ ਮਿਲੀ? ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਂਤ ਹੁਰਾਂ ਮੇਰੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕੋਈ ਟਿੱਪਣੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਾਹ

ਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਸਦਕਾ ਹੀ ਉਹ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਣ ਗਏ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਲਈ ਭਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਰਸੋਈ, ਗੁਸਲਖਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਦਾ ਸਮਾਨ ਮੰਗਾਇਆ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਛਾਪੀਆਂ। ਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਰੜਕੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਾਂਤ ਜੀ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਕੀ ਕਰੀਏ?

ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਕਾਰਨ? ਪਿਛਲੇ ਵੀਹ-ਪੰਝੀ ਸਾਲ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸਾਕਾ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ', ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ 'ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ' ਅਤੇ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਪਰ ਹਮਲਾ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਉੱਪਰ ਵਾਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਉਲਟੇ-ਪੁਲਟੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਿਸਮਾਨੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਤਾਂ ਆਰੰਭਿਆ ਸੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ, ਦੂਜੀਆਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਮੂਲਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸੱਤਾ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਉਪਰੋਕਤ ਹਮਲੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੇ ਆਰੰਭੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਨੁੱਵਾਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਖਾਤਰ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਲੀ ਦਾ ਬਕਰਾ ਬਣਾ ਸਕਣ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗੱਲ ਇਹ ਬਣੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਅਤੇ "ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ" ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਮੰਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਡਵਾਨੀ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੋਝੀਵਾਨ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ., ਵੱਖਵਾਦੀ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਡੰਡਾ ਤੇ ਰਾਈਫਲਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਦਾ ਇਹਨਾਂ ਵੱਲ ਸੇਧਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੰਗਤੀ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਡੰਡੇ ਹੀ ਨਹੀਂ

ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਸਦਕਾ ਬੁੱਢੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਇਹ ਟੋਲਾ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਨਾਲ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਰਗੇ ਦੇਸ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਅੱਜ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਉਪਰ ਬਾਣੀਆ ਦਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਟ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਨੇਕ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿਚ ਕਰੜੇ ਪੈਰ ਜਮਾਈ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਦੂਜੇ ਹਨ ਉਹ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੂਲਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉੱਨਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਵਿਚ ਓਤਪੋਤ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਅਮਰਤੀਆਂ ਸੇਨ (ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ) ਅਰੁਣਾਥਾਤੀ ਰੇਅ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਐਟਮ ਬੰਬਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ, ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਅੰਨਾ ਖਰਚਾ, ਪਰ ਸੱਤਰ-ਅੱਸੀ ਫੀ ਸਦੀ ਦੇਸ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਨੂੰ ਅੰਨ, ਪਾਣੀ, ਲੀੜਾ, ਲੱਤਾ, ਸਿਰ ਛੁਪਾਉਣ ਲਈ ਥਾਂ, ਵਿਦਿਆ, ਨਰੋਈ ਸਿਹਤ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਵੀ ਆਤਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਤੇ ਮੋਟੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਅਤੇ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ।

ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਜਬਰ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬੁੱਢੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲੈਣੀ ਸੀ, ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਬਚੇ-ਖੁਚੇ ਵੀਰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹਨ। ਬੇਸਬਰੇ, ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ। ਵੱਸਣ ਲਈ ਮਹਿਲ, ਖਾਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਪਦਾਰਥ, ਘੁੰਮਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਕੀਮਤੀ ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼, ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਲਈ ਜਨਤਕ ਫੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਬੇਈਮਾਨ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਨਾਲ ਚੁਣੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੇ ਗਿਰਦ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਨਿੱਜੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਲਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਰਥਕ ਹੈ :-

ਲਬੁ ਪਾਪੁ ਦੁਇ ਰਾਜਾ ਮਹਤਾ ਕੂੜੁ ਹੋਆ ਸਿਕਦਾਰੁ ॥

ਕਾਮੁ ਨੇਬੁ ਸਦਿ ਪੁਛੀਐ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ ॥

ਅੰਧੀ ਰਯਤਿ ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣੀ ਭਾਹਿ ਭਰੇ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥

ਗਿਆਨੀ ਨਚਹਿ ਵਾਜੇ ਵਾਵਹਿ ਰੂਪ ਕਰਹਿ ਸੀਗਾਰੁ ॥

ਉਚੇ ਕੂਕਹਿ ਵਾਦਾ ਗਾਵਹਿ ਜੋਧਾ ਕਾ ਵੀਚਾਰ॥
 ਮੁਰਖ ਪੰਡਿਤ ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਜਤਿ ਸੰਜੈ ਕਰਹਿ ਪਿਆਰੁ॥
 ਧਰਮੀ ਧਰਮੁ ਕਰਹਿ ਗਾਵਾਵਹਿ ਮੰਗਹਿ ਮੋਖ ਦੁਆਰੁ॥
 ਜਤੀ ਸਦਾਵਹਿ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣਹਿ ਛਡਿ ਬਹਹਿ ਘਰ ਬਾਰੁ॥
 ਸਭੁ ਕੋ ਪੂਰਾ ਆਪੇ ਹੋਵੈ ਘਟਿ ਨ ਕੋਈ ਆਖੈ॥
 ਪਤਿ ਪਰਵਾਣਾ ਪਿਛੈ ਪਾਈਐ ਤਾ ਨਾਨਕ ਤੋਲਿਆ ਜਾਪੈ॥੨॥

ਅਤੇ

ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ। ਜਾਇ ਜਗਾਇਨਿ ਬੈਠੇ ਸੁਤੇ।

ਅਤੇ

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖੁ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਬੇਪਨਾਹ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਸਬੂਤ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦਾ। ਪਰ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਭੈਅ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੁੱਕਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਲੋੜ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ 1849 ਵਿਚ ਰਾਜ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹਿਆ ਸੀ। ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਪਣਾ ਕੇ ਗਾਂਧੀ, ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਪਟੇਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਠੁੱਠ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਉਤਰ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਖਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਿਘ ਮਾਣ ਸਕਣ, ਦੇਣ ਦੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਗਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮੰਗ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਕੁੱਟ ਖਾਣੀ ਪਈ। ਰਾਜਧਾਨੀ, ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ, ਡੈਮ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਹਾਈਕੋਰਟ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਬਾਹੀ 'ਤੇ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਰਗੜਿਆਂ ਫੌਜੀ ਟੈਂਕਾ ਨੇ। ਮਗਰੋਂ ਟਾਡਾ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਪਈਆਂ। ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਰਥਕ ਪੱਖੋਂ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਘੱਟ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਪੱਕਾ ਮਾਲ ਵੱਧ ਕੀਮਤਾਂ 'ਤੇ ਦੇ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਲੁੱਟ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖਾਂ, ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਲਗਭਗ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਵਿਚ ਲਗਭਗ 63 ਫੀਸਦੀ ਸਿੱਖ, 29 ਫੀਸਦੀ ਦਲਿਤ ਅਤੇ ਕੇਵਲ 7-8 ਫੀਸਦੀ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲਾ, ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੁਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ। ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ

ਇਹ ਅਸੂਲ ਸਰਕਾਰ ਮੰਨ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ : ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੁਰਖਰੂ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ, ਜੋ ਗਿਆਨ ਪੱਖੋਂ ਮਾਨਵਤਾ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੋਹਦੀ ਹੈ, ਅੱਜ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲੀ ਪਈ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਲਗ ਮਾਤਰਾ ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੰਸਾਰਕ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਉਨਤੀ ਸਦਕਾ ਜਦ ਦੁਨੀਆਂ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਰਗੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ “ੴ” ਅਤੇ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਮੁੱਚੇ ਜਗਤ ਲਈ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪੈਂਤੜਾ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਕਿੰਨਾ ਗੌਰਵਮਈ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਕੀ ਕਰੀਏ : ਇਹਨਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਵਿਚਾਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਨ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਛਤਰਛਾਇਆ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਡਰਨੇ ਤਾਂ ਰਹੇ, ਕੁਝ ਚਿੰਤਤ ਜਰੂਰ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਨੇੜਲੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਬਹੁਤ ਡੁਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਪੱਤ ਵੀ ਲੱਥੀ ਹੈ। ਲੁੱਟ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਸਖਤੀ ਵੀ ਚਾਲੂ ਹੈ। ਅਡਵਾਨੀ ਵੀ ਦਬਕੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗਦਾਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ? ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ਼ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸੇਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਹੁਣਿ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਮਿਹਰਵਾਣ ਦਾ॥

ਪੈ ਕੋਇ ਨ ਕਿਸੇ ਰਝਾਣ ਦਾ॥

ਸਭ ਸੁਖਾਲੀ ਵੁਠੀਆ ਇਹੁ ਹੋਆ

ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ ਜੀਓ॥

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

ਬੇਗਮਪੁਰਾ ਸਹਰੁ ਕੋ ਨਾਉ

ਦੂਖੁ ਅੰਦੋਹੁ ਨਹੀ ਤਿਹਿ ਠਾਉ

ਨਾਂ ਤਸਵੀਸ ਖਿਰਾਜੁ ਨਾ ਮਾਲ

ਖਉਫੁ ਨ ਖਤਾ ਨ ਤਰਸੁ ਜਵਾਲੁ।

ਅਬ ਮੋਹਿ ਖੂਬ ਵਤਨ ਗਹ ਪਾਈ

ਉਹਾਂ ਖੈਰਿ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ

ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। “ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ” ਜਾਂ “ਬੇਗਮਪੁਰਾ” ਲਗਭਗ ਇਕ ਦੂਰ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਵਜੋਂ ਇਕ ਵਧੀਆ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਮਾਰਕਸੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਬੋਝੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਕਸ ਦਾ ਜਮਾਤ ਰਹਿਤ (classless) ਸਮਾਜ ਦਾ ਤਸਵੀਰ ਕੁਝ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਧ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤਕ ਸੀ। ਉਸ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਿਰਜੇ ਹੋਏ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਮਾਰਕਸ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲਗਭਗ 300 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੋਧ ਕੀ ਹੋਵੇ? ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ‘ਚੋਂ ਉਪਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਭਾਵ “ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ” ਅਤੇ “ਬੇਗਮਪੁਰੇ” ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ (ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਸੋਧ ਹੈ) ਜਾਂ ਅਜੋਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਭਾਵ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਥਾਨ, ਜੋ ਪਲੀਤ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਸ਼ੁਧ ਹੈ, ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਾਰਥਕ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ, ਜੋ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਧੀਆ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ। ਸ਼ੁਧੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਲੈਣਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅੱਖਰ ਦੀ ਰੀਸੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਅੱਖਰ ਵਰਤਣ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਕਲਾਵਾ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਖਵਾਦੀ, ਨਸਲਵਾਦੀ, ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਸਮਰਥਕ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੰਗਿਆ ਦੇਈ ਜਾਣ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਡੰਡੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ “ਹਲੇਮੀ” ਭਾਵ ਪਿਆਰ ਤੇ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜਿਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਬੇਗਮ ਭਾਵ ਗਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਦਮ ਵਜੋਂ ਜੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਤੇ ਖਾਤਰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਖੂਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਬੁੱਢੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਪੈਂਤੜਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ, ਹੋਰਨਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ, ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆ ਰਹੇ ਨਵੇਂ ਫਾਸ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਮਦਿਆਂ ਖਤਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਪੈਂਤੜਾ ਸਮਾਜੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਧਨ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਅਸੂਲ ਅਧੀਨ ਵੰਡਣ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ, ਭਾਵ

ਮਾਇਕ ਉਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਖਾਤਮਾ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵੀ ਇਕ ਲੰਬੀ ਸੋਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਉੱਪਰ ਧਨਾਢਾਂ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋੜਨੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਸਮੇਂ ਮਹੰਤ ਲਾਂਭੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਚੌਥਾ ਪੈਂਤੜਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਵੀ ਇਕ ਪੈਂਤੜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਣੀਆ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਇਸ ਦੇਸ ਉੱਤੇ ਤੋੜਨੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੇਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਅਤੇ ਟੈਂਗੜੇਕਿਆਂ ਆਦਿ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪੈਂਤੜਾ ਉਲੀਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਿਚ 62 ਫੀਸਦੀ ਸਿੱਖ, 29 ਫੀਸਦੀ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਾਣੀਆ, ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਨੂੰ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਝੂਠ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਤੋੜਨਾ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਅਤੇ ਚਾਣਕੀਆਂ ਸ਼ਤਰੰਜੀ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਮਨ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਤਾਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਰਿਹਾ ਪਰ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਸਰਦਾਰੀ ਵਿਚ ਘਾਟ ਵਾਧ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਕੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਵਧੀਆ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਜੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਵਿਖਾਵਾ ਹੈ।

* * *

ਦਸਤਾਵੇਜ਼

1. ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਕਿਉਂ?
2. 26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਗੁਰਮਤਾ।
3. ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕੀ?
4. ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼-ਪੱਤਰ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਕਿਉਂ?

(ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪਲੀਤ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪਲੀਤ ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਦਖਲ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।)

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਖਾਲਸਾ ਜੀ,

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਜੇ ਇਕ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਖਤ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਬੈਠਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਧੀਆਂ ਫੌਜ ਰੱਖਣੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਝੂਠਾ ਤਖਤ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਧਣ ਫੁੱਲਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਟੋਪੀ, ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਮੰਜੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮੀਰੀ ਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਪਹਿਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਵਿਚ ਕਲਗੀ ਸਜਾਈ ਅਤੇ ਭਗਤੀ, ਸ਼ਕਤੀ, ਦੇਗ-ਤੇਗ ਅਤੇ ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਰਾਹ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਗਤ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਝੂਠੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਖਵਾਇਆ। ਦਿੱਲੀ ਤਖਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਤਖਤ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕੇਵਲ ਹੱਕ, ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਨਿਡਰਤਾ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਜਿਹੀਆਂ ਉੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 1606-1609 ਈਸਵੀਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ ਨੂੰ ਲਾਇਆਂ ਬਿਨ੍ਹਾ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਖਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਂਈ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪਾਸੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਖਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਖਤ ਦੀ ਉਚਾਈ 12 ਫੁੱਟ ਰੱਖੀ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਤਖਤ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਲਾਗੇ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ ਆਰੰਭੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਦਮੁਖਿਤਿਆਰੀ ਦਾ ਪੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪ ਇਸ ਤਖਤ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ਼ਾਹੀ ਛੱਤਰ ਥੱਲੇ ਦਰਬਾਰ ਲਾਉਂਦੇ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਦਰਬਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਉਥੇ ਫੌਜੀ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਵਾਰਾਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜਿਸਮਾਂ ਤੇ ਮਨਾਂ ਉੱਤੇ ਦਿੱਲੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਛੱਤਰ ਛਾਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ

ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਜੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪੂਰਨ ਕੌਮ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਤੇ ਪੰਗਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਏਕਤਾ, ਇਕ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਮਾਲਕੀ, ਲੀਡਰ, ਫੌਜ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਭ ਕੁਝ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਰੱਖਣੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖੀ ਚਿੰਨ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੱਕ, ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਹੱਕ ਸੀ। ਜਿਸ ਹੱਕ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਆਰੰਭਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟਾਂ ਵਜੋਂ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਵਧੀਆ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਸ਼ਸਤਰ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਰਾਤਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਧੂ ਸਨ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ। ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਜਰਵਾਣੇ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਲਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮਾਇਆ ਤਿਆਗੀ ਸੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ - ਰਾਜਨੀਤਕ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮਾ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। 1721 ਈ. ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਚਲਦਿਆਂ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕਟਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਕਾਫੀ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਤੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਰਹੀ। ਪਿੰਡ ਵਾਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਭਾਈ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ 1726 ਈ. ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਕੱਠ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਫੈਸਲੇ ਲਏ। ਉਹ ਸਨ ;

1. ਸ਼ਾਹੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁੱਟਣਾ,
2. ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਤੇ ਘੋੜੇ ਲੁੱਟਣੇ, ਅਤੇ
3. ਸਰਕਾਰੀ ਟਾਊਟਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਕਰਨਾ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ 1733 ਈ. ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਅਤੇ ਤਰਨਾ ਦਲ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁੱਢੇ ਦਲ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਗਰੁਪਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ

ਭਲਾਈ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਤੇ ਸਾਧਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਜੋ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਕਰੀ ਜਾਣ। 1745 ਈ. ਵਿਚ ਫਿਰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਨਵਾਬ ਕ੍ਰਪਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਸਿਪਾਹ-ਸਿਲਾਹ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ 1747 ਈ. ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਾ ਕਰਕੇ ਰਾਮ-ਰੌਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਕਿਲਾ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 1748 ਈ. ਵਿਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੇ 65 ਗਰੁਪ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 11 ਮਿਸਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਆਦੀਨਾ ਬੇਗ ਨਾਲ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਸ. ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਏ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਉਸਨੂੰ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖੀ 'ਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਧਮਕੀ ਸਫਲ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵਾਬ ਕ੍ਰਪਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1757 ਈ. ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁਰਾਨੀ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁੱਟ ਲਿਆ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਜੋਂ ਦੁਰਾਨੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰਕੇ ਸਰੋਵਰ ਪੂਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਬਦਲਾ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖੀ ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਮਿਸਲ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਤੋਂ ਚਲਣ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਥੋੜੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਪਰ ਤਰਨਤਾਰਨ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਈ। (ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਲਈ 1984 ਈ. ਵਿਚ ਇਸੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਚੌਧਵੇਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ।) ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਆਪਣਾ ਸਿੱਕਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਕਰਵਾਈ। 1762 ਈ. ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਗਾਂਵਾਂ ਦੇ ਪਿੰਜਰ ਸੁੱਟ ਕੇ ਪੂਰ ਦਿੱਤਾ। 1762 ਈ. ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਫਿਰ ਇਕੱਠ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਰੱਦ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਲੜ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ। 1974 ਈ. ਵਿਚ ਜਦ ਅਬਦਾਲੀ ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ

ਆਇਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ 30 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਬਦਾਲੀ ਵਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਕੀਤੀ ਤਬਾਹੀ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ 1765 ਈ. ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਚੋਂ ਬਾਰੂਦ ਨਾਲ ਉੱਡਦੀ ਇੱਕ ਇੱਟ ਅਬਦਾਲੀ ਦੀ ਅੱਖ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ 1767 ਈ. ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਰਾਹ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਇਕੱਠਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਫੈਸਲੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਠੇਸ ਲੱਗੀ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸਾਂਭ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ। ਇਸੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਸਟਰ ਕਪੂਰ ਦੀ ਹਦਾਇਤ 'ਤੇ 1859 ਈ. ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਉਹ ਤਖਤ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਹ ਰਾਮ ਬਾਗ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਰਤਿਆ ਹੋਇਆ ਤਖਤ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਤਖਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਡੋਗਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇਹ ਚਾਲ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਇਹ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਤਖਤ ਅੱਜ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਗਿਰਦ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਨਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਫੇਹਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ, ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਹੋਏ ਅਸੂਲਾਂ ਅਧੀਨ ਨਵਉਸਾਰੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਤਖਤ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਤਖਤ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ 1887 ਈ. ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪੰਜ ਗਰੰਥੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਪੰਥ ਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਿਰਹਾਣੇ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਮੂਰਤੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਪਿੱਛੂ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਅਧੀਨ 1897 ਈ. ਵਿਚ ਮਲਕਾ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀ “ਡਾਇਮੰਡ ਜੁਬਲੀ” ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ

ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਰਾਜਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦਾ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਦਾਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਸਿੱਖ ਮਾਰੂ ਰੁਚੀ ਅਧੀਨ ਗਰੰਥੀਆਂ ਨੇ ਪਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਅਧੀਨ ਹੋਏ ਵਿਆਹ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਕਰਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰਸਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1913 ਈ. ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਅਧੀਨ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 1 ਫੁੱਟ ਲੰਬੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਹਿਨਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 1920 ਈ. ਵਿਚ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਗਦਾਰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ 1919 ਈ. ਵਿਚ ਜੱਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਵਿਚ ਕਤਲਿਆਮ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਅਤੇ ਕੈਪਟਨ ਬਰਿਗਜ਼ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਇਸ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਦੇ ਯੁੱਗ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਠੱਲ ਪਈ, ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ 1920 ਈ. ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ। ਇਸੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾ ਕੇ 175 ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੀ ਸਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। 1921 ਈ. ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਥੱਲੇ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਿੱਤ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ 1857 ਦੇ ਗ਼ਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦਾ ਮੋਰਚਾ, ਜੈਤੋਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਅਤੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਪਾਸੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ 1924 ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੜਨ ਤੋਂ ਇਸੇ ਹੀ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ 1926 ਈ. ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਜ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਰਪੁਰੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਨਿਯਮ

ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1947 ਈ. ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੱਜ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਉੱਚ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਢਾਹ ਲਾਈ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤੇ ਦੋ ਵਾਰ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਉੱਚ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਧਾਰਣ ਜਿਹੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਬਚ ਨਿਕਲੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਰਨ ਵਰਤ ਰੱਖੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਬਣਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਠੀਕ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਇਸ ਗੱਦੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨੋ ਸ਼ੋਕਤ ਦੇ ਐਨ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਦਨਦਨਾਉਂਦੇ ਦਿਸ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਖਾਧੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਮਾਰੂ ਸਿੱਧ ਹੋਈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਅੱਜ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ, ਜ. ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੋਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਸਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਚਾਲਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ ਕੇ ਵਰਤਿਆ ਅਤੇ ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਭੌਰਾ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਹਾਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਧੜੇ ਨੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੁਆ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਦਵੀ ਉਮਰ ਭਰ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੀ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣਗੇ। ਸਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਨੂੰ ਚੁਨੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਤਖ਼ਤ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਖਾਲਸਾ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਹੱਕ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਤਮਾ ਤੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਵਾਲੇ ਉਸ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੇ। ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਗੋਵਾਲ ਧੜੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਦਵੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਧਰੋਹ ਕਮਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸੰਤ

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਇਸ ਕਦਮ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਉੱਤਰੇ ਅਤੇ ਜਦ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤੋਸ਼ਾਂਖਾਨਾਂ, ਸਿੱਖ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਸਾੜ, ਫੂਕ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਦੋ ਹੀ “ਰਤਨ” (ਕਲੰਕਤ) ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਤੇ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚੋਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਰਾਖ ਵਿਚੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਰਾਮ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾਏ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਕਲੰਕਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆਂ, ਰਵੀਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕਲੰਕਤ ਸਿੱਖ ਮਾਰੂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਮਨਵਾਈ ਗਈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕ ਕਦੇ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਸਗੋਂ ਇਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। “ਸਿੱਖ ਇਕ ਕੌਮ ਹਨ” ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਇਤਿਹਾਸ, ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭੂਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬਿਜਲੀ, ਪਾਣੀਆ, ਡੈਮਾਂ, ਪੈਦਾਵਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੈਂਤੜਾਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨਣਾ। ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਧੜੇ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਝੂਠੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਬਦਲੇ, ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦੇਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਅੱਜ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸੌ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਭਾਵ ਮਾਇਆ) ਦੀ ਇੰਦਰਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀ ਖਿੱਲਤ ਲੈ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 1981 ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ (ਸਿੰਘਾਂ) ਵਲੋਂ ਧੱਕੇ ਖਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰ ਸਕਦੀ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਨਵੇਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ।

ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਅਤੇ “ਮਰਜੀਵੜਿਆਂ” ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੀਡਰ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਉਲਟੀ ਗੰਗਾ ਇਥੋਂ ਵਹਿ ਤੁਰੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ

‘ਤੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦੇ ਮਾਰਿਆ ਕਿ “ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ ਠੀਕ ਠਾਕ ਹੈ।” ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਉਸਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਵਿਚ ਮਘੇਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕੀਮਤੀ ਚਾਨਣੀ ਸੜ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੇ ਹੀਰੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਗਿਰਾਵਟ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਵਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜੈਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ “ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ” ਤੋਂ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹੇ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇਖਲਾਕੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਿਸ ਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਧਿਗਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਰਾਹੀਂ ਅੰਨੀ ਲੁੱਟ ਤੇ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਣਖਹੀਣਤਾ ਨੂੰ ਬਲ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸੱਚ ‘ਤੇ ਡੱਟਣ ਵਾਲੇ ਹਉਮੈਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰ ਦੇ ਰਹੇ। 1984 ਦੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਘਲੂਘਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਜੋ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਇਹਨਾਂ ਮਸੰਦਾ ਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਤੱਕ ਸੰਗਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਕਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਦਾ ਭਾਵ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਬਣਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਗਲੀ ਸੜੀ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉਖਾੜ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਸਵੱਛ ਪੰਥਕ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਨ ਖਾਕਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਲੀਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਭਾਵ ਮਾਇਆ, ਹਉਮੈਂ, ਕਾਇਰਤਾ, ਆਗਿਆਨਤਾ, ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਮੂੜਪੂਣੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੱਭਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣਾ। ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀਆਂ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਸੰਕਟਮਈ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ (ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ) ਹੀ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਚੌਧਵੇਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਨੇ ਸੁੱਤੀ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਜਾਗਰਿਤ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹਾਦਰ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹੇ ਜੋਧਿਆਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਦ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ‘ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਤੱਤਪਰ

ਹੈ ਅਤੇ ਲੌਗੋਵਾਲ ਧੜੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੱਖਿਆ ਲਈ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਲਈ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਪਲੀਤ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਪਲੀਤ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾਂ ਕੇ ਤੋੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਵਲੋਂ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਖੁੱਲੀ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ।

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇਗੀ ਅਤੇ 27, 28, 29 ਦਸੰਬਰ 1985 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚੌਂਕ ਮਹਿਤਾ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਉੱਚ ਪੱਧਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮ ਸਦਵਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵੀ ਕਰੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪੰਥਕ ਸੇਵਕ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ਤੇ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੁਕਰਮਾਂ 'ਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ ਪਾਉਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰਨ। ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਇਹਨਾਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ “ਰਾਜ ਕਰੇਗਾ ਖਾਲਸਾ” ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ (ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ

***

26 ਜਨਵਰੀ 1986 (ਮੁਤਾਬਕ 13 ਮਾਘ) ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ
ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ
ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ

ਵਿਚ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਗੁਰਮਤਾ

ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਖਾਲਸਾ ਜੀਓ,

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥

“ੴ ਸਤਿਨਾਮ” ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ
“ਰਜ਼ਾ” (ਹੁਕਮ) ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ
ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਅੱਜ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ
ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਂਝੀ ਵਿਚਾਰ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਪੈਂਤੜਾ ਉਲੀਕਣ
ਲਈ ਅਸਲੀ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ
ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਇਕ ਮੁੱਢਲਾ
ਸਿਧਾਂਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਇਸ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ
ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰੂ ਹੱਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

“ਰਾਜ ਬਿਨਾਂ ਨਹਿ ਧਰਮ ਚਲੈ ਹੈ, ਧਰਮ ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਦਲੈ ਮਲੈ ਹੈ” ਦੇ
ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿੱਛੋਂ
(ਕਾਰਨ) ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਆਪਣੇ
ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ
ਸੋਹਲੀ, ਟੋਪੀ ਤੇ ਮੰਜੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਸੀਸ 'ਤੇ
ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਕਲਗੀ, ਬੈਠਣ ਲਈ ਤਖਤ, ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕ, ਘੋੜੇ,
ਨਗਾਰਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ
ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਆਰੰਭਿਆ ਤਾਂ ਜੋ “ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ, ਦੁਸ਼ਟ ਸੰਘਾਰਨ” ਦੇ
ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਹੀ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਝੂਠੇ ਰਾਜ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸੱਚਾ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਝੂਠ, ਫਰੇਬ ਤੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਸੱਚ, ਦਇਆ, ਸੰਤੋਖ, ਸਾਧਨਾ, ਸੂਝ, ਗਿਆਨ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਭੈਅ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਹਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਬਲ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਸਲੇ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਆਮ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਤੇ ਸੰਕਟਮਈ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਗਮ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਪਰਾ ਤੋਰੀ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਰਾਜੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਪ੍ਰਪਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਖਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣੇ, ਜੋ ਹਰ ਮਨੁੱਖੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਇਕੋ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸਨੂੰ “ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸੱਚ ਰਹੀ” ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

“ਪਰਚਾ ਸ਼ਬਦੁ ਕਾ, ਪੂਜਾ ਅਕਾਲ ਕੀ, ਦੀਦਾਰ ਖਾਲਸੇ ਕਾ” ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਵਾਲੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਸੇਧ ਦੇਣ ਵਜੋਂ ਕਹੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਸੇਧ ਸਦਕਾ ਧਰਤੀ ਦੇ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਤਖ਼ਤ (ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ।

1947 ਪਿਛੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਾਜ ਸਤਾ 'ਤੇ ਸਰਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਲਾਲਚ, ਹਉਮੈ, ਕੂੜ, ਮਕਾਰੀ, ਕਾਇਰਤਾ, ਤੇ ਕੱਚ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਡੂੰਘਾ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚ ਤੇ ਕੱਚ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦੀ ਸੂਝ ਵੀ ਮੱਠੀ ਪਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਤ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲਿਆ। ਨਰਕਧਾਰੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਉੱਤੇ ਵੱਡੇ ਹੱਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸਾਮਰਾਜੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ, ਪਾਣੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਜਿਨਸਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਉੱਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ

ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਹ ਹੱਕ ਖੋਹਣ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਾਣੀਆ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸਨੇ ਕੁਝ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਡੈਮਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਮਾਰੂ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ, ਆਤੰਕਵਾਦੀ ਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨਿਆਂ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ, ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਖੁਹਾਉਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਦਾਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਤਾ ਤੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨ। ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਵੇਚਣ।

1978 ਤੋਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਚੌਧਵੇਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ “ਖਾਲਸਾ” ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਰੇਡੀਓ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ, ਵੱਖਵਾਦੀ, ਆਤੰਕਵਾਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮੰਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਹੀਰਿਆਂ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰਨਾ ਆਰੰਭਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸ ਲੌਗੋਵਾਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਧੜਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਧੜਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਟੈਂਕ, ਤੋਪਾਂ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਅਤੇ ਜਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਰੂਪ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵੱਡਮੁਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੀਆਂ, ਤੋਸ਼ਾਖਾਨਾ ਤੇ ਗੋਲਕਾਂ ਲੁੱਟੀਆਂ, ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ

ਯੋਧੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਮਰਦ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀ ਵੀਰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਲੁੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਉਥੇ ਸਿਗਰਟਾਂ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਅੰਨੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਜੇਹਲੀਂ ਡੱਕਿਆ, ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਬੰਨ ਕੇ, ਸਾਹ ਘੁੱਟਵੇਂ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾੜ ਕੇ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ (ਇੰਦਰਾ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ) ਸੈਂਕੜੇ ਗੁਰਧਾਮ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੇ, ਅਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੁੱਟੀ ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਸਾੜਿਆ ਅਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਧੂਹ ਧੂਹ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਅਤੀ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਹੋਈਆਂ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇਹਨਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜੁਲਮਾਂ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ, ਆਤੰਕਵਾਦੀ, ਚੋਰਾਂ, ਧਾੜਵੀਆਂ ਤੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ੰਮੇਵਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਸਬੰਧੀ ਅਤਿ ਝੂਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇੰਨਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲਿਆਮ ਲਈ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਭਜਨ ਲਾਲ, ਜੈਲ ਸਿੰਘ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ, ਐਨ. ਐਨ. ਵੋਹਰਾ, ਅਜੀਤ ਕੁਮਾਰ, ਐਚ. ਕੇ. ਐਲ. ਭਗਤ, ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ, ਅਰੁਨ ਸਿੰਘ, ਅਰੁਨ ਨਹਿਰੂ, ਜਨਰਲ ਬਰਾੜ, ਜਨਰਲ ਦਿਆਲ, ਜਨਰਲ ਸੁੰਦਰਜੀ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸੁਰਜੀਤ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਤਰਾ, ਸਤਪਾਲ ਭਾਂਗ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕਾਤਲਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਆਗੂ, ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਏਜੰਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ, ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਜਿੰਨਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਾਰਾਇਣ, ਅਰੁਨ ਸ਼ੇਰੀ, ਗਿਰੀ ਲਾਲ ਜੈਨ, ਐਨ. ਸੀ. ਮੈਨਨ, ਬੀ. ਕੇ. ਚੰਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ, ਵਰਿੰਦਰ, ਅਕਬਰ ਅਹਿਮਦ, ਸੰਜੀਵ ਗੌੜ, ਜਗਜੀਤ ਆਨੰਦ, ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਅਤੇ ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ., ਖਬਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਲੀਤ ਸੋਚ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਗਿਰ ਗਈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਰਗੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਅਤਿ ਘਿਰਣਤ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਉਚੇ ਸੁੱਚੇ ਇਖਲਾਕ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਭੈੜੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ। ਇਹ ਲੋਕ ਆਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਅਤੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਦੱਸਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇਸ ਝੂਠ ਤੇ

ਅਪਰਾਧਾਂ ਭਰੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹਰ ਹਉਮੈ ਰਹਿਤ ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਰਸਾਲੇ ਛਾਪਣ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ “ਅਜੀਤ” ਤੇ “ਅਕਾਲੀ ਪ੍ਰਤਿਕਾ” ਨੂੰ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਤੇ ਪੱਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ਹੀਦ ਵੀਰਾਂ ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵ ਭਿੰਨੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ— ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਠਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ, ਬੀਬੀ ਉਪਕਾਰ ਕੌਰ, ਅਤੇ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਉਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਦੀ ਆਹੂਤੀ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੱਤ ਤੇ ਅਣਖ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅਨਮੋਲ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਸਾਜ ਬਾਜ ਕਰਕੇ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ, ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਖਾਧੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਤੋੜ ਗਏ। ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਝੋਤਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਕਸਮਾਂ ਅਧੀਨ ਬਚਨ ਭੀ ਤੋੜ ਗਏ। ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਘਾਤ ਤੇ ਗਦਾਰੀ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਾਮੂਵਾਲੀਆ ਅਤੇ ਰਵੀਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਗਦਾਰ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਲਈ ਦੋ ਸੌ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਖਿੱਲਤ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਫਿਟਕਾਰ ਤੇ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁੱਕਲ ਦਾ ਸੱਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਘਾਤੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਚ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪਦਵੀਆਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਗਾਂਢਾ ਸਾਂਢਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ

ਕਬੂਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹੀਆਂ। ਆਪਣੀ ਉਚ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਭੰਗ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਗਿਆਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਪਦਵੀਆਂ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਨੂੰ ਕੌਮ ਦਾ ਗਦਾਰ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਂਉਂਕੇ-ਕਲਾਂ ਕਾਇਮ ਮੁਕਾਮ ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗਰੰਥੀ ਗਿ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ, ਬਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੁੱਖ ਗਰੰਥੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਲੌਗੋਵਾਲ ਰਾਜੀਵ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ-ਘਾਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਆਪਣਾਏ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੇ ਕਿਧਰੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕਦਾ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਪੂਰੀ ਦਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਭਾਰਤ ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲੜਨਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਡੁਲ੍ਹੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮ, ਫਿਰਕੇ, ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਇਲਾਕਾਈ ਵਸੋਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਖੋਹਣ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੇ ਜਬਰ ਦਾ ਪੂਰੀ ਦਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦੇਣਗੇ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ, ਡੈਮਾਂ ਆਦਿ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ, ਬਿਆਸ-ਸਤਲੁਜ, ਲਿੰਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਫੀਡਰ ਅਤੇ ਸਤਿਲੁਜ-ਜਮਨਾ ਲਿੰਕ ਨਹਿਰ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਖੋਹਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਫੇਹਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿਰਸਾਨੀ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਿਨਸਾਂ ਦੇ ਯੋਗ ਭਾਅ ਦਿਵਾਏ ਜਾਣਗੇ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ੴ ਸਤਿਨਾਮ” ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰਧਾਮ ਅਨਿੱਖੜ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੰਥਕ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣਾ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕ ਤੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਸਤਰਾਂ 'ਤੇ

ਪਾਬੰਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਕੰਮ ਕਾਜ ਤੇ ਸੰਸਥਾ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅੰਦਰ ਧਰਮ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਗੇ। ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੇ ਇਸੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾੜੇ ਰੋੜ੍ਹਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਰੋਕੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਮਾਰੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੋਲਕਾਂ ਵਿਚ ਆਈ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਜਵਾਦ, ਧੜਿਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦਾ ਘਿਨਾਉਣਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠਾਂ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਲੁੱਟ ਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੁਕਰਮ ਤੇ ਚਰਿੱਤਰਹੀਣ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ, ਇਹਨਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਨਾਲ, ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਧਰੋਹ ਕਮਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਲੋਕਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਅੱਜ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਲੋਕਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਧਾਮਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਨਵਾਂ ਢਾਂਚਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ। ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਸਬੰਧੀ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਸੂਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ—

(1) “ਗਰੀਬ ਦਾ ਮੂੰਹ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ,”

(2) “ਦਾਨ ਦੀਯੋ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੋ ਅਰ ਆਨ ਕੋ ਦਾਨ ਨ ਲਾਗਤ ਨੀਕੋ” ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ “ਇਨਹੀ” ਸ਼ਬਦ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ॥

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਤੋੜ ਕੇ ਤੇ ਪੱਤ ਰੋਲ ਕੇ, ਸਿੱਧਾਂਤਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਯਤਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪੈਤਰਾ

ਬਦਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਣ ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂ, ਅਣਖੀਲੇ ਤੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਵੀਰ ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਰੋਧੀ ਗੁੱਸੇ ਸਦਕਾ ਮਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਲਾਲਚੀ, ਹਉਮੈ-ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਇਸ ਟੋਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਮਾਤਹਿਤ ਚਲਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਜੇਹਲਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਗਭਰੂਆਂ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੁੱਲ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ 10 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ “ਰਸਤਾ ਰੋਕੋ” ਅੰਦੋਲਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2500 ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਜੇਹਲੀਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਫੜੇ ਅਜੇ ਛੱਡੇ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਬਰਨਾਲਾ, ਬਲਵੰਤ, ਟੈਂਗੜਾ ਸਿੱਖ ਗਦਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਟੋਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਗਦਾਰ ਟੋਲੇ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਮੂੰਹ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ (ਜਥਾ ਭਿੰਡਰਾਂ) ਨੂੰ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਟਕਸਾਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਾਬਾ ਠਾਕੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਚਾਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

1. ਕਿ, ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਦਸਾਂ ਨੰਗਿਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈ ਮਾਇਆ ਹੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ ਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਠੱਗੀ ਠੱਗੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਧਨ ਇਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਮਨਸ਼ੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਹੇ ਤੇ ਖੁੱਲੇ।
2. ਕਿ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ “ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ” ਅਤੇ ਬਨਾਉਟੀ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

3. ਕਿ, ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
4. ਕਿ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਸਮੇਂ ਖਾਧੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।
5. ਕਿ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ, ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨਵ-ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਕਰਾਉਣ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਲੈਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਪਰਾਵਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੰਥਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ (ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ) ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਇਸ ਮਨਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁੱਖ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਗਵਾਈ ਦੇਵੇਗੀ। ਭਾਈ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ, ਭਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਭਾਈ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਮੇਟੀ ਥਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵੱਖਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਬਣੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਸਕੱਤਰੇਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਦਫਤਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦੇਣ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਉੱਚਤਮ ਲੋਕਰਾਜੀ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜਨਮ ਦਿਵਸ (ਵਿਸਾਖੀ) ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ ਦੀ ਵਰ੍ਹੇ ਗੰਢ (ਦੀਵਾਲੀ) ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਬਿਨਾਂ ਨਾਗਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਗਮ ਇਹ ਗੱਲ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਪਣਾ

ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਗੇ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮ ਹਨ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਜਿਹੜੀ ਲੜਾਈ ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਲਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇਹ ਲੜਾਈ ਉਸੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ “ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ” ਅਤੇ “ਅਮਨੈਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ” ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨ। ਇਸ ਮਨਸ਼ੇ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਤੋਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਗੇ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸਮੂਹ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਅਤੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਘੁਘਾਰੇ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਗਮ “ਪੀਪਲ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ”, “ਪੀਪਲ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ” ਅਤੇ “ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ” ਦਾ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਔਕੜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅੱਡਾ ਟਿਕਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਾਤਭੂਮੀ ਪਰਤ ਆਉਣ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਗੇ। ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਦਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਨਗੇ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਅਨੇਕਾਂ ਵਹਿਮਾਂ, ਭਰਮਾਂ, ਪੰਥਕ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਰੋਧੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਤੇ ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੁੜ੍ਹੇ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਸਲੀ

ਨਕਲੀ ਤੇ ਸੱਚ ਕੱਚ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਦਰਸਾਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸੇਧ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੜ੍ਹਣ, ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਦਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਤਿਆਗਣ ਤੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਰਹਿਣ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਪਾਲਿਕਾ, ਕਾਰਜ ਪਾਲਿਕਾ, ਨਿਆਂ ਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਣ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰੁਚੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇੰਦਰਾ ਕਤਲ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਫਸਾਏ ਗਏ ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਡੂੰਘੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਹਾਜ਼ ਅਗਵਾਕਾਰ ਤਿੰਨ ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਭਾਈ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਰਫਨ ਮੌਲਾ, ਭਾਈ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਗੁੱਸਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੌਰਨ ਰਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ “ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਦੇ/ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਸਦਵਾਉਣਗੇ, ਸਦਵਾਏਗਾ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕੀ ?

ਅਜੋਕੀ ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਨਵੀਨ ਯੁੱਗ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਤੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਜਨਮ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਕੇਵਲ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਣ ਜਾਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਾਣਾ ਪਹਿਨਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹਉਮੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਭਾਵ “ਕਿਰਤ ਕਰੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ ਤੇ ਵੰਡ ਛਕੋ” ਦੇ ਅਸੂਲ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਂਝੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਭਾਵ ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਬਾਣੇ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਵੀ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਹੀ ਬੂਠ, ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ, ਫਰੇਬ, ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਮੂੜ-ਪੁਣੇ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਚ, ਦਇਆ, ਸੰਤੋਖ, ਸਾਧਨਾ, ਸੂਝ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭੈ ਦਾ ਲੜ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ। ਅੱਜ ਲਗਭਗ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਆਗੂ ਇਹਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਸੱਖਣੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਸੇ ਅੰਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡਾਂ ਉਪਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਏ ਦਿਨ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਜ਼ਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਅਤੇ ਉਚ ਨੀਚ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਚਲਾਇਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਕਾਰੀ ਭਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਭੰਡਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਾਣੀਏ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਗਏ। ਸਰਕਾਰੀ ਢਾਂਚਾ, ਜਿਸਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਸਦਾ ਹੀ ਜਬਰ ਅਤੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਨਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ। ਸੱਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਭਾਵ ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਢਾਂਚੇ

ਨਾਲ ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਟੱਕਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਗੇ। “ਰਾਜ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਧਰਮ ਚਲੈ ਹੈਂ ॥ ਧਰਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਦਲੈ ਮਲੈ ਹੈਂ ॥” ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ, ਰਾਜ ਸੱਤਾ “ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ, ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ ॥ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ ॥” ਲਈ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ ਸਗੋਂ ਅੱਜ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਣੇ, ਬਾਣੀ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀ ਨਸਲਵਾਦੀ, ਪੱਤ ਰੋਲਣ ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਰੁੱਧ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਜੋਂ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਦੁਸ਼ਟ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲੋਂ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਨਾਤਾ ਤੋੜਣਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਢਾਢੇ ਗਏ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੀ ਕੇਵਲ ਅਜਿਹਾ ਇਕੋ ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਅੱਜ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੇ ਆਮ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਏਕਤਾ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਝ ਸਖਸ਼ੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਤਪਾਤ, ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਵਹਿਮ-ਭਰਮ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ, ਦਲਿੱਦਰਤਾ, ਠੱਗੀ, ਮਕਾਰੀ, ਹਉਮੈ, ਲਾਲਚ ਲਗਭਗ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ। ਅੱਜ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜ਼ੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਉੱਤੇ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਉੱਚਤਾ ਤੇ ਸੁੱਚਤਾ, ਨਿੱਜੀ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣ ਉੱਤੇ। ਭਾਵ ਤੱਤ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖਾ ਕਰਕੇ ਛਲਾਵੇ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਘਰਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਚੌਥੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਨਿਘਾਰ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਸਰਮਾਇਦਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਤੇ ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਸਨੇ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਇਖਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਪਤਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ।

ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਇੱਕ ਅਜੀਬ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਮਾਇਆ, ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਣਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮਾਇਆ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਸਿੱਖ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਾਰੂ ਰੁੱਚੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਠੱਗੀ-ਠੋਰੀ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣਾ, ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ, ਪਰ ਪਹਿਰਾਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਵਾਲਾ ਰੱਖਣਾ। ਇਹ ਰੁੱਚੀਆਂ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਬਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖ

ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਇਸ ਵਿਰੋਧਤਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਅਥਾਹ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਅਗਿਆਨਤਾ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਦਲੀਲ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਕੱਚੇ ਭੁੰਨੇ ਮਨਘੜਤ ਟੋਟਕਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣੇ ਰੱਤੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅੱਜ ਦੀ ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਾਵੀ ਹਿੱਸਾ ਨੌਜਵਾਨ ਪੇਂਡੂ ਕਿਸਾਨ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਚੋਂ (ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੱਟ) ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਵਰਗ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਨਿਮਾਣਿਆਂ, ਨਿਤਾਣਿਆਂ, ਨਿਉਟਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਇਹ ਲਹਿਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ। ਸਿਵਾਇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਬਰ ਜੁਲਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਬੋੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਜੁਲਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਜੋਂ। ਇਹ ਲਹਿਰ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਤੌਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਰਸਤਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੁੱਚੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

1982 ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਠਾਹਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੋਰਚਾ ਆਰੰਭਿਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਾ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਧੁਰਾ ਮੰਨ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਕਪੂਰੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਉਤੇ ਡੱਟ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਹਟਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਤੱਕ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਨਾਅਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ “ਜਿਸ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਦਿਨ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਏਗੀ” ਅਤੇ “ਕੌਮ ਦਾ ਘਰ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਲਈ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦੇਣੀਆਂ ਪੈਣ। ਸੰਤ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਕਥਨ ਸੀ ਕਿ “ਘਰ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਉ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੜਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਵੇ।”

ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਤਕ ਹਮਾਇਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਮਾਇਤ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੂਝ ਬੂਝ ਦੀ ਘਾਟ ਤੇ ਨਵੀਨਤਮ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅੱਲੜਪਣ ਅਤੇ ਹਾਕਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਸੁਲਝੀ ਪਰ ਮਕਾਰੀ ਭਰੀ ਅਤੇ ਨਸਲਵਾਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਸੁਲਝੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਹਉਮੈ-ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਰਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ

ਲਗਾਤਾਰ ਔੜੜੇ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਹਾਕਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਇਹ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ, ਅਤਿਵਾਦੀ ਅਤੇ ਵੱਖਵਾਦੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾਏ ਕਿ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿੱਚ ਮੁਹਰੇ ਬਣ ਗਏ।

ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਵਜਾ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਭਾਵ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਹਮਲਾਵਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਜਾਂ ਮਜ਼ਲੂਮ ਉੱਤੇ ਹੋਈ ਜ਼ੁਲਮੀ ਪਹਿਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ 1978 ਦੇ ਵਿਸਾਖੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੂਨੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਇੱਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਢਿਲਵਾਂ ਅਤੇ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਕਤਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਜਿਸਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ, ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ, ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਵਰਤੀ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪੈਂਤੜਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਯਰਗਮਾਲ (Hostages) ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ, ਕਾਫੀ ਪੁਰਾਣਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿਸਦਾ ਕਾਫੀ ਕਰੜਾ ਉੱਤਰ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਰਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦੀ (action, reaction) ਖਰਵੀ ਨੀਤੀ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਇਸ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਵਸੋਂ ਬਾਹਰ ਸਨ ਤੇ ਜਿੰਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਚੋਖਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਸਾਡਾ ਭਾਵ ਲੁੱਟਾਂ ਖੋਹਾਂ, ਜਾਂ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰਮਰਾਈ ਤੋਂ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਕਾਲ ਵੇਲੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਟੱਕਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਾਲਮ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਮੰਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨਾਲ ਸੀ। ਪਰ ਅਜੋਕੀ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ, ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਹਿੰਦੂ ਵਸੋਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਗਠਨ ਮੰਨ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਗਰਦਾਨਣਾ, ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਅਪਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਵੀ ਇਹੋ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਾਲ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਵਸੋਂ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋ ਗਈ, ਇਹ ਗੱਲ ਉੱਕਾ ਹੀ ਗਲਤ ਸੀ ਤੇ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਯਤਨ ਇਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੰਗੀਬ,

ਦਲਿਤ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉੱਠੇ ਤੇ ਵਾਂਝੇ, 80 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਸਕਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰੋੜਾਂ, ਦੱਬੇ, ਕੁਚਲੇ ਤੇ ਲੁੱਟੇ ਪੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਅਤੇ ਆਗੂ ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਣ। ਅੱਜ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਵਸੋਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਾਕਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਤਕੜਾ ਮੁਹਾਜ਼ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਕੇ, ਉਸਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਸਿੱਖ ਕੀ ਕਰਨ? ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇਸੇ ਪੈਂਤੜੇ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੰਮ ਔਖਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੱਟੜ ਫਿਕਰਾਪ੍ਰਸਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ, ਭਾਰਤ ਦੀ 80 ਫੀਸਦੀ ਵਸੋਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ, ਬੇਇਨਸਾਫੀ, ਪੱਕੋਸ਼ਾਹੀ, ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੂਟ ਅਤੇ ਜ਼ਬਰ ਸਿਤਮ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਖਤਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੱਕਾਰ ਹਾਕਮਾਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਫਿਕਰਾਪ੍ਰਸਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਝੂਠ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਨ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕਾਨੂੰਨ ਹੋਰ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਹੋਰ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਕਮ ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਖ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ। ਸੰਵਿਧਾਨ, ਵਿਧਾਨ ਪਾਲਿਕਾ, ਕਾਰਜ ਪਾਲਿਕਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਪਾਲਿਕਾ ਅਤੇ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਣਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਆਮ ਵਤੀਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਆਪ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨਾ, ਲੋਕ-ਰਾਜ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ, ਜਿਸਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮੱਕਾਰੀ, ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਰਸੰਘਾਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਹੋਇਆ ਵਾਰ ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਘਿਨਾਉਣਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਣਾ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਇਸ ਦਾ ਜਥੇਬੰਦਕ ਰੂਪ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ, ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੱਥਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਭੂਗੋਲਿਕ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਨਸਲ ਤੇ ਰੰਗ ਦੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਜ ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਅਧਾਰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਚਲਾਉਣਾ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ।

1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਤਮਾਂ ਗਾਂਧੀ, ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਮਕਾਰ ਰੁਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ, ਜੋ ਬੂਠ ਬੋਲਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰੇਡੀਉ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਆਦਿ ਸਰਕਾਰੀ ਬੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਜਾਤਪਾਤ ਤੇ ਨਸਲਵਾਦੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਰਸੰਘਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਬੂਠੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਫਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਨਸਲਵਾਦੀ ਰੁਚੀ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਜ਼ੁਲਮ ਜਬਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋਣ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਆ ਨੇਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਜ਼ੁਲਮ ਜਬਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕੇਵਲ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਤੱਕ ਉਸ ਨਾਲ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਦਾਅ ਪੈਂਤੜੇ ਨਾ ਜੋੜੇ ਜਾਣ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤਕ ਦਾਅ ਪੈਂਤੜੇ ਨੂੰ ਉਲੀਕਣ ਲਈ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਇਹ ਸਿੱਖ ਸੰਮੇਲਨ ਇਸੇ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਜਦ ਸਿੱਖ ਲਗਭਗ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਮੂਹਰਲੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਦਮ-ਕਦਮ 'ਤੇ ਥਪੇੜੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਣਖੀਲੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ।

ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਬੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇੱਕ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸੂਲ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਸਮੂਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੂਝਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਆਪਣੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਘਰ ਵਰਗੀ ਅਪਣੱਤ, ਉਸਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਤੇ ਉਥੇ ਵਸਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ-ਕਮਾਈ ਦੀ ਰਾਖੀ, ਸਭਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਂਗੂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਸ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਯੋਗ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਇਨਕਲਾਬ ਆਏ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਏ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ

ਮੁੱਢਲਾ ਅਸੂਲ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਟੱਕਰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਮੁੱਚੇ ਡਿਰਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਮੁਖੌਟੇ ਪਾਈ ਸਿਧਾਂਤਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਛਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ, ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਲਈ ਇਕ ਬਹੁਤੀ ਹੀ ਸੁਲਝੀ ਹੋਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਨੀਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਅਜੋਕੀ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਸਾਦਾ ਜਿਹੇ ਅਵੱਲੇ ਟਵੱਲੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਅਤੇ ਸਿੱਧ ਪੱਧਰੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਭਰੇ ਨਾਅਰੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣਗੇ। ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੇਵਲ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਭੇਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਣਨੀ ਨਹੀਂ।

ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ ਦੇ “ਗਾਡੀ ਰਾਹ” ‘ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਜੁਝਾਰੂ, ਖਾੜਕੂ ਤੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਮਾਰਗ ‘ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਬਹਾਲ ਕਰੇ। ਜੇਹਲਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕੇ ਸਾਡੇ ਵੀਰਾਂ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰੇ ਅਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਅਨੁਕੂਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਬਹਾਲ ਕਰੇ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਵੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ, ਬਾਣੀ, ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਹੱਕ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਹਾਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਲੁੱਟ ਬੰਦ ਕਰੇ।

ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਚੰਗੀ ਤੇ ਨਰੋਈ ਸੋਧ ਦੇਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸਾਮਲ ਹੋ ਰਹੇ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾ ਪ੍ਰਤੀ ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਵਜੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੇ ਛੁੱਟ ਕਥਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਵਲੋਂ : ਸਿੱਖ ਸੰਮੇਲਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ

***

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦੋਸ਼-ਪੱਤਰ

‘ਅਖਬਾਰਾਂ ਕੁਝ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪੇਟ-ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹਨ’
ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਵਾਲੇ

ੴ ਅਕਾਲ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਪੰਥ ਕੀ ਜੀਤ !

ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤਹਿ !

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

‘ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕ ਮਹਾ ਹਤਿਆਰਾ ॥

ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਾਰਾ ॥’

- (1) ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠਾ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਇਖਲਾਕੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰਾਨਾ ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਕੁਤਾਹੀ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਬੰਧੀ, ਸਾਡੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ, ਬਾਣੀ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਸਬੰਧੀ ਠੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰ, ਡਾਕੂ, ਗੁੰਡੇ, ਬਦਮਾਸ਼, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਏਜੰਟ, ਦੇਸ਼ਧਰੋਹੀ ਅਤੇ ਇਖਲਾਕ ਤੋਂ ਗਿਰੇ-ਗੁਨਾਹਗਾਰਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਦੱਸਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਪਰ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਮੂਲੇ ਹੀ ਝੂਠੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਦਕਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ।
- (2) ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹਕੀਕਤਾਂ ਸਦਾ ਦਬਾਈ ਰੱਖੀਆਂ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ, ਸਾਡੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਸਾਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੈੜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।
- (3) ਤੁਹਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਪਰੱਲੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘਾਂ, ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਲਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤੁਹਾਡੀ ਫੈਲਾਈ ਹੋਈ ਨਫ਼ਰਤ ਕਾਰਣ ਸਾਡੇ ਗੁਰਧਾਮ ਢਾਹੇ ਗਏ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਬਰਬਾਦ ਹੋਇਆ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪਾਵਨ ਬੀੜਾਂ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ,

ਸਾਡਾ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਟਰੇਚਰ, ਸਾਡੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸਾਡੀ ਤੇ ਲੁੱਟੀ ਗਈ, ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁਟੀ ਗਈ, ਸਾਡੇ ਗਭਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਜੇਹਲੀ ਡਕਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਰੱਖ ਕੇ ਘਰੋਂ ਬੇ-ਘਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

- (4) ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਹਨਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ, ਬੜੀ ਬੇ-ਸ਼ਰਮੀ ਤੇ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਇਜ਼ ਤੇ ਅਤਿ-ਲੋੜੀਂਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ ਹਾਂ ਕਿ ਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅਤਿ ਘਿਨਾਉਣੀਆਂ ਸਾਜਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯੋਗ ਸਜਾ ਦਿਵਾਈ ਜਾਵੇ।
- (5) ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫ਼ਰਤ ਫੈਲਾਉਣ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਸੜਵਾਉਣ ਤੇ ਲੁੱਟਵਾਉਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਪੈਸ਼ਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇ ਜੱਜ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਲਾਹ ਕੇ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਾਤਲਾਂ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕੁਝ ਹਨ।
- (6) ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲਗੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਸਬੰਧੀ, ਪਿਛੇ ਹੱਥ ਬੰਨ ਕੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਸਬੰਧੀ, ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ “ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ” ਸਬੰਧੀ, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਸਬੰਧੀ, ਗਦਾਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਅਖੌਤੀ “ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ” ਸਬੰਧੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਵੰਡ ਸਬੰਧੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਰੱਜ ਕੇ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਿਆ।

ਸਿੱਖੀ-ਸਿੱਖ-ਪੱਤਰਕਾਰ-ਪੱਤਰਕਾਰੀ :

ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ, ਆਪਣੇ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ, ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸੰਕਟਮਈ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੱਚ ਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ‘ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ’ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਣਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੀ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਗਏ, ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੇ

ਜੀਵਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ, ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਸਾਬਤ ਸੂਰਤਿ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਜੋਤ ਦਾ ਜਗਣਾ, ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾਂਝੇ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣਾ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਜਰੂਰੀ ਨਿਯਮ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੈ :-

“ਘਾਲ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥੁ ਦੇਇ॥

ਨਾਨਕ ਰਾਹੁ ਪਛਾਣਹਿ ਸੇਇ॥”

ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਦ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਮ ਵੱਸੋਂ ਖੇਤੀ ਦੇ ਪੰਦੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਆਮ ਵੱਸੋਂ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੈਦਵਾਰ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਠੱਗੀ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਧਨ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਸਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਈਆਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਰਾਹ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫੀ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਅੱਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਉ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਨਮੁਖ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰਮੁਖ।

ਲੁਟੇਰੇ ਬਾਣੀਏ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਮਾਇਆ, ਉਪਜ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ, ਵਿਦਿਆ, ਇਨਸਾਫ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਹਨ। ਇਸੇ ਹੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਬੀਜ ਹਨ। ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇ ਅਸਲੀਅਤ (ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ) ਦੀ ਜੋ ਪਛਾਣ ਹੈ, ਉਹ ਠੱਗੀ ਠੋਰੀ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਾਵੀ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਦਾ ਵੀ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਣੀਆਂ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੀ ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਹਨ ਤੇ ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੌੜ ਠੱਗੀ ਠੋਰੀ ਅਤੇ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵੱਲ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਇਹ ਲੋਕ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਧਰਮੀ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ, ਰਹਿਣੀ-ਬਹਿਣੀ, ਸੋਚ ਢੰਗ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਅੱਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਧਰਮੀ ਤੇ ਉਚੇ ਇਖਲਾਕ ਵਾਲੇ

ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤ ਕੇ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਰੀਆ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਗੂ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਨੇ “ਸਤਿਆਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼” ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਲਈ ‘ਜਾਹਲ’ (ਮੂਰਖ) ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਉਹ ਚੋਟੀ ਦਾ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਗੱਲ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਕਿ, ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਇਕ ਅੱਖਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਦੀ ਸੋਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੂਰਖਪੁਣੇ ‘ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ‘ਤੇ ਪਰਖਿਆਂ ਇਕ ਕੋਰੇ ਅਨਾੜੀਪਣ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਅਨਾੜੀਪਣ ਤੇ ਕੱਚਾਪਣ ਉਸਦੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ।

‘ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ, ‘ਦੀ ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ ਇੰਡੀਆ’ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਗਿਰੀ ਲਾਲ ਜੈਨ ਅਤੇ ‘ਦੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਐਨ. ਸੀ. ਮੈਨਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੱਚੀ, ਅੱਲੜ, ਅਨਾੜੀ ਅਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ‘ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ, ਜਿਸਦੀ ਨੀਂਹ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੱਚੀ ਤੇ ਘਿਰਣਾਮਈ ਸੋਚ ਦਾ ਇਕ ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਜੱਦੀ-ਪੁਸ਼ਤੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੇ ਅਮਲ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਆਮ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਣੀਏ, ਦਿਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਲੁੱਟਣ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਹਨ। ਇਸੇ ਰੁਚੀ ਅਧੀਨ ਉਹ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਖੋਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਹੱਥੋਂ ਲੁਟਾਉਣ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆਨੰਦ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਨ :- ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ, ਵਰਿੰਦਰ ਅਤੇ ਯਸ਼। ਪਿਛੋਂ ਆ ਕੇ ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਇਹਨਾਂ “ਭਲਵਾਨਾਂ” ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਬਣ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਬ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗਦਾਰ ਕਿਹਾ, ਉਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਵੀ ਫੈਲਾਇਆ। ਲਾਲਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਇਹੋ ਮੰਦੀ ਰੁਚੀ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਤੇ ਉਸਦੇ ਲੜਕੇ ਰਮੇਸ਼

ਚੰਦਰ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣੀ। ਉਧਰ ਨਫ਼ਰਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਟੋਲੇ ਦੇ ਨਵੇਂ “ਯੋਧੇ” ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਸਬੰਧੀ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਤੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਭਰੇ ਅੱਖਰ ਘੜਨੇ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੇ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭਾਟੀਏ ਨੇ “ਵੱਖਵਾਦੀ”, “ਅਤਿਵਾਦੀ”, “ਆਤੰਕਵਾਦੀ”, “ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਏਜੰਟ” ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਏਜੰਟ ਅਤੇ ਹਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿ ਕੇ ਭੰਡਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਰਮ ਹਯਾ ਦਾ ਲੜ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਦੱਬ ਕੇ ਉਛਾਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਐਨੀ ਨਫ਼ਰਤ ਫੈਲਾਈ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬਣੀ।

ਪੁਲੀਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਗੋਕੇ ਨੂੰ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਤੇ, ਉਸਦਾ ਬੰਦ ਬੰਦ ਕੱਟ ਕੇ, ਮਾਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਟੀਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਆਗੀਆ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਕਾਮਰੇਡ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਝੂਠੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਛਾਪੀਆਂ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਰੁਚੀ ਇੰਨੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਈ ਕਿ, ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿਨਾਂ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਇਖਲਾਕ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ “ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ” ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅਤਿ ਘਟੀਆ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਦੱਸਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਮਗਲ ਹੋਈਆਂ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨੰਗੀਆਂ ਨੌਜਵਾਨ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਣ ਦਾ ਝੂਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੇਡੀਉ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵੀਯਨ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਬਾਣੀਏ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉਭਾਰਿਆ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ‘ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ.’ ਤੇ ‘ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ.’ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ।

ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਕਿ, ‘ਅਜੀਤ’ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸਰਦਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ, ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਝੂਠੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਇਹ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਸਨ, ਕਿ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਸਲਾ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ‘ਪੱਤਰ’ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਬਾਣੀਏ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਇੰਨਾ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ, ਉਸਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉਪਰ ਤਸੱਦਦ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਅਖਬਾਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ‘ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ’ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ‘ਅਜੀਤ’ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਦੋ ਕਦਮ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ

ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਰੋਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਐਡੀਟਰਾਂ ਅਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਣ ਫਿਟਕਾਰ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ।

ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਬਿਖੜੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ

ਹੋ ਰਹੇ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਬੰਧੀ ਸਿੱਖ ਕੀ ਕਰਨ?

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਦੇ ਕਈ ਵਰਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਅਖਬਾਰ ਕੱਢਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਜੁਲਮ ਸਮੇਂ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੱਬ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਜੋ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੀ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਗੱਲ 'ਅਜੀਤ' ਜਾਂ 'ਅਕਾਲੀ ਪੱਤ੍ਰਕਾ' ਵਿਚ ਛਪਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਲਗਭਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੱਕ ਤਾਂ ਫੈਲ ਹੀ ਗਿਆ ਹੈ ਸਗੋਂ 'ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ.' ਵਰਗਾ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਭਾਵ ਮਾਰਕ ਟੁਲੀ ਅਤੇ ਸਤੀਸ਼ ਜੈਕਬ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਜੋ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕੁਝ ਕੋਰੇ ਬੂਠੇ ਭਰੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ 1978 ਵਿਚ ਨਰਕਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜਲੂਸ ਹੱਥੋਂ ਇਕ ਬਾਣੀਏ ਦੀ ਬਾਂਹ ਕੱਟਣ ਦੀ ਗੱਲ, ਨਰਕਧਾਰੀ ਆਗੂ ਦੀ ਧੌਣ 'ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਅਤੇ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੌਤ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਜੋ 'ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ.' ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬੂਠੀਆਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜੋ ਮੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤੀ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਫੈਲਾਇਆ, ਇਤਿਹਾਸ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਦੀ ਵੀ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ, ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਜੋ ਮਾਰੂ ਹੱਲੇ, ਅੱਜ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਉਹ ਲੋੜੀਂਦਾ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੇ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਅਨਜਾਣ ਰਹਿਣਗੇ। ਅਸਲੀਅਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਛੁਪਦੀ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡਾ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ 'ਪੀ. ਟੀ. ਆਈ.' ਤੇ 'ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ.' ਨੇ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਸਦਾ ਹੀ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤੀ ਜਾਣੂੰ ਹਾਂ ਕਿ, ਦਲੀਲ, ਸੱਚ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕਤੀ ਜੋ ਨਾਲੋਂ ਨਾਲ ਚਲਣ ਤਾਂ ਅਸਲੀਅਤ ਉਜਾਗਰ ਹੋ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਬੂਠ, ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਜੁੜ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਕਲੀਅਤ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਗੁੰਡਾਗਰਦੀ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀ ਰੁਚੀਆਂ ਮੱਲ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ ਉਹ ਅੱਜ ਕੂੜ ਦੇ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤਿਵਾਦ ਦੇ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰੀ ਬੈਠੇ ਬਾਣੀਆਂ ਰੁਚੀ ਦੇ ਲੋਕ, ਤੇਂਦੂਏ ਦੀਆਂ ਜਟਿਲ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਂਗ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਘੁੱਟ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ, ਸੱਚ ਤੇ ਕੂੜ ਦੇ ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ ਅਵਸ਼ ਹੀ ਸੁਰਖਿਰੂ ਹੋ ਕੇ ਨਿਕਲਣਗੇ।

“ਕੂੜਿ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸੱਚ ਰਹੀ”

“ਜਿਹ ਕਰਨੀ ਹੋਵਹਿ ਸਰਸਿੰਦਾ ਇਹ ਕਮਾਈ ਗੀਤ॥

ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਸਾਕਤ ਕੀ ਪੂਜਾ ਐਸੀ ਦਿਹੜੀ ਬਿਪਰੀਤਿ॥”

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਸ

ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਵਸਣ ਸਿੰਘ, ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਸੇਵਕ

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ

ਚੋਣਵੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ

ਕੂੜ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਮੁੱਖੀ ਕੇ. ਪੀ.ਐਸ. ਗਿੱਲ ਨੇ “ਕੂੜ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨ” ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੋਂ ਉਲਥਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਛਾਪੀ ਲਗਭਗ 150 ਸਫੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ, ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਹੁੰਚ ਅਧੀਨ ਕਾਫੀ ਖਰਵੇਂ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਿਧਾਂਤਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਟਿਪਣੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਦੋ ਨੁਕਤੇ ਲਿਆਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਮੈਂ ਵੀ ਓਹੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਗਿੱਲ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਅੱਖਰ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਤੇ ਉਹ ਹੈ “ਕੂੜ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ”। ਦੂਜਾ ਨੁਕਤਾ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦਕ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸਿਰਨਾਵੀਆਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਦਲਬੀਰ ਸਿੰਘ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਵਿਚ ਗਿੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

‘ਦਸ ਸਾਲ ਦੇ ਲੰਬੇ ਅਰਸੇ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੀ ਇਕ ਨਾਮੁਰਾਦ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਬਰਕਰਾਰ ਰਿਹਾ, ਪਰ 1993 ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਮੁੜ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਕ ਸਾਨਦਾਰ ਜਿੱਤ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਕੀਮਤ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹਾਦਰ ਜਵਾਨਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਨ ਅਤੇ (ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ) ਦੀਆਂ ਧਾੜਵੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕਈ ਵੱਡੇ ਯੁੱਧਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵਾਲੇ ਸਬਕ ਸਿੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।’

“ਖਾਲਿਸਤਾਨ” ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਘਿਰਣਾ ਵੱਸ ਇਸਨੂੰ ‘ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਮੁਹਿੰਮ’ ਕਹਿ ਕੇ ਗਿੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਧਰੋਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲੰਮੇਂ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚਲਦੇ ਰਹੇ ਖਾੜਕੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ‘ਫਿਟਕਾਰ’ ਪਈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ‘ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ ਇਸ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜਨੂੰਨੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਇਸ ਕਹਿਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਇਸਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ। ਗਿੱਲ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਰੁੱਧ 'ਗੰਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼' ਅਧੀਨ ਚੱਲੀ ਲਹਿਰ ਗਰਦਾਨਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕਰਨਾ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ 'ਦੋਸਤਾਂ, ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੋਹਤਬਰ ਲੋਕਾਂ' ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਗਿੱਲ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਟੁਕਾਂ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਮੋਰਚਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਉਸਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਆਗੂਆਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਫੀ ਖਰਵੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਸ-ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਨਿਘਾਰ ਵਾਲੇ ਕਈ ਮੁੱਦੇ ਉਸਨੇ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੱਖੀ ਉਸਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਆਖਰੀ ਯੋਗਤਾ ਉਸ ਕੋਲ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਰਾਇ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਸਿਰਦਰਦੀ ਮੁੱਲ ਲੈਣੀ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਨ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੱਪਸ਼ਟ ਹੈ।

'ਕੂੜ ਫਿਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ' ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਬਿੱਲਕੁਲ ਯੋਗ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਝੂਠ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸੋਝੀ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ, ਜੋ ਧਾੜਵੀਆਂ, ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੀਆਂ ਚਰਿੱਤਰਗੀਣ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। 'ਕੂੜ ਫਿਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ' ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਰ ਦੇ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਬੰਧੀ ਬਿਆਨੀ ਗਈ ਤੁਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ 'ਸੁਰਗਵਾਸੀ' ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ, ਇਕ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਚਲਾਈ ਗਈ ਮੁਹਿੰਮ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ, ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਲਾਗੇ ਚਕਰਾਤਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਫੌਜੀ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਧਾਮਾਂ ਉਪਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਵਰਨਣ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਤੁਕ ਗਰੀਬ, ਕਿਰਤੀ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਗਿੱਲ ਨੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਲਾਹ ਕੇ ਜੋ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਪਹੁੰਚ ਢੁਕਵੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ 'ਕੂੜ ਫਿਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ'। ਇਹ

ਨੁਕਤਾ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਲੁਟੇਰੇ ਧਨਾਢਾਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਦਸ-ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਹੋਏ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਗਿੱਲ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਕਾਫੀ ਸਾਰਥਕ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ, ਲਾਲਚ ਹਉਮੈਂ ਤੇ ਫਰੰਬ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਮੁਦਈ ਹੈ, ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਜੋ ਇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧਦਾ ਫੁਲਦਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੋਧ ਦੇ ਮੁਦਈ, ਜਨਮਦਾਤਾ ਗਿੱਲ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂਆਂ ਇੰਦਰਾ, ਰਾਜੀਵ, ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤੂਤੀ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਬੋਲਦੀ।

ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਨਿਖੇੜਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਗਿੱਲ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਝੂਠੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਹੁੰਚ ਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੂੜ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕਾਂਡ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ ਕੌਣ ਸਨ? ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੇ। ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੇ ਉਹ ਲੋਕ ਸਨ, ਜੋ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਸੁਆਮੀ ਦਇਆਨੰਦ ਵੱਲੋਂ ਲਿੱਖੇ ਗਏ ਸਤਿਆਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ ਦੀ 1947 ਵਿਚ ਹੋਈ ਵੰਡ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂ, ਇਸ ਸੋਚ ਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। 'ਸ਼ਹੀਦ' ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਏ ਗਏ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਹੋਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧੂਆਂਧਾਰ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਗਿੱਲ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ। ਜੇ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਣ ਲੱਗੀਏ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਗੱਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ 'ਤੇ ਹੀ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ, ਕੁੱਝ ਸਵਾਲ ਕਰਕੇ। ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਜਾਂ ਹਿੰਦੀ? ਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨਾ ਠੀਕ ਸੀ ਜਾਂ ਗਲਤ? ਜੇ ਬਣਿਆਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨ ਪਾਣੀ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਇਸਨੂੰ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਕਿਰਤੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨੀ ਵੱਲੋਂ ਕਣਕ, ਚਾਵਲ, ਕਪਾਹ ਆਦਿ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਇੱਥੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਉਸਦੀ ਨਵਉਸਾਰੀ ਦਾ ਹੱਕ

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਜੀਉਣ ਤੇ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਸੇਦਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੀਰੀ ਅਤੇ ਪੀਰੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਅਧੀਨ ਚੱਲਣ ਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ? ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੀ ਆਰੰਭੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ, ਸਿਹਤ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਹੋਈ ਤਬਾਹੀ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ? ਇਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਾ ਉੱਤਰ ਕੌਣ ਦੇਵੇਗਾ? ਗਿੱਲ ਨੂੰ 'ਕੂੜ ਫਿਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ' ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਲੋਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਅਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

ਹੁਣ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਬਤੌਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋਂ ਉਤਸ਼ਕ ਹਨ ਤੇ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਹੈ :

ਗਿੱਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸ੍ਰੀ ਜੇ.ਐਫ ਰਿਬੇਰੋ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪਿਰਤ ਪਾ ਕੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸਦਾ ਮੂਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਰਾਜ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਸਾਰਥਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਲੋਕ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਬੂਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਤੇ ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ, ਭਾਵ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਰਥਕ ਐਲਾਨੇ ਗਏ।

ਪਰ ਰਿਬੇਰੋ ਨੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਈ ਵਾਰ ਆਖੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫਾਂ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਹੱਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਮੁਖੀ ਜਨਰਲ ਰਭਰਿਗਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਸ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝਣਾਂ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪਦਵੀ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਜਨਰਲ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਵੱਖਰੀ ਸੋਚ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉੱਠੀਆਂ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਪੰਜਾਬ, ਅਸਾਮ ਆਦਿ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਉਪਜੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਨੱਪਣ ਲਈ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਇਜ਼ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਖ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਰਫਿਊ ਲਾ ਕੇ ਟੈਂਕਾ, ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਜਾਨੀ, ਮਾਲੀ, ਸਾਹਿੱਤਕ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੋਇਆ। ਜੁਆਬ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂ ਮਾੜੀ ਧਿਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ

ਅੱਗੇ ਆ ਗਏ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਗਿੱਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਸੈਂਕੜੇ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੁੱਦੇ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਪੂਰੇ-ਪੂਰੇ ਟੱਬਰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਵੱਲੋਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਪੱਤ ਰੋਲੀ ਗਈ। ਮਾਇਆ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤੂਆਂ ਲੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਗ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਅਣਖ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਦਾ ਗੁਣ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਚਿਣਗ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੰਬੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਚਲੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਅਜਿਹੇ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਅਵਸਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹਾਰ ਖਾਦੀ ਤੇ ਉਸ ਹਾਰ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ ਵੀ ਪਰ ਅਣਖ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਸਾਲ, ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਹ ਬਿਆਨ ਹੈ, ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਉਸ ਨੇ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸੁੱਖੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਿੰਦੇ ਦੇ ਜਨਰਲ ਵੈਦਿਆ ਦੇ ਕਤਲ ਸੰਬੰਧੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਵੀ ਇਸੇ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਤੇ ਦੇਸ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਕਈ ਹਿੰਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹਾਕਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਾਕਮ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਸੋਚ ਦੀ ਲੜੀ ਅਧੀਨ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਉੱਪਰ ਗਿੱਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਅਮਲ ਕੀਤਾ। ਪੁੱਛਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਜੀਉਂਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜਨਾਂ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਪੱਤ ਲੁੱਟਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲੁੱਟਣੀ ਅਤੇ ਸਾੜਨੀ ਅਤੇ ਇਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਮਨੋਰਥ ਕਿਹੜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਸਨ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਿੱਲ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੁੱਖਦਾਈ ਰਗ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਗਿੱਲ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਚੇਤੇ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਖੋਂ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਹਾਂ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਿਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਰਦ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਾਰਸਾਂ ਤੋਂ ਲੁਕਾ ਕੇ ਤੇ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਸਾੜਨੀਆਂ ਕਿਸ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ? ਇਹ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮਸਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਫਰੋਲਣ ਦੀ ਅਜੇ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਗੁੰਮ ਕਰਕੇ ਖਪਾਏ ਗਏ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਵੱਲੋਂ

ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰ ਕੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਨ ਸੱਚ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸੱਚ ਝੂਠ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਉਹ ਹਾਮੀ ਭਰਨਗੇ। ਵਿਡੰਬਨਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਪੱਖ ਨੰਗਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਗਿੱਲ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਤੇ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਜਾਂ ਕਾਲਖ ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਭੂਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਆਤਮਗੱਤਿਆਂ ਬਹਾਦਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਕਾਇਰਤਾ? ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਹਰ ਦੁਸ਼ਟ ਦੀ ਆਤਮਾ ਬੋਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੱਲ ਪੈਣਾ ਸੀ, ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨਾ ਬਹੁੜਦੀ।

ਗਿੱਲ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਗੱਲ ਬੜੀ ਉਭਾਰ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੋਕੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤਾਂ ਆਏ ਦਿਨ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ ਤੇ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਹੀ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੋਝੇ ਤੇ ਅਮਾਨਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਉਲਾਂਭਾ, ਜੋ ਗਿੱਲ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਅਮਾਨਵੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਲੋਕ ਦੰਡਿਤ ਹੋਏ ਜਾਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲੁੱਟਾਂ ਖੋਹਾਂ ਤੇ ਕਈ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਸੀ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਖੋਂ ਗਿੱਲ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਤੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤੀਜੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਚਰਚਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਪਿੱਛੋਂ “ਸੂਰੀਆ” ਨਾਂ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਇਸ ਏਜੰਸੀ ਸਬੰਧੀ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਅਤੇ ਰਾਅ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਕੇਵਲ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਜੁਆਬਦੇਹ ਸਨ। ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਡਲੀ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਹਾਈਕਮਾਂਡ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸਬੰਧੀ ਜੈਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤਾਮਿਲ ਗੁਰੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਤੇ ਗੋਲੀ ਸਿੱਕਾ ਦੇਣਾ ਇਸੇ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵਿਚ ਰਲਗੱਡ

ਹੋਏ ਅਜਿਹੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਗਏ ਤੇ ਕੌਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਠੱਕਾ ਬਣੇ, ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫੋਲਿਆ ਜਾਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ। ਪਰ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ? ਸ਼ਾਇਦ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗਿੱਲ ਵਰਗੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੋਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਈ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਰੇ ਕਿ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹਿਤ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ 'ਕੂੜ ਫਿਰ ਪਰਧਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ' ਲਿਖ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ, ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮੂਹ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀਆਂ ਸੁਭ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣ ਸਕਣ। ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਲਖਨਊ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਅੰਦਰ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੈਲੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਫਗਵਾੜੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਅੱਗ ਵਰ੍ਹਾਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੇਕ ਰਸਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਬੱਲ ਬਖਸ਼ੇ। ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਆਸ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਿਬੇਰੋ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨ।

ਖਾਲਸੇ ਦਾ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ

ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਅਵਸਰ ਹੈ ਕਿ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸਾਜੇ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਤੀਜੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰ ਕੇ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ 15ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ੧੯ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨਿਰਭਓ ਨਿਰਵੈਰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਖੱਖੜੀਆਂ ਕੀਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚਾਲੇ ਟਾਕਰੇ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ, “ਨ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ” ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ “ਤੀਸਰ ਪੰਥ” ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖੀ। ਇਸੇ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ 'ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਅੱਠ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਇਸ ਪੰਥ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਸੌਂਪੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਵਲੋਂ, ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹਿੱਤ, ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਅਤੇ ਉਸ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰ ਉਪਜੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ, ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਕੰਲਪ ਲਿਆ।

30 ਮਾਰਚ 1699 ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਨੰਗੀ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਹੱਥ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹੈ ਜੋ ਧਰਮ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹਿੱਲਜੁੱਲ ਪਿਛੋਂ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਕੀਤੀ ਇਸ ਪੁਕਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਖੱਤਰੀ ਭਾਈ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੇ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਰੋਹਤਕ ਦੇ ਜਾਟ ਭਾਈ ਧਰਮ ਦਾਸ, ਦੁਆਰਕਾ ਦੇ ਧੋਬੀ ਭਾਈ ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ, ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਦੇ ਨੀਵੀਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਰਸੋਈਏ ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਿਦਰ ਦੇ ਸੂਦਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਨੇ ਵਾਰੇ ਵਾਰੀ ਉਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਅਧੀਨ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਜੋ ਅਗਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਕੌਮ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ “ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ” ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਕੰਲਪ ਸਿਰਜਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ;

“ਜੋ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਦਾ ਚਾਓ।
 ਸਿਰ ਧਰ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੋਰੀ ਆਓ।
 ਇਤਿ ਮਾਰਗ ਪੈਰ ਧਰੀਜੈ।
 ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਕਾਣੁ ਨ ਕੀਜੈ।

ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਨਵੇਂ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵ ਧਰਮ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ, ਦਇਆ ਦੇ ਧਾਰਨੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸਿਫਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਪਛਾਣ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਭਾਵ ਕੇਸ, ਕੰਘਾ, ਕੜਾ, ਕਛਿਹਰਾ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਕੀਤਾ। ਇਖਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਇਕ ਨਿਆਰੇ ਮਨੁੱਖ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਸਮੇਂ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਇਕੋ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਹੋਏ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇਕੋ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲਣ। ਹਿੰਦੂ ਜਾਤੀ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਵਰਣ ਆਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਸੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਨਾਉਣ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਛੱਡੋ, ਗੰਗਾਂ ਯਾਤਰਾ, ਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਪਵਿੱਤਰ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਦੁਰਗਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਤੇ ਚਾਰੇ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਬਾਟੇ 'ਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਛਕਣ ਅਤੇ ਉਸੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਣ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਵਖਰੇਵਾਂ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨੂੰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਕੁਝ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਨ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੋਣਗੇ। ਰਹਿਤ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੰਬਾਕੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ;

“ਗਿਆਨ ਕੀ ਬਢਨੀ ਮਨੁ ਹਾਥ ਲੇ ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ।” ਭਾਵ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਝੂਠ ਪਾਖੰਡ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਕੁਤਰਾ ਕੁਤਰਾ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ —

“ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਨ
ਅਨੇਕ ਕਹੈ ਮਤ ਏਕ ਨਾ ਮਾਨਿਓ।

ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭੇ
ਬਹੁ ਭੇਦ ਕਹੇ ਹਮ ਏਕ ਨਾ ਜਾਨਿਓ॥”

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਕਰਨਾ, ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵਸਦੇ ਅਨੇਕ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਮਿਲਤ ਕਰਨਾ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਇਖਲਾਕ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪਰਦਾ ਰਹਿਤ ਰਾਜਨੀਤੀ ਉਪਰ ਅਮਲ ਕਰਨਾ, ਅਜਿਹੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਮੱਰਪਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਨਵੀਂ ਘੜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਧੀਆ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੋਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤਾ;

“ਹਿੰਦੂ ਓ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫਜੀ ਇਮਾਮਸਾਫੀ,
ਮਾਣਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੋਝੀ ਵਿਚੋਂ ਸਚਾਈ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਨਵਾਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਘੜਣਾ, ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ—

“ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਓਈ,
ਦੂਸਰੇ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਯੋ।
ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕ,
ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਭੇ ਏਕ ਜੋਤ ਜਾਨਯੋ॥

ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੋਝੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਹੈ—

“ਬਾਹਰਾ ਪੰਥ ਇੱਕਤ੍ਰ ਕਰ
ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਚਲਾਇਆ।”

ਵਧੀਆ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਘਾੜਤ ਲਈ ਸਿਮਰਨ ਇਕ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਕੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ —

ਨਾਮ ਕੇ ਜਪੇ ਤੇ ਜੋ ਤੋ ਪਾਈਏਤ ਸਦੈਵ ਨਾਥ
ਪ੍ਰਦਨਾ ਸਦੀਵ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਉਚਰਤ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ, 1699 ਵਿਚ ਸਿਰਜੇ ਗਏ, ਇਸ ਨਵੇਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਨ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ—

1) ਸੋ ਮੁਖ ਜਲਉ ਜਿਤੁ ਕਹੇ ਠਾਕੁਰ ਜੋਨੀ

2) “ਸਚ ਬੀਚਾਰੁ ਕਹੇ ਜਨੁ ਸਾਚਾ
ਜਨਮਿ ਮਰੈ ਸੋ ਕਾਚੋ ਕਾਚਾ॥”

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਜਿਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜੋਰ ਲਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਵੇਕਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਇੰਨੇ ਸਾਦੇ ਤੇ ਸਰਲ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਮਨੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਜਫਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਫਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਸਭਿਅਕ ਮਨੁੱਖ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਂਹ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਾਂਹ ਹੈ। ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਵਰਨਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ;

ਤਬ ਇਮ ਭਨਿਉ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ।

ਸਸਤ੍ਰਨ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਰਾਜ।

ਰਾਜ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਧਰਮ ਚਲੈ ਹੈ।

ਧਰਮ ਬਿਨਾ ਸਭ ਦਲੈ ਮਲੈ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਉਪਜ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੰਨਦੇ ਜਾਂ ਇਹ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਸਿੱਖ ਜੰਮਦਾ ਹੈ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ। ਸਿੱਖੀ ਇਕ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਜਾਬਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜੀ ਇਖਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸੇਧ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—

1. ਇਨ ਤੇ ਗਹਿ ਪੰਡਤ ਉਪਜਾਉਂ
ਕਥਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੀਤ ਸਿਖਾਉਂ॥”

2. ਮੈਂ ਇਨ ਕੋ ਸਰਦਾਰ ਬਨਾਉਂ।
ਰਾਜ ਕਰਨ ਕੀ ਗੀਤ ਸਿਖਾਉਂ॥

3. ਮੈਂ ਇਨ ਕੋ ਦੈਹੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ।
ਯਾਦ ਕਰੈਂ ਹਮਰੀ ਗੁਰਿਯਾਈ॥

ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੰਕਲਪ;

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

ਉਚਾਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ—

“ਗੁਰਬਤ ਅਕਾਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸਿਉਂ ਉਪਜਿਉ ਬਿਗਿਯਾਨਾ।

ਤਬ ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ ਸੂਰਤ ਮਰਦਾਨਾ।

ਉਠੇ ਸਿੰਘ ਭਬਕਾਰ ਕਰ ਸਭ ਜਗ ਕੰਪਾਨਾ।

ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਰ ਮਿਟੇ ਕੁਰਾਨਾ।

ਤੀਸਰ ਪੰਥ ਚਲਾਯਨ ਬਡ ਸੂਰ ਗੁਹੇਲਾ।

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।”

ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਸਬੰਧੀ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਇਕ ਪੜਚੋਲਵੀਂ ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਧਰਮ ਹੇਤੁ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸੇਧ ਬਖਸ਼ੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਪੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਤੋਰਿਆ ਕਿ ਅਥਾਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਨਾ ਮੰਨੀ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਤਿਆਗੀ ਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬੀਤੀ। ਇਸ ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਇਸਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ। ਬਾਬਾ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬਿਕਰਮਾ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਕੂਕਾ) ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਅਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਆਗੀਆ ਸਮਾਜੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵੱਲੋਂ ਨਵੀਂਆਂ ਵੰਗਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। 1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਆਗੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਆਰੰਭੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਚਾਲੂ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਉਪਰ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਇਖਲਾਕ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਰਜਾ ਦੁਆ ਕੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ

ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਾਗ, ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ, ਜੈਤੋ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵਰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਗਦਰ ਅਤੇ ਬੱਬਰ ਲਹਿਰਾਂ ਚਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਰੱਸੇ ਚੁੰਮਦਿਆਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਲਗਭਗ 90 ਫੀਸਦੀ ਬਲੀਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਖਤੀ ਭਰੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਜੁਆਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਮੇਂ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਨੇ, ਆਪਣੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੋਝੀ ਸੋਚ ਅਧੀਨ, ਸਿੱਖ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਗੁਣ ਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਵਿੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਮਾਣਤਾ ਨਾ ਦੇਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬੋਹਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ ਤੇ ਡੈਮਾਂ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਹੱਥ ਦੇਣ ਦੀ ਵਜ਼ਾਹਤ ਕੀਤੀ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਗਵਰਨਰ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾਂ ਕੌਮ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਦਰ ਨਾ ਪਈ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦੁਆਉਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਮਤਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਸਦਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਕਹਿ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲਣੇ ਪਏ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਜਦੋਂ 1982 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇੰਨੀਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਹਾਕਮਾਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕੀਆਂ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮੇਂ ਲਈ ਬਣਾਈਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦੇਣੀ ਔਖੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਇੰਦਰਾਂ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਉੱਪਰ ਵੱਡੀ ਸਖਤੀ ਦਾ ਦੌਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਵੱਡੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੜੇ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾਂ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਹੱਠਧਰਮੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦੇਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵੱਸ 1984 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇਸ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਤੋੜਵਾਂ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ। ਅਜੋਕੀਆਂ ਕਈ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਖਾੜਕੂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਲੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰੀ ਸਾੜਸਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ, ਗੁਰਧਾਮ ਢਾਹੇ ਅਤੇ ਲੁੱਟੇ ਗਏ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਪੱਤ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਤੇ ਕਹਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕੇ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਅਰਧ ਸਰਕਾਰੀ ਬਲਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੇ, ਜੋ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾਵੱਸ ਇੰਦਰਾਂ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਵੈਦਿਆਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਘਾਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਤਸੀਹਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੱਤ ਦਾ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਇਕ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ੁਰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਕਮਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਦੁਆ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਬਾਣੀਏ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲੀਆਂ ਕਿ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਗੀਣ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿੱਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਬਾਬਰ, ਅਬਦਾਲੀ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾਂ ਗਾਂਧੀ ਜਿਹੇ ਰਾਜ ਪਾਠ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਵਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਪਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਏ ਬਿਨਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧੀਨਗੀ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਯਾਰਾਨਾ ਗੰਢ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲੈ ਲਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਆਦੇਸ਼;

ਨਾਲ ਕਿਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਪਾਇ।

ਮਰਨੁ ਨਾ ਜਾਪੈ ਮੂਲਿਆ ਆਵੇ ਕਿਸੇ ਥਾਇ।

ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੀ ਇਸ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਥੇਦਾਰ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ 300 ਸਾਲਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿੱਥ ਕੇ

ਸਿਧਾਂਤਹੀਣ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਬੱਧਾ। ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਟੋਹੜਾ-ਬਾਦਲ ਧੜੇਬੰਦਕ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੱਕ ਅੱਗੇ ਪਾਉਣ ਸਬੰਧੀ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਦਵੀ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਧੀਨ, ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਜ਼ ਕੁਰਸੀਆਂ ਡਾਹ ਕੇ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਵਿਰੁੱਧ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਟਿੱਲ੍ਹ ਲਾ ਕੇ ਛੁਟਿਆਇਆ ਤੇ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਘਟਨਾ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ 'ਅਜੀਤ' ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ। ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਅਧੀਨ ਪੰਝੀ ਸਾਲ ਤੱਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵੋਟਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬੂਠੇ ਵਾਅਦੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਤਲਾਂ ਵਲੋਂ ਢਾਹੇ ਗਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਰੁੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਆਰੰਭਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਮਾਰ ਹੇਠ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਰਲ ਕੇ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ, ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਖੋਰੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਅੱਜ ਹਰ ਸਿੱਖ ਮਾਈ ਭਾਈ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 11, 12, 13, ਅਤੇ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਨਾਮਤੀ ਦਿਹਾੜਾ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਕੁਝ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰਲ ਕੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸੇਧ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਸੇਧ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ

ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੁਆਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਆਰੰਭੇ ਗਏ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ 15-20 ਸਾਲ ਜੋ ਜ਼ੁਲਮ ਵਾਪਰੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਦੁਖੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਵੀ ਲੈਣੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਅਮਾਨਵੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਲਾਹੁਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਅਧੀਨ ਕਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਖਾਸਕਰ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਸਮੂਹ ਜਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ, ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਤੇ ਦੁੱਖੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਖਾਲਸਈ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਇਕ ਫੌਜੀ ਛਾਉਣੀ ਅਤੇ ਅਕੈਡਮੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਲੁਕਵੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਰਾਲਾ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਭੈਅ ਅਧੀਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜੋ ਮਿਥਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਹ ਆਦੇਸ਼ ਹਨ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਸੇ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਪਜੇ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਤੇ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਮਨੋਰਥ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ;

“ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੇਉ ਮੈਂ ਸਾਰਾ।
ਜਬ ਇਹ ਗਹੇ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਗੀਤ,
ਮੈਂ ਨਾ ਕਹੂੰ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ॥

ਅੱਜ ਹੁਕਮਰਾਨ ਬਾਦਲਕਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਕ ਵੰਗਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਅਪਰਾਧੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦੇਣੀ ਹੈ।

***

ਪੂਜਾ ਸੱਚੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ (ਡਾ. ਬੀ. ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ) ਝੂਠੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ (ਅਰੁਣ ਸ਼ੋਰੀ)

1984 ਦੇ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਬਹੁਤ ਨਿਘਾਹ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਅਚਨਚੇਤ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਬਾਜ਼ ਨਾ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖੇ ਗਏ। ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਚਰਚਾ ਉਭਰੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪ ਆਪਣਾ ਦੂਤ ਭੇਜ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਮਨੋਬਲ ਉੱਚਾ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਜਾਨਵਰ ਪਕੜ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਪਾਸ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਬਾਜ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਭੀੜ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਸੀ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਗਏ। ਅੰਤ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਜ਼ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਜ਼ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਫਾਈਲਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਫੋਲ ਕੇ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਜੋ ਵੀ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢਣ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਜਿਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਲਵੇ ਉਹ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਅਰੁਣ ਸ਼ੋਰੀ ਵੱਲੋਂ ਡਾ. ਭੀਮ ਰਾਓ ਅੰਬੇਡਕਰ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਕਿਤਾਬ ਝੂਠੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਅਰੁਣ ਸ਼ੋਰੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਉੱਘੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਛੇ ਸੌ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਫਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਗਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਝੂਠੇ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਵੀ ਸਾੜੀ ਗਈ। ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਵਿਰੋਧ ਹੋਇਆ। ਅਰੁਣ ਸ਼ੋਰੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖ

ਸਿਧਾਂਤ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਖੋਜੀ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ. ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੋਰਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਸ਼ੋਰੀ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਸੋਧ ਇਹ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਖਾਰਨਾਂ ਛੱਡੋ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕੜੇ ਹੱਥੀਂ ਨਜਿੱਠੋ। ਜੇ ਨੀਲੇ ਤਾਰੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ। ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਖਿਮਾਂ ਵੀ ਮੰਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ 'ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਯਤਨ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਅਲੱਗ ਸਾਂਝੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਰੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ “ਬੂਠਾ ਦੇਵਤਾ” ਗਰਦਾਨਿਆਂ ਹੈ। ਸ਼ੋਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਮਲਾ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਜਾਤ 'ਤੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ “ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ” ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬੜੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਾਈਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਹਰ ਪੈਂਤੜੇ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਿਆਂ 50 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਤਾਬੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ। ਅਰੁਣ ਸ਼ੋਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਪੈਂਤੜੇ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੌਮ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕੋਲੋਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਚੱਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਨਕਾਰੀ ਸਨ।

ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਜਾਂ 1947 ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਹੋਈਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਿਸਾਲ ਜੋ ਅੱਜ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਕਈ ਲੇਖਕ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲੀ ਸਗੋਂ ਇਹ ਅੱਧ-ਪਚੱਧੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਮਰਾਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਘੜੇ ਗਏ ਗੁਲਾਮ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਕਾਲੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ।

ਵਾਇਸਰਾਏ ਭਵਨ ਦਾ ਨਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਮਾਂਡਰ ਇਨ-ਚੀਫ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਵਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਘਰ। ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਸਨ ਜਦੋਂ ਪੰਡਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਬਣਾ ਕੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਤੜਪ ਠੰਢੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ, ਭਾਵ ਉਹ ਨਵੇਂ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਰਥਕ ਹੋ

ਗਏ ਸਨ। ਇਸਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਬਿਲਕੁੱਲ ਠੀਕ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਰੁਣ ਸ਼ੇਰੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਇਕ ਕੌਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ (ਭਾਵ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ, ਈਸਾਈ, ਦਲਿਤ ਆਦਿ) ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਤਣਾਅ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਿਟ ਜਾਣਗੇ। ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਵੇਖਾਂਗੇ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਅਰੁਣ ਸ਼ੇਰੀ ਦੇ ਉਸ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪਿਛਲੇ 50 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ, ਦਲਿਤਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ, ਆਦਿਧਰਮੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣਾਈ ਗਏ ਘਿਰਣਾ ਭਰੀ ਪਹੁੰਚ ਤੇ ਜੁਲਮੋ-ਸਿਤਮ ਕੀ ਇਹ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਕੌਮੀ ਅਪਣੱਤ ਅਪਣਾਈ ਗਈ, ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਲਟਾ ਗੱਲ ਆ ਨਿਬੜੀ ਹਿੰਦੂਤੱਵ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਉੱਤੇ। ਉਸ ਨਾਲ ਨਾਅਰੇ ਇਹ ਲੱਗੇ ਕਿ “ਅਗਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਰਹਿਨਾ ਹੋਗਾ, ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ ਕਹਿਣਾ ਹੋਗਾ, ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਅੱਤਵਾਦੀ ਹਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਏਜੰਟ ਹਨ ਆਦਿ ਆਦਿ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਅਰਿਆਂ ਕਾਰਨ ਜਿੰਨੇ ਖੂਨੀ ਕਾਂਡ ਹੋਏ, ਜੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਵੱਲੋਂ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕੁਝ ਟੁਕਾਂ ਵਾਚੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਝੂਠੇ ਦੇਵਤਾ ਸਨ ਕਿ ਸੱਚੇ ਦੇਵਤਾ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਸਮੇਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਟੁੰਬਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਭਾਵ ਮਨੂੰਵਾਦ ਅਧੀਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤਰੀ, ਵੈਸ਼, ਸ਼ੂਦਰ ਅਤੇ ਜਮਾਤੀ ਵੰਡ ਅਧੀਨ ਬਾਣੀਏ ਤੇ ਕਿਰਤੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਟਕਰਾਅ-ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ 'ਚ ਵੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਗੇ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜੀ ਦਸ਼ਾ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜਦ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸਰਕਾਰੀ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮਨੂੰਵਾਦੀ ਵਰਨ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਨਾ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਸਮੇਂ 200 ਸਾਲ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਾਮਰਾਜ਼ੀ ਇਸ ਦੇ ਮੁਦਈ ਸਨ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੂੰ ਇਹ ਡਰ ਭਾਸਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ ਕਿ ਇੰਨੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਣੀਏ, ਜੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉੱਤੇ ਬਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਕਚੂਮਰ ਕੱਢ ਦੇਣਗੇ। ਦਲਿਤ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚੋਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਣਗੇ, ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਅੱਜ ਅਸੀਂ 50 ਸਾਲ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਰੁਣ ਸ਼ੇਰੀ ਦੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦੇ ਜੋ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਉਹ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੁਬਰੂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ :-

* “ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੁੱਧੂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਉਚ ਜਮਾਤਾਂ ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਣੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਸੂਦਰਾਂ ਤੇ ਅਛੂਤਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਡੂੰਘੀ ਖਾਈ ਹੈ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬੇਗਾਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਡੂੰਘੀ ਘਿਰਣਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।”

* “ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਹ ਗਰੁੱਪ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸੂਦਰ ਨੂੰ ਨਿਚੋੜਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੱਕ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੂਦਰਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਰਾਤਾਂ ਕੱਟੇ।”

* “ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਇਕ ਭੈੜੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖੂਨ ਚੁਸੂ ਜਮਾਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸਦੀ ਲਾਲਚੀ ਬਿਰਤੀ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦੀ।”

* “ਬਾਣੀਆਂ ਅਜਿਹਾ ਖੂਨ ਚੁਸਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਮਹਾਮਾਰੀ ਫੈਲਣ ਨਾਲ ਚੰਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੇ ਬਾਣੀਏ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਮਾਹਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਉਪਜਾਂਦਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਣੀਆਂ ਉਪਜਾਂਦਾ ਹੈ. . . . ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਧੋਖਾ ਤੇ ਮਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ 'ਤੇ ਬੋਝ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ ਬਾਣੀਆਂ ਨਾ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ।”

ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਡਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ;

* “ਗਰੀਬ ਮਾਰਾ-ਮਾਰਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈ, ਬਾਣੀਏ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਕੱਢਦਿਆਂ ਅੰਬੇਡਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਜਿਸਮ ਨੂੰ।”

ਅਰੁਣ ਸ਼ੇਰੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ “ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਇਕ ਜਮਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੁੱਟ ਵਿਚੋਂ ਕੀਹਦਾ ਕਿੰਨਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹੁਕਮਰਾਨ ਜਮਾਤਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜੀ ਫਲਸਫਾ ਸੋਚ ਤੇ ਰਵਾਇਤ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਥੱਲੇ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ, ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਕੀ ਕੋਈ ਠੀਕ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਥੱਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ?

ਅੱਜ ਸਵਾਲ ਕੇਵਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕੇਵਲ ਕੰਮੀ ਕਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਯਤਨ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਕਦੇ ਵੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਲਈ ਇਹ ਇੱਕ ਸੋਨੇ ਦੀ ਖਾਨ ਹੈ।

ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਅਨੁਸਾਰ

* “ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਭਾਵ ਅਜਿਹੇ ਸਭ ਕੁਝ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਥੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਇਸਦਾ ਰੰਗ ਇਥੋਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਅਜਿਹੀ ਕੌਮਪ੍ਰਸਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਦੇ ਮਰੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਬੂਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।”

* “ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਫੈਲ ਰਹੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਖਿਛਾਖੜ ਹੱਥੋਂ ਗੱਲ ਘੁੱਟਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ।”

* “ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜੀ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਦਾਂਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੋਚ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਉਭਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।”

* “ਇਹੋ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਾਂਗਰਸ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਗਾਂਧੀ ਉਸਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਲੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਇਆ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨਾਲ ਮਾਰੋ ਦੇ ਕਥਨ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਇਹ ਲੋਕ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ।” “ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਆਗੂ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦਾ, ਗੁਲਾਮ ਜਮਾਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ। ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰਾਂ ਉਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਭਾਵ ਇਕ ਨਾਜ਼ੀਵਾਦ ਨੀਤੀਸ਼ੇ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ, ਇਕ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਮ ਮਨੁੱਖਾਂ 'ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼।”

ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟੁਕਾਂ ਅਰੁਣ ਸ਼ੇਰੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਪਾਠਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਨਤੀਜਾ ਆਪ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਧਰ 1931 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਾਕਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੱਦੀ ਗਈ ਗੋਲਮੇਜ਼ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਲ ਐਵਾਰਡ ਅਧੀਨ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ, ਦਲਿਤਾਂ, ਈਸਾਈਆਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ ਐਸੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੇ ਧੜੇ ਨੂੰ ਹੋਈ ਵੰਡੀ ਹਾਰ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਰ ਸਨ।

1937 ਵਿਚ ਅਸੋਸ਼ੀਏਸ਼ਨਾਂ ਦੇ 1987 ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ 923 ਸੀਟਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਦੋਂਕਿ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸੀਟ ਮਿਲੀ। ਬੰਬਈ ਦੀਆਂ 175 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ 125 ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀਟ ਨਾ ਮਿਲੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਖਵੇਂ 151 ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੀਟ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਜਦਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ 141 ਸੀਟਾਂ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਅਰੁਣ ਸ਼ੇਰੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹੁੰਚ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ

ਅਛੂਤ ਵੋਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਰ-ਰਸੂਖ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੂਰਨਾ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਅਛੂਤਾਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਡਾਕਟਰ ਅੰਬੇਡਕਰ ਦਾ ਪੱਖ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਛੂਤ ਵੋਟ ਬਹੁਤ ਖਿੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਵਰਗ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਆਗੂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਕੜ ਥੱਲੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਗੁਲਾਮ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ। ਜੇ ਇਸੇ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅਛੂਤਾਂ ਦੇ ਗਲੇਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਫੰਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੇਗਾ।

ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਅਰੁਣ ਸ਼ੇਰੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਦੀ ਇਹ ਨੀਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਘੜੀ ਹੋਈ ਉਸ ਚਲਾਕੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾੜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਅਕਸਰ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਸੰਕਲਪ ਸਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਛੂਤ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦਾ ਏਕਾ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਵਿਚ ਟਕਰਾਓ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਘਟਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕੌਮ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਸਿੱਖਾਂ, ਬੀਸਾਈਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਵਧਦਾ ਹੋਇਆ ਦਬਾਅ ਉਹ ਰੋਕ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਬਹੁਤਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ, ਸਗੋਂ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਗੱਦੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਚੀ ਦਿਖਾਈ।

ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਅਛੂਤਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਲਿਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਭਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਸੱਤ੍ਰਾ ਦੀ ਖਿੱਚ ਇਸ ਅੰਦਰ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਸਫ਼ਬੰਦੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਧਰ ਸੱਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੋਏ ਕਈ ਹੋਰ ਗਰੁੱਪ ਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਮੁਕਟ ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਜਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਬਾਣੀਆਕਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਕਰਨ ਤੇ ਰਾਜਭਾਗ ਵਿਚੋਂ ਦੌਲਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰੀ ਥੈਠੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਘੜਮੱਸ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪੈਂਤੜਾ ਕਿਹੜਾ ਧੜਾ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਸਮਾਂ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ। ਪਰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਹੈ। “ਆਗੇ ਸਮਝ ਚੱਲੋ ਨੰਦ ਲਾਲਾ ਪਾਛੇ ਜੋ ਬੀਤੀ ਸੋ ਬੀਤੀ”। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਨਾਲ, ਸ਼ੇਰੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ, ਡਾ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਸਿਰਖਪਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

* * *

ਅਡਵਾਨੀ ਅਤੇ ਪੀਰੋ ਲੰਡਾ

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਪਿਛਲੇ ਕਰੀਬ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਰੱਬ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਰੱਬ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਸੋਝੀ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਇਕ ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਦੇ ਰੱਬ ਤੋਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਾਰਥੀ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਅਰਜਨ ਦਾ ਰੱਬ ਸੱਚ-ਝੂਠ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਵੱਲ ਸੇਧਤ ਸਨ। ਕੀ ਅਡਵਾਨੀ ਦੀ ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਫੈਲੇ ਕੂੜ ਦੇ ਪਸਾਰ ਨੂੰ ਸਚਾਈ ਦੀ ਟਕਸਾਲ 'ਤੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ ਜਾਂ ਕੂੜ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗਹਿਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼?

ਅਡਵਾਨੀ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਕੱਟੜ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਫਾਸ਼ੀ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਾਂਦੇ ਹੋਇਆਂ “ਇੰਡੀਆ” ਤੇ “ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ” ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਧਾਨ ਘੜਣ ਵਾਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੇ ਇੱਕ ਵੋਟ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ “ਇੰਡੀਆ” ਤੇ “ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ” ਨੂੰ “ਭਾਰਤ” ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ “ਭਾਰਤ” ਦਾ ਨਾਂ ਤੇ ਉਸਦਾ ਹਿੰਦੂਤਵ ਕਰਨ, ਜਿਥੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਰੱਬ ਯਾਤਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਗੱਲ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ-ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਹੀ ਸਵਾਮੀ ਦਇਆ ਨੰਦ ਨੇ ਸਤਿਆਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਿੱਧਾਂਤ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨਘੜ੍ਹਤ ਤੇ ਘਟੀਆ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਰੱਬ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਹ ‘ਹੀਰੋ’ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ‘ਹੀਰੋ’ ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਥੋਕਿਆ ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਉਸ ਜਲਾਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਨੂੰ ਨਿਰੋਦਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੁੱਟਾਂ-ਖੋਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਗਿਆ ਦੇਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ

ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ ਆਪਣਾ ਰੱਥ ਲੈ ਕੇ ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ ਦੀਆਂ ਬਰੂਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਠੇ ਪੈਰੀਂ ਮੁੜ ਪਏ ਸਨ। ਕਾਰਨ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਰੱਥ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਹਰ ਸਾਲ ਛਿੰਜ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਸਾਲ ਛਿੰਜ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭਲਵਾਨ ਨਾ ਆਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਛਿੰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਠੀਕ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਇਕੱਠ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਕ ਪੀਰੋ ਨਾਂ ਦਾ ਲੰਛਾ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੱਦ ਪੰਜ ਫੁੱਟ ਅੱਠ ਇੰਚ ਸੀ ਮੌਕੇ ਦਾ ਹੀਰੋ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਕ ਲੱਤ ਲੰਛੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਤੁਰਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ 6-7 ਇੰਚ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਕੁੱਝ ਸ਼ੁਗਲੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਢੋਲ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਡਗੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ ਪੀਰੋ ਲੰਛੇ ਹੱਥ ਮਾਲੀ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਭਲਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਹਾਸੇ ਮਜ਼ਾਕ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਚ ਲੰਛਾ ਪੀਰੋ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਲੰਛ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਾਲੀ ਘੁੰਮਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਖੁਸਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਤੇ ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਹੱਸ-ਹੱਸ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਖੀ ਪੀੜਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਲਵਾਨਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਅਡਵਾਨੀ ਦੇ ਰੱਥ ਦਾ ਘੁੰਮਣਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਬਾਰੇ ਕਥਨ ਉਪਰ ਬਿਆਨੇ ਗਏ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਰੱਥ ਯਾਤਰਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸ਼ੁਗਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਜੀਦਾ ਸਿਟੇ ਨਿਕਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ੁਲਮੋ-ਸਿਤਮ ਤੁਹਾਡੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਦਬਾਅ ਥੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਤੇ ਕੀ. ਪੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਮਰਥਨ ਦਾ ਹੋਰ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ?

25000, ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਸਿੱਖ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੇ ਪੱਟੀ ਦੇ ਸਿਵਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੋਜ ਪੁਕਾਰ ਹੋਰ ਕੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ? ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਫੌਜ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਅਰਧ ਫੌਜੀ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੁੱਜ ਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ। ਟਾਡਾ, ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਣ 'ਤੇ ਹੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ 'ਚ ਤੁਹਾਡੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਏ।

ਜੂਨ '84 ਦਾ ਸਾਕਾ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਰੀ ਹਮਾਇਤ ਨਾਲ

ਕੀਤਾ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਢਾਹੁਣ 'ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿੱਲੀ, ਬੁਕਾਰੋ, ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਨਸਲਕਸ਼ੀ ਲਈ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮੱਧਮ ਜਿਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਨੂੰ ਬਦ-ਕਿਸਮਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀਆਂ ਬੰਨੀਆਂ, ਤੋਹਫ਼ੇ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਸਮੇਂ ਭੰਗੜੇ ਪਾਏ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ।

- (1) ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ, ਧੀਆਂ ਦੇ ਘਾਣ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸੂਚੀ ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਥਾਂਦੇ ਦੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੌਰ ਉਸ ਦੀ ਸੱਸ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ।
- (2) ਪਿੰਡ ਪੰਜਵੜ ਦੀਆਂ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ।
- (3) ਨੁਸ਼ਹਿਰਾ ਪੰਨੂਆਂ ਦੀ ਬੀਬੀ ਗੁਰਮੇਲ ਕੌਰ।
- (4) ਪਿੰਡ ਨੂਰਦੀ ਦੀ ਬੀਬੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ।
- (5) ਪਿੰਡ ਆਸੀ-ਟਪਰੇ ਦੀ ਬੀਬੀ ਦੀਪੋ।
- (6) ਪਿੰਡ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਬਚਨ ਕੌਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ।
- (7) ਪਿੰਡ ਮੁਗਲਪੁਰੇ ਦੀ ਬੀਬੀ ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ।
- (8) ਪਿੰਡ ਮੱਲੇਵਾਲ ਦੀ ਬੀਬੀ ਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ।
- (9) ਪਿੰਡ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਦੀ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ।
- (10) ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਿਖਰ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਟੈਂਡ ਫੋਰਡ ਸਕੂਲ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਬੰਨ ਕੇ ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ ਵਿਖੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
- (11) ਪਿੰਡ ਗੱਗੋਬੁਆ ਦੀ 65 ਸਾਲਾਂ ਬਿਰਧ ਮਾਤਾ ਗੁਰਮੇਜ਼ ਕੌਰ ਨੂੰ ਦਿਨ-ਦੀਵੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ।

ਕੇ ਪੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਬਨਾਮ ਰੂਪਨ ਦਿਓਲ ਬਜਾਜ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ-ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਜੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਚਾਨਣ ਪਾ ਸਕੋ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਰੇ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਯਾਤਰਾ ਇੱਕ ਬਾਪ, ਭਰਾ ਜਾਂ ਬੇਟੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਝੰਜੋੜੇ।

ਅਡਵਾਨੀ ਜੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਉਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮਹਾਸ਼ਿਆਂ ਤੇ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ, ਵਿਰੁੱਧ ਏਨਾ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਉਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅੰਨ੍ਹ-ਪਾਣੀ ਖਾਣਾ, ਪਹਿਨਣਾ, ਘਰਾਂ 'ਚ ਵਸਣਾ ਤੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਚਰਨਾ, ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਗੱਦਾਰੀ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਇਸ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਇਸ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੇਡਰ ਨੇ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਯਤਨ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ? ਤੇ ਅੰਤ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਮੰਗ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ 'ਤੇ ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਕੀਤੇ।

ਗੱਲ ਪੀਰੋ ਲੰਛੇ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਢੁੱਕੀ ਆ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ। ਜੰਮ-ਜੰਮ ਚੱਕਰ ਲਾਓ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਅਖਾੜਾ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਨਾਇਓ ਜੇ ਕਿਧਰ ਕੋਈ ਰੋਂਦਾ ਚਿਹਰਾ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਜਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਭੰਗ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ, ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਮਾਟੋ ਜਾਂ ਕਾਲਾ ਝੰਡਾ ਦਿਸ ਪਵੇ ਤਾਂ ਘਬਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਥਾਂ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਵਿਨਾਸ਼ ਕਾਲੇ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁੱਧੀ

ਸਾਡੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਕਸਾਲੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਖਾਣਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗਿਆਨ ਭਰੀ ਸੋਝੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਵਿਨਾਸ਼ ਕਾਲੇ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁੱਧੀ। ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੌਤ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸਿਖਰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਚੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੀ ਜਾਂ ਇਥੇ ਹੀ ਰੁਕੇਗੀ, ਅੱਜ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਿੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਉੱਪਰ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਨੇਕੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਸਿਰਫ਼ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝਲਿਆ ਤੇ ਹਰਾਇਆ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤਾਏ ਗਏ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਆਪ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਲੂਣੇ ਗਏ ਕਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕਦਮ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸਿੱਖ ਹਿਰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਮਰਹਮ ਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਤੁਰੀ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਭੈਅ ਅੰਦਰ ਪੈਂਤੜਾ ਇਹ ਲੈ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਇਆ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਰਸਤਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਾ। ਉਸ ਪੈਂਡੇ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਅੱਜ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਸੇਧ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਯੁੱਗ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਅਜਿਹੇ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਈ ਤਸੀਹਿਆਂ ਥਾਣੀ ਲੰਘਾਇਆ ਗਿਆ। ਅਤੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਸੀਹਿਆਂ ਥਾਣੀ ਲੰਘਣ ਤੇ ਲੰਘਾਉਣ ਦਾ ਦੌਰ ਅਜੇ ਵੀ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਆਖਰ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਸ਼ਟ ਕਿਉਂ ਝੱਲਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ? ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਲੋਕ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਬਾਬੇਕਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਰਕਿਆਂ' ਦੇ ਸਦੀਵੀ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾ

ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ-ਜਦ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁਸ਼ਟ ਰੁਚੀਆਂ ਹੋਵਾਂ-ਬੰਨ੍ਹੇ ਟੱਪਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ, ਅਜਿਹੀ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਨੇਕੀ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਰੁਚੀ ਜਨਮਦੀ ਤੇ ਵਧਦੀ-ਫੁੱਲਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਰ ਨੇ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਚਰਚਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਉਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਬਰ ਏਜੰਸੀ ਯੂ. ਐਨ. ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਮੁਲਾਇਮ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ ਦੀ ਇੱਕ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਧਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਪਾਸੋਂ ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਸੋਧ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ ਹੋਏ।

ਜਦ ਕਦੀ ਵੀ ਕੌਮਾਂ ਖੂਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤਕੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਕ ਦੂਜੀ ਸੱਚਾਈ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਹਾਰ-ਦਾਰੂਪ ਧਾਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀਣ-ਭਾਵਨਾ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਰਹੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਥਾਣੀ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਹੱਥੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਚਲਾਕੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਾਲਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਗੱਦੀਆਂ 'ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਹੀਣੇ ਕਰਨ ਦਾ ਜੋ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੀ, ਪਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸੋਝੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਤਕੜੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਪਿਛਲੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਰੋਜਾਨਾ 'ਅਜੀਤ' ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਸ੍ਰੀ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਹਮਦਰਦ ਦੀਆਂ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਧੀਨ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿੱਢੇ ਗਏ ਹਮਲੇ ਦਾ, ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਦਸ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਾਜ਼ੇਈ ਦੇ ਰਚੇ ਗਏ ਡਰਾਮੇ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਹਾਰੂ ਸਿੱਧ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬਾਦਲ ਧੜੇ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਪੈਂਤੜਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ 'ਅਜੀਤ' ਅਖਬਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਹ ਵਿਧੀ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਸਕੇ, ਭਾਵ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੱਲ ਮੱਧਮ ਪੈ ਜਾਏ ਅਤੇ ਗੱਲ ਚੱਲੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਨੇ ਜੰਮ ਕੇ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਮੁੱਦਈ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾਉਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੂਰਨ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਲੱਖਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਜੋਂ ਉਹ ਸਟੈਂਡ ਨਾ ਲਿਆ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਰਾਜ-ਗੱਦੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਬੇੜੀ ਦੇ ਸਵਾਰ ਬਣ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਲਾਲਚੀ ਤੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੇ ਲੋਕ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਤੇ ਬੀਤੀ ਸਾੜਸਤੀ ਨੂੰ 'ਭੁਲ ਜਾਓ' ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਖਾਤਰ ਤਰਲੇ ਲੈਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। 25 ਸਾਲ ਤਾਈਂ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾ ਕਰਨ ਸਦਕਾ, ਅੱਜ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਅਨੇਕ 'ਭੇਖੀ ਬਾਬੇ' ਅਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀਆਂ ਟੇਪਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਕੱਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਲੋੜ ਸੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਵਧਦਾ-ਫੁਲਦਾ ਰੱਖਣ ਦੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਟੌਹੜਾ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਏ ਹਨ। ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਫੰਡਾ ਦੀ ਲੁੱਟ ਇੱਕ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੁੱਦਾ ਹੈ।

ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਾਚੇਗਾ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਖੁੰਭਾ ਵਾਂਗ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਹਨ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ 'ਉ' 'ਅ' ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਇਥੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਕਹੀ ਗਈ ਗੱਲ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੈਂਤੜਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਇਕੱਠ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੋਰ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹੋਲੇ-ਮੁਹੱਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਛੋਟੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਬਹਿਸ ਛੇੜੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਅਜੀਤ' ਅਖਬਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ, ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਜੋ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ, ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਨ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਅਜੀਤ' ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੀ ਜਾਨਣਾ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ 'ਕਾਲ' 'ਭਉ' ਅਤੇ 'ਮੌਤ ਤੋਂ ਮੁਕਤ' ਤਖ਼ਤ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਕੱਤਰੇਤ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤਖ਼ਤ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚੀ ਰੱਖ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚੌਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਇਸ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿੱਚ ਨਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਗਤ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਮਾਨ ਸਨਮਾਨ ਵਜੋਂ ਬਣੀ ਰਹੇ। ਇਹ ਤਖ਼ਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਮੁੱਕਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਿਆ, ਇਹ ਜਾਨਣ ਲਈ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਭਾਵਨਾ 'ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ' ਭਾਵ ਸਮੁੱਚੀ ਹੋਂਦ ਇੱਕ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸਤਿ' ਹੈ ਭਾਵ ਸੱਚਾਈ ਅਸਲੀਅਤ ਤੇ ਤਾਕਤ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਸੋਚ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਚੱਲਣਾ, ਜੋ ਵਰਤਾਰਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਰਨੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਰਤਾਰੇ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕੁਦਰਤ ਵੱਸ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ ਉਸ

ਸੱਚਾਈ ਦਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਅਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਲੱਲੀ-ਛੱਲੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਮੁਤਾਬਕ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਅਜੀਤ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਛਿੜਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਪ੍ਰਤੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ 15-20 ਸਾਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਘਟੇ ਖੂਨੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਅਜੋਕੀ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਾਇਆ (ਛਲਾਵਾ) ਅਤੇ ਅਸਲੀਅਤ (ਤੱਤ) ਦਾ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ-ਰਸੂਖ ਥੱਲੇ ਸਮਾਜੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਪਏ ਵਿਗਾੜਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਾਹ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵੀ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਗੇ। ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਕ ਉੱਚ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਮੁੱਚਾ ਸਮਾਜ ਸੁਧਤਾ ਦੀਆਂ ਉਹ ਸਿਖਰਾਂ ਨਹੀਂ ਛੂਹ ਸਕਦਾ। ਪਿਛਲੇ 15-20 ਸਾਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਨਿਗਾਹ ਮਾਰਿਆ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕਹਿਰ ਵਰਤਿਆ, ਉਸਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਾਰੂ ਧਾੜਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕੀਤੇ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਟੈਂਕਾਂ, ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਸੋਝੀ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਅਬਦਾਲੀ ਵਾਲੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਜੋ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਬਲ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵੱਲੋਂ ਸੱਦਾ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ 'ਤੇ ਮੱਲ੍ਹਮ ਲਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਲਾ ਕੇ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਿੱਖ ਦਰਦ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਰੂ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਮਾਰਧਾੜ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਭੇਜੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਾਜਪਾਈ ਅਤੇ ਅਡਵਾਨੀ ਜਿਹੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫੌਜੀ ਤੇ ਅਰਧ ਸੈਨਿਕ ਬਲਾਂ ਦੇ ਮਾਰੂ ਵਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਘਾਣ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁੱਟੀ ਗਈ ਤੇ ਯਤਨ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਟਣ ਦਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਕਬੂਲ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਏ ਗਏ। ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਲੇਬਲ ਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਭਾਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੇ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਹਾਮੀਆਂ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਗੰਢੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਪਾ ਕੇ ਕੁੱਝ ਗੱਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਯਮਬੱਧ ਚੌਕਠੇ ਅਧੀਨ ਚੱਲਣ ਦਾ ਵਚਨ ਦੇ ਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਚੋਣ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਅੱਖਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਇਲੈਕਸ਼ਨ' ਅਤੇ 'ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ' ਦਾ ਭਾਵਅਰਥੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਦੀ ਚੋਣ ਹਮੇਸ਼ਾ 'ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ' ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਆਈ ਹੈ। ਆਖਰ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਕਿਹੜੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਆਗੂ ਬਣ ਕੇ ਇਸ ਨਾਅਰੇ ਦੇ ਨਾਇਕ ਵਜੋਂ ਉਭਰੇ, 'ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਾ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ, ਜੀਹਨੇ ਸੁੱਤੀ ਕੌਮ ਜਗਾਈ'। ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੂੰ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਹਲਕੇ ਤੋਂ 4 ਲੱਖ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਵੋਟ ਮਿਲੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਂਭ ਨਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਦਮਪੁਰ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ 1800 ਵੋਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, 'ਇਲੈਕਸ਼ਨ' ਅਤੇ 'ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ' ਦਾ।

ਅਜੋਕੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ 'ਅਜੀਤ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰੁੱਧ ਜੋ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਰੰਭਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਖਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਅਜੀਤ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਹੀ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਨੇ ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ ਅਤੇ ਮਹਾਸ਼ਾ

ਵਰਿੰਦਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਕਰਕੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਡੈਮਾਂ ਉੱਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਣਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਸੰਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਾਇਆ ਤਾਂ ਅਜੀਤ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਪੈਂਤੜੇ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਤੋਰਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯਤਨ ਸੀ ਕਿ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਨਫ਼ਰਤ ਤੇ ਚਿੜ੍ਹ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਦੂਜੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਯਤਨ ਬਗਲਾ ਫੜਨ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਮੋਮਬੱਤੀ ਜਗਾਉਣ ਵਾਂਗ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਗੱਲ ਨਿਬੱੜੀ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖੂਨੀ ਘਾਣ ਅਤੇ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ। ਸ. ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਜੀ ਹੁਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਰੰਭੇ ਗਏ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ 'ਅਜੀਤ' ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਪੈਂਤੜਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਆਰੰਭ ਲਿਆ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ “ੴ” ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ‘ਆਠਾਰਾਂ ਦਸ ਬੀਸ’ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ ਦਰਜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਕਾਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵੱਸਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਚ-ਨੀਚ ਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਵਾਲੀ ਸੋਝੀ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਉਖੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦਾ ਲੜ ਫੜ ਕੇ, ਇਸ ਨਵੀਂ ਸੋਝੀ ਦੇ ਕਥਾਕਾਰ, ਆਖਰ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇਕੋ ਸੋਧ ਦੇ ਦੋ ਪੜਾਅ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉਪਰੰਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋਈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਿਛੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ। ਜੇ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲਾ, ਸੋਹਲੀ ਅਤੇ ਟੋਪੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਕਲਗੀ, ਛੱਤਰ, ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ, ਤਖ਼ਤ, ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਤਾਂ ਦਸਵੇਂ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ (ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ) ਇਕ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਸੱਜਣ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲ ਪੰਜਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਸੀ। ਸ਼ਕਤੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਿਫਤੀ ਜਲੋਅ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਪਈ।

ਇਸ ਅਵਸਰ (ਭਾਵ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ) ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰ ਖੜੇ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਉਪਰਾਲੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਜੀ ਸਦਕੇ ਆਉਣ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਸਜ਼ਤਰਧਾਰੀ ਧਾੜਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ। 12. 13 ਅਤੇ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1999 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਸਮੇਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਥਮ ਕੰਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਤਾਰੀਖਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੱਕ 15-15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੀ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣਾ, ਜੋ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨੁਕਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਥਹੀਣ ਹੋ ਕਿ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਾਦਲ, ਜੋ ਇਸ ਸਮਾਰੋਹ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਕੀ ਪੈਂਤੜਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਾਦਲ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਕੁਰਪੱਸ਼ਨ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਪੜਤਾਲੀਆ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਚੋਣ ਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਲਾਗੂ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ 300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਸਾਰਥਕ ਹੋਣਗੇ।

ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੇ ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ ਦਾ ਸਮਾਗਮ 14 ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਸਲ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਮੁੱਲਾ ਅਵਸਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 2 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਨਿੱਕੀ ਤੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦਕ ਰੂਪ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਥਕ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। 12-13 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਉਂਕਿ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਆਮ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਧੱਕੇ ਖਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

* * *

ਤੀਜੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਪੰਦਰਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਜੇ-ਪੁੱਜੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਕ ਗਏ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਆਪਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛੁੱਟ ਪੁਆ ਕੇ ਮਰਵਾਏ ਗਏ। ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਟੈਂਕਾ, ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਪੱਤ ਰੋਲੀ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਕਲਚਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਲੁੱਟੀਆਂ ਪੁੱਟੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਸਲ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਹੀਆਂ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ, ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਅਗਲੇ ਉੱਤਰ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਰਸਿਮ੍ਹਾ ਰਾਓ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਧੱਕੜ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਈਨ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਇਆ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁਕਮ ਹੋਏ “ਇਨ ਸਾਲੋਂ ਕੋ ਜਲਾ ਦੋ।” ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੇ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹੇ ਗਏ। ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਤੁਰੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹੀਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਵੀ ਇਸੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਲੜਾਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ 4, 5, 6 ਜੂਨ 1984 ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਲੈੱਸ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅਥਾਹ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਜਸਟਿਸ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਐਲਾਨੇ ਗਏ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਿਲ ਕਲਿੰਟਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਖੁਫੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ,

ਉੱਪਰ ਬਿਆਨੇ ਗਏ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਵੀ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਮੱਘਦੀ ਭੱਠੀ 'ਚ ਧੱਕਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੀਆਂ ਸਮਾਜੀ ਆਗੂਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ, ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂਵਾਦੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਬਰਬਾਦੀ ਕੀਤੀ? ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਵੀ ਧਿਆਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਕਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਸੁਹਿਰਦ ਸਨ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਬੇਈਮਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜੀ ਰੱਖੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਵੀ ਪੜਤਾਲਣ ਯੋਗ ਹੈ? ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਪੇਟੇ ਪਾਏ ਗਏ ਅਨੇਕਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਿੰਨੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨੇ ਕੀਤੇ? ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀਆਂ ਅਤੇ ਅਰਧ ਸੈਨਿਕ ਬਲਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਆਦਿ-ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਮਸਲੇ ਹਨ ਜੋ ਭੁੱਲਣਯੋਗ ਨਹੀਂ।

ਅੱਜ 6 ਜੂਨ 1999 ਨੂੰ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਈ ਬਰਬਾਦੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਹੀ ਚੜ੍ਹਦੀਕਲਾ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਉੱਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਮਾਨਵੀ ਤੇ ਧੱਕੜ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਰੋਕਾਂਗੇ। ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਦਾ ਤੱਤਪਰ ਰਹਾਂਗੇ। ਦੁਸ਼ਟ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਅਨੇਕਾਂ ਲੁਕੇ ਛੁਪੇ ਤੇ ਢੱਕੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਾਂਗੇ।

ਅੱਜ ਦੇ ਰਾਜਸੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ ਅਧੀਨ, ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਖ਼ੂਨੀ ਕਾਂਡ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਾਂਗੇ।

ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸਦੀਵੀ ਥਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਕੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਗਈ

ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਦੁਆਲੇ ਬਣੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੈਲਰੀ ਅੰਦਰ ਇਸ ਸਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਮਿਲਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਰੱਖ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਦੇਣ ਲਈ ਹਰ ਸਿੱਖ ਮਾਈ ਭਾਈ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਖੂਨੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਲਈ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਾਇਆ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਸਿੱਖ ਮਾਈ ਭਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਗਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੂਲਾ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਜਕੜ, ਜਿਸ ਵੰਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਰੂ ਸਿੱਟੇ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੂਹ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਹੀ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਣਗੇ, ਉਸਨੂੰ ਨੰਗਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੰਕਟਮਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਕੇ ਬਾਦਲ ਦਲ ਦੇ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਆਗੂ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਐਟਮ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੋਂ ਰਤੀ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣੀ ਹਰ ਮਾਈ ਭਾਈ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਲਹਿਰਾਖਾਨਾ ਦਾ ਬੰਬ ਧਮਾਕਾ

ਲਹਿਰਾਖਾਨਾ ਵਿਖੇ ਰੇਲ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਹੋਏ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਨੇ 34 ਜਾਨਾਂ ਲਈਆਂ ਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮਾਜੀ ਸਥਿਤੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉੱਖੜ-ਪੁੱਖੜ ਗਈ ਹੈ। ਇਉਂ ਜਾਪਣਾ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਠਾਨਕੋਟ, ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਅੰਬਾਲਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਰ ਸੀ। ਇਸ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਹਿਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਤਵਾਦ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਠੱਲ ਪਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੁੱਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਖੇਡਾ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਲੀਹਾਂ 'ਤੇ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਐੱਲ. ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬ ਫੇਰੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਏਨਾ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨਾ ਖਤਰਾ ਅੰਦਰੋਂ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਖਤਰਾ ਹੈ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਪਾਸੋਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਕੌਣ ਹਨ ਤੇ ਉਂਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਆਖਿਆ

ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਿਵਾਏ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁੱਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਅਣਪਛਾਤੇ ਤੇ ਅਣਦੇਖੇ ਲੋਕ ਕੌਣ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾ ਅਡਵਾਨੀ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੇਤਾ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਾਕਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰਾਂ 'ਤੇ ਉਂਗਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕੀ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੀ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਚੌਕ ਪੁਤਲੀਘਰ 'ਚੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਗੁੰਮ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੇੜਿਉਂ ਦਿਖਾਈ। ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਹੋ-ਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਠੋਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨੰਗਲ (ਫਿਲੌਰ ਨੇੜੇ) ਤੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਅੱਤਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੱਸਿਆ। ਪਰ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ ਬੇਜਾਨ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਲਟਾ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਤਵਾਦ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਉਲਟਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੀ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਦੇ ਨੇੜਿਉਂ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਚਰਚਾ ਵੀ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਤੇ ਹੁਣ ਆ ਗਈ ਵਾਰੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦੀ।

ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਲੰਬੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਵੱਲੋਂ ਢੂੰਡੀ ਗਈ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਉਧੇੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਚਤਮ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਤੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉਂਗਲ ਉਠਾਈ ਗਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਭੁਗਤਣ ਦੀ ਧੂਹ ਘਸੀਟ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਨੇ ਪੁਲਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਬਹਿਸ ਛੇੜ ਦਿੱਤੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਭੰਡਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦੱਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹਿਸ ਛਿੜ ਗਈ ਕਿ ਕੌਣ

ਕਿੰਨਾ ਠੀਕ ਸੀ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਗਲਤ।

ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਕੇ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਹੀਰੋ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਕਾਂਗਰਸ, ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜਨਤਾ ਦਲ ਆਦਿ ਨੇ, ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾਂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਨੂੰ, ਠੀਕ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਿਆਂ-ਇਕੱਲਿਆਂ ਜਾਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਦੁਖਦਾਈ ਪੀੜਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ। ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ ਥਾਹੀਂ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਪੁਲਸੀਆਂ ਨੂੰ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਇਸ ਪਿੱਠ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ 15-16 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪੰਛੀ ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੱਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਛੱਡੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਲਾਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖ਼ੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਜਿਹਾ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਲਟਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚੋਂ ਉੱਭਰੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਇਨਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਦੇਣ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹੋਂਦ ਲਈ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ, ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖਵਾਦ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮਤੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਭੜਕਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਵੱਖਵਾਦ ਤੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਬਣ ਗਈ ਲੜਾਈ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ।

ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਉਭਰਿਆ, ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੋਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰੋਦਸ਼ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਅਰਧ ਸੈਨਿਕ ਥਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਖ਼ਤੀ ਦਾ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੌਰ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਖ਼ੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਹਿ ਗਈਆਂ, ਲੁੱਟਾਂ-ਖੋਹਾਂ, ਘਰਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ, ਮਾਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰ ਛੋਹ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਭਿਆਨਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਭਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਂ ਗਈਆਂ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ

ਜੁਆਬੀ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਦੇ ਰਾਹ ਚੱਲ ਪਈ।

ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਮੋਸ਼ੀਹੀਣ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਉਦੋਂ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗਾ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰੋਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਭੰਡੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਰ-ਕੁਟਾਈ ਤੇ ਮਾਰੂ ਘਾਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਬੜੇ ਅਜੀਬ-ਅਜੀਬ ਨਾਹਰੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਨਾਹਰਾ। ਅੱਧੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ, ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ, ਦਿੱਲੀ, ਹਿਮਾਚਲ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵਸੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਵਸੋਂ ਦਾ 62 ਫੀਸਦੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਲਗਭਗ 29 ਫੀਸਦੀ ਦਲਿਤ ਮਿਲਾ ਕੇ 91 ਫੀਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿੱਚ ਦੁਭਾਸ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਦੁਭਾਸ਼ੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਕਾਜ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਣੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ 7-8 ਫੀਸਦੀ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਤੇ ਛੱਟ ਪਾਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰੀ ਮਹਿਕਮੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਖੇਤਰ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਬੰਗਾਲੀ ਸਿਧਾਰਸ਼ ਸ਼ੰਕਰ ਰੇਅ ਗਵਰਨਰ ਲਾਏ ਗਏ ਤੇ ਰਿਬੋਰੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਕ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਲਾਬੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਆਧਾਰ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਧਾਰ। ਇਸ ਮੌਖਿਕ ਤੇ ਜਬਾਨੀ ਕਲਾਮੀ ਲੁਕਵੀਂ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਸੋਚ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਧੀਨਗੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਜੁਲਮ ਢਾਹੁਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਸੇ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤੇ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਰਕੁਟਾਈ ਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਆਰੰਭੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੇ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਥਾਪਿਆ। ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਹ ਲਾਬੀ ਉੱਚਿਆਂ ਅਹੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜ ਸੱਤ੍ਰਾ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਅਨਸਰਾਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸ ਕਦੀ ਰੁਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਜੋ ਸਾੜਸਤੀ ਵਾਪਰੀ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ

ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਲੱਗੀਆਂ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਪੱਖ ਬੜਾ ਭਾਰੂ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ੁਲਮ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਸਨ? ਇਸ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਬੋਲਣ ਲੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਸੰਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਾਲਮ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਦੋ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ। ਇੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਜ਼ੁਲਮੋਂ-ਸਿਤਮ ਦਾ ਬਦਲਾ ਤੇ ਦੂਜਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਹਾਕਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਲੁੱਟ ਖਸੁੱਟ। ਪਰ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਕਿਸੇ ਆਪ ਸਹੇੜੇ ਡਰ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਪੁਆੜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਾਜਨੀਤਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਇਸ ਸੋਝੀ ਉਪਰ ਅਜਿਹੀ ਧੂੜ ਖਿਲਾਰੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਮਾਨਸਿਕ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਵਾਰਣ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਜਦ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਪਛਾੜਣ ਦਾ ਰਾਹ ਅਪਨਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅੱਗੇ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਯੁੱਧਨੀਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ ਗਿਆ। ਤੇ ਇਹ ਰਾਹ ਉਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੋਨੀਤ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਤੇ ਗੈਰ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਗਰੁੱਪਾਂ ਤੇ ਟੁੱਕੜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਅਰਾਜਕਤਾ ਫੈਲਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਆਰੰਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਅਜੋਕੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਇਸ ਲੜੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਤੇ ਇਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ “ਗੈਬੀ” ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਡੋਬਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ।

* * *

ਪੰਜਾਬ ਜੰਗੀ ਅਖਾੜਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਉਹਦਾ ਖਾਜ਼ਾ

ਕਈ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਬੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਹੜੱਪਣ ਵਾਲੇ ਬਾਣੀਏ ਦੇ ਟਕਰਾਓ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਵੀ ਆਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸੜ੍ਹਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਏ ਦੇ ਕਰਜਾਈ ਰਹੇ। ਜੋਕ ਰੂਪ ਡੰਗਣ ਤੇ ਲਹੂ-ਚੂਸਣ ਦੀ ਬਾਣੀਆਂ ਆਦਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਰੁਚੀ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਮਰੀ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਇੰਸ ਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਤਰੱਕੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਮਣੀਕ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਸਾਇਆ ਤੇ ਕਈ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਉੱਥੇ ਵਸਾਏ। ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖੋਂ ਗੰਗਾ ਵੱਲ ਭੱਜਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸਰੋਵਰ ਬਣਾ ਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਚਹੁ-ਕੂਟਾਂ ਤੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣਵਾਇਆ। ਪੰਜਵੇਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਹਨਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਪੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਲੋੜਾਂ ਵੱਸ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਈ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਝਲਕ ਇਸ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਵਧਦੀ ਘਟਦੀ ਰਹੀ। ਲੰਬੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਜੇ ਸੰਨ 1947 ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕਲਚਰ ਨਾਲ ਆਢਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਰੁਚੀ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਾਲਾ ਜਗਤ ਨਰਾਇਣ, ਸ੍ਰੀ ਵਰਿੰਦਰ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਯਸ਼ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪੈਂਤੜੇ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਨਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜੋ ਕੋਈ ਸੱਜਣ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਰਗਿਆਨਾ ਮੰਦਰ ਜਾਣ ਦਾ ਤਰੱਦਦ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕਲਚਰ ਵਿਰੁੱਧ ਨਫ਼ਰਤ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਕੀਮਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਰ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਟਕਰਾਅ ਦੇ ਖੂਨੀ

ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਜਾ ਨਿਬੜੀ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਦੇਣ ਸੀ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਰੁਚੀ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ। ਗੱਲ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵੱਧੀ ਤੇ ਇਹ ਟਕਰਾਅ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਕਸਬਿਆਂ ਤੱਕ ਅੱਪੜਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਹਕੂਮਤੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ। ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ ਦੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਪੁੱਠ ਵਾਲੇ ਕੇਡਰ ਨੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਕਈ ਪੈਂਤੜੇ ਬੱਧੇ ਤੇ ਕਈ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੇ ਦਲ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਪੈਂਤੜੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਬਣਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਭਾਰਤ ਭਰ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਇਸਾਈਆਂ, ਬੋਧੀਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਪੱਛੜੇ ਹੋਏ ਸਮੂਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲਿਆਂ ਅਧੀਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਰਕਾਰੀ ਗੈਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂਤਵ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਜੁਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਕੌਮੀ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਫਰਾਡ ਅਧੀਨ ਐਟਮ ਤੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਬੰਬਾਂ ਦੇ ਧਮਾਕੇ ਹੋ ਗਏ। ਵਾਜਪਈ ਦਾ ਭੋਲਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਫਾਸ਼ੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਕਈ ਨਿਵੇਕਲੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪੈਂਤੜੇ ਬੱਧੇ ਹਨ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਗਤ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਸਮਰੱਥਕਾਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਤ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।

ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੋਚ ਮਨੂੰ-ਸਿਮਰਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵੱਧਣ ਫੁੱਲਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।

ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਰੱਥਕ ਸੀ, ਜੋ ਨਿੱਕੀ ਮੋਟੀ ਸਾਂਝ ਤੋਂ ਕਈ ਪੈਂਤੜੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰੀ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਲ ਦੇ ਵਲੰਟੀਅਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਦਸਤਾ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ

ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਤੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਗੱਜ ਵੱਜ ਕੇ ਇਹ ਨਾਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਮੰਗ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਦੇ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਲੁਕੀ ਛੁਪੀ ਸ਼ਰਤ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਕੇਵਲ ਕੁਰਸੀ ਦੀ, ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦਿਵਾ ਲਈ। ਮਣਾ ਮੂੰਹੀ ਖੂਨ ਡੋਲ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਸ਼ਟ ਝੱਲ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਪੈਂਤੜੇ ਲਏ, ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਰੁਚੀ ਉਸ ਦੀ ਅਣਖ ਜਾਂ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਿੱਚ, ਜੇ ਸੱਦਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਜਰੂਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਚੀ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਦ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਇਹ ਪੈਂਤੜਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਭਾਂਜ ਦੇਵੇਗੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸਿੱਧੀ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਨਿੱਬੜਨੀ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਟਕਰਾਅ ਹੋਇਆ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਫੌਜ ਜਦ ਕੰਟਰੋਲ ਲਾਈਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵੱਲ ਨਾ ਵੱਧ ਸਕੀ ਤਾਂ ਉਹ ਲੜਾਈ ਸਾਰੇ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਫੈਲ ਗਈ। ਅਖਾੜਾ ਬਣਿਆ ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਤਬਾਹੀ ਹੋਈ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੇਂਡੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ।

ਝੂਠੇ ਮੂਠੇ ਕੌਮੀ ਨਾਹਰਿਆਂ ਥੱਲੇ ਸਧਾਰਣ ਪੇਂਡੂ ਕਈ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੇਕ ਝੱਲ ਗਏ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਲੱਗਬੱਗ ਪੰਜ ਲੱਖ ਜਾਨਾ ਗਈਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮਾਰ ਝੱਲੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਲੜਾਈਆਂ, ਚੀਨ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਵਿੱਚ ਭੇਜੀ ਗਈ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਝੱਲਿਆ। ਪਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਐਟਮ ਬੰਬ ਦੇ ਧਮਾਕੇ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਨਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਦੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਜੇ ਲੜਾਈ ਛਿੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੈ ਚਿੰਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ? ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਆਪਣੀ ਵਜੀਰੀ ਦੀ ਖਾਤਰ ਡਟਕੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਜੰਗੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰੱਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਬਰਨਾਲੇ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਕਮ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਕਦੀ ਚੀਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨੰਬਰ ਦਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਦੀ ਉਸ

ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਤਾੜ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਚਲਾਈ ਜਾਣ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵੱਖਰੀ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰੂਚੀਆਂ ਦਾ ਦਕਿਆਨੂਸੀ ਟਕਰਾਓ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਐਟਮ ਤੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਬੰਬ ਦਾ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਤੀ ਰੂਸ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਿਖਾਈਲ ਗੋਰਬਾਚੇਵ ਦੀ ਕਿਤਾਬ, “ਪਰੋਸਤਰਾਇਕਾ” ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਨ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੰਨ ਲਉ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਐਟਮ ਤੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਬੰਬ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹਨ ਤੇ ਮੰਨ ਲਓ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਤੱਕ ਮਾਰ ਕਰ ਜਾਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕ ਲਵੋਗੇ, ਇਹ ਵੀ ਮੰਨ ਲਓ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਈਏ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਰੱਖੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਐਟਮ ਬੰਬਾਂ ਤੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਬੰਬਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਲਈ ਤਾਂ ਵਰਤ ਹੀ ਸਕਾਂਗੇ ਨਾ! ਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸੱਜਣੇ ਬਚਣਾ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਕੱਖ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਐਟਮ ਤੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤਹਿਤ ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੌਮਾਂ ਖੱਖੜੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ 70 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਏਕਤਾ ਵਾਲੇ ਰੂਸ ਦੇ ਕਈ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ।

ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਣੀਏ ਆਗੂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬੇਬਵੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੁੰਘੜ ਸਿਆਣਿਆਂ ਵਾਲੀ ਮੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇੜਿਓਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਈ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ। ਧਰਮ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਅਕਲੋਂ ਘੁੱਬੀ ਚਾਲ ਵੱਲ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਖਤਰਨਾਕ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਫਾਸ਼ੀ ਸੰਕਲਪ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਵਾਲੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਮੁੱਖ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖਾਤਰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਸੌ ਕਰੋੜ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਜੰਗ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣੇ ਇਸ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਪੁਲਸ ਅਣ-ਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੇ ਤੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਬਣਦੇ ਰਹਿਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ। ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ

ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਪੂਰਨ ਰੂਪ 'ਚ ਸਰਕਾਰੀ ਫਾਈਲਾਂ 'ਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਕਿਹੜੇ ਕੌਡੇ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਮਾਰੇ ਤੇ ਖਾਧੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਚ ਉਪਲੱਬਧ ਹੈ। ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਦੀਆਂ ਪੜਤਾਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ। ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ 'ਚ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹਮਾਇਤ ਦੇਣੀ ਬੰਦ ਕਰੇ ਤੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਆਪਣੀਆਂ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਬਿਰਾਜਣ। ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬਾਣੀਆਵਾਦੀ ਪੈਂਤੜੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜੇ ਹਨ। ਮੱਧਮ ਜਿਹੀ ਇਕ ਆਸ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸ਼ਰਮ ਖਾਏ ਜਾਂ ਨਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਲੀਵਾਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣਾ ਠੁੰਮਣਾ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਬੱਲਿਓ ਖਿੱਚ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦੇਣ ਤੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ, ਸਿਰ 'ਤੇ ਖੜੀ, ਜੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਣ। ਕਿਸੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰਾਈ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਚੁਕੰਨੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਦਾ ਸੱਚ

“ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਸੱਚ” ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ 450 ਕਿਤਾਬੀ ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਉਡੀਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਈ ਸਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਲਗਪਗ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਉਲਟੇ ਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਉਡੀਕ ਸੀ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਵੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਤੱਥ ਅਜੇ ਹੋਰ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਆ ਅਤੇ ਸਾਕਾ ‘ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ’ ‘ਵੁੱਡ ਰੋਜ਼’, ‘ਬਲੈਕ ਬੰਡਰ’ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗੇ ਅਤੇ ਬੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਦੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਣਤ ਕਹਾਣੀ ਕਈ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਵਿਸਥਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣੇਗਾ। ਏਨੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਘਾਟ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਲੋੜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ 12 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਾ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਖੂਨੀ ਹੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਡੋਬਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਇਹ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਰਤਾ ਡਾ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਟ ਭੂਮੀ ਦਾ ਹੀ ਨਿਰਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਕ, ਸਿਧਾਂਤਕ, ਭਾਸ਼ਾਈ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਹੁੰਚ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਕਮ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ

ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਪਿਛੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਜਰਾਇਮ ਪੈਸ਼ਾ ਕਬੀਲੇ' ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਥੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ, ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਸ. ਪਟੇਲ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ। ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਾਅਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੁਕਰਨਾ ਕਿ "ਹਾਲਾਤ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ" ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਲਾਕੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਥਾਹ ਭੇਦਭਾਵ, ਕੁਟਲਨੀਤਕ ਪੈਂਤੜੇ, ਧੋਖੇ ਭਰੇ ਸਮਝੌਤੇ, ਉਂਦਲੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਹੌਲੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖਤਾ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਕੌਮੀਅਤ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਸੀ। ਪਰ 1947 ਤੋਂ ਬਾਦ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਨੂੰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਪਰੋਕਤ ਸੇਵਾਂ ਦਾ ਵਜੂਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਾਂਭਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰਸਮਾਜੀ ਅਨਸਰਾਂ ਦੇ ਅਡੇ ਗਰਦਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਰਘਸ਼ ਸਮੇਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਹੋਏ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਹਿੰਦੂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਲਿਖਵਾਉਣ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਟਾਲ ਮਟੋਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇੱਕ ਲੰਗੜਾ ਪੰਜਾਬ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਸੋਚ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਰਾਜਧਾਨੀ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ), ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲੈ ਗਏ। 1966 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਵੀਂ ਹੱਦਬੰਦੀ ਖਾਤਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 78, 79 ਅਤੇ 80 ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਬਿਜਲੀ, ਡੈਮ, ਹੈਡ ਵਰਕਸ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੇਠ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਲੁਜ, ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਰਾਵੀ ਤੇ ਬਣੇ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ, ਪੌਂਗ ਡੈਮ, ਦੇਹਰ, ਚਮੇਰਾ ਅਤੇ ਹਰੀਕੇ ਹੈਡ ਵਰਕਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੋਲੇ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਰੋਪੜ ਧਰਮਲ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਾਪਥਾ ਜਾਖੜੀ ਜਿਹੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਹਰਿਆਣਾ, ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਗੁਰਜਾਰਤ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਝੱਲੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੂਸਰੇ ਸੂਬੇ। ਦੂਰੋਂ ਢੋਏ ਕੋਲੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਮਹਿੰਗੀ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਕੋਲੇ ਦੀ ਸੁਆਹ ਆਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਸੇ।

ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਦਿੱਤਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। ਰਣਜੀਤ ਸਾਗਰ ਡੈਮ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿੱਚ ਅੜਿੱਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹਨ।

ਇਸ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਇਸ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਦਾ

ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਧੌਕਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਲੜੇ ਗਏ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਕੁਪਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ 3/4 ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਬੰਜਰ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ ਨੂੰ ਅਰਧ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਮੰਨਣ ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਭੱਜਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਪਹਿਲਾ ਵਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ। ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਅਧੂਰੀ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਵਾਰ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਖੋਹਣਾ ਤੀਜਾ ਵਾਰ। ਸ਼ਾਤਰ ਮੈਕਾਵਿਲੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਖੋਹ ਖੁਹਾਈ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪਿੱਠੂ ਲੱਭ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਬੈਂਕ (ਵਰਲਡ ਬੈਂਕ) ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵੱਡੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਪਾਸੋਂ ਖੋਹੇ ਗਏ ਹਨ।

ਧਰਮਯੁੱਧ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰ ਦੱਸ ਸਿੱਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਿਪਾਹੀ ਅਤੇ ਇਕ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀ ਥਾਂ ਛੇ ਆਈ. ਜੀ. ਦੀਆਂ ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਦੇ ਲੱਖ ਦੀ ਗਿ੍ਫਤਾਰੀ ਅਤੇ 200 ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਸ਼ਾਤਰਾਨਾ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਛੁੰਨਦੇ ਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਗੋੜੇ ਹੋਣਾ, ਸਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਢੰਗ ਤਰੀਕਾ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਸੂਰੀ ਲਾਗੇ ਚਕਰਾਤਾ ਵਿਖੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਤੇ ਨੂੰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਹਿ ਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਝੂਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਡੱਟ ਕੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਅਤੇ ਢਾਹੇ ਗਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਠੋਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਲੋਂ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖਾੜਕੂ ਕਿਹਾ

ਗਿਆ। ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਉਚੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗੇ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਗਵਾਈ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਅਤੇ ਭਗਤ ਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਰਿਬੋਰੋ, ਗਿੱਲ ਅਤੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਇਸ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦਰਜ ਹੈ।

“ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ ਸਦਾਇਨ ਕੋਈ ਨਾ ਦਿਸੈ ਬਾਹਰਾ ਜੀਉ”। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਤੁੱਕ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤੀਜੀ (ਖੁਫੀਆ) ਏਜੰਸੀ ਦਾ ਵੀ ਏਸ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੈ। ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਇਸ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਨੂੰ ਡੇਢ ਦੋ ਸੌ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਪੱਤਰ ਬਣ ਸਕੇ।

ਸ੍ਰੀ ਮਦਨ ਲਾਲ ਖੁਰਾਣਾ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਜਾਰੀ ਕਰਨਗੇ। ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸਮੱਸਿਆ ਸੰਬੰਧੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।

ਕੀ ਪੰਥ ਵਿਕਾਊ ਹੈ?

15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਦਲ ਗਏ। ਚਿੱਟੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਭੂਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਜ ਸੱਤ੍ਰਾ ਸੰਭਾਲੀ। ਸੱਤ੍ਰਾ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤਿਆਗ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਪੱਲਾ ਛੁਡਾਇਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੁੱਦਈ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਖਿੰਡੀ ਪੁੰਡੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇਕ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਬਣਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਡੰਡਾ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚ ਗਿਆ ਅਖੰਡ ਭਾਰਤ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਖੀ, ਤੁਸੀਂ-ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕਰਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕੌਮਾਂ, ਨਸਲਾਂ, ਬੋਲੀਆਂ, ਧਰਮ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਆਦਿ-ਆਦਿ ਸਾਨੂੰ ਵਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕ ਸਨ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖ਼ਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਂਭਿਆ, ਅਸਲੀ ਫੌਜੀ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਾਲਕ ਓਹੀ ਲੋਕ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਖਾਨਦਾਨੀ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਪੰਜਾਬ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਰੂਪ ਹਰਿਆਣਾ, ਹਿਮਾਚਲ, ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬਣਦਾ ਸੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਖੋਹਿਆਂ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ 'ਤੇ ਸੌ ਸਾਲ ਤੱਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਕਿ ਦੂਜੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਲੱਗਭੱਗ ਦੋ ਸੌ ਸਾਲ ਰਿਹਾ। ਭਾਰਤ ਛੱਡਣ ਲੱਗਿਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਾਂਗ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧੜਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਸੁਰ ਕੱਢੀ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸੁਰ ਰਾਗ ਨਾ ਬਣ ਸਕੀ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਉਹ ਅਯੋਗਤਾ ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਨਾਢ ਵਰਗ ਵਿਚ ਇਕ ਚੰਚਲ ਰੁਚੀ ਹੈ। ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਚਾਅ ਇਸੇ ਰੁਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਗੁਣ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਅਧੀਨ ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੱਕ ਕੇ ਵੀ ਪੰਥਕ ਸੋਝੀ ਅਧੀਨ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਵਧੀਕੀ ਨੂੰ ਜਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜੋਕੀ ਰਾਜਸੀ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਝੱਟ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਭਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਉੱਚੇ ਜਾਂ ਨੀਵੇਂ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਾਲਤਾਂ ਅਧੀਨ ਘੜਨ ਲਈ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗ ਕਿਸੇ ਖਿੱਚ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਡ ਅੱਜ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 62 ਫੀਸਦੀ ਸਿੱਖ, 29 ਫੀਸਦੀ ਦਲਿਤ ਇਸ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪੈਂਤੜਾ ਲੈਣ? ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਉੱਤਰ ਕੀ ਹੋਵੇ ?

ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਇਸ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਵਸੋਂ, ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ, ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਉਣ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਸਵੈਮਾਣ ਲੱਭਦੇ ਰਹੇ ਜੋ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਆਏ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਦਲਿਤ ਕਿਰਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਮਾਈ ਗਈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਕਾਬਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਤੇ ਲਾਲਚ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ-ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਘੱਟੋ-ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਵੈਮਾਣ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਉਲੀਕੇ ਗਏ ਪੰਥਕ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਖਾਤਰ ਜੋ ਜ਼ੁਲਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣੇ ਪਏ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੁਕੇ-ਛਿਪੇ ਨਹੀਂ ਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਹਰ ਮਾਈ-ਭਾਈ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ।

1947 ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਿਆਂ ਲੱਗਭੱਗ ਪੰਜ ਲੱਖ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਝੱਲਿਆ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਕਾਹਦੇ ਲਈ ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਨਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੀਤਿਆ ਜਦ ਗੱਲ ਚੱਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤਿੱਕਾ ਡਾਹ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਤੇ

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੁਟਾਪਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਲਾਉਂਦਾ ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਧੌਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਟੱਪ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨ ਉਜਾੜ ਕੇ ਬਣਾਈ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਉੱਤੇ ਵੀ ਮਾਲਕੀ ਹੋ ਗਈ ਬਾਣੀਏ ਦੀ। ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਕ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਜਕੜ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕਈ ਉਪਰਾਲੇ ਹੋਏ, ਮੋਰਚੇ ਵੀ ਲੱਗੇ, ਗੋਲੀਆਂ ਵੀ ਚੱਲੀਆਂ, ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਵੀ ਹੋਈ ਪਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ। ਅੱਜ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਰੋਗ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੱਜ ਸਾਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਸੂਲ, ਇਖਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਡ ਗਈਆਂ। ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰੇ ਹਰ ਚੀਜ਼, ਹਰ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਵਿਕਾਊ ਮਾਲ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਕਲਚਰ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀਆਂਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਅਸੀਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਦੀ ਕੁਰੱਪਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉੱਠੀ ਪਰ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਗੂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ। ਉਲਟਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਖੇਡ ਇਕ ਧੜੇਬੰਦੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਈ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਤਾਈਂ ਇਖਲਾਕੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਢਾਹੇ ਗਏ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਤੇ ਸਿਤਮਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਤੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ ਖੇਡੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਨਸ਼ਟ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੱਕ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੁਆਇਆ। ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਿਆ ਤੇ ਬੇਕਸੂਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਚਲਾਕੀ ਭਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਗਈ, ਜੋ ਦਿੱਖ ਵਜੋਂ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਪਰ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਸੀ। ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ 'ਤੇ ਹੋਏ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨੀਂ ਡਿੱਗ ਕੇ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਲੱਗਭੱਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਉਸ ਦੇ ਟੋਡੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਕਾਊ ਹੈ। ਬਾਣੀਆਂ ਯੁੱਗ ਦਾ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਉਪਜੀ ਸਰਮਾਇਆਦਾਰੀ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਸੀ ਤੇ ਮਾਰਕਸ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਕੇਵਲ ਬਾਣੀਆਂਵਾਦੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਰੂਪਧਾਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਆਦਿ ਮਿਟਾਉਣ

ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਬਾਣੀਆਵਾਦ ਵੱਲੋਂ ਉਪਜੀ ਨਵੀਂ ਸਾਮਰਾਜਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਤੱਕਣ ਤੋਂ ਝੱਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਧੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਥੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣਾ ਸਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਣੀਆਵਾਦ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀ ਰੂਸੋ ਦਾ ਕਥਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਜੰਮਿਆ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਸੀ ਪਰ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਅਜੋਕੀ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੱਗਭੱਗ 80 ਫੀਸਦੀ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਜਕੜ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜਕੜ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਤੇ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਹ ਰਾਹ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਉਲਟਾ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਪਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈ ਬੇਸਮਝੀ ਕਾਰਨ ਤੇ ਕਈ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੈਂਤੜੇ ਦੀ ਖਾਤਰ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਤੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਜਿਹੜੇ ਆਗੂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ 15-20 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਰਾਜਸੀ ਗੱਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਅਣਖ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵਿਕਾਉ ਪਹੁੰਚ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਾਣੀਆਵਾਦ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤੀ ਉੱਪਰ, ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ, ਮੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਨੂੰ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਸੀਟ ਤੋਂ ਚੋਣ ਲੜਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਦੂਜਾ ਕਦਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਜਰਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਜਰਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਝ ਸੁਆਲ ਕਰਨੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਜਰਾਲ ਜਦ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਸੀ ? ਜਿਥੋਂ ਤਾਈਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਖੱਟੀ।

ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ, ਫੌਜੀ ਤੇ ਅਰਧ ਫੌਜੀ ਦਲਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਬੇਹੁਰਮਤੀ ਤੇ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਤਲੇਆਮ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਜਰਾਲ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਕੀ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇ ਸਕਦੇ? ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਆਗੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀਆਂ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਉਹ

ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸੱਚੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨਾਲ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਨਾਲ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਕਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਗੁਜਰਾਲ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ “ਗੁਜਰਾਲ ਸਿਧਾਂਤ” ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਸਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਜਰਾਲ ਨੂੰ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਜੱਫੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨੰਗਾ ਚਿੱਟਾ ਧੋਖਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਜਰਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹੱਕਰਸੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹੱਕਰਸੀ ਦੀ ਆਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚੋਂ ਉੱਭਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਣੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਲੋੜ ਤਾਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡੱਟ ਕੇ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦੀ, ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਦੇ ਸੁਆਲ ਨੂੰ ਲਾਂਭੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਬਾਣੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦੁਰ-ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਉਹ ਭੁੱਲੇ ਨਹੀਂ।

ਸਿੱਖੋ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦਿਓ !

ਕਿ 'ਅਸੀਂ ਗਦਾਰ ਨਹੀਂ'—'ਅਸੀਂ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹਾਂ'

ਇਹ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਤਸਦੀਕਸ਼ੁਦਾ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਉਡਾਨ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ। ਉਹ ਸੂਚੀ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਮਿਥੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਦੂਤਘਰ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਆਉਣ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਸਨ ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਕਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਘਟਨਾ 'ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਕਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣੇ ਮੂਰਤਾਂ ਵੱਜੋਂ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀ ਥਾਂ ਹੈ? ਕੀ ਉਹ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹਨ ? 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਵਿਧਾਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਏ ਸਮੇਤ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ, ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲ ਲੁਭਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਪੂਰਨ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ, ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਮੂਹ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਰੰਗ, ਧਰਮ, ਨਸਲ ਆਦਿ ਕੁੱਝ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਸ ਵਿਧਾਨ ਦੇ ਘੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਕਰਨੀ ਪਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਵਰਨਾ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਮਨੁੱਖਵਾਦ ਸੀ। ਭਾਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕਸ਼ਤਰੀ, ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ। ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਲੋਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਧਰਾਂ 'ਤੇ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਫਿਰਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਬਾਣੀਆ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਹੱੜਪ ਕਰ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਮੁਨਾਰੇ ਉਸਾਰ ਕੇ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅੱਧੀ ਵਸੋਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਮਰੀ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਵਾਲੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭੁੱਖੇ-ਨੰਗੇ, ਅਨਪੜ੍ਹ, ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦੇ ਅੱਧੇ ਲੋਕ ਕੀੜੇ ਕਾਢਿਆਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1947 ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਤ੍ਰਿਵੇਦੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਤਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਰਾਇਮ-ਪੇਸ਼ਾ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਵੇ। ਗੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੋਣ ਦੀ (ਹੈਸੀਅਤ) ਵਿੱਚ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਗ਼ਲਤੀ ਪੱਤਰ ਦਾ ਚਰਚਾ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵੱਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਭੁਗਤਣੀ ਪਈ। ਉਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਅੱਜ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਚਰਚਾ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਬਾਣੀਆ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਸਿੱਖ 1947 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਪਰਾਧੀ ਸਨ ਤੇ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਅਪਰਾਧੀ ਹਨ। ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਉਸੇ ਲੜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਖ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਵੀ 67 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਦਵੀ ਹੈ 'ਬੈਂਡ ਕਰੈਕਟਰ' ਦੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਐੱਮ. ਏ. ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਬਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਸੱਤ ਅੱਠ ਸਾਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ ਤੇ ਕੋਈ ਦਸ ਸਾਲ ਉੱਘੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਖ਼ਬਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਜ਼ਕ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਡਿਊਟੀਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਣੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਜਕੜ ਸਦਕਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਕੇ ਘੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧੀ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਗੰਨਾ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਇੱਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਚੋਰੀ ਸਮਗਲਿੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਕਿਤਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਸ ਔਰਤਾਂ ਬੈਂਡ ਕਰੈਕਟਰ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਉਸ ਲਿਸਟ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਹੀ ਇੱਕ ਬੈਂਡ ਕਰੈਕਟਰ ਉਸ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਾਂ।

ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਘਟਨਾ ਚੱਕਰ ਬਾਰੇ ਜੇ ਮੈਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਧਾਨ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਲੁਕਵੀਂ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਹ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਪਰਖ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ

ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਗਰਵਾਦੀ ਜਾਂ ਨੇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਪਦਵੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਜਦ ਪੰਜਾਬੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੰਗ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਕਈ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਉੱਪਰ ਫੌਜੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਪੈਂਤੜਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਤੀਜੀ ਏਜੰਸੀ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਸਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਉਸੇ ਏਜੰਸੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਲੋੜੀ ਪੁਲਸ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਇਥੇ ਪਕੜ ਜਮਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਏ ਦਿਨ ਭਾਸ਼ਣਬਾਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕੋਈ ਇੱਕ ਟੁਟਾ ਛੁੱਟਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂ ਫੜ ਕੇ, ਉਸਦੇ ਗਿਰਦ ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਖ਼ਬਰ ਘੜ ਕੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁਰੱਖੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਛਪਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਆਈ. ਐੱਸ. ਆਈ. ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਠੱਲ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉੱਚ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੱਬੋ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਨੂੰ ਆਈ. ਐੱਸ. ਆਈ. ਦੇ ਏਜੰਟ ਦਰਸਾ ਕੇ ਫਗਵਾੜੇ ਦੀ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਢਾਇਆ, ਕਿਉਂ ਢਾਇਆ, ਢਾਹੁਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਉੱਥੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਸਨਮਾਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੇ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਨ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਅੱਜ ਵੀ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਾਲੂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਝੂਠੀਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਫੈਲਾ ਕੇ ਤੇ ਕੋਰੇ ਝੂਠ ਅਧੀਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸੇ ਜਾਲਮ ਰੁਚੀ ਅਧੀਨ ਅੱਜ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਕੀ ਸਨ ਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੀ ਪਰਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਲੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈ ?

ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਰਥਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਲੱਗਭੱਗ ਪੰਜ ਲੱਖ ਮੌਤਾਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। 1947 ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਲੱਗਭੱਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਾਣੀਆਂ ਜਿਸਦੀ ਜਕੜ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ, ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੰਦੀ ਸੋਚ ਅਧੀਨ, ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸਾਨੀ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਉਸਦਾ ਦਰਜਾ ਵੈਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦਰਾਂ ਵਾਲਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ

ਜੁੱਗ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਪਦਵੀ 'ਤੇ ਸਮਝ ਦੇ ਸਮਾਜੀ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾਉਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭੜਕਾਹਟ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨੀ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਉਸ 'ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬਾਣੀਆਂ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡੋ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਬਣਾ ਲਵੋ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸਵਰਗ ਰੂਪੀ ਆਲ੍ਹਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਵਲਛਲ ਵਾਲੇ ਪੈਂਤੜੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿੱਚ ਉਹ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਤੋਂ ਜੇ ਫਿਰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਗੇਤ-ਪਛੇਤ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਿਣ ਲਈ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਇੱਥੋਂ ਦਾ ਬਾਣੀਆਂ ਅਖਵਾਉਣ ਲਈ ਅੱਜ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇੱਥੇ ਵੱਡੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਵਾਂਢ ਹੋਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਅੱਧੋਂ ਪਰੇਖੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡਾ. ਸ਼ੰਕਰ ਦਿਆਲ ਸ਼ਰਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ 'ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ' ਤੋਂ ਹੈ।

ਆਪਣਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਛੱਡਣ ਵੇਲੇ, ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਨਵੀਂ ਕੋਠੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਧੋਣ ਫੜ ਕੇ ਇਹ ਮੰਨਵਾ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਹ-ਚਾਲੀ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ। ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜੇ ਅੱਜ ਇਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਗਰਦਾਨੇ ਗਏ 'ਅੱਤਵਾਦੀਆਂ' ਤੋਂ ਖਤਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਦੇ ਛਾਪਣ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇਖਲਾਕੀ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਕਦਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਟਾਡਾ ਕਾਨੂੰਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਕਿੰਨੀ ਮਕਾਰੀ ਭਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਅਧੀਨ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਅੱਜ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਮੁੱਕਦਮੇ ਅਜੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਲੱਗਦੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜਾਲਮ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਮੁਹਾਰਨੀ ਬਿਨਾਂ ਰੋਕ ਟੋਕ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ ਦੇ ਏਜੰਟ ਹਨ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਜੇ ਫਰੋਲ ਕੇ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਝੱਟ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਦੇ ਭਾਗੀ ਹਨ ਤਾਂ

ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਦੀ ਅਦਾਲਤੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ? ਸੱਚ ਜੇ ਨੰਗਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਸਿੱਖ ਸਨ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਬਾਣੀਏ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ 'ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਕਿਉਂ ਹੋਇਆ ? ਕਿੱਦਾਂ ਹੋਇਆ ? ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈਆਂ ? ਕਿਨ ਸਾੜੀਆਂ ? ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੀਹਦੇ ਕੀਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲੇ ? ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਿਸਨੇ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਗੁੰਮ ਕੀਤੇ ? ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਨੰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਕਿੰਨਾ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਸਿੱਖ ਜਿਉਂਦੇ ਸਾੜੇ ? ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਧੜ ਕਿੰਨਾ ਨੇ ਬੇਪੱਤ ਕੀਤਾ ? ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਪਾਣੀ ਸਪਲਾਈ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਪਾਉਣ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਹਿੰਦੂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਗੱਡੀ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਅਫ਼ਵਾਹਾਂ ਕਿੰਨ ਫੈਲਾਈਆਂ ? ਇਹ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਖਰ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਾਰ-ਮਰਾਈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਲਈ ਕੋਈ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਕੌਣ ਸੀ ? ਉਸਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਕੌਣ ਸਨ ? ਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਨ ?

ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ, ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਕਹਿ ਕੇ ਸਨਮਾਨੇ ਗਏ। ਪਰ ਫੌਜੀ ਤੋਪਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਬੇਫ਼ੋਰਜ਼ ਨਾਮ ਦੇ ਕਾਂਡ ਅਧੀਨ ਖਾਧੀ ਗਈ ਰਿਸ਼ਵਤ ਕਿਸ ਦੇ ਪੈਟੇ ਪਈ ? ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ 'ਸ਼ਕਤੀ ਸਥੱਲ' 'ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਤਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ? ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਇਸ 'ਸਥੱਲ' ਤੇ ਫੁੱਲ ਕਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹਾਉਣਗੇ ? ਸ੍ਰੀ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ, ਜੋ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦਈ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਕਿੱਥੇ ਗਈਆਂ ? ਇਕ ਡਿਕਟੇਟਰ ਰੁਚੀ ਦੀ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪਦਵੀ ਅਤੇ ਇਕ ਸੰਤ ਰੂਪੀ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਦੀ ਯਾਦ ਮਿੱਟੀ ਘਟੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਈ। ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਵੱਡਾ ਮਜ਼ਾਕ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਮਨੁੱਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਕਮਾਲ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੁੱਠੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮਾਇਕ ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਹਵਾਸ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

* * *

ਚੰਡਾਲਤਾ ਨੰਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਲ

ਸ਼ਬਦ ਚੰਡਾਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਸਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਚੌਥਾਈ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਵਿਗਿਆਨ ਤੇ ਤਕਨੀਕ ਮਾਨਵੀਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੋਹ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੱਭਿਅਕ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਲੱਗੇਗੀ। ਪਰ ਨਹੀਂ। 1978 ਤੋਂ 1996 ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੇ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੱਕੜੀ ਲੱਠਮਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟੀ। ਲੰਮੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਚਾਈ 'ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਲੜ ਫੜੀ ਰੱਖਣ ਸਦਕਾ ਜੋ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਤਸੀਹੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਝੱਲੇ, ਉਸਦੀ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਝਲਕ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੀਸ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ 1984 ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਆਗੂ ਤੇ ਹੋਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਅਤੇ ਖੂਨੀ ਹੋਲੀਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਕਹਾਣੀ ਲਾਂਭੇ ਰੱਖ ਕੇ ਅੱਜ 6 ਸਤੰਬਰ 1997 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਕਬੀਰ ਪਾਰਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚੋਂ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ, ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਡੂੰਘੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹਾਦਰ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅਡੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਝੇ ਦੇ ਮਾਣ ਭਰੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਗੌਰਵ ਅਤੇ ਅਣਖ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਵੱਲੋਂ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜੂਝਣ ਦੀ ਉਸਨੇ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਪਾਈ, ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਅਜੇ ਫੈਸਲਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੋ ਨਵੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਤੇ ਚੰਡਾਲਤਾ ਨੂੰ ਠੱਲ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨੇ ਪਾਈ ਤੇ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਪੂਰੀ

ਸੋਝੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਸਿਕੰਦਰ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਵਾਂਗੂ ਵੱਧਦੀ ਹੋਈ ਫੌਜੀ ਯਲਗਾਰ ਨੂੰ ਹਰੀਕੇ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਠਲੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਆਈ ਸਾੜਸਤੀ ਦਾ ਲੱਗਭੱਗ ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲ ਦਾ ਜਕੜ ਕੇ ਢੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਇਤਿਹਾਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਸ੍ਰ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਪਏ ਪਰਦੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕੰਨੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਛੇੜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖੂਨੀ ਹੋਲੀ ਖੇਡਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤਕੜਾ ਅੜਿੱਕਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਸਿਕੰਦਰ ਨੂੰ ਹਰੀਕੇ ਤੋਂ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਸ੍ਰ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਉ. ਐੱਸ. ਬੀ. ਚਵਾਨ, ਰਾਜੇਸ਼ ਪਾਇਲਟ, ਓ. ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ, ਕੇ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਆਦਿ ਆਦਿ ਨਵੇਂ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣਾ ਪਿਆ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰ. ਖਾਲੜਾ ਵੱਲੋਂ ਲਾਵਾਰਸ ਸਿੱਖ ਲਾਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੋਜ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਕਹਾਣੀ ਨਾਲ। ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ ਤੇ ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਯਤਨ ਸਿਰੇ ਨਾ ਲੱਗੇ ਤੇ ਗੱਲ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਗਈ। 74 ਸਫੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1990 ਤੋਂ 1995 ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਸ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਘਾਟਾਂ ਵਿੱਚ 984 ਲਾਸ਼ਾਂ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਵਾਰਿਸ ਕਹਿ ਕੇ ਸਾੜੀਆਂ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲੱਗਭੱਗ 3000 ਹੈ। ਸ੍ਰ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਪੰਝੀ ਹਜ਼ਾਰ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਖਪਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਕੋਈ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਿਆਨਕ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧੀ ਅਤੇ ਵਿਡੰਬਣਾਂ ਇਹ ਹੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਦ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸਾਰੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਘਟਨਾਕਰਮ ਤੋਂ ਰਤੀ ਭਰ ਵੀ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਵਜੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ ਮਾਣਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਸ੍ਰ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸਮਾਗਮ ਅੰਦਰ ਇਹ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਵਚਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਨੂੰ ਜੇ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਨਾ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਪੰਜ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ ਗੈਰ ਸਿੱਖ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਿਠਾ ਕੇ, ਇਸ ਘਿਨਾਉਣੀ

ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਜਨਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਉਣਗੇ। ਆਸ ਬੱਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਇਸ ਬਲਬੂਤੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਵੀ ਹੋਣ ਪਰ ਸ੍ਰ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਨ 'ਚ ਵੀ ਆਵੇਗੀ। ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਇੱਥੇ ਚਰਚਾ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡੀ ਗਈ ਖੂਨੀ ਹੋਲੀ ਦੇ ਕੁਝ ਪੱਖ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰਨੀ ਹਰ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਸਮਾਜਸੇਵੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਵੀਰਾਂ ਭੈਣਾਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਠੀਕ ਤੇ ਸੱਚੇ ਤੱਥ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ :

ਕਿੱਥੇ ਨੇ ਅੱਜ ਖਾਲੜਾ ਜੀ? ਬਾਦਲ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰੇ ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕਿੰਨੇ ਸਿੱਖ ਬੱਚੇ, ਬੁੱਢੇ, ਬੀਬੀਆਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਾਏ? * ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਗੁੰਮ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਵਰਤਾਉ ਹੋਇਆ? * ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਸਤਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿੰਨੇ, ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਕੇਂਦਰ ਚਲਾਏ ਗਏ, ਉੱਥੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਨ ਤੇ ਕਰਮਵਾਰ ਹਰ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ? * ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿੰਨੇ ਬਚੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਏ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ? * ਕਰਮਵਾਰ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸਮਾਸ਼ਾਨ ਘਾਟ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਤੇ ਲਾਵਾਰਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਹੋਏ? ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਮਿਉਂਸਪਲ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਕਿੰਨੀ ਲੱਕੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ? ਉਹ ਲੱਕੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿੰਨੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾਧੀ?

* ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਹਿਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਜੀਆਂ ਨਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ? * ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ 'ਤੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾ ਕੇ, ਪੈਟਰੋਲ ਪਾ ਕੇ, ਅੱਗ ਨਾਲ ਝੁਲਸੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਹੜੀਆਂ ਗਈਆਂ? * ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸਮੱਸਿਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੌੜੀ ਹੇਠਾਂ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਸ ਅਧੀਨ; * ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਟਾਡਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਧੀਨ ਕਿੰਨੇ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਲੋਕ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ? * ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਤੇ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਡੱਕਿਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਧਾਰਾ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ? * ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਉਧਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਦੋਸਤੀ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਦਮ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਾਈਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਨੂੰ ਉਧੇੜਨ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰਨ, ਜੋ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਵਾੜ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਲਾਹੀ ਜਾਵੇ। * ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਸਾਰੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੋਹਦੇ ਹਨ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। * ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਬੱਚੇ ਸ਼ਹੀਦੇ ਹੋਏ? ਇਸ ਸਾਕੇ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ? ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਖਰੜੇ, ਜੋ ਸਾੜੇ ਗਏ ਜਾਂ ਲੁੱਟੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। * ਇਸ ਸਾਕੇ ਸੰਬੰਧੀ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਅਦਾਲਤੀ ਪੜਤਾਲ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵਤੀਰੇ ਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

* ਇਸ ਸਾਰੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਪੁਲਸ, ਸੈਨਿਕ ਦਲਾਂ, ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਮਾਇਆ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। * ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਤੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਭਾਏ ਗਏ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਵੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਾਦਲ ਨੇ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦੇ ਆਗੂਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਆਦਿ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਚਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਵਾਉਣਗੇ ਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਅਦਾਲਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਜ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਖੇਡੀ ਹੋਈ 'ਤੇ ਉਵੇਂ ਪਰਦਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸਰਕਾਰ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਕੇ ਹਰ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੇ ਧੁਰ ਥਾਣਿਆਂ ਤੱਕ ਨਿੱਜੀ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਰੋਧੀ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲੜੀ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਮਨਚਾਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ ਉਠਾਏ। ਇਸੇ ਲੜੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਕਈ ਲੀਡਰ ਤੇ ਵਰਕਰ ਕਿਸੇ ਲਾਲਚ ਤੇ ਹਉਮੈ ਵੱਸ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਢਾਲ ਬਣੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਭਿਆਨਕ ਝੂਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਿਭਾਈ। ਇਹੋ ਅਖ਼ਬਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸ੍ਰ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।

* * *

ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬਰਸੀ

31 ਅਗਸਤ 1995 ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ 'ਤੇ ਸ਼ੋਕਮਈ ਸੰਗੀਤ ਦੇਖ ਅਤੇ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਿਉਂ ? ਆਪਣੀ ਹੀ ਸੋਚ ਤਹਿਤ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੋਈ ਦੁਰਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਹੈ। ਥੋੜੀ ਉਡੀਕ ਪਿੱਛੋਂ ਅਨਾਊਸਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਖਾੜਕੂ ਆਗੂ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਮ੍ਰਿਤੂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ। ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਸਾਂਝੇ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਬੰਡਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਹਿਰ ਨੂੰ ਦੌੜਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਹਿਰ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਖਬਾਰ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਕ ਗਏ ਹਨ। ਹਾਕਰ 'ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਹ ਗਰੀਬ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਲੋਕ ਖੋਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਮੁੱਲੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਦੇ ਗਏ, ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਦਾ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅਮੀਰਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਬੰਡਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਐਨੀ ਸੀ ਕਿ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗਭੱਗ 20 ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਮਲੇ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਬੰਬ ਧਮਾਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਸੀ? ਇਸ ਦਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਡੂੰਘੀ ਘੋਖ ਪੜਤਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਬਣਨ ਵਾਲਾ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਗੈਰ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪਟਿਆਲੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ।

ਇਹ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਢਾਹਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਾੜੇ ਗਏ, ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਭੜਕੇ ਗੁੱਸੇ ਅਧੀਨ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੱਸ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਅਤੇ ਕੱਟੜ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸਿੱਖੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਿਖਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਪੈਰ ਰੱਖੇ ? ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਛੱਡੋ ਪੀਣ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਸਨ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ (ਜੋ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿਸ਼ਠਾ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਿਯਾਦਾ

ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ. ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਬਦਲ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਜਰਨਲ ਵੈਦਿਆ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫੜੇ ਗਏ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁੱਖਾ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾ ਵੀ ਇਸੇ ਹੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਆਖਰ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਸ਼ਹੀਦ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਕਰਨਾ ਪਿਆ? ਕੀ ਇਸ ਆਪ ਵਿਹਾਜੀ ਮੌਤ ਦੀ, ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਸ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਆਪ ਵਿਹਾਜੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਜਾਂ ਇੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸ. ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਬਾਦਲ ਕੋਲੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਿਆ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਆ ਕੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਜਿਹਾ ਕਦਮ ਪੁੱਟਣ ਦੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਉਹ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਨਾ ਸਹਾਰਦੇ ਹੋਏ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਤੁਲਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਮਤੀ, ਬਜਰੰਗ ਦਲ, ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ, ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਰੱਜ ਕੇ ਨਿਖੇਧੀ ਤੇ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਥਾਹ ਨਫ਼ਰਤ ਵੀ ਜਤਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਇਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਤੇ ਘਿਨਾਉਣੇ ਉਪਰਾਲੇ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਭਰਿਆ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਬਣ ਕੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਧਮਾਕੇ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਦਲ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਹੋਰ ਖੂਨੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੀ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਸਤੇ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਤਲਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਂਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾੜਕੂ ਕੇਂਦਰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਥੇ ਫਰਕ ਦੇ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਸੰਧੂ ਦੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਹੋਣਾ। ਇਕ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰੂ ਰੁਚੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ। ਕੀ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ? ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਾਡੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪ੍ਰਭੂਆਂ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਸਿਮਹਾ ਰਾਓ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਧਾਰੇ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅੰਬਾਲੇ ਤੋਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਰਾਹੀਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ

ਕੋਠੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜ਼ਾਕਰ ਹੁਸੈਨ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਦੇਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਪਰਤ ਗਏ। ਉਹ ਕੀ ਪਰਭਾਵ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਜਾਣਨ ਪਰ ਆਮ ਚਰਚਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਅੰਦਰ ਫੈਲੀ ਘਬਰਾਹਟ ਦੀ ਸੀ। ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਮਸੀਹਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਭਾਰਿਆ ਅਤੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੋਨੇ ਦੇ ਭਾਅ ਵਿਕਣ ਵਾਲੀ 7 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੈਰ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਗੂ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਯਤਨ ਸੀ। ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਜਿਹੇ ਲੀਡਰ ਹੋ ਨਿਬੜੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣਾਈਆਂ ਪਰ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇੰਜੀਨਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦਾ ਨਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਕਿ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਜਿਹਿਆਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮਾਤਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ (ਡਾਕਟਰ, ਡੀ. ਲਿੱਟ ਆਦਿ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸੱਜਣ ਅਜਿਹੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦਿਅਕ ਪੱਖੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਉਪਾਧੀਆਂ ਨਾਂ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਹੋਣ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦੇ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ। ਵਿਡੰਬਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੋਫੋਰਜ਼ ਤੋਪ ਸੈਂਦੇ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸ਼ੀ ਭਾਰਤ ਰਤਨ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਸਮਾਧੀਆਂ 'ਤੇ ਉੱਚੇ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਤੱਕ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਮੱਥੇ ਟੇਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਗੂ ਸ੍ਰੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੱਦਵੀ (ਭਾਰਤ ਰਤਨ) ਇਸੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲੈਣੇ ਨਾਂਹ ਕਰਨੀ ਪਈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਪਦਵੀ ਦਾ ਵਕਾਰ ਘੱਟ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬਰਸੀ ਮਨਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਰੋਹ ਮਨਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ 1991 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਵੋਟਾਂ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚੋਣ ਅਧਿਕਾਰੀ ਟੀ. ਐੱਨ. ਸੇਸ਼ਨ ਦੀ ਟਿਕਟ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਜਦ 1992 ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਅਸੰਬਲੀ

ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਸ ਫੀਸਦੀ ਵੋਟਾਂ ਭੁਗਤਣ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਆਗੂ ਬਣ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਪੱਖੀ ਨੀਤੀ, ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨੇ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਲਾਵਰਿਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, ਦੇ ਨਾਇਕ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਪ ਨਾਇਕ ਸ੍ਰੀ ਕੇ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿਲ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਦੌਰ ਦਾ ਚਰਚਾ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਅਮਰੀਕਾ, ਬਰਤਾਨੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਯੂ. ਐੱਨ. ਓ. ਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ ਤੇ ਅੰਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਹੋਈ ਕਿ “ਇਹ ਇਕ ਕੌਮ ਦਾ ਨਸਲਘਾਤ ਹੈ।”

ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਅਜਿਹੇ ਪੱਕੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖਲ੍ਹੇ ਕੇ ਘੜੀ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਵੀ ਪੜਤਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵੱਧ ਸਕੀ। ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹਨ, ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਢੇ ਗਏ ਘਿਨੌਣੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਹੀ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਧਾਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅੱਖਰ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਕੇਬੰਦ ਨੀਤੀ ਚਲਦੀ ਹੀ ਰਹੇਗੀ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਨੀਤੀ ਬੜੀ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਘੜੀ ਗਈ ਸੀ। ਕੋਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ ਪਰ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਾਦਲ ਇਕ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀ ਵਜੋਂ ਤੇ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਘੜੀ ਹੋਈ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਢਕਣ ਅਤੇ ਜੇ ਲੋੜ ਪਏ ਤਾਂ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟੇਗੀ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਵੱਲੋਂ ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਇਕ ਹੋ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਗਠਨ ਵੀ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਘੜੀ ਗਈ ਨੀਤੀ ਦੀ ਜਕੜ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਸ. ਖਾਲੜਾ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ ਇਹ ਬਾਦਲ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਣਦੀ ਹੈ? ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀ ਪਹੁੰਚ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੰਗ ਬਾਦਲ ਦਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਠਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ, ਲੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤੀ ਬੇਹਬਲਤਾ ਅਤੇ ਡੂੰਘੀ ਘੋਖ ਪੜਤਾਲ ਦੀ ਰੁਚੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ। “ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ” ਨਾਂ ਦੇ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਪਰਚੇ ਦੇ ਅਗਸਤ ਅੰਕ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਕ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੂੰ ਸ. ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਇਹ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਦੱਸ, “ਸਿੱਖ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਹਰਾਮਜਾਦੇ”। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਦੇ ਗੁੰਮ ਹੋਣ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਖਾਲੜਾ ਵਿਖੇ ਸਮਾਗਮ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੰਗ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮਾਰੋਹ ਨੂੰ ਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੌਹੜਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਘੜੀ ਅਤੇ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਂਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹ ਕੀ ਪੈਂਤੜਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਪੰਥਕ) ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਮਾਨ) ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿੰਗ ਇਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਘੜੀ ਗਈ ਖਾੜਕੂ ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਲਸ ਰਾਹੀਂ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਇਹ 6 ਸਤੰਬਰ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ।

ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਿਰਦਾਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਬਹੁਤੀ ਸਖ਼ਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਐਨੀ ਮਹਾਨ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਵਿਆਖਿਆਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਖੜੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੇਧ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ ਕਾਰਨ ਗੁੱਸੇ, ਥਕਾਵਟ ਅਤੇ ਹਾਰੂ ਰੂਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਵਾਰਾ, ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਸਟੈਂਡ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਪਰ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਜ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਤਲ ਜਾਂ ਭਾਈ ਸੁਖੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਿੰਦੇ ਵੱਲੋਂ ਜਰਨਲ ਵੈਦਿਆ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਤਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਮ ਜਨਤਾ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਹ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਣਗੀਆਂ ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਦੱਸੇਗਾ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਗੀਆਂ ਪਰ ਜੇ ਸਵਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਅਜੋਕੀਆਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਇਸ ਖਤਰੇ ਭਰੇ ਭਿਆਨਕ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਦਾ। ਕੀ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਘੜੀ ਨੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਉਪਰ 'ਸੁਪਰ ਕਾਪ' ਸਦਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੇ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਮਲ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਜੋ ਦਰਾੜਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਦੇ ਭਰੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣਗੀਆਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਭਰੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ?

ਵਿਚਾਰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਹਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਰਿਟਾਇਰ

ਹੋਏ ਜੱਜ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੇਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਇਕ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰਿਤ ਅਦਾਲਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਚਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਅੱਧ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਸ. ਬਾਦਲ ਅਜਿਹਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਤਿਕਾਰਤ ਗੈਰ ਪੰਜਾਬੀ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਜੱਜ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਜਨਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਏ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਲੁਕਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਢਕੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਤੱਥ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਗੇ, ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਕਤਲਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਮੰਗ ਸਕਦੀ, ਤੇ ਲੈ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਮ ਸਦਵਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ 23 ਅਗਸਤ 1997 ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਆਖੀਆਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਪੰਥਕ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਪੰਜਾਬ ਜਨਤਾ ਮੋਰਚਾ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਭਾਈ ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ, ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਚੰਦ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਖੇਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਆਗੂ ਵੀ ਖਬਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਕੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਹਨ। ਪਰ ਕੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ, ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਆਲ ਨੂੰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਂਹ ਦਲਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਦੇਣਗੀਆਂ, ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣਾ ਔਖਾ ਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਹਾਲ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੇਵਲ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਲਾਂ ਦਾ ਡੰਡਾ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਡੰਡਾ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਘੜੀ ਗਈ ਨੀਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਉਸਾਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਯਾਦਗਾਰ ਇਕ ਨਿਸ਼ਠਾ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਪੂਰਵਕ ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਕੰਮ ਦੇਵੇਗਾ ਜਾਂ ਗੱਡੇ ਹੋਏ ਸੇਹ ਦੇ ਤਕਲੇ ਦਾ?

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 62 ਫੀਸਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਹੈ ਤੇ 29 ਫੀਸਦੀ

ਦਲਿਤ ਆਪਣੀ ਖੋਹੀ ਹੋਈ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ 'ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਐਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਤੇ ਸਟੇਟ ਦੀ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜਾਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿੱਖ ਵਜ਼ੀਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਸਮਾਧਾਂ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਵੀ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ।

ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸ. ਬਾਦਲ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁੱਲ ਜਾਓ ਠੀਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਣ। ਪਰ ਜੇ ਨਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਰ ਦੁਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹਾਲੇ ਵੀ ਰੁਕਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਭਲੀ ਕਰੇ ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘੱਲੂਘਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਦੁਆ ਦਾਰੂ ਲੱਭ ਲਵੇ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਜ਼ੋਗੇ ਹੋ ਜਾਈਏ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਸ. ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਘੜੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਢਾਲਣ ਵਾਲੇ ਕੇ. ਪੀ. ਐਸ. ਗਿੱਲ ਅਸਾਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਗਈ “ਖਾੜਕੂ ਨੀਤੀ” ਉੱਥੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਉਪਯੋਗੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੀਤੀ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਗਿੱਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਾਚਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਸੰਧੂ ਦੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ 'ਦਲੇਰੀ' ਜਾਂ 'ਬੁਜ਼ਦਲੀ'

ਕੱਲ੍ਹ ਦੁਪਹਿਰ ਪਿਛੋਂ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾੜਕੂ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਐਸ. ਐਸ. ਪੀ. ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਦੇਹ ਅੰਬਾਲਾ-ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਤੋਂ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹਿਲਜੁਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਟਿਪਣੀਆਂ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ। ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਇਕ-ਇਕ ਲੱਤ ਦੇ ਜੀਪਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਇੱਕ ਦੂਜੀ ਦੇ ਉਲਟ ਚਲਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਦੋਫਾੜ ਕਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ (ਜੋ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵਾਪਰੀ) ਅਤੇ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਹ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹੋਣੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮੇਲ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਵੀ। ਇਕ ਦਾ ਚੀਰਾ ਲੰਬੇ ਪੱਖੋਂ ਸੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਦਾ ਅੱਧਵਾਟੇ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਕਿਹੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਸਨ? ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਜਿੱਲਤ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਨਾਲੋਂ ਮੌਤ ਚੰਗੀ, ਇਕ ਦਲੇਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਉਣੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਹੇੜੀ ਮੌਤ ਬਹਾਦਰੀ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਕਈ ਦਰਜਨਾਂ ਕਤਲਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ, ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਦਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਹੀ ਸਮਝੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਕਈ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਨੇ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਣ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ 'ਉਗਰਵਾਦੀ' ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੇ ਅਤੇ ਉਹ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਹੋਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ਧੰਨਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ। ਇਹੋ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਇਸ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਢੁੱਕਵੀਂ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁੱਖ ਜਾਂ ਬੁੱਚੜ

ਕਰੋੜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਰਬਾ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰੇ ਅਧੀਨ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਿਸਜਣਾ ਹੋਈ। ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬਨਾਸਪਤੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਏ। ਲੱਖਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਉੱਨਤ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਉਹ ਆਪਣੇ

ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਉਮਰਾਂ ਦੇ ਗਿਣਤੀ-ਹਿਸਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਸ਼ਬਦ 'ਇੱਕ ਉਅੰਕਾਰ' ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰੋੜਾਂ ਅਰਬਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੱਕ ਜੋ ਅਧਿਅਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਏਨੀਆਂ ਦੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇੱਕ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਉਸ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਨਿੱਕੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਰਨ ਜੰਮਣ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮਨੁੱਖੀ ਵੱਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਸ ਮਰਨ ਜੰਮਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਚਰਚਿਤ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਆਤਮ ਗੱਤਿਆ ਉੱਕੀ-ਪੁੱਕੀ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪੇਟੇ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ। ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੋਝੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ 'ਘਲਹਿ ਆਵਹਿ ਨਾਨਕਾ ਸਦੇ ਉਠੀ ਜਾਏ' ਦੇ ਕਥਨ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਵੱਡੀ ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਰਨਾਂ ਜੰਮਣਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਰਨ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਨਾ ਜਾਣੂੰ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਵਰਤਾਰੇ ਉਪਰ ਪੂਰੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਠੋਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਧੂ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰੇ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਵਰਤ ਕੇ ਆਤਮ-ਗੱਤਿਆ ਦਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ, ਮਰਦ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸੇ ਖਾਤੇ 'ਚ ਪਾਇਆ। ਇੱਕ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਤਮਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਖਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕ ਵੀ ਤਾਂ ਇਸੇ ਆਪੋਘੜੇ ਹੋਏ ਅਸੂਲਾਂ ਖਾਤਰ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਾਰਖੂਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਜਾਨਾਂ 'ਤੇ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਾਦਤ ਜਾਂ ਕਾਇਰਤਾ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ।

'ਜਲਾਲਤ' ਜਾਂ 'ਸ਼ੁਹਰਤ' ਦੇ ਆਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸ਼ਬਦ ਸੰਧੂ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਸਬੰਧੀ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਵਧੇਰੇ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਬੇ-ਗੁਨਾਹ ਮਰਦ, ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹੇ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਗੋਤੇ ਖਾਧੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਹੀ ਕਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ

ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਸੰਧੂ ਹੁਰੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਏਨੇ ਵਿਵਾਦਗ੍ਰਸਤ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਜੇਕਰ ਮਾਝੇ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਜਨਮ ਨਾ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਸੰਧੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਨਾ ਬਣਾਈ ਹੁੰਦੀ। ਪੁਲਸ ਦੇ ਇੱਕ ਡੀ. ਆਈ. ਜੀ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਮਗਰੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਸੀ. ਕੇ. ਪੀ. ਐੱਸ. ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆਂ ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਬਿਮਾਰ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਾਕਫ਼ ਇਕ ਉੱਚ ਪੁਲਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸ ਹੈ ਕੀ ਸੀ? ਪਰ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਧੂ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਏ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਜਾ ਫਿਰ ਇਕ ਘੜੀ ਗਈ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਅਨੇਕਾਂ 'ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਸਿਰਜੀਆਂ' ਹੋਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਉੱਕੀ ਹੀ ਮੰਨਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਆਖਰ ਉਹ ਇੱਕ ਅਫ਼ਸਰ ਸੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਵਾਕਫ਼ ਵੀ। ਜਦੋਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੱਜ-ਨੱਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਲਸ ਸਕੁਐਡ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਜੀਉਂਦੇ ਨਿਕਲ ਸਕਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਰ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰ ਉਸ ਸਕੁਐਡ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤੇ? ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਂਗਲੀ ਪੁਲਸ ਦੇ ਉੱਚ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕਾਂ ਵੱਲ ਹੀ ਉਠੇਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਰੱਖੜੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਸਮੇਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੱਲ ਰਾਜਨੀਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕੋ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਸੰਧੂ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਦੋਸ਼ ਕਿੰਨੇ ਸੱਚੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਝੂਠੇ ਸਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਅਦਾਲਤਾਂ 'ਚੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਕੁਝ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਲੁਕੋ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਫਾਈਲਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫੋਲ ਕੇ ਦੱਸਣਗੇ। ਪੂਰਨ ਸਚਾਈ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬਹੁਤ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ ਜਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਾਂਭਣ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਹੁੰਦਲੀਆਂ ਪੈ ਜਾਣ।

ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ

ਬਾਹਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡੀ ਗਈ ਖੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ ਦੀ ਆਖਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੀ ਨਾਇਕਾ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲਾਏ ਗਏ ਮੋਰਚੇ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ 'ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ', 'ਵੁਡਰੋਜ਼', 'ਬਲੈਕ ਬੰਡਰ' ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਘਾ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੱਡੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਹ ਦਿੱਤੇ ਵੀ ਗਏ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ 'ਤੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੱਡਾ ਦਰਖ਼ਤ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹਿਲਦੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਚਰਚਿਤ ਰਹੀ ਪਰ ਦੂਜੀ ਟਿੱਪਣੀ, ਜੋ ਇੱਕ ਸੁਆਲ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ, 'ਇਨ ਸਾਲੋਂ ਕੋ ਜਲਾ ਦੇ' ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਵੱਡੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਬੁਕਾਰੋ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਅਮਲ ਹੋਇਆ। ਇਹੋ-ਜਿਹੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਲੱਭਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਮੌਖਿਕ ਜਾਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸੰਧੂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ? ਉਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਸਨ? ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜਦ ਖਾਲੜਾ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਸ 'ਤੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੀ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਕੌਮੀ ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਕੌਮੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਨਾਂ ਛਪਿਆ ਸੀ ਰਾਜੇਸ਼ ਪਾਇਲਟ ਦਾ। ਵੈਸੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਈ ਖੂਨੀ ਹਨੇਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨਰਸਿਮ੍ਹਾ ਰਾਓ, ਸ੍ਰੀ ਐੱਸ. ਬੀ. ਚਵਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਗਵਰਨਰ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਨਾਥ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਨਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ-ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਜਨਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ।

ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ 14 ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਾਹਰਾ ਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਜਾਪਦਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਬਾਰੇ ਉਹ ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਢੁਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਸੰਧੂ ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਇਸ ਦੱਬੇ-ਘੁਟੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਪਏ ਹੋਏ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਪੁਲਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਰੱਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸੰਧੂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਉਪਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਖੂਨੀ ਖੇਡ

ਵਿਚ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਇੱਥੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਮਾੜੀ ਘੁਸਪੈਠ ਜਾਂ ਲਾਲਚ ਤੇ ਹਉਮੈਂ ਅਧੀਨ ਕਈ ਭਿਆਨਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਫਰੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨੂੰ ਅਗਨ-ਭੱਠੀ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੰਗਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਮੁਖੌਟਾ ਪਾ ਕੇ 'ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੜਚੋਲ ਆਪ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸੰਧੂ ਦੀ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਨੇਕ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪਰਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ। ਉਲਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬਿਗਲ ਵਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਭਿਆਲੀ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਮੰਨਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰ. ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਏ ਖੂਨੀ ਕਾਂਡਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕੀ ਉਹ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲੜਾ ਕਿਸਨੇ ਚੁੱਕਿਆ? ਉਸਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ? ਅਣਪਛਾਤੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੇ ਠਿਕਾਣੇ ਲਗਾਈਆਂ? ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ? ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਘਰਾਣੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਟੱਬਰ ਜਾਂ ਟੱਬਰਾਂ ਦੇ ਜੀਅ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਡਰ ਭੈਅ ਅਧੀਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾ ਹੀਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ 'ਤੇ ਰਾਜ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਖਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੋਖੇ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਹੈਰਾਨਗੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ, ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹਨ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਬਿਆਨ ਛੱਡੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਦੁਖੜੇ ਭੋਗ ਰਹੇ ਟੱਬਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਆਰੰਭਿਆ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਬਿਜਲੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵਰਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੋਂ ਬਾਹਰ ਖੇਡੀ ਖੂਨੀ ਹੋਲੀ ਉੱਤੇ ਪਰਦਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭੁੱਲ ਜਾਉ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨੀ। ਲੋੜ ਇਹੋ ਹੈ, ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਉੱਚ ਪਦਵੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਨਿਭਾਈ ਜਾਏ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣ ਦਾ ਜੱਸ ਖੱਟਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਪਰ ਕਾਫੀ ਸਾਧਨਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਯੋਗਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

* * *

ਸ਼ਹੀਦ ਗੋਲਰੀ

26 ਜਨਵਰੀ 1986 ਦੇ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੇ ਆਵੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ
ਉਸਾਰੇ ਗਏ ਸੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਇਮਾਰਤ